

శ్రీ
ఆపూర్వాభ్యుత్పత్త రిత్యయను
న క లా నంద ము.

సవీనప్రబంధము.

ఇది

గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురము తాలూకా, కిర్లమపూడి గ్రామ
నివాసుండును, శ్రీ సీతారామ చంద్ర పాదభక్తుం
డును, మత్స్యసీతన్న గారిని ప్రస్తుతుండును,
నయిన

ముత్య సూర్యనారాయణమూర్తి శరత్
చేతర నియంపంబడి

కాకినాడలోని జగన్నాథాకపుర వాస్తవ్యులును,
బ్రహ్మచర్యవేదాశ్రమమున

కాశీభట్ట బ్రహ్మచర్యశాస్త్రులవానిచే
బరిష్కరింపబడి
కాకినాడ: *12/11/1913*

శ్రీ సుజనరంజనీ మహాదేవి శాలయందు
పోతాచగడ బ్రహ్మచర్యనందరావుగారిచే ముద్రీంపబడి
గ్రంథకర్తచే బరిష్కరింపబడియు.

1913 సం॥ మే నెల.

కాశీరెట్టు
రిజిస్టర్.

నెల 1-2-0

పాపపురు 0-2-0

శ్రీ

అపూర్వాద్భుతచరిత్రయగు

సకలానందము.

నవీనప్రబంధము.

ఇది

గోదావరిజిల్లా, పెద్దాపురముతాలూకా, కిర్లమపూడిగ్రామ

నివాసుండును, శ్రీ సీతారామచంద్ర పాదభక్తుం

డును, ముత్యసీతన్న గారిదత్తపుత్రుండును,

నయిన

ముత్య సూర్య నారాయణమూర్తి శర్మ

చేతరచియింపబడి

కాకినాడలోని జగన్నాయకపుర వాస్తవ్యులును,

బ్రహ్మణ్యమేఘాలలునగు

(బ్రహ్మశ్రీ)

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలవారిచే

బరిపఱింపబడి

కాకినాడ:

శ్రీ సుజననంజనీ మద్రాసురశాలయందు

పోతావగడ బ్రహ్మనందరావుగారిచే ముద్రింపబడి

గ్రంథకర్తచే ప్రకటింపబడియె.

1913 సం॥ మేనెల.

కాశీభట్ట

రిజిస్టర్డ్.

వెల రు 1-2-0

టపాఖర్చు 0-2-0

ప్రకటన.

ఈగ్రంథము గవర్నమెంటువారి కాపీరైటు చట్టప్రకారము రిజిస్టరు చేయబడియున్నది గనుక నితరులెవ్వరును దీనిని ముద్రింపఁగూడదు. అట్లుముద్రించి నయెడల నప్రమేయముగాఁ జాతులగుదురని యిందుమూలముగాఁ జెలియఁజేయుచున్నాను.

.

ఇట్లు గ్రంథకర్త,
ముత్య సూర్యనారాయణమూర్తిశర్మ,
కిర్లమపూడి.

విన్నపము.

ఆదికాలములో లోపములను వెల్లడించుచు సుత్తమ మార్గములను భోధించు వేదశాస్త్రపురాణములు బయలుదేరి దుర్గుణములను బోధింపఁజేయుచును సూర్యచంద్రాది మండలములలో సంచారమునెయ్యనంతటి యున్నతస్థితికిఁ దీసికొని వచ్చినట్లు మనపూర్వకాల చరిత్రవల్లఁ జెలియుచున్నది. తరువాతఁ గాలక్రిమిమున మనదేశముం బాలింపవచ్చిన తురుష్కహూణాది విదేశీయుల నాగరికతకుఁగూడ నీరీతిగ్రంథములేమూలములని నేశచరిత్రములెఱింగిన బుద్ధిమంతులువ్రాయుచున్నారు. ఒకరువ్రాయుచున్నారననే? ఒకరు చెప్పుచున్నారననే? నలుగురునుగూడి ముఖప్రీతి ప్రోత్సములకు సంతోషింపక నత్యమునందాదరము గలవారైతమయందలి లోపములను దిద్దుకొనుటకును, ఘనమార్గములను సాధించుటకును నిర్ణయించుకొని పట్టుబలతోఁ బనిచేసినయెడల వారుబాగుపడుదురని యెవరికిఁ జెలియుదు? తరువాత ననేకపాత్రులచే మొదటియున్నతస్థితి చాల భాగముతగ్గిన మధ్యకాలములో సైతము మనలో లోకక్షేమాధ్యులైన కొందఱు మహనీయుల చేసెప్పటిస్థితిఁ బట్టి వేరుగోపాలశతకము, రామలింగేశశతకము, సుమతి శతకము మున్నగుకొన్ని చిన్నచిన్నగ్రంథములును, వేమనశతకములోనగు నొకటిరెండు కొంచెము పెద్దగ్రంథములునురచింపఁబడుచు వచ్చినవిగాని బలాయుః శాంతినాశనపాత్రులైన సంగమమే బ్రహ్మనందముని బోధించు శృంగారకావ్యములపైఁ గలవిశేషాదరముచే ప్రోత్సముల కల్పింపు మనసంఘము నిందాస్పదములని భ్రమపడి కారవింపకుండుటచే నతగానభివృద్ధినొందలేదు. ఆయినను బుట్టినమట్టుకట్టి గ్రంథములిప్పటివఱకును నిలిచియుండి నీతిమంతులబుద్ధినాకర్షించుచునేయున్నవి. నాగరికులైన వైవిదేశీయుల గ్రంథములు చూచి యివ్వడివ్వడుకొన్ని పుస్తకములు పుట్టుచున్నవి గానియని యల్పమతపాక్షికములగుటచే నెట్టి యుపయోగమును చేయక మఱింతకలహమునే పెంచుచున్నవి. ఉత్తరీతిసుత్తమ గ్రంథములు రచించింబడక నీతిమాలినపుస్తకములు చెలరేగుటచేతనే మనసంఘము క్రిమిముగాబలహీనమై, శక్తిగోచరమైన మహర్షిమతమునందశక్తిచేత నమృతముచెడఁగా యశఃకాములచేఁగల్పింపఁబడి యభివృద్ధి భంగములయ్యున్నయి

శకాలపుతములు దాల్చుచు, నైకమత్యహున్యమై, యెట్టిస్వాతంత్ర్యమును నాగరికతయును లేక, కొందఱు ద్వీపాంతరవాసులు మనమంత్రశాస్త్రయోగశాస్త్రవిషయములనుసాధించి మనోబలము (తాపశ్చక్తి) లేక (Mesmerism) మెస్మరిసమ్మువల్లనే వార్తలు నడుపుట, స్వరూపములెత్తుట, సకలరోగములను నివారించుట. “అఖిలః జీవవత్సృప్తివ-శిత్వమనఘ” అని మనమహర్షులు వ్రాసినట్లుచేతనాచేతనములను వశపఱచుకొనుట మొదలైన యుచ్ఛతకృత్యములు సేయుచుండుటం జూచియుం జిరకాలమునుండి దురభ్యాసము గల్గినదగుటచే మొండిపాఠి స్వమతమారమై, యిప్పడనంత దురంతదురవస్థా ఘోర సమద్రములో మునిగియున్నది. కావునఁ బూర్వకాలీనార్యమధ్యమకాలీన విదేశీయునాగరికత కాదిమూలమై, యుత్తమ మనోబలజ్ఞానప్రధానమై, మానవముఖ్యధర్మమైన వేదశాస్త్రీపురాణమతము మహర్షుల ప్రతిష్ఠాముహూర్తబలముచే నంతమంది యణగఁగ్రహకఠిణబాచినను జెడక మనభాగ్యవశమున నిలువంబడియే యున్నది గాన “దానిననుసరించి యిట్టిమనఃసంఘమును. మఱల మొదటి యున్నతస్థితి కుద్ధరింప నెంచి, లోపంబులం జూపుచు నుత్తమ మార్గములను బోధించు నీసకలాలానందనామక నవీనప్రబంధమును సులభమైతిలో నొకయధార్థ హితవాది వాగ్దానినాండు కావుననిష్క్రమోజనములైన బొడిబొడికతలతో నాయువుప్రభావ్యయము సేయక సకలపదార్థగుణవేదమైన పండితులొహితాముష్మిక జ్ఞానసంపాదనమునందు పిద్యాశభ్రాంతమును, గృహివాణిజ్యాదులయందు వృత్తిశబ్దార్థమును నిష్కలెట్టి పిద్యావృత్తులను సార్థకములనుజేసి “పరోపకారకపుణ్యయ” “పరోపకారార్థమిదంశరీర” మ్మనునార్యోక్తులు భగవత్స్వరూపములని నమ్మి, కాలానుసారముగా నింతటినుండి యిట్టిగ్రంథరచనలకు మొదలుపెట్టి కృమముగా నున్నతమార్గసాధకులై, లోకమునుభాగుసేయిందలంచుచున్నాను.

(2) పశ్చిమతలో కన్యకాత్రిని బట్టియు నిందలీరచనను బట్టియుఁ దానుజేసిననిబంధనములకుఁ దానేబద్ధుండుగా నట్టిందే వెల్లడించుటచూడఁగా “నింతవఱకు నేను ను లోకముతోఁదిపాటివాఁడనీ” “సంఘేభక్తిః కలాయుగే” యనుస్వాయమున నుసరించి యింతటినుండి మనమందఱుమును గలసిసీతితోనుత్తము హర్గసాధకులమై లోకమునకు మార్గదర్శకులమైయుండవలసియున్నది” అనితేలుచున్నది గనుక నీ నింజూచినతోడనే తొందరపడి యాగ్రహపేళులుగాక, పక్షపాతములేక సత్యా

నేవేషణబుద్ధితోఁ గడవఱకును జిత్రగించి, పాంచభౌతికశక్తి ననుసరించి వస్తుతత్వమును జక్కగా విమర్శించి, యొకటిరెండు వస్తువులను బ్రహ్మణముగాఁదీసికొని ఖండనవాదము సేయఁజూక, సాముదాయక స్థితిమిఁదరననిరూపణము సేయుచు గ్రంథకర్తవర్తిమమునుగూర్చి యోజించి సకలజనులను మనమార్థసంతతిలో నివారమున్నగౌరవమును నిలిపెదరని నమ్మచున్నాను.

(3) చివరవరకు నొకగ్రంథిశయ్యనుదీసికొని వచ్చువాఁడైయు తత్కాగ్రమును సంఘటింపఁ జేయుచో నచ్చటచ్చటందాను జేసినభాషావిషయిక నిబంధనములకిందేతాను బద్ధుండు గాతేదుగనుక గుణదోషవిభాగజ్ఞానులైన రసగ్రహణ సమర్థులునీతివర్తయే ప్రధానముగాఁగలయిందలి కవిత్వగుణగుణములనుగూర్చియు, నలంకారవర్ణనాదిప్రబంధ లక్షణములనుగూర్చియు, రసకాలానుసరణములైన యన్యదేశ్యప్రదాద్యుచిత రచనలను గూర్చియు సంతగాఁజెర్పింపక నీతియును బ్రయోజనమును గగ్రిహించి యానందింప వేఁడుచున్నాను,

ది 1 జూలై 1908 సం॥

ఇట్లు,

సకలానందార్థి.

చిరః పృథు స . పృథు

1. చింతలపూడి వెంకటజోగారావు పంతులుగారు, కాకినాడ.
2. బస్సా ఆస్వామిగారు, ముక్కొల్లు.
3. కొల్లూరి రామశేషగిరిరావు పంతులుగారు, కర్లంపూడి.
4. యల్లప వీరాస్వామిగారు, డిటో.
5. మోటుపల్లి వేంకటరత్నమునాయఁడుగారు, డిటో.
6. వింజమూరి రామకృష్ణయ్యగారు, డిటో.
7. తూముస్వామిగారు, డిటో.
8. పెనగంటి స్వామిగారు, డిటో.
9. యల్లప వీరరాజుగారు, డిటో.
10. సంగన పెదవేంకటరాయఁడుగారు, చిల్లంగి.

ఈపెద్దమనుష్యు లీగ్రంథము ముద్రింపించుటకుఁ గొంతభగవచ్చిరి గనుక భగవంతుండు వీరికి సర్వదాయఖండైశ్వర్యాదురారోగ్య పుత్రపౌత్రాభివృద్ధులిచ్చినమగానిగ్రహంబున రక్షించుచుండుఁగాత.

ఇట్లు,

గ్రంథకర్త.

సవరణ.

ఇదిమిగుల నువయోగించు గ్రంథముగాన నీక్రిందిసవరణలనుబట్టియు, శుద్ధాశుద్ధపత్రికను బట్టియు నుండుగా సవరించుకొనవలెను.

(1) పృథమాశ్వాసములో 13 వ పుటలో 50 వ శీతముయొక్క “స్వేచ్ఛతోడ స్త్రీలందఱు వేశ్యలుగను” అను మొదటిపాదమును దీసివేసి దానికిబదులుగా “అతివలందఱు స్వేచ్ఛవేశ్యలయి తిరుగఁ” అనిచదువుకొనవలెను.

(2) సంచమాశ్వాసములో 125 వ పుటలో 75 వ శీసముతరువాత నీక్రిందిచనమును, రెండుపద్యములును జేర్చిచదువుకొనవలెను.

“వ. ఇట్లుపరిపూర్ణాదైత వరబ్రహ్మమూర్తియు, జనకునివలె సంపాదనస్వాసియునయిన బ్రహ్మనందప్రభువు దుఃఖనదుఃఖయు నిరంకుశయుక్తియు క్తవాగ్మలంబున నిజరాష్ట్రప్రజలకు బోధించుచు, దుర్మతములను ఖండించుచు, బశిశుద్ధాస్తికమతము నంతటను వ్యాపింపఁజేయుచు సకలవిధములచేతను బ్రజలత్యంతసౌఖ్యంబుల నొందునట్లుగా రాజ్యపాలనంబు నేయుచుండె. మహామతి మనస్రథులునూత్రిము దురభిమానులయి బౌద్ధులవలె విదేశగతులయిరి. అంతవసంతర్తువును వచ్చెనప్పుడు.

76

— వసంతతుల వర్ణనము —

చ. సకలజగత్ప్రభండు నతిసాధువునౌ రఘురామమూర్తిఁ పుట్టుకగలదౌటచేతను గడుంగడు సంతసమందుచుఁధర్మనకలజనంబులుత్సవము నల్పుచుఁ గాలవతంస మిదైయించకలుపభక్తిపూర్ణానుతులై వినుతించిరి తద్వసంతముగా.

77

క. తనయత్సవములు సేయఁగ

ఘనముదమందు జనులపయిఁ గంజాక్షుఁడుపే

మను నిరస్థలిసకటాక్షుము

నునిచెనొయన నూర్జవందుల్లోప్పిరి కేటగా.”

78

—శుద్ధాశుద్ధపత్రిక.—

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
2	4	యన్నట్టు	యన్నయట్టు
3	22	ర్కనయో	ర్కనాయో
13	31	నలుపు	నలుపు
15	12	జెందిన	జెందున
16	28	మునకే	మునకును
22	4	వేయునా	వేయునాక తె
24	29	కర్తముల్	కర్తముక
28	6	రణగు	రణులగు
34	10	యొన్నడై	యొవ్వడై
35	1	నమనర్థ	నమరనర్థ
36	17	రదాధరా	రదాదరా
37	9	నట్టి	నట్టు
„	13	అమె	అమె
„	14	కమాత	కమాత
42	8	లికరంగ	లికరుగ
51	27	పతవయ	పరతియ
53	15	జేయుట	జేయుటయు
55	11	కొనవ	కొనంగవ
56	14	దినన	దినదిన
57	27	మందుబుట్టు	మందుబుట్టి
65	18	సారససే	సారససే
66	14	జిహ్వ	బల్ జిహ్వ
„	15	బిల్ల	లేబిల్ల

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
67	4	గ్రోత్త	బల్ గ్రోత్త
68	17	హింసిచు	హింసిం చు
70	27	తాంకమండ	తాంకమండు
71	4	కొరికల్	కొరికగల
75	3	గట్టిగ	గట్టుగ
79	17	నంగనతండు	ననతండుతుల
80	7	శ్రేమిల	శ్రేమిల
84	25	శమ్మమును	శమ్మమును
		ణ్యము	ణ్యము
87	1	జేయుట	జేయు
„	4	గారిదప్పడ	వారిదప్పడ
91	16	చుండెప్పు	చుండెనిప్పు
94	11	లేదంటు	లేదటం
97	5	గూడఁబెట్ట	గూడఁబెట్టె
107	15	జూచుడు	జూపుడు
109	5	నదున్	నందున్
112	6	విసిగిచు	విసిగిచు
„	20	నంతతన	నంతన
118	9	గీర్తినినిల్పు	గీర్తినిల్పు
126	27	జేయబల్	జేయబల్
128	2	నెఱ్ఱకప్పు	నెఱ్ఱకప్పు
132	27	చాల ?	చాల ?

శ్రీ స క లా నం ద ము.

వీ తి క.

మ. ఒక నాడేను మదీయజ న్నపురమై యొప్పొందు ముక్కొల్లులలో

సకలప్రాణహితాత్మబంధువులలో సంతోషచిత్తుండవై

యకలంకంబగు భారతప్రముఖభవ్యశ్రావ్యకావ్యంబులం

బ్రకటంబొకవనోపయోగములు సుభాషించుకాలంబునన్.

1

మ. అమలజ్యోతిషగర్భర్షశాస్త్రముల భవ్యస్థార్థకర్తంబులం

దమితప్రజ్ఞుడు సాహితీధనుడు పద్మాభీశపాదాంబుజ

భ్రమరాస్తుండు మదీయపూర్వజుడు సుహృద్బాయధీరుండు దా

గమనీయోత్తుల నన్ను జూచి పతికెం గారుణ్యపూర్వార్థుండై.

2

—◆—పూర్వకృతిగుణము.—◆—

గీ. పూర్వులసమాన లసమానబుద్ధిబలులు, చేసినకృతులు బహుగుణభాసురములు

గాన వానియందుండు శృంగారరచన, జనులునున్నులం జెడఁచియజూలకుండ.

3

గీ. దానిని దెలిసికొనలేక తగుదుమనుచు, నిపుడుగొందఱు గుణనీతిహీనములగు

పుస్తకములరచింతును “పులినిజూచి, నక్క-వాతను బెట్టుకొన్న” దనునట్లు.

4

గీ. వివిధలోకేశ్వరుండైనవిష్ణుమూర్తి, దా “బహిష్కారార్థమిదంశరీర”

మనియ నేకజన్మములెత్తి జనులబ్రోచె, నరునకన్యమార్గము పుణ్యకరమె? యనుచు.

జ. ఇతరుల యట్లుగాక పదునెన్నిదియేడులనాడె సర్వస

న్నుతమగు సూక్ష్మగర్భము మనోహరరీతిని దెల్పునట్లుగా

నతులితవిష్ణుభక్తవిజయాప్వాయనాటక రాఘవాఖ్యస

చ్చతకములన్ రచించితివి తద్వరమాధ్యము విస్తరింపఁగన్.

6

—◆—వితత్ప్రబంధలక్షణము.—◆—

గీ. నీమనోమయయ్యెను దోమచీమయయ్యెను, ననునటులుగాక ప్రతిపద్యమందును సక

లొపకారసత్కార్యములుండవలయు, నట్టి కవనంబు శాశ్వతమై చెలంగు.

7

నీ. భాషీయపద్ధతి పట్టుదప్పఁగనీక దీర్ఘసమాసంబు తెరువుఁబోక

గూఢాగ్గ సమితిదిక్కు-నుడేటిమండక స్పష్టాగ్గములబాడ బాఁసీక

చ. ఘనమతివాసమా నమెరికాఁ దగు మెస్తరిసమ్మఁజూచియున్
మనమున సిగ్గుదాలుపక మంత్రముయోగము బూటకంబులం
చును నిరసిండుపామరులు చూడఁగలేరు మునీంద్రచంద్రహృ
ద్వననూరంగగంగసదభంగమదంగమదంగభృంగమున్.

21

—●—◆—భగవద్దర్శనయోగ్యులు.—◆—●—

ఉ. వెమడియున్ విరక్తియును నిర్మలభక్తియుఁ గల్గినన్న నే
నన్ని సమస్తకర్తృభులు నాకెయ్యిసంగుదుఁ గాఁపురమ్మలాఁ
గమ్మరపుర్వ్యచందమునఁ గ్రుమ్మరువాఁడు కలిం జతుర్థపా
దమ్మన నైన మామక సుదర్శనముం గన నర్హఁడౌజుమీ.

22

గీ. నన్ను దృష్టమైనభక్తితోనమ్మవాని, కోరికలు తోడఁజూచిన తీరుచును
నన్నె ముఖ్యఁడౌగురువుగా నమ్మినపు, వడసిన చరుడేదీనికిఁ బ్రబలసాక్షి.

23

—●—◆—శ్రీరామాజ్ఞ.—◆—●—

చ. జవనితాంతరంగగతిఁ జక్కనియున్నట్లు చెప్పి చిత్తే
త్తిలి మఱిలించి సంఘమును దీర్గుప్రయత్నము నీది ; భార్యమున్
ఘనాహారంగమార్గమునఁ నైకొని డీకొను వెండిబండలం
గుచుముటనాది ; రెండునివి తోడ్పడుచుండుఁ బరస్పరంబిలన్.

24

గీ. ఇంక నేఁ జేయుపనికి నీవిపుడుచేయు, పని సుఖంబిడుఁగాన నీపనికిఁబోడు
పడి నిరాంతరీతిని నడపవలసి, నట్టి యాజమాన్యమునాదియయ్యెభక్త !

25

ప ఉభయతాంకంబైన యీ నీప్రయత్నమే మున్ను సత్రయాగానంతరమునఁ బ్రశ్ని
త్తరపురస్వకంబుగా నూరకౌనకారులు ప్రసంగించియుండిరి. నాకటాక్షంబున నీక
గి స్ఫురింపఁగలదు. కేవల నిష్పాక్షికసత్యమార్గమగుదానిని “నకలానంద” మను పే
ర రచించి నాకె యిప్పుడుమని పల్కి- గూడయాకుండంత్రిగానంబు నొందినంతనే
తెలివినొంది యదియంతయు హఠయోగాధిష్ఠానపురుషావస్థాప్రభావంబు నిశ్చయించి
భగవద్దర్శన సంతోషనమయంబైన యదియె శుభముమాత్రాఁకంబుని యెఱింగి నిర్మలని
శ్చల మానసుఁడనై.

26

—●—◆—ఇష్టదైవస్తవము.—◆—●—

శా. శ్రీమత్సర్వజనప్రమోదమెప్పుడన్ స్ఫురింపఁటన్ బ్రహ్మయై
ధీమన్వాసవముఖ్యరక్షణమహాదీక్షన్ హహావిష్ణునై
భీమేంద్రాహితచుప్తశిక్షణగతిన్ భీముండఁనైయుండు శ్రీ
రామాఖ్యత్రిగుణాత్మకాక్షరపరబ్రహ్మంబు భావించెదన్.

27

—◆◆◆విఘ్నేశ్వర స్తవము◆◆◆—

మ. కలిమాయన్ బలహీనమైన నిజభక్తశ్రేణియశ్రద్ధచే
నిలువంజాలకపోవువేదమతమున్ నిర్విఘ్నబోధాదులన్
నిలుపం బండితులందుఁ జొచ్చి చదువున్ నేర్పుం గణేశత్వమున్
వెలయన్ శక్తినిఁజూపి పూజగొను శ్రీవిఘ్నేశ్వరం గొల్పెదన్. 28

—◆◆◆సరస్వతీ స్తవము◆◆◆—

చ. హరికృతబోధసారమగు నాయతవేదవిధుల్ పురాణఁడౌ
పురుషుని ఛాందసోక్తులని మూర్ఖమతంబులఁదాల్చు మర్ఖుడే
వరులను బ్రహ్మతుల్యబుధవక్త్రములం బడి సంసారించి శ్రీ
హరికులగర్హమున్ నిలుపు నాహరికోడలిభాషగొల్పెదన్. 29

—◆◆◆వైష్ణవంధు స్తవము◆◆◆—

మ. వనితాపూరుషవేదచోదితగతన్ వర్తిండు నున్జాలమిం
చిన ప్రఖ్యాతివహించి భాసిలెడు శ్రీసీతాంబికావేంకటా
ర్యనితాంతానఘశీలదంపతుల సర్వార్థాభిప్రప్తిసా
ధనమద్దేహనిదానముల్లల మదిన్ ధ్యానింతు నెల్లప్పుడున్. 30

మ. తమకుం బుత్రులులేని కారణమునం దత్తాతృజాంగా గ్రహిం
చుమతోన్ నన్ బదునొక్కఁడేండ్లవఱకున్ సాంపై న ప్రేమంబుతో
నమరం బెంచిన నూనమాంబఁ జిననర్వయ్యార్య సుజ్ఞానమా
గ్గమున్ వతికలు పుణ్యదంపతుల నశ్రాంతంబు భావించెదన్. 31

మ. తమజన్మాలు పరోపకారసరణిం దాటించుడున్ బంధువ
గ్గములొ వన్నెయు వానియుం గనిన శ్రీరామాంబికా సీతగూ
ర్యమహాన్దంపతు లెంతొ ప్రేమ నను దత్తాతృద్భవుం జేసికొ
న్న మృదానీకుల సాటివారలెపుడున్ నాచిత్తమం దుండుతన్. 32

సీ. పుట్టినప్పటినుండిఁ బూర్వమా ప్రేమతో నేనగూఁకుండు నన్నెత్తి పెంచె
నెనిమిదేఁడలనాటి కే కళానిధి నాకు స్సార్థకర్తముల క్రమంబు నెప్పె
దత్తునిగా నిచ్చు తఱిని నన్నె పెద్ద సిరుల నొందుమని యాశీర్వదించె
శ్రీరామచంద్రునే నేవింపుమి ! యని యేజ్ఞానధని నాకు హితవు చెప్పె
నట్టి జ్యోతిషస్సార్థవిద్యావికేషు, మత్య సుబ్బున్ నాచుకు నిత్యయోగుని
నాదు పినతాత ముకొరల్లు నామమృని, వాసు మదభివృద్ధినిదాశ భక్తిఁ దలఁతు

—కవిస్తవము—

క. ఇమ్ముగఁ దనవాక్స్వంపద, లమ్మహిజానికిచ్చి యతులితయశుఁడై
యిమ్మహిఁ దనరిన సుకృతిని, బహైరతులపోతరాజు భక్తిం దలఁతున్. 34

సీ. శ్రమపడి యొలిచి దంతములతో ననులుట విధియైన కొబ్బరిన్ వెక్కిరించి
యొలుచుకొనుటయు ననులుటయుఁ గొంచె మైనను గల యరఁటిపండును హసించి
బలుతీసియైన గింజలు దీసి నమలంగ వలయు వ్రాతును సిగ్గువడఁగఁబల్కి-
వెనుక నేలగు నున్నను నట్లు కఠినశిలనుఘోలు పటికఁబెల్లంబు నెంచి
జిహ్వపైఁ బడ్డయంత నే శీఘ్రముగను, గరఁగి యతిమృగుమధురమై కడు మదమిడు
నమృతఫలపాకమై యలరారు చశ్వ, పిశ్యవేంకటకాస్త్రి కవితఁ దలఁతు.

—మిత్రస్తవము—

కా. ఆత్మంలోరుతమఃప్రధానగుణతాత్పర్యదోషాభి సం
స్తుత్యాత్మీయకారాభిఁ ద్రోసి నను భక్తున్ నూన్యసారాయణన్
సత్యన్ మత్ప్రియ నాదుప్రాణహితులన్ సారాయురారోగ్య సు
ద్యుత్యాత్మధ్యులఁ జేసి కావదలఁతుం దోషాంతకున్ మిత్రునిన్. 36

—మహర్షిస్తవము—

సీ. పెల్లాదుము బిడ్డల విడిచి ఘోరారణ్యములకేగి బలునీమమును ధరించి
శీతవర్షాతపాక్షీణబాధలకోర్చి యతిభయంకరతప మావరించి
బ్రహ్మాండకాలప్రభావ మెల్ల నెఱింగి యెల్ల వారలు దాని నెఱుంగఁగోరి
కొటిపంఖ్యలుగల కోటనకోటు లద్వైతవైద్యానికాస్త్రిములు వ్రాసి
జన్మమంతయు లోకుల సౌఖ్యమునకే, దాఁచోయుటచేఁ గను ధన్యులైన
తపసులారా! ప్రమద బాప్యధారలూకు, త్రొక్కుమంటి దీవింపరే! పుత్రునన్న.

—ఆధునికస్తవము—

చ. అని యిట్టిప్రపదార్థంబులం జిత్తచిత్రఫలకంబున లిఖించి. 38

గీ. భర్తృహరి యతీంద్రుండు సుభాషితమున, మెదటమార్గపద్ధతిఁ జెప్పి పిదపనీతిఁ
జెప్పట యొడలిపె నున్న జెమట గడిగి, యత్తరులు పూయుటేగాదా యనితలంచి

క. ప్రతివిషయంబున మూర్ఖుల, మఠమును సుజనుల మఠము సమయ దేశముభో
చితధర్మంబులుఁ గ్రమమగు, గతిఁ దెల్పును వ్రానినాఁడఁ గడఁకం దీసిన్.

క. కవివరులు పక్షపాతిము, రపంకయును లేకపాగ్గరచనులు గా కి 40

కొనవనగుము గనుఁదీ! కే, శవుఁడే బలియైన సాక్షి సకలంబునకున్. 41

శ్రీ

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలాలానందము.

ప్రథమాశ్వాసము.

—శ్రీరామాశ్వాసము.—

- క. శ్రీమంతుఁడవయ్యునుదం, బేమియులేక యడఁచువయు నేకస్త్రీపైఁ
గామమును బూని లోక, స్త్రీమయును నీతిరీతిఁ జూపిన రామా!
క. అవధారు! సకలగతుక! భవదంకితముగరచింపఁబడు నూతనవై
భవసకలానందాఖ్య, ప్రపంచకృత్తిరాజకథకుఁ గ్రమమెట్లున్న.

2

—నైమిశారణ్యవర్ణనము.—

- ఉ. శ్రీనిజమందవాతగతిచేర నె య్యున్నపుఁ దోలి దేవతా
శ్రీనికు నోషధీతతులచేఁ దదధీతపోవిశేషను
స్తాని మహామనోబలవిసాదితదౌర్వ్యమృగాభిచేత స
న్దానితపావనం బయిన నైమిశనామవనంబు భాసిలున్.
సీ. ఊర్వముఖమగునాయు వధోగతికిఁ దెచ్చ గంఠాయయుఁ బొగాకుఁ గానరావు
ముసలితనంబును మున్న నెత్తిని బెట్టునావయుఁ బులుసును నసలేలేవు
పాపండనాస్తిక వాచులై నమ్మిక భంగంబునేసికు వాంఛులేరు
కనిపించినంతనే కంగారు పెట్టెడు సిగజుట్టితిరుగాడు స్త్రీలులేరు
వటమహిమహకందసువ్రతమునీంద్ర, ముక్తికాంతాసమేతమై పుణ్యకీర్తి
గన్న యాకాఠడవియందుఁ గలుషనైజ, బలములైనకాకులతోడిపాటుగాను.

3

—సత్రయాగదీక్ష—

- ఉ. ఆవనమంఠు నీకలియుగాదిసవాత్రశరద్వృశస్థులై
భావిని వేదకాస్త్రములు వర్తిలఁ బీడలు గల్గవండ సు
శ్రీవరముక్తిదామగొనఁజేసిరి దీర్ఘపు సత్రయాగముం
బావనశౌనకాదికు లపారకృపారసనైష్ఠికాత్తులై.

ఉ. ఆనమయంబునం దచటి కాగతుడైన మహాత్ము సత్తపో

భ్యాసపవిత్రు నూతుని గతాగతవేదిని బూజచేసి బ్ర

హ్మసనమిచ్చి నిల్చి యితహాసములాతనివల్ల వించు సుం

తోసముతోడఁ గాలమును ద్రోసి వారు తచేకదీక్షతోన్.

6

వ. అట్లు బ్రహ్మచందసంధానంబుగా యాగంబు నెఱవేర్చుకొని సభాసీమలై యచ్చటికి వ

చ్చియున్న మునుల తపఃప్రభావంబులు గూర్చియుఁ దద్యాగనిర్విఘ్న పరిసమాప్తిం

గూర్చియు నొకరితో నొకరు ముచ్చటించుకొను సమయంబున మహాస్త్రిశ్రేష్ఠంకును,

వేదవ్యాసశిష్యుండు నైన నూతుంజూచి శౌనకాదుల్లనిన.

7

—●●◆నూతశౌనకాదిసంప్రేక్షుము.◆●●—

క. నూతా! సకలకథారథ, నూతా! శ్రేయఃఫలప్రసూతా! గుణసం

ఘాతా! కామక్రోధవి, ఘాతా! మావందనమ్ము గైకొనుమదిగో.

8

క. ఘనులైన మానలందఱుఁ, జనుదెంచుటచేత మాకు సంతసమయ్యెన్

ఘనతంగనె మాయాగము, వనజాతునికరుణ నన్ని పనులుండెరెన్.

9

క. నీవరవాగమృతంబునఁ, బావనతంగాంఁచె మానుబ్రతుకులు మఱియున్

నీవొక్క యుత్తరము మా, కీవలె; శ్రమమందు నెంద శేషనవియమా!

10

చ. కలియుగమానవులొ దురితకర్మలు కాకులయట్లులొకముం

గలఁచెదరందు నీవనిన గాధలుమాచిన భీతివోఁచెదం

జిలుకవిధంబునన్ హితవునెప్పెకు వేదముల్గోవారిలొ

నిలుచుటయెట్లు! మాక్రతువు నిల్వఁగఁజాలులయెట్లు! చెప్పవే!

11

క. అనవి! నూతుండీట్లని, యెరు నాకు శ్రమమనమన్న వే? తెలిసినదా

నిని జెప్పట నాకెప్పుడున్, ఘనమోదము నుండు! వినుచు కదలనియిద్దెన్.

12

—కలియుగవేదస్థితి.—

నీ. మీక్రతుభోక్తయై మిగులఁ దృప్తినిగన్న హా భక్తరూపుడై యవనియట్టి

యుక్తియను నినుపమూఁదలు గొనితెచ్చి కాన్త్రములనెడి పంజరముగట్టి

యందులొ వేదంబులనెడి చిక్కినుపెట్టి యింపుగాఁ దానె పోషింపుదుండు

నాభక్తుఁడింటలేనవ్వు పలుగాకిమూఁదలూచల. దన్ని పొడిచియిలుసి

కొన్నియెటొ పాతపాపును గొన్నియూతి, తెక్కిలు విలుగఁగ్రిందకు న్నుక్కిఁపడును

గొన్ని యాపందముపై నె కూలఁబడును, జిలుకపలుకులు మిక్కిలిఁ జెలఁగిరెచ్చు. 13

- గీ. ఇంకఁ గొన్ని నెనయులకేఁగితి, నిండఞ్చాఘలుండఁగ శంకరుండువుట్టి
 ఖలులనోళ్ళను మూయుచి ఖడ్గమూని, వేదశాస్త్రముతో రక్షించి వెడలఁగలఁడు. 14
- క. అదిచెప్పియుంటి నికఁ గొ, నిందినంబులకెల్ల జనుల సీచగుఖంబుతో
 మదిఁగోరి వేదగతులన్, మదమున మాపించి రెచ్చి మాపెనువేళన్. 15
- గీ. సహజపాండిత్యమహిమచే శక్తిఁజూపు, భక్తవర్గులుగొందఁజు పావనమగు
 మార్గమున వేదశాస్త్రసన్నహిమమెల్ల, వెల్లడించి నిల్చుఁగలగు భీతిలేక. 16
- క. అందొక ఘనకార్యము గడు, నందంబుగనుండును వినుఁడని సీత్రములా
 నందమున మూసి తెలిసిన, చందంబును జెప్పెన్గిట్లు చక్కనిభణితిన్. 17

—●●—సంకల్పపురపణానము.—●●—

- మ. ధరణిన్ నూతనరూపసంపదలఁ గాంతంబై ప్రకాశించు సం
 కరనామంబున నొక్క-యూరు దనలోగంఠైననున్ నిల్చి కాఁ
 పురముంజేసిన సోమయాజినయినన్ మూఢాత్మఁగాఁజేసి నూ
 కరమాంసంబు దినంగఁజేసిను మత్సరంగభీరసామర్థ్యమై. 18
- క. కిరిమాంసాశన, సంధ్యా, తరుణీరతి, ధర్తశూన్యతా, విషమయభీ
 కరతను, హసిత మ్లేచ్ఛా, శరదండధరాహిపురము సంకరపురమే. 19
- పీ. కిలయురులోహపాత్రలెగాని స్వద్భుతందప్పని పింగాణి చిప్పలేవి ?
 పనికిరాని తులనీవనులెగాని పరంబుముందుంచు గంజాయిమొక్కలేవి ?
 కిలబుండుచేదశంబులెగాని పుణ్యావహవితంతు శరణాలయంబులేవి ?
 బలుశ్రమంబిడు చేదపాశకాలలెగాని సంతోషమిడు నాట్యకాలలేవి ?
 యనుచుఁ బూర్వపురులలోని యంగడులను, మొక్కల గుడుల శాలల వెక్కిరించి
 సాటిలేని నూతనవస్తుసమితిచేతఁ, గరమువెలుగొందుదుండు సంకల్పపురంబు. 20

—●●—ఉద్వృత్తనూచనలు.—●●—

- గీ. వెగలెత్తి కుక్కలెపుడు మొఱుంగుచుండుఁ
 గోళ్ళుపగటఁ గామలురాత్రిగూయుదుండు
 గ్రుడ్లగూబలు గృహములగోడబొటీయ
 లందు సంసారమునుజేయు నాపురమున. 21

—●●—అన్యాయపుయూనియను.—●●—

- గీ. కల్లుపారాయివస్తు పాకలుఁ, గటికదు, కాణములు, దోకపురుగులు గలచెఱువులు,
 నెంగిలములవీళ్ళు, నిండ్లదరిని, మిగుల లోఁతుకాల్యులఁగల్గి మొఱయునట్టి. 22

జనగౌరవం బిహసౌఖ్యంబునిచ్చు, సదాచారమారోగ్య మలరక్షేయుఁ

వేదాంతదేవార్చనాదులు భూలోకవాసనల్ ద్రోసి కైవల్యమిచ్చు

శాంతవైరాగ్యములు చిత్తశాంతినిచ్చు, బ్రబలహృద్ధియాస్పిత ప్రాప్తినిచ్చు

బ్రహ్మవర్చస్సు బ్రతుకును బలముపఱును, నహహ! వైదికంబువిశున నర్హమగునె 31

క. మనుజులలో బ్రాహ్మణుడై, జనియించియు, మంచిచదువు సదివియుఁ దెలిసిం

గనియును వైదికవేషము, గొనకుండిన రెండుకాళ్ల సొడ్డనడగదే? 32

క. ఏమతమునకామతమే, శ్రీమతమనుచుందుర్గిత శ్రేస్తాచారం

తామతమేదేశములో, నీమహినున్న దొగుణముగ్రహించియరయుండే. 33

—రాజవైశ్యకూట్రులు—

చ. వినయ వివేకముల్ గలిగి విప్రుని దైవమురీతిఁజూచుచున్

ఘనతరధర్మకర్మలయి కాలవశంబునసల్పవంశులై

జనులునుతింపలేదను విచారములేకసదాముదాత్తలం

దనరుదురట్టిక్షత్రియజనమ్ములు వైశ్యులుకూట్రులప్పురీన్. 34

—అధమజాతి—

క. పాపంబునవచ్చెనుమన, కీచుట్టుకయనుచు జీవహింసవిడిచిన

ద్వాపరముగొనివినయము, జూపుదురట్టికడజాతి సుజ్ఞానముతోన్. 35

—బీదలు—

క. రక్కడినడొక్కొడును, డొక్కడినబ్రతుకుడకుగ డొక్కయురెక్కొల్

మిక్కిలిచక్కఁగరెక్కొనఁ, జక్కనియిల్లాలుచిక్కు, సంతతిగలుగున్. 36

క. ఆలియుబిడ్డలుగలిగిన, బేలతనముఁద్రోలఁజాలి వృద్ధులమైనం

జాలమేలొలీలం, గాలంబేలంగఁబోలు ఘననాకమదే. 37

క. అనిజనసమృతమైతగు, వినయంబును, బాటుపడివివేధనంబుల్

ఘననిజకులహితగతిచే, ననయమునార్జించుచుందురానిరుషేదల్. 38

—స్త్రీలు—

గీ. తగనివేషముల్ వేయక మగనిదేవు, రీతిఁజూచుచు శ్రీరంగనీతులెప్పుడు

తెప్పకయతిమనశ్శుద్ధి నొప్పచుందు, రట్టైనకలసతులకాంతలాపురమున. 39

—విధవలు—

క. క్షీతిపతులును బంధువులును, బతిమాలఁగ సహగమనము వదలితిమప్పుడీ

బిగుకేస్థిరమా? యని స, ద్రవ్వితమూనుదు రావిధవలు బిహ్మపృజ్ఞన్. 40

చ. అనయము మూలదాగి శిశుహత్యలుసేసెడుప్రాతరండలన్
ఘనమగు నేవ్విచ్చపీఠిబడి నాఘలజంపెడు హిత్తరండలన్
బనివడిబండవదములు పన్నుచునుండెడు మొండిరండలన్
జనువునవీరుత్రిప్పెదరు చక్కనియుక్తులముక్తిరీతికన్.

41

—అత్తలు—

చ. కులమునువృద్ధిజేసికొనఁగోడలిఁ చెచ్చటచే నదృష్ట
హ్వలనొనరించినన్ విరుగుఁబొందక నీతినిఁ జెప్పియేరికిం
దెలియఁగ నీయకుండుటయె తెల్వికిలక్షణమంచు నట్టియ
త్తలుతమకూతులంబలెను దప్పక మాతురుపుత్రిభాగ్యులన్.

42

—కోడండు—

క. సతియగుదానికిదైవము, పతియైనపుడతనిగన్న వారుపరమజ్ఞ
వతములనియట్టికోడం, ద్రుతిభక్తినిఁగొల్పుదుండు రత్తనుమామన్

43

—కోడుకులు—

క. పురుషాఙ్గాభసాధన, వరదేహముగన్న వారు పరదైవములం
చురుభక్తిఁ దల్లిదండ్రుల, నరసిభజించుచు నెయుండు రట్టికుమారుల్.

44

—వేశ్యలు—

గీ. భరతసంగీతఘనశాస్త్రపాలనంబుఁ, జేసికొనుచుండ దానందసిద్ధివహనఁ
బరమవైరాగ్యచిత్తలై బ్రహ్మచర్య, విహితకృత్యలై యుండ్రట్టి వేశ్యలెల్ల.

45

—ఫలము—

క. ఈశీతిపుణ్యమతులగు, వారలుగొందఁజువిడువక వసియించుటనా
యూరాకొల్లేటివిధము, గారూపవివాహనంబు గాకుండెనెన్.

46

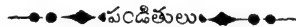
—భ్రష్టచారబ్రాహ్మణులు—

సీ. ఉదయమృతనెలేచి యుదకమ్ములొపల స్నానంబుసేసింజలుబుసేయు
జాముప్రాదైకి-నం జపమనికూర్పున్న సంసారకృత్యముల్ జరుగకుండు
ధర్మముల్ సేసిన్ ధనమంశయునకిండు బిచ్చపాత్ర నలయు వృద్ధదశను
సత్యమాడినఁగార్థసాధనవేళల దమ్మిడ్చియైనలాభమ్ములేదు
వైవమునునమ్మియూరకే తలఁచినయెడ, నోరునొప్పియేఫలమిట్టిఘోరకృత్య
ములివియే? యనిసుఖము గలిగివిట్టి, వీఁగుదుండుభ్రష్టచారబ్రాహ్మణము.

47

- నీ. జుట్టుచిన్న దెయున్న సాగసులేదదిగాక తలయోరువడు దెబ్బనగిలె నేని
యనిచిచారింపిఫాలావల్లభోజమై కత్తిరింపులనలరుచుండు
హాయిగాబుట్టల నన్ని వేళలదాగి వారనారులగోరేరుచుండుః
జౌర్యములోనేయుచు సతతంబుకూడంబు లాడుచునేవోచ్చగాఁబాడుచుండు
నిద్రభంగంబునొందినం దెగులువచ్చు, ననుచురాత్రిఁజేయఁదగినప్పులనెల్లఁ
బగటివేళలఁజేయుచు మిగులవిట్ట, వీఁగుచుండుప్రహార విప్రగణకు. 48
- నీ. విధవను బెండ్లాడి వివిధమాంసములు నిం చిదిమించిమతమని వదరుచుండు
గురులకుమిత్రులకును హానిఁజేయుచు మాతృర్యకీలమైమసలుచుండు
రెండక్షరములు నేరిచికొని చెప్పఁజాలనితలవిసురుతోమనుచుండు
నన్నియు సరిగానియాచారములనె చేసిరని పూర్వులను చూపించుచుండు
డబ్బెపావనంబని యెంచి యబ్బినైన, దెబ్బలాడించి యాడించి యబ్బుగంబు
పుట్టఁగచ్చేరులెక్కించి బోనులెక్కి, తప్పుసాత్త్వములీగుంపు చెప్పచుండు. 49
- గీ. నేవోచ్చతోడ స్త్రీలందఱు వేశ్యలుగను, జేయుచును వేశ్యలకుఁ బెండ్లిసేయఁగలయు
నంద్రు గొందఁజీందార్యమఁకారిగుణమే, గాని లోకోపకారమార్గంబుగలవె ? 50
- క. అతిసౌందర్యము వెలయం, బ్రతిదినమున మొగమునకు మంగలిపాదురీ
మతిమంతులపెట్టెలలో, సతతంబును మెఱయుచుండుఁ జకచకరుచలన్. 51
- గీ. రొట్టెయును నుప్పఁబిండియు రోజురోజుఁ, దిండు ; రంకులేనిపటముఁ, నిలకఁజీన
ముఖముబోడితలయునుండె బుద్ధిమంతుఁ, డిదియె నాగరికతయని యెంచుకొనునె ? 52
- గీ. పెత్తనము దాల్చి విధవలు పెండ్లియాడఁ, గానె జగములో విధిక్యత మైనవారి
వేషమీ మగలను బొందె ; వివిధములగు, నింటిపనులొకఁజేయుదు రేమెవీరు. 53
- గీ. ఇతర మతమువారెక్కడకేగిననుస్వ, ధర్మనిరతులై యుండురు తప్పుకుండఁ
దమదుడేశముఁజొచ్చ నిరతమతముల, వారివేషములోదాల్చురు వీరుకునడు. 54
- ఆ. జుట్టుక్రీస్తుమతము, బొట్టుజ్జేచ్చమతము, కట్టుబాప్తామతము గుట్టుశాద్ద
మతము, పుట్టువేదమతమిట్టిపంచమ, తత్వమార్గసమృతముగాదు. 55
- గీ. ఆర్యమతమయఁగల పరమార్థమెఱుంగ, రన్యమతమందుఁగల పరమార్థమెఱుంగ
రదియెమంచిదిదియె చెడ్డదనుటెగాని, కాంచినట్టి మేలేదియో కానఁబడదు. 56
- గీ. దయయుసత్వంబుజ్ఞానంబు వైవభక్తి, సకలమతసమృతములై యొసంగుచుండెఁ
గాననివియున్న నంతటం గలరుముక్తి, యున్నదివిడిచిమఱొకటి యొంద నేల. 57
- చ. పరమతమత్సరులో సలుపు పామరనిందలుఁ దుచ్చుచా నిహి
స్థిరసుఖశోధములో విని మదిన్ న్యమతార్థముఁ జచ్చనేయకా

- పరులను సేవసేయఁజని భక్తయు జ్ఞానములేకయెప్పుడు
బరజననిందయే సలుపు వారికి దేవుఁడేమగల్గునే? 58
- చ అనితరచర్చతో మతము లన్నియుఁ జూచిన వీరి పెద్దలే
యనుభవమైనసిద్ధుట యథార్థమెఱింగి ఘనార్చనస్తతం
బును గొనుటం గేనుంగొనియుఁ బూనిన దుర్వ్యసనంబుచేత నీ
మనుజులు డడ్డవాదములు మానరు, ప్రాజ్ఞులు దీని మెత్తురే? 59
- నీ. ఆర్యపండితుఁ డుపశ్చాసనుచ్చునటన్న నేనేని మిషబన్ని యెటకొపోవు
నొకవేళఁ బోవకయున్నచో నదియేమి నరసమోగాని యానభకుఁబోడు
వదలక మాహ్వసపత్రికం బరిసినఁ జని మాటలాడక చదికిలఁబడుఁ
బట్టుతో సప్యలు పలికించినట్లైన, నన్నియు మంచివేయనివదించుఁ
దద్విధమున నొప్పికొనియుఁ దాను దెచ్చి, పెట్టుకొన్న సాంకర్యమున్ విడిచి శుద్ధి
నందఁదగిన ప్రాయశ్చిత్త మరసికొనఁడు, వీరిలోనసామాన్యకోవిదుఁడు బలిర! 60
- గీ. అంచితాఖండయుక్తి బోధించిశ్రమము, గన్నః స్వమత్సస్యదేశ పక్షమునఁగాని
వాని నేఁగాని చేసినవాఁడుగాని, హరిహరార్ధులైనను ద్రిప్ప ననువుగాదు. 61
- గీ. విహితకర్త విహీనతల్లడించు, బోడితల; తప్పుకఠిఁదెల్పఁ గోడిజ్ఞులు
ననియనుముఁ దెల్పు బహుచిత్రమైనబొద్దు; మతముతలకెక్కె- దింపబ్రొక్కర మగునె
క. ఇఁకఁబలునునులేటికి? వీ, రికస్థిరములగు నిహనుభి రీతులయందే
తిరికరణశుద్ధిగఁదలఁపులు, ప్రికటంబగుచుండు; లేవు పరసుఖకాంక్షుల్. 63

- నీ. అతికష్టతరవేదగతి విధించెనుగాని బహుభోగదన్వేషణ బలుకలేదు
శిలఁక బూజింపంగఁ జెప్పియుండెను గాని యదిమాధ్యమని యేడననఁగ లేదు
త్రాగుఁబోతన్నపేరేగాని బూదిలోఁ బోరలేదు సౌఖ్యంబు వొందలేదు
స్త్రీకిఁ గూడఁ దెలియురీతివొక్కెనుగాని పాండిత్యబల మగవలుపలేదు
చాలునునుచు బ్రొక్కశంకరబలరామ, నన్నయకవనరచనలనుమాటు
చుండుగ్గి వీరిలోన నుత్తమపాఠ్శాల, మన్నపేరుపెట్టుకొన్నవారు. 64
- గీ. పూర్వకర్తగతిని వీరిఁబొందినట్టి, విద్యసంపాదములయందు వేదచోది
తామలజ్ఞాననయరీత్యపార్థకాంక్ష, లందునుపయోగపడివంధ్య యయ్యెనకట. 65
- గీ. వీరిలోనిత్య సేవకవృత్తినున్న, వారు సౌఖ్యస్వతంత్ర జీవమునుగల
వైదిమలఁజూచి నవ్వుచువారిచేష్ట, లెంచి చెప్పకొనుచు వెక్కిరించుచుండు. 66

—కిలియుగగుణవర్ణ—

- సీ. “నిస్సాగ్రయగుసూయి, వీరసలగులతల్, నీనుశ్చాదురుజనానీకమెల్ల
మాహాశ్వయుగతిండు, మగఁడునారీయుఁడంద్రకొడుమలీలఁగాల్లాడుకొనుదుమంద్రగు
రాజులువిత్తపరాయణులగుగురు, బ్రాహ్మణులసత్కర్మ బాహ్యులగుదు,
రీతిఁగలియుగ మేపొందవర్తయు నర్థశాలవులూ నిలిచియుండు”
ననియులుపురాణములూ ననినమునుపె, గానమనమిప్పుడట్లులేగాకతప్ప
దనుచుఁగొందఱు సరికరులగురుమాచా !, వీరినాగరికతయిట్లు వెలుఁగుచుండె. 67
- సీ. ఉత్సవంతులమనందె, నోషఘోగుణులుచ్చుచుండె, మంచిమనుష్యులుండెరెటను,
మంత్రబలములుమానులేను, పతిశ్రుతిలుమంచికొడుకులు ధరణిఁగలరు,
ప్రజలసౌఖ్యముఁజూచు రాజులునుగలరు యజ్ఞములేయుబ్రాహ్మణులునుగల
రిదికిలియుగమున మొనటిపాదమెగానఁ గొన్నిచోటులవర్తమున్నదిపును
గనుకవీర్లు సాంకర్యమునుబడయుట, చిత్రగుప్తుహస్తము నొప్పిఁజెందినట్లు
చేయుటకెగాని శాస్త్రములేచేసికట్టి, పుణ్యహనులమాటనిల్పుటకుఁగాదు 68
- ఉ. గోవులపాడిపాడగుట, గొట్టిలపాడిసమ్మిద్దియొట, భూ
దేవుఁడుకూర్చునొద్దఁగను దీనితవేదమువింట, యష్టవ
ర్నాపసరంబునన్ శిశువులొండ్రుఁ బుట్టుట పోషశాబ్దముల్
జీవితమాట యివ్విపును చెల్లుటలేదిక యెందుకీమతుల్ 69
- క. అందుకె యని వాదింతురు, కొందఱుటలే యానుగాక :- గోవిందపదా
మందసపర్యానందం, బొందు పవిత్రాత్ములిందు కొడఁబడఁగలరే ? 70
- సీ. కృతయుగంబునవేకుతలేశ హేమకశిపులు దుర్భాగతంశెలఁగలేదె ?
తేత్రాయుగంబున దైతేయలవణ రావణులు దుష్టశ్వముంబడయలేదె ?
ద్వాపరంబునఁగంస భూపజరాసంధ ముఖులుదురాత్మతంబొందలేదె ?
కలితొలియంఘ్రినేకలువచ్చత్తినఁ గొన్న వారికె దదనుభవంబులేదె ?
కానఁదనదు గీతావాక్కు- గట్టిపఱుప, దేవుఁడొక సత్కులయున సుధీతనువునఁ
బుట్టివీరిపస లఁగఁ గొట్టలేదె ? యింతమాత్రంబునకె ధర్మ మంతమగునె ? 71
- గీ. ఎట్టిమంచిసెడ్డలు నెంచ కెల్లవారు, నెఱుంగకె తమంత దుర్బలి నేగవలయు
నప్పుడది కలిధర్మమానంతగాని, యెఱిఁగి దుర్భాగలగుటిది యేటిబుద్ధి ? 72
- ఉ. దాసత, మాంసభక్షణము, దారుణజారత, మంత్రనిందలుం
జేసి మిటొకపెత్తనము, చెడ్డమతిరేఖలబోధ, జంఁదెముల్

- వీణికిరిండుటలో సలిపి దివ్యమునీంద్రులమాట నిర్వీరి
భాసురపండితాళి, యిక్కఁ బాయజె? ధర్మము వీణింపలన్. 73
- క. ఈవీణిధర్మబాహుల్య, దానినిచర్చ్యో హరింప ధర్మాధీమత్
భూరత్రువెలివేసినా, చారము రక్షించుచుంట సరసముగాడే? 74

—మాంసభక్షణము—

- చ. చిలుకయు, గోవు, మేకయు భుజించును బండ్లను, గడ్డిఁ ; గాకియుం
బులియును మాంసముందినును బుట్టుకకన్గియుఁ బ్రాణులైనద
త్ఫలపలలాశిసాధుతలు చాగుగఁ జూచుడు! మానవత్వముం
వెలివియుఁ గల్గియుం బ్రజలు నీదతమానరు నీస్థునిగ్గుచీ! 75

—పశ్చాత్తప్తలు—

- పీ. మగవారియించిన * మన ధాతువుచారింపఁ దాపసుల్ స్త్రీ నస్వతంత్రజేయు
నాకీలెంకక యతిరకు స్వాతంత్ర్యమిడి యది తమకంటె హెచ్చుటెఱిగి
మించెనుచుఁ దాము మేహధాతువునొంద నదియు దానిగడించి యతిశయిల్లి
నయ్యె దేవుడ మోసమయ్యె నింకెట్లు సరితూగఁగలమని చాలవగచి
ప్రకృతి వైద్యాదిశాస్త్ర కర్తలును సంఘ, సంస్కరణసమర్థులైన సన్మతులకు
ప్రణామి— యావ్యమతములు బొగడుచుండు, వీరూ ననుభవమైన పెద్దలెల్ల. 76

—రాజవైశ్యులు—

- గీ. సకలవిధముల వీరితో సాటియెయ్యి, వీరి నీచశబ్దములతోఁ బిలుచుచుండి
వీరెల్ల గౌరవముండఁ గోరి గర్వి, పనుచునుండ్రట్టి త్పత్రియ వైశ్యజనులు. 77

—కూద్రులు—

- వ. అట్టి కూద్రులు గలియుగస్వభావముననుసరించి 1 యుత్తములనియు, 2 మధ్యములని
యు, 3 నధములనియు మూడు తెలుంగల నుండురెందు. 78

—ఉత్తమకూద్రులు—

- చ. సకలము బ్రహ్మమే యగుట సర్వసమత్వము మాకు ధర్మమా
నికనొక వర్ణ భేదమననెట్టిది? లోకములోనవేది? పా
తకమన జ్ఞానికందు సతతంబును బ్రాహ్మణగర్భశక్తులై
వికటమతిన్ సుధర్మములు వీరుదురట్టి మహోత్త మాంఘ్రిజుల్. 79

* మనవతియని స్త్రీ సామాన్యమున హాస్యనామముగలదు.

—శూద్రబ్రాహ్మణ్యవిషయము—

గీ. జననమునకూర్చుడును, గర్భమునద్విజాండు, నేనమునుబలిండుటచేత విప్రవరుడు
బ్రహ్మమేఱుగృహ్మనముచే బ్రాహ్మణుండు, నగుచునుండినుమానవుఁ డవనియందు. 80

—వసిష్ఠాదులజన్మక్రమము—

నీ. బోగముదానికిఁ బుట్టెనుసిద్ధిండు చండాలకాంతకుశక్తిభ్రష్టుఁ
గుక్కలఁదినునీచకులముటోదానిగర్భంబునఁబుట్టెఁబరాశరుండు
పల్లెదానికొడుకువ్యాసుండు, చాకలనాతీకుమారుండు నారదుండు
మాదిగదానికొమరుఁడుమతంగుఁడు కాండిన్యఁడొక బాలరండప్రతుఁ
డిట్టినిచులేతపముచే నెంతొమహితు, గాంచిబ్రాహ్మణత్వంబును గనఁగవిష్ణు
పాదజులమైన మేము తపమునఁగనమె ? బ్రాహ్మణత్వముననివీరు పలుకుచుండ్రు. 81

గీ. తపదుజన్మక్రమమును సత్యంబుగాఁబు, రాణములనస్థిదామలేవ్రాసికొనిరి
స్వల్పపుతులైన కలియుగప్రబలుతమ్ము, నెంచివేయుదురనుమాట నెఱుంగరాకొ! 82
చ. ద్విజతయైతేనిశూద్రుఁడెఱు విప్రతబ్రాహ్మణతంగడించు ? నా
ద్విజులకెడెల్లు నాల్గునవి వింతగనందఁజొప్పునన్నచో
ద్విజతనుశూద్రుఁడొందమిని దెల్పుచునున్నది యాదివాక్యమే
కుజనమతిన్ యథార్థమును గోప్యముసేయుటమంచిమాటయే ? 83

—వసిష్ఠాదులపరిశుద్ధి—

చ. కొనఁ, జొర, దాఁట, జేయసమమాడనియగుభుక్తకార్యసిద్ధులన్
ఘనతరమాతపోమహిమఁ గాంచినమానులకుంగులంబుతోఁ
బరిగలరే ? సువాసితము బ్రహ్మనివాసమునైనపంకజం
బునకపవిత్రతాగుణము పుట్టఁగజేసెనే ? షంకమింతయున్. 84
క. పంకజమనిపిలుచుటకును, శంకగలదెయన్న ; శిష్టసమృత్తమైన
శృంకఁకుచ్చియైనదానిని, నంకరమతితోఁబిలుచుట పాపముగాదే ? 85

మ. అతిఘోరోరుతపఃప్రభావమున బ్రహ్మాండంబులాడించియ
ద్భుతహాస్యస్పీనిఁజేసి బ్రహ్మబుష్టియై పూతత్వసంధానశా
శ్వతగాయత్రికి నాయకుండయిన విశ్వామిత్రునిన్ హీనసం
తతిజన్మండనిమాఱుపామరుల పైత్యభ్రాంతిశాంతిచునే. 86

క. అవిషయంబట్లుండం, గావీరలుబ్రహ్మచూని ఘనదీపభవుల్
కేవలపావననైజత, పోవిగతయైత్రాహ్మణ్యముఖహోమగూఢుల్.

గీ. ఎప్పుడుమనసేకాగ్రతనీశ్వరేశు, సకలశక్తిమంతుఁగలసి ప్రకృతిదాటి
యలరెనోయప్పుడేగూతఁడగ్రజన్ముఁడై సమస్తజనులుమ్రొక్క నర్హుఁడయ్యె 88

క. బ్రహ్మణ్యశక్తిఁగనుఁగొని, బ్రహ్మచరగడగడమని వడఁకుచుభీతిం
బ్రాహ్మణుఁడనఁ ; గాఁడనియ, బ్రాహ్మణులగునధములనెడి పలుకులులెక్కె? 89

క. మునిచంద్రదేవముఖులగు, ఘనులందఱునీతిశుద్ధగాత్రియనంగా
జనతుచ్చుచుచాకలికా, దనినన్ రామునకులూపమయ్యెనె? యిలలూన్. 90

క. ధాతయనకున్న బ్రాహ్మణ, జాతులకభివృద్ధియింత చాలాయున్నే ?
పూతమగు వేదమంత్ర, వాగ్విత్తులు బెడిసెగొట్టి పానుపటవవే? 91

—కూదగ్రీశుద్ది—

క. ఘనహరిపదమున జన్మించి, చిన మార్తెంబుననె శుద్ధిఁజెందిరె? కూదుగ్గిర?
వనజామృతలక్ష్మలతో, జనియింపదె? ఘోరవిషము సాగరమందున్. 92

—కూదగ్రీశపస్సు—

చ. మునుపటిమానివంశమునఁ బుట్టిన బ్రాహ్మణుఁడే కలిందపం
బునకు ననర్హుఁడందు ఘనపుస్తకజాలము చాటుచుండఁగా
మునుపటినుండియుం దపము మూలమెఱుంగక టిట్టిపప్పుతో
మనియెడు కాఁపెబుత్తగును? మాటలునెప్పినఁ గార్యమున్నదే? 93

పీ. బ్రాహ్మణులనుగొట్టఁ బట్టునండఁమెగాని ఘనయోగదండంబుగానరాదు
మామలూఁబడఁద్రోయు మల్లుపంచెయెగాని వైరాగ్యమిను కావివలువలేదు
బ్రాహ్మణునిందించు బహుమంత్రములేగాని నారాయణస్మరణయునులేదు
సాగసైన్యీలను జూచునేత్రమెగాని జ్ఞాననేత్రము కలనైనలేదు
బ్రహ్మవిద్యేషమగు స్వభావంబెగాని, బ్రహ్మపదమొండఁ దగుస్వభావంబులేదు
దివ్యతపము వీరలకు సిద్ధించునంట !, బ్రాహ్మణత్వము నటుపైన వచ్చునంట ! 94

క. ఒక వేళదొంగవేషము, నొకదానిని వేసికూరుచున్నను గలిఁగి
రిక్తిఁజెమటూర్చెను వీరల, కకలంకపు సిద్ధిమబ్బుటబుద్ధముగదా? 95

—సారాంశము.—

గీ. సామదాయకస్థితివీఁద భూమినిపుడు, తపమసాధ్యముగాన నేతత్వమెఱిగి
యున్న మహిమసంపాదించియున్నఁగాఁపు, వాఁడబ్రాహ్మణుఁడనిపిల్వఁబుటలేదు

గీ. తపములేకున్న గోతులుత్రవ్వకున్న, బ్రాహ్మణుడు బ్రాహ్మణుడనిపిల్వబడెనుజర
కాలనంశపరంపరాగతతపఃప్ర, సిద్ధసహజబీజక్షేత్రశుద్ధివలన. 97

ఉ. కావున నీటియందుఁ దనుగాంచి ముఖంబుననున్న మౌంసముం
బోవఁగ రెంటికిఁజేడిన పూర్వపునకకవిధాన కూర్చులుం
బోవుమరేము! చక్కఁగను ముందుగ యోచనఁజేసి కూడతా
భావమునొందఁ బూనునెడ బాగుగనుండునటంచు నెంచెదన్. 98

—మధ్యమకూర్చులు.—

సీ. ద్రవ్యమృతాశించు బ్రాహ్మణులంజేరి శాస్త్రముల్ వేదముల్ చదువుచుందు
రరుణోదయం బగునగునంచు వడిలేచి స్నానజపాదులు సల్పుచుండు
భారతాదులయందుఁ బనికిరాదనిరిని మాంసభక్షణమును మానుచుండు
యాచింపవచ్చు బ్రాహ్మణులవిద్యలను బఠింపి నగి చెక్కిరించుచుందు
రెంతిచదువుకొనినను రవంతయైన, బుద్ధిలేనివారికి న్నిబోధనేయు
చుందు రిట్టివారెక్కడ నుండురగుచు, నందఱుఁ దముఁబొగడ మధ్యమాంశభిక్షువులు.

—కూడవేదాధికారప్రశంస.—

మ. భువిలోకూర్చుడు వేదముఁజదివినన్ మూఢాత్ముఁడైవిన్న భి
న్నవిధాత్తుండయి తాఁకినం గ్రమముగా నాల్గిం దెగం గోసియుం
డెవిలో నీసము గాచిపోసియు నొడల్ చెక్కించియుం శుద్ధఁజే
యవలెం దప్పకయంచు వ్రాసిరి విధుల్ వ్యాసాదిపాపాత్మకుల్. 100

ఉ. వరగతిఁ జూపు వేదము నపారకృపారసపూర్ణఁ జైన యీ
శ్వరుఁడు స్వకీయపుత్రులగు సర్వజనంబులకై యొసంగఁగా
దురితమనసులై మునుల దుర్నియమంబులు చూచి ధీరశే
ఖరుఁడగు కూర్మఁ డోర్చుకొనఁ గల్గునె ? యందురు గొందఱుగ్రుత్తై. 101

క. కాఁపులు వేదముఁ జదువుచు, దాపసులగుచున్నఁ గృషిని దాసత్వంబుం
గాపాదువార లెవ్వరు ? కోపముతో దూఱఁగానె గుణమది యగునే ? 102

కా. ధర్మవ్యాధముఖాంత్యవర్తజాలుమున్ దత్పార్థశ్రీకుల్ మనో
నైర్మల్యంబున నేర్చి సద్వివరములై న్యాయస్వవర్ణోక్తస
త్కర్తంబుల్ నెఱవేర్చిక్రిగనరే ? గర్వంబుతో నీగతిం
దుర్జాత్యర్థమునొంది పాతకులుగా దూషించిరే ? విప్రలక్. 103

క. జ్ఞానముభక్తియుఁగావలె, గాని యొకరిపనులొకరు గాట్లాడిపగల్
పూనుటమాననర్హమే? దీనందేవునియునింబు వీరంగలదే? 104

గీ. జ్ఞానముకొఱకే వేదంబుచగ్గువలయు, నన్నజ్ఞానులయినవిరుదులుశ్రుతిఁ
జదివితే? వ్యవసాయము సల్పనట్టి, విప్రుఁడు వరియన్నముదింట విడిచినాడె? 105

మ. తమకున్ శూద్రుఁడు ధాన్యమీయ శ్రుతులుందిత్వయిరక్షించుచుం
బ్రమచర్యుండునువిప్రుఁడుండె, దమకుం బ్రహ్మంబుజూపించుజ్ఞా
నమువిప్రుండొసంగె గృహిన్ సలుపుచానందించికాఁపుండులు
త్తమలోకవృషహారమార్గము గదా తక్కింపకే న్యాయమున్. 106

మ. అతులక్షీరము పామునందు విషమే యైనట్లు వలశక్రమా
గతబీజాశుచి శూద్రునందు శుచిమార్గం బైన వేదంబు వై
కృత్యమై యెవ్వరి నేమిసేయఁగలవో! కృష్ణా! కృపాశూ! జగ
ద్ధికార్యా! భవనీయవాక్యస్థులనీవే చూచి కాపాడవే! 107

—బ్రాహ్మణనిషేధములు—

పీ. శకునంబు మాదువో సద్రాబ్ధాణుండైన విశవతోఁ దుల్యుండై విశువఁబడును
బేరంబు ముందుగా గోరు విప్రుఁడు మాలకంబె నధునుఁడుగాఁ గాంచఁబడును
వ్యవసాయమును జేయు బ్రాహ్మణుం దతిహార పాపాన్ముఁడని శాస్త్రపాఠముండె
నానూసనంపాస మగు కర్మకాండంబు బ్రహ్మవిప్రునొసట వ్రాసెనంట
యిట్లు నీచములును, లాభహీనము, లతికష్టతరములు నగు చెడ్డకట్టుఁబాటు
లేల పూర్వులు చేసిరో యీసుబుద్ధి, శూద్రు లూహింపఁగలకేము చూడవలెను. 108

—అథమశూద్రులు—

క. తన్ను ముఖస్రీతి స్తో, త్రస్తుల నుబ్బించువారి దగ్గఱను నెరు
త్వముగలవారి వలె నన; యన్నును వత్తింతు గట్టి యనమాంఘ్రిభవుల్. 109

—అథమజాతి—

గీ. బ్రాహ్మణులు మూటయె గాని వారుచేయు, పని యొకటియును లేదిట్టి వారికి జడి
యంగ నేల? ని దుక్కలయట్లు చూతు, గట్టి రజకాధ్యధమజాతి యవనిసురుల. 110

—అంత్యజాతి—

మ. మనపెగల్ మును బ్రాహ్మణుం డెప్పుడో తా మాయొంటి పెద్దల్లఁ డం
దును శిష్టున్ వినుమంటె గాని యొప్పుకుం జూపఁగ లేనిష్టు డ

ద్వి నిజం బయ్యెనటంచు విప్రులకుఁ బుత్రీరన్న దానంబు లి
చ్చి నయం బొప్పగ గౌరవించెదరు ; సుశ్రీమంతు లీమాదిగల్.

111

చ. తమ పగవారి కొంపలును ధాన్యపుంగుప్పలుఁ గాల్చి కంతుబృం
దమునకు మందుఁ బెట్టి పలు తస్క-రభాషలుగల్గఁజేసి హీ
నములగు మాటలాడుచు ఘనముగ జిక్కులు పెట్టుచుంటె యీ
యమభటవాతికిం బ్రియము లయ్యయ్యో ! నేవుఁడు మీఁ గాడు నే ?

112

—స్త్రీలు—

గీ. వేదశాస్త్రములను విసుగులేక చదివి, మానసమున రురభిమానమూని

స్త్రీయొ గొప్పదందుఁ జెలరేగి పుష్కకాల్, వ్రాయుచుందుగట్టి వనితలెల్ల.

113

గీ. అన్నిటను స్త్రీదె యధికార, మంతయు నికర, బురుషునెక్క-వ యేదని పొగరుపట్టి
తగవు లేక కొందఱు పీరు మగల నెపుడు, గుక్క-గొట్టిన కట్టును గొట్టుచుండు.

—గజాస్త్రీలు—

చ. పతితనవంశభార్య సమభాగ మె కౌవున జంక నేల యం

చతులితసాహసంబున మహాసభలందున్ గుగ్గులేక పా

క్ష్మశురతఁ జూపుచుం బురుషులై వడి నంతట స్వేచ్ఛగల్గి నం

తతమును సంచరింతురు ముదంబునఁ గొందఱు సుందరీమణుల్.

115

—వికృతస్త్రీవిద్య.—

గీ. ఒక తె విప్రులకుఁ దలవెండుకలు దీయ, వలదనియు నొక్కరి తె స్త్రీకి వడుగునేయ
వచ్చుననియు సుపన్యాసమిచ్చును ; గలి, యుగములొ స్త్రీల చరణప్రయోజనమిఁచె.

గీ. పూర్వకాంతల యాచారములు గ్రహించి, బాల్యమున నుండి నడిపింపవలెను గాని
పూర్వకాంతలను బ్రమాణముగ గ్రహించి, స్త్రీలఁ జదివించినంత నే యేమమన్నె ?

చ. అతివకు సుగృతోఁ బెరిగి యన్న సమంబయి యన్యదేశప

ద్ధతి గళకర్తరిగతినిఁ బాపసరీసుల నొక్క-కాలమం

దతివలు విద్యలం బదివి యంచితవృత్తుల నుండునన్న స

ప్రతిని వహించు నే ? బుధుఁడు మాటలు సెప్పినఁ గార్యమున్నదే ?

118

—భ్రష్టస్త్రీలు—

చ. “విధవలు పెండ్లి యాడు” ; దని వేత్తలె చెప్పుచునుండ నివృణ్ణి

యగములపాదకోర్వదగునా ? యనుచుం దమస్వేచ్ఛనడ్డపె

ట్టుధవుల మందువెట్టియుఁ గఠోరపుష్పధనుచేతఁ గొట్టియున్
నిధనమునొందఁజేయుదురు సేర్పనఁ గొందఱు చెడ్డకామినలో.

119

సీ. దొరసానివేష మొక్కరితై ధరించును బీబీవేషంబు వేయు నొకతె
నొమలలోఁ గుండుము బొట్టువెట్టునొకతె వ్రేలాడు వ్రేల్పడి వేయునొ
గోచివోసియుకర్తె కోకగట్టచునుండుఁ జుట్టకుదురుసిగఁజుట్టునొకతె
యడ్డబాసనుదీసి యందంబునుకర్తె పొరుగిండ్లకేవేళఁబోవునొకతె
మూఁడుపూఁటలదాంబూలయునుధరించి, పెదవిఁజాపుచువాఁకిటవదలకుండి
వచ్చిపోయెడివారినిఁ బల్కరించి, నవ్వుచుండునొకర్తె మనముఁజలింప.

120

గీ. పైఁటజాబిడిచి పాటఁబాడునొకతె, యేమివేషమేయిదియని యెన్నఁడైన
నన్నచోనత్తమామల నాక్షణమున, నిల్లువెడలఁగాఁగొట్టించు నింకొకర్తె.

121

సీ. పాపయ్యకూతురు బంతులాడుచునుండుఁ బ్రమదంబుతోరాచవారితోడ
రాజన్నపెండ్లాము రంగములోలచ్చవరోలనుగడించివాసికకల్గి
గురవప్పకోడలు గుఱ్ఱపుబండిపైసెక్కి చల్లనిగాలికేగుచుండు
దుర్గయ్యచెల్లెలువోగఘటనుజూచి యిప్పటికినిఁబ్రాణమిచ్చుచుండు
దినదినంబును నొకకూరదినుటవినుగు, గాడె? మనకడ్డవచ్చెయాగాలుసేసి
నట్టియత్తమామలబ్రతుకనుడుగుంపు, గూడికొంచుమాట్లాడు కొనుచునుండ్రు.

122

—పూర్వస్తోత్రము—

గీ. “ఆఁడువాండ్రముమనము మహాత్ములేమి, యనెదరో” యనుభయము రవంతలేక
పత్రికామూలమునఁజాల పాడుమాట, లాడుకొనుచుండురట్టి గయ్యగులెల్ల.

123

—విధవలు—

ఆ. మగఁడుపోవమాటుమనువుగట్టుకొనఁద, లంచిస్వేచ్ఛఁబూని లజ్జ విడిచి
జుట్టుపెంకుకొనుచు బొట్టువెట్టుకొనుచు, వెలయుచుండురట్టి విధవలెల్ల.

124

—ఆత్మలు—

గీ. పనిజేసినఁగొలఁదిలోపములునూసి, తిట్టుదురుచేయకుండినఁ గొట్టుచుండ్రు
సాధురాండ్రైనకోడండ్రఁ జక్కనిదియి, దనివచింపరెప్పుడునట్టి యత్తలెల్ల.

125

—కోడండ్రు—

క. కరుణన్ వస్త్రములన్నము, సరిగాఁ బెట్టకపనులను సలుపుమనుచుని
మృతములనాడుచునత్తల, గురుబాధలనలఁతురట్టి కోడండ్రెపునున్.

126

—కొడుకులు—

గీ. ఈముసలివాండుచచ్చిపోరెన్నటికిని, దమ్మిడీయైనను మనకుదక్కదనుచు,
నిద్రవోయెడి తండ్రులనెత్తిమీఁద, గట్టితాయెత్తివేయుచు రట్టిసుతులు. 127

నీ చదువుసంధ్యలు వేశ్యదంక నాకంగబోయె సంతతివిద్యబోచాక నాయెఁ
బొగచుట్టగాల్పుటే పూర్వభోజనమాయె ననుదినక్షరంబె యందమాయె
గోలీలు పెద్దపాకీచీపురులు నాయె నాచారవర్తనమగుమాడె
స్వమతాభిమానంబు పరులపందలఁజేరి నూళ్లంటఁదిరుగుటువత్తొగమాయె
భాగ్యనూతిపోసినుబోధపథ్యమాయె, దల్లిదండ్రులమాటలు తప్పలాయె
గౌరవంబునునదిసీక్ష్మగాతి నేత, దగవంశయావనబాలకాళికార! 128

—వేశ్యలు—

గీ. రాజరాజువచ్చినను గౌరవమునేడు, రంత్రజాతికి నైన నేవామునము
చుండు; నగలతో నిద్రించుచుండు నాటి, విటులఁ జంపివేయుచు రట్టి వేశ్యలెల్ల.

క. తమకులవృత్తి నణఁచు చు, త్తములే మనుకొని తిరిగెడి బుద్ధవ్రజముల చి
త్తములనె యతిమోహయ, త్తములను జేసెదరు; వీరు తగినవిధమునన్. 130

—ఫలము.—

నీ. ఇట్టివారలు పెక్కురెపుడు సమృద్ధులై కాపురంబుండిన కారణమున
బాల్కవైధవ్యముల్, బాలమరణములు, భోగభంగంబులు, రోగవృద్ధు,
అధికతనగ్రబాధ, లగ్నిభయంబులు, నాఁకలిదప్పల యలసటలును,
నర్లముల్వేళకు వర్షింపకుండుట నీళ్లున్న సస్యముల్ క్రుళ్లుటయును,
బండసిద్ధంబులైనవి వఱదముంప, మట్టిలోఁగలియుట, పండినట్టిశ్లఱ
బక్షులుతినుట మొదలైన బాధలతిశ, యంబులై స్థిరమైయుండె నాపురమున. 131

—ఫలవిచారణ.—

చ. జనులకుఁ బూర్వకర్తమున సౌఖ్యముఁ గష్టముఁ గల్గు దానికా
ధునికులవృత్తి హేతువని తోచినయట్టులు పల్కవచ్చునా?
యనకుడు “ధర్మరాజుగల యచ్చటఁదప్పక కల్లు గోసమృ
ద్ధి, నెలకుమూఁడువానల”ని తెల్పెను వ్యాసుడు భారతంబునన్. 132

గీ. “కాపురపముచే మృత్యువు గన్నవిప్ర, సుతుఁడొకండు శ్రీరాముఁడాశూద్రుఁడని
నంతలోఁ బునర్జీవితం దయ్యెవఱల” నని వచించె వాల్మీకిరామాయణమున. 133

—త్రైకతీకరూపము.—

ఉ. ప్రాణులుపంచభూతసమభాగపుగ్రూడికబుట్టిరెందులూ
వాణినభంబు, మానసమువాయువు, దేహముభూమిగావునం
ప్రాణులుతిత్తిమార్గగతవర్తనముందగినట్లుపూనినన్
క్షోణినిబాడిపంటలాడగ్రూడునులేనియెడంగమంజెడున్. 134

—మనోబలము—

ఆ. అంశుసకలమునకు శాధారణభూతము, వాయువగుటచేత వాయురూప
మైనమనసుముఖ్యమైనదానిగనెంచి, యన్నిటికడెయాది యనిమునులు. 135

—మహర్షిశక్తి—

గీ. ఇట్టిభూతశక్తినిగనిపెట్టియామ, హస్తలునుసాధకముచేసి యధికశక్తి
యొగులై మనోబలముచే జ్యోతిషంబు, వైద్యమార్గముగని భగవంతుడైరి. 136

ఉ. దాననె బ్రహ్మవిష్ణు శివ దండధరాది పురావలూకని
జ్ఞానమునొంది వానికి జనయిలవం గలమార్గమహా మహా
నూనగతిన్ లిఖించిరి మహాప్రృతిన్ వెలుగొంది యిప్పుడా
మానసశక్తి వాడుగురు మర్త్యులు 'మృత్యుసన్ము' చేరిటన్. 137

—కవీశ్వరశక్తి—

చ. గడియకు నూలు పద్మములు గంటములేక రచింపనేర్చు నే
ర్పడగవితానవంగమునఁ గ్రమగ్రనఁ గోపమువచ్చి తిట్టఁగాఁ
దొడఁగితిన్నాపెక్కిమని దొడ్లిపడుం గుల్కైలరాజముల్
విడువ కనుగ్రహింప నిరుపేద ధనాధిపతుల్బుడొను నే
వడిదమవాడ నూరన సమాఖ్యుడ నాకొకరుండు తుల్కుడే ? 138

క. ఇటు లొకకవి పల్కెనతని, పలుకాపముచేత గండ్లు పడిన గరస్నా
కగ్గిటి యిలలో నిపుడునుగల, దియిలగుట మనోబలము మహిమయనఁగాదే ? 139

—ఘోరకలివృద్ధిహేతువు—

గీ. అట్టి మహనీయమునుల వాక్యముల నెప్పుడు, మానవులు గౌరవించుట మానినారొ
యప్పుడే కలివృద్ధిలు నభిలభూత, ములును సారహీనములగు భూమియందు. 140

—సిద్ధాంతము—

గీ. నల్ల మందుతిక్క నణచు నల్లముపలె, వృద్ధిజేసెను పొగ చుట్టవిధముగాను
పూర్వకర్మముల్ మనుజుల పుణ్యపాప, వృత్తులెగడిగజేయునీవృద్ధివియందు. 141

—ఉభయచార బ్రాహ్మణులు—

గీ. చితుడుకూడైనదిని దొంగఁజేర్చుకొంటఁ, బక్ష్వశఁబమిప్పినఁడినక పరులయింట
నల్లి కేటాడుదురమాస నాటిరాత్రు, లవిమఃదమభఃసూచారభఃసూచారాశి.

గీ. అర్థము దెలియకున్నగతానుగతికు, లగునువేకశాస్త్రమతము న్నతురీకవ
యిప్పులై నిలుపుదుమందు రైహికవృ, ధానకామ్యకర్తానకు లైనవీరు. 143

క. అతియాధంబగువీరల, గతియేపాపండ్లనాస్తిక చ్చముఖులగు
ర్మకజాదంబులు జగతిం, బ్రతుకుటకాధారమయ్యె, బరికొవంగాఁ. 144

—డాండ్రికులు—

క. కొందఱు పరులునుతింపఁగఁ, గొందఱుపెద్దలకుజడిసి కొందఱుబంధు
నిందింపకుండ సంధ్యా, వందనమునుజేయుదుండు చటుతుతివీరల్. 145

గీ. మనసునుబృహస్పానిముఖంబుగనుదుమడు, వాకుఁ భార్యనువిప్రుటవలకుండుఁ
జేయిపితృతర్పణులు సేయుదుండు, నేమియనవచ్చుకై బ్రాహ్మణ్యమిట్లులుండు

—అజ్ఞానసరిసాగులు—

గీ. ఇతరగృహములయందేవి యేనియునుభ, కార్యములయనఁబోయి సంసాగ
(రులమము
రెట్టిద్రవ్యము నిది సంసారిపుండ్రుడు, నూరకేబాధ పెట్టుచు నుండువీరు.

క. కొమ్మనియిచ్చిరఁగైకొన, కుత్తునుడుమెఱగంబు దిప్పెరుండెను నీమొ
త్తమ్ములచేతనబ్రాహ్మ, ణ్యమ్మునునొకనీదవృత్తి యయ్యెనయయ్యె.

—అశక్తిపిట్టలు—

గీ. అన్యకాభోద్యువులు వంతునన్నమేమి, యైనఁడిన మాహికాన్నుల మనుచు
(ధనము
నిచ్చెదనుధికముగనన్న యెడలదిందు, రంత్యజాతుల చేతికూడైనవీరు. 149

—అయొక్కవర్తనలు—

క. మానవషాపాంతకతిల, దానాదిగృహములగుడు దావసకృతత
ద్దానప్రాయశ్చిత్తవి, హీనతతునుచుండువీరు హీనకశాన్తుల్. 150

గీ. వృథనుకాఖచాండవరుంత్తవృషూక్త, పీఠసాపిండ్యపాడకావిరతభోక్త
శూర్పవాచనజీవన సువతిభర్త, వీరువర్చస్సనందొక్క తిరువారు. 151

—అవధానులు—

నీ. పృథివత్సరంబును ద్వాములో శ్రావణపూర్ణిమకు ధనంబుఁ బొందవచ్చు
 శిష్యులకుఁజదువు నెప్పియున్న పనులు ఘనముగాఁజేయించు కొనఁగవచ్చు
 నెట్టివేళలనైన నెదటికిఁబోయినకా ముందుగా గౌరవ మొందవచ్చు
 నితరగృహంబుల నేపడులైనను రెట్టిసంభావనఁబట్టవచ్చు
 గీ.యజ్ఞమునుజేసెదమునుచుయావచ్చు సేసి, భార్యమెడనుగాసులు వేయవచ్చుననుచు
 దూరదేశమైనఁజని మధుకరవృత్తి. నోపికను వేదముఁజదువుచుండువీరు.

—వేదపాఠమహిమ—

క. ఏమతితోడఁబఠించిన, నీమహానీయశుశ్రుతుల మహిమమునవీరలో
 భీమసమానారోగ్య, శ్రీమన్మాతృత్వగరిమఁ జెలఁచుచువుదుకా. 153

శా. ఆరోగ్యంబును దెల్పుతాకృత్యకులం దత్యంతవిద్వాంసులౌ
 వారలోదుర్బలులౌదు రజ్జులగుదుకా వల్లించినకా వైదికులౌ
 సారారోగ్యము గల్గియుండురు, పృజల్ నద్భుద్ధిదుర్బుద్ధిఁగా
 ర్యారంభత్వముగన్న వస్తుగుణమాహాత్మ్యంబుపోనేర్చునే. 154

—సోమయాజులు—

చ. పరసతిఁగూడసాహసము, వారసతింగనడబ్బులేదు, దు
 ర్భరదురితంబుచేదొరికె భార్యకురూపిణి; స్వర్గమందునుం
 దరియగు రంభతోఁగలసి ధన్యతనొందఁగవచ్చునంచున
 ధ్వరములు సేయుచుండురు గతజ్ఞులుకొందఱు వీరిలోపలకా. 155

—యజ్ఞపర్యాయోజనము—

ఉ. ఆదినివీరరెట్టిహృదయమ్మున నీక్రతుదీక్షదాల్చినకా
 మోదుగుపుల్లనేతులను బుట్టినధూమము దేజముం, బలా
 మోదదవీర్యవృద్ధియును, భూతలవృష్టియుఁజేసి; ముక్తికై
 శ్రీదయితుకా స్మరించుపని చేతదురూహాలు దూరమాగతికా. 156

క. రంభారమణీస్తనపరి, రంభానందరతినధ్వర విహితకర్మా
 రంభాన్వితులగుటతదా, రంభార్యోక్తులనగోచరమిదెక్కడిదో. 157

చ. మృతుడగుచాడుసౌఖ్యపడ, మేదినిరాజయివుట్ట మూలమా
కృతుభుగ గారవీధిఁగ్రతు కతలువొందుదు; రల్లరంభతో
రతియొనరింతురంట కవిరాజుల పౌఢత, యాయధార్థమున్
శ్రుతివదనప్రభావ పరిశోధనశూన్యఁడెటుంగ నేర్చునే? 158

చ. పశువధనిండఁజేయురు పాఞ్జులెకొండలు; వీరిపాటిఫి
విశదులుగారె? యాద్యులగుపెద్దలు; రావణభంగిదేవుకై
స్వశిరమునైన వేల్చుగల సాహసకార్యము నభ్యసించిన
పశువధమాదిఁజెచ్చుబడెఁ బావనకర్తమె పెద్దవాడుగాన్. 159

క. కాననెభండఃకవులగు, మానులుమేషాశ్వధేను మనుజకృతువుల్
శ్రీనాథుఁడృత్రుఁడేయక, మానవనివిధించిరుత్తమక్రియలంచుకన్. 160

—శాస్త్రులు—

గీ. శాలువుల్ ధరియించి జనులచేనెవుడు శాస్త్రులుగారని పిలుపించు కొనవచ్చు
నూరనూరనుధనమున్న దాతలఁగొల్పి వాషికంబులు దెచ్చి బ్రతుకవచ్చు
బండితులనెదిర్చి వాదించినభలలోఁ బూజ్యులచేమెప్పు బొందవచ్చు
గవనంబునేరిచి గ్రంథముల్ చేసి భూపతులయైశ్వర్యముల్ పడయవచ్చు
గీ. స్త్రీలకడనలంకారార్థజాలములను, జెప్పియిహలోకసౌఖ్యముల్ చెందవచ్చు
ననుచుదూరదేశంబులకైనఁబోయి, యౌషికశాస్త్రముఁజదువుచుండువీరు.

—పండితులు—

గీ. తత్వమెఱుంగకవిష్ణువేదైవమీశ్వ, రుండుగాఁడనివాదించి రోషచిత్తు
లగుచు గ్రంథములందునపార్థములనె, వెదకుచుందురుగొందఱువీరియందు.
గీ. తమకునభివృద్ధియగునన్నధనమునిత్తుమన్న, యశముఁబుణ్యమువచ్చునన్న, నేమి
యన్న, వీరుగొందఁతువరికైనఁజరువు, జెప్పనిష్టపడరచేమి చేటాగాని.

—సన్న్యాసులు—

గీ. భార్యలచెడుమార్గముఁజూచి భయమునెప్ప, లేక, సంసారమునడపలేక, పీఠ
మెక్కిఁగ్రంథనముసంపాదించనెంచివీరు, గొందఱుపవీతములఁద్రెంచుకొందురకట.

—పీఠాధికారులు—

మ. కలిసన్న్యాసనిషేధముం దెలిసియుం గణ్యశ్రుతిశ్రీమతం
బలరంజోధయొనర్చు చీతముల నాద్యాచార్యఁడేర్పర్చుటం

- కొమ్మకోరినయట్టి కోర్కెదీర్చనివాడు భర్తగాఁడొక పౌణహర్తగాని
భార్యస్వాతంత్ర్యము భంగపఱచువాడు. భర్తగాఁడొక పౌణహర్తగాని
గీ. యేమియైనఁజేసినను లెంతురిట్టి, జన్మమేలని! యొక్కొక్క సహాయుండు
నల్లమందును నూనెయొందాగుచుండ్రు, కొందఱన్వతంత్రులై మందమతిని.

—పరనిందాపరస్త్రిలు—

- సీ. వీరమృతోడలు వీధులంటఁదిరుగు నెప్పుడుఁజూచిననది యేమిగుణమొ
రామయ్యచెల్లెలు రాజన్నఁజూచినం తాణిమంతయునిచ్చి పల్కరించు
సీనయ్యభార్యను జెప్పనక్కఱలేదు రాచకొంపలకెల్ల రాజ్యలక్ష్మీ
యత్తవారిగృహాన కరుగనిభద్రమృ మనముచ్చరింపఁగఁ బనికిరాదు
గీ. భూమిలోమనగోటిని బోలగలరె!, యెవ్వరైననుచును డెబ్బదేండ్లుగడచి
యున్నతమతప్పులనుదాచి, యొకరితప్పు, లెంచెదరువీరుకొందఱుమంచి లేక.

—భూషణానకస్త్రిలు—

- సీ. కంసాలిచేసెడు కాలమందట్టిట్టు చేసితప్పకకొంతదీని దాచు
నఱిగి కొంతహరించు నతుకుగలదియయి యున్నచోఁ గరఁగినవన్నెదగ్గఁ
గాలకర్తృగతియే గతిమండునోయని యొకకంటితోనిద్ర నొందవలయు
నెప్పుడైననెట్లకైన నేగుచోఁ తాణింబు లను విడికిటనుంచుకొనఁగవలయు
గీ. నిట్టిపాడునగలుమనకేల? మగఁడె, స్త్రీకి మంచిభూషణమని తెలిసికొనక
“కంటెగావలె గానులుగావలె”నని, మగనితోబోరుచుందురుమందమతులు.

—భూర్తస్త్రిలు—

- గీ. కొప్పువిడిపోవఁగాఁజ్రైట కొంగుజాఱ, పారలనుజూచి గుడ్డెట్టివాఱగౌర
వస్థలకురవంతయు భయపడకకయ్య, మాడుకొనుచుందురట్టి గయ్యాభిలెల్ల

—విధవలు—

- సీ. కొంతకాలముదాఁకఁ గోరుగలన్నియుండిర, బొట్టునుమాత్రముపెట్టకుండు
తలపనిదీరిన తరువాతనొక్కింత, యోగ్యంబులగునగ లుంచుకొందు
రొకసారిజననింద నొందినంతటజలతారు వస్త్రంబులు దాల్చుచుండు
రెవరెట్టులుండిన నెవరికిఁగావలె, ననియందఱును దమ్మననకయున్న

గీ. వెనుకజంకక, తాంబూలమునుధరించి, కొనుచు శ్రీరంగనీతులు కోట్లకొలదిఁ
బలుకుచంతటందీర్చు కత్తెలయియిష్ట, వృత్తినంచరించెదరట్టి విధవలెల్ల.

—అత్తలు—

ఆ. ఏమియన్న బుత్తగడ్డేమిసేయునొయని, వీరటమీదఁబెట్టి పిల్లిమీదఁ
పెట్టితిట్టుచుండు గట్టిగాఁగోడండ్ర, నట్టియత్తగారు లనవరతము. 184

—కోడండ్రు—

క. చలువిధములఁగరువువలెను, నలిపేడునత్తల బయటికిసాగఁగనంపం
దలఁచియును జడియుదురులూ, కులకునుకులజలగునట్టి కోడండ్రచట.

—కొడుకులు—

గీ. మిక్కిలిమదించి భార్యలచక్కఁదనపుఁ, జిక్కములఁజిక్కియెన్నియో చి
(కు)లుచడి
తమ్ముఁగాంచిపెంచినతల్లిదండ్రులనొక, యధములవలెను భావింతురట్టిసుతులు.

—వేశ్యలు—

ఆ. విటుడునకలలోక విభుడైనఘనుడైన, “నందకున్నఁగాలు నందినట్లు
తైనజుట్టు”ననెడి యార్యోక్తియర్థంబు, విడువకుందురట్టి వేశ్యజాతి. 187

—ఫలము—

గీ. ఇట్టిపుణ్యపాతకకర్మలెంతో వృద్ధి, బొందియున్న కారణమున భూమియర్థ
ఫలమునైననిచ్చి జనులబ్రతుకఁజేసె, నచ్చటననితెలియుండీ మహర్షులార.

—వర్ణనలక్షణనిర్ణయము—

వ. నేనుజెప్పిన పనులే యాయాజనులకు నిత్యకృత్యంబులని భావింపవలదు.
సాముదాయిక ధర్మంబులైయుండును. 189

—సాధవర్ణనము—

మ. అటభాసిల్లును వెన్నకుండయనభవ్యాకారమా కోటయొ
క్కటి, కాల్యెట్టినచోటు పాడుపడుమార్గంబే విచారించుచుం
బటుబుద్ధిని జలాభిముఖుడెదకు నామాజ్ఞాలజాలక్రియ
విటపానప్రియదుష్టదానకవిరాడ్విప్రుల తనుంగొల్వఁగ.

—రాజగృహవర్ణనము—

శా. హా కొగ్గకాయలు, బాండ్లబుట్లు, పులికల్లుస్సాంగు భాండాలుబల్
కుక్కల్, పంచెపుంగోళ్ళు, కొజుపులుగుల్, కూరార్త్రవేశ్యాంగనల్
కొక్కొక్కంబు, సిడేయి. వీశె, పిలుకల్, గోర్యంకలుగల్గి పెం
పెక్కుకొరాజగృహంబు నూత్నవిభవం బేసాండనాకోటలోక. 191

—మూఢరాజవర్ణనము—

గీ. కొమ్మనెక్కి దానినఱుకొనెనువాడు, హృభవంబు! నఱుకునుచెప్పునారుభృత్యు
లంబు! చెప్పెడిదేమున్న దాపురపతి, యొకమూఢరాజునవస్థ మౌనులార!
నీ. తాదాగ్రినఖులకు ధర్మార్థ మొకకాయ, పశ్చిదినంబందును బంపుచుండు
భాగ్యవంతులయిండ్ల బందిపోటులుసేయఁ, జగటజాదరులనుబంపుచుండు
దనయొద్దకాలినం పనివారిసమయంబు, దొరకినంగిండికి దొక్కివైచు
ననిశంబునొకకూర దినుటకువినుగంచు, నాలినివిడిచి వేశ్యలనుగూడుఁ
గీ. బిట్టవేంటలనెవమున వీధులఁబడి, వచ్చికానిపిరిచెడుస్త్రీల పైనిమట్టి
యిండలువిడిచి వారుతొట్టొందుచుండ, ముదముపడుచుండు సఖులతో మా
(ధరాజు. 193

నీ. తాదగన్నగాండ్రుకు దాపీలుసెప్పను, సొమ్మప్పుగానిచ్చుజాదరులకుఁ
గోడెపంచెముగట్టు కూర్చుండగోరుఁజు, పైచెచ్చునునకగు వైకమిచ్చు
లంజెఁదారుచువారలకు శాశ్వతంబుగా, జరుగుమాన్యంబు లొసంగుచుండు
సారాయిసీసాల సరగఁదెచ్చెడువారి, కెంతధనంబైన నిచ్చుచుండు
గీ. నింగుండపునీచుచందుండ వీవటంచుఁ, దన్నునబట్టెజేసెనునబద్ధాలమూట
లందయనుజూచుచుఁదనపెండ్లామునైశముచ్చటగ దార వోయునుమూఢరాజు.
నీ. రాజువలెజూపు రాజసంబునవాచ్యు, నట్లుసేయువవాచ్యమైనదాని
నమృతంబువిషమునట్లతిసీచముగఁజూచు, విషమమృతమువలెవిక్రియముసేయు
రూపాయపైసతీరుగఁ గర్చుపెట్టును, బైసనురూపాయవగిడి దాఁచుఁ
బరభార్యఁదనభార్య భాతినం భావించుఁ, దనభార్యఁబరభార్యదారివిడుచు
గీ. సంతియేగాని యావనులందుసౌఖ్య, కష్టసమయాసమయలాభ నష్టపాప
పుణ్యములు విమర్శింపఁదామూఢకుపతి, యింకనానినుచోకికా కేమిలోటు!

క. చారత్వపద్ధతయనా, నారతనానారతుండు సరహరిభజనా
చారత్వవేదగతిజా, లాపుజాలాపుండు నతఁడొకఁ డెఘరక. 196

—పాపరాజవణా నము—.

క. ఆరాజరాజ్యతంత్రపు, భారంబువహించి మంత్రపదవీస్థిర్ముడై
నేరుపుచేదనరాజును, రారాజునుజేసెఁబాపరాజునుఖములక. 197

ఉ. పూనికశాస్త్రముల్ చదివి పుట్టుకయింపు నిరక్తుఁడౌటచే
జ్ఞానినటంచుఁ గర్తములొనర్చక యుండుటచేత, బంధుస
న్మానముపోవునంచు నధమక్రియనైనను దండితద్దినం
బైనను బెట్టుచుంట, నతఁడాదునుజత్రయరీతి భాసిలుక. 198

—దుష్టమంత్ర—

సీ. బ్రాహ్మణుల్ మాన్యముల్ పండినకథనికులై మనకుభయపడుటమానుదురని
వారిమాన్యాలకు నీరీయకుండంగోవ్యవసాయపరులకు నాజ్ఞ సేయు
బహుకాలముననుండి వానిప్రకటలఁబ్రవహించు కాలువలుకప్పించుచుండుఁ
దనయుల్లునిండిన తరువాతఁదనరాజు క్షేమవిచారణఁజేయుచుండుఁ

గీ. దెలివికొండంతయుంటచే “దీపమున్న
యప్పుడేమేలుకొను” మను నట్టివలుకె
యనయమునునమ్మి లంచముల్ గొనుచుధర్మ
పద్ధతిని లక్ష్యపెట్టఁడాపాపరాజు. 199

—గర్వపురుషుఁడు—

సీ. మీసాలుదువ్వుకు మిట్టిపడుచునిచే పురుషలక్షణముని గరువపడును
జిన్నబొట్టును బెట్టి చెవులపూల్దాల్చి నాముఖమెవండుగ్గిండని మురియుచుండు
సన్ననివస్త్రముల్కొన్నినగల్దాల్చి నేమస్త్రభుండనని నిక్కుచుండుఁ
దలపైనిగుళ్ళాయిదాల్చి యిదేరాజచిహ్నంబటంచును జెప్పచుండు

గీ. నల్లతొగ్గికుడుబండియేయమరయాన, మనును వార కాంతయెరంభయనునుగాఫి
యై యమృతమనును, సకలంబునెఱిగియున్న, బ్రహ్మరూపఁబునననుఁ బా

(పరాజు

—అతిలోభి—

చ. తనియెడువేళఁబట్టుకొని సాగుచువైతరణిందరింతనా
వనుగొనఁగానూ, దుష్టజన బాధకుతాయమకింకరాభికి
కునముగలంశమిచ్చుటకొ గాని భనంబునుజాలఁదాఁచెఁదాఁ
దివఁడుదయార్ద్రచిత్తుఁడయి దీనులకీయఁడతండు చూడుఁడీ!

201

—వ్యస్తుతప్రబంధకవిత్యము—

గీ. వ్యక్తుటచంద్రికాఫరిణయి వనుచరిత్ర, ములనుజూచి నిగ్గుపడివిముఖుఁడుగాక
కల్పనాశ్లేషరీతులఁగవనమల్లఁ, దలంచునే? బుద్ధిమంతుఁడు భరణినిపుడు.
• ముఖ్యకష్టార్థగంభీర్యములుసెలంగ, వనుచరిత్రములోదానిభంగిగీత
మైనఁజెప్పఁగలఁడె? యెన్నఁడైననిపుడు, సెప్పిననుదొంగతనమునేచేయుఁగాని.
చ. అనఘులుబాణముఖులు మహాత్ములుపూర్తి గఁగ్రోలిపాఱివై
చిన కవితాసుధానుటము చిల్లరముక్కలు నాకిరల్ల పె
ద్దనముఖులట్టి పెంకులొక దారిని నాకిరచించునట్టి యీ
ధునికకవీంద్రవాక్యములఁ దోచుగుణంబు వచింపవచ్చునే?

204

క. తానబ్రబంధముసేయి, బూనందగదింకమంచిబుద్ధిగలిగినక
శ్రీనాథకథారచనా, ధీమండైప్రజకనీతిఁ దెలుపఁగవలయున్.

205

—భాషాంతరీకరణము—

గీ. పూజ్యసందర్భములుగలపుస్తకంబు, లన్యభాషకమార్పఁ బయత్నముపడఁ
గూడదండలిభావంబు కొఱతవడినఁ, బతులకీర్తికిమనిఁబూయు పాపమగుట.
గీ. అనిరసగ్రాసకపద్మలైనవారు, సెప్పనట్టి నీతిపథము చెవినిఁబెట్ట
కల్లపెద్దనాడులకీర్తియందు లక్ష్యమొనరు గవిత్యమును జెప్పచుండునతఁడు

—విశ్చితకవిత్యము—

గీ. శ్లేషయటంచువిశేషచోరతఁజేసి యాక్షేపకార్థంబులరసికూర్చి
పాండిత్యమునుజూప బండతాలనుబోలు పడపడసంఘలు పెదకపెట్టి
యందఁజీఁదెలియు నట్లుండవలెనందుఁ బెసరపవ్వపదాలు పొసఁగఁజేసి
తనిబోషణంబునర్థవిశేషకరమని నలులలలులలదప్పలను గలపి

గీ. యారభటియును గాడియును నునర్థ, మంచు శృంగారరసమును బొందువలె
వరమగునగులుసంతోషవడైనునట్లు, గంటకొకపాదమల్లంగ ఘనుడతండు.

—దుష్ప్రిజంభకథ—

గీ. భక్తునకు నైన, సన్మార్గసక్తబుద్ధితైన, విద్యార్థితైన బుధాల్మితైన
బనికెరాక, మూఢులు హర్షపడు పొడిరొడి, కతలనల్లంగమిక్కిలి ఘనుడతండు.

—దచ్చసాహిత్యము—

గీ. కఠినరీతిఁదాఁజేసినగంభయునకుఁ, గొంకకాలమైరవెనుకఁ గొంచెమైన
నొప్పుగానర్థభావముల్ చెప్పలేదు, వానిసాహిత్యసాగంబువలకలకమె.

—గాలిపాట—

శా. సారంగంబును బాడి యేరి యడినేస్తాఁ యందుఁబ్రశ్నించినన్
శీరాంబును; దానిఁబాడుచున సదీత్యంతరాభిఖ్యాం
ధారావృన్వరమధ్యమంబులు సఖిత్యంబొందనాచ్చు న్నహ
సారంబందు మహాభరన్వరములో సంగీతమీభంగియూ.

211

—దుష్టపురుషుడు—

అ. విద్యబుద్ధిగల్గివిభుడైనవాఁడును, గతినడచెనేని గలజనులును
గతినడచెదరని కలిపురుషుడు తన, యందునిల్చు దుష్టుడయైనతండు.

గీ. తనపనికంటెను దక్కువగుణయును గలదైరబచ్చిబూతులనుర్విఘ్న
దనపనిలోననుభర్తంబుగలదైన నెఱుంగును వెదకి నిందసేయుఁ
దనపనికంటెను ఘనమైనదైనచో గుణయుదోషంబు గొణఁగఁదొడఁగు
నుపమానరహితమై యున్నచోఁడకపని హీనమగునని లోలోనరగును

గీ. సంతెగానిముఖప్రీతికైన హుళు, రడఁగు తనయుభివృత్తియో పనినివ్వఁ
దైనఁజేయుచున్నచో దానిఁజూచి, పరులయభివృద్ధికోర్కని ఛాపరాజు.

గీ. తానుజేసెడుపనినెవ్వఁడైన జేయు, నెడల దానిఁజెడఁచియునెందు; నితరు
లేదియడిగిననామొద్దలేదు నాకుఁ, దెలి మదనుట్టిపురుషుడేమిలనుగలఁడె.

శా. చేపచాక్రొణవృత్తులంజెఱుపనందేహింపఁదా పూటను
జీవించంగతిలేని దీనులనగానిం జెట్టు లంచాలకై

గీ. యెల్లస్త్రీలును దయాక్షణపుడు చాల్చు, నల్లుచేసికొనియమిత ఖ్యాతినొండె
నావతివ్రతాస్త్రీరత్నమహాహ! నోరు, నుంచిదైనచో నూరునుమంచిదగును?

• —ఇవతిది నాహా కృత్యస్త్రీ—

సీ. నాలుగుగంటల కేలేచి కాలోచితపుఁ గృత్యములతియు క్తముగఁదీర్చుఁ
బదిగంటలకు వండి వదిలంటుగాఁ బెట్టి తనభర్తను దివాళామునకుఁ బంపు
నభ్యాగతులఁజూచి యతిభక్తిఁబూజించి రెండుగంటలకుఁ దాఁడిండిదినును
చీదసాదలచాలి నాదరించుచు విష్ణుఁ ధరిచేతను బ్రొద్దుగడవఁజేయుఁ

గీ. జేసి నదియొశ్వరార్యుఁడేసి దేవదేవుఁ ధ్యానించి చాల మోదిండునుండు
నావతివ్రతాస్త్రీరత్న మహాహ! మంచి, యాడుదేగ నాయుంటికి ఖ్యాతి దెచ్చు.

—భర్తృసగానందకరమస్మిస్త్రీ—

సీ. పొన్నకాయనుబోలు చిన్నికొవ్వముడిచి చాల మేలుగఁగ్రాలు పూలుదురిమి
మెలుఁగునూనెనురాచి మేరికాటుకదీర్చి పొల్చుగాసముమైన బొబ్బవెట్టి
జలతారుచేమీలు చలువకోక నుగట్టి నానావిధములైన నగలుదాల్చి
వరిమలించుచునున్న బహువస్తువులలంది చెన్నైనపూబంతిచేతఁబట్టి

గీ. పొన్నుఁజేరికళాశాస్త్రపథతులును, గావ్యరీతులుంజెప్పడు గాంతునకను
రాగముంబెంచు నానతీరత్న మెల్ల, యపుడు శయనేచరంభాయటన్న దెఱింగి,

ఉ. అప్పటవప్పట మగఁడు హహముతోనిడుసొమ్ముఁదండిశోఁ

జెప్పకతల్లియిచ్చినది చేరిచినడ్డికివైచి దానితో

నెప్పుడునన్న దానమును హెచ్చుగఁజేయుచు భరతలోభియక

దప్పుడుగ మౌనమెవతి ధన్యుఁడుగాఁడె? సుభార్యగల్గింక.

గీ. ఇంటిపైవెచ్చునునకుఁదా నిచ్చుసొమ్ము, నగము మిగిలిచియిచ్చుచుజగముమెప్పు
గాంచు నామేకుఁపెట్టెవీగంటుగాక, యింటినరానిధికారంబు నిచ్చెమగఁడు.

ఉ. చిన్నతనంబులోజనని చేసిననీమముచేత నీడులోఁ

గన్న సమస్తకావ్యములుఁ గాంతునకిప్తముగూర్చ నిచ్చలే

కెన్నఁడుఁబుత్రవాంఛ రమియింపఁగఁ దోడ్చుడెనా మెకట్లుగా

కున్నఁగలిక న్యతంత్రునకు లుత్తమతాదురే? కావ్యరీతులక.

—అశ్వాసాంతము—

వ. ఇట్లా పతివ్రత కలలోనయిన మగనికింగట్టుంబు గలుగనీయక యతనియైశ్వర్యమునకును, గలియుగంబులో వేదశాస్త్రపురాణ ధర్మములు నిలుచుటకును మూలమై శ్రీమహాలక్ష్మీ కటాక్షాహుకారాలు, భగవద్భక్తి విశేషముచేఁబుట్టినవైరాగ్యజ్ఞానంబులచే బ్రహ్మానందంబు గలిగియుండె, నాపాపరాజును దత్సతీసంయోగంబువల్లఁదనపాపంబు తెప్పటికప్పుడు నశించుచుండఁగా రాజైనిలిచి యామహాచక్ర భారమంతయుం దాసి వహించి యంతటం జయముగల్గి సకలవిధ మహాభోగంబులు ననుభవించుచునుండెను.

—మహాచక్రబంధము—

శా. రక్షోరాధం! సూర్యసంభవసుమిత్రా! విత్తదేంద్రదాంబురా
జక్షేమపద! రమ్యమానివరి రక్షాకృత్పినాశిస్తుతా!
వక్షాఃచంచల! కమభక్తివశస్థిభాతిప్రజాతండనా
నాక్షాగారగ! శ్రీజయహవసుఖూరా! లోకతాతా! ఘనా!

—గద్యము—

ఇది

① మదాపస్తంబసూత్ర, కాండిన్యసగోత్రపవిత్ర, ముత్యసంతాన శ్రీరపారా
వారాత్రిపుత్ర వేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్య పౌత్ర,
చిన సర్వయ్యార్యైకాదశాబ్దప్రోషిత పుత్ర, సీతయ్యార్య స్వీ
కృతపుత్ర, సకలజన కారుణ్యకటాక్షపౌత్ర, సీతారామ
చంద్ర పరబ్రహ్మర్షిత సకలకర్మ, సూర్యనా
రాయణమూర్తిశర్మ ప్రణీతంబై, యపూ
ర్వాన్యుతచరిత్రయగు సకలానందనా
మక నవీన ప్రబంధమునందుఁ
బ్రథమాశ్వాసము.

②.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

స క లా నం ద ము.

ద్వితీయాశ్వాసము.

- క. శ్రీమహితవేదభాజిత, మామార్గంబునఋణత్రయముదీరిచిని
పూర్ణముడవైతగిలోక, స్త్రీమమునకు నీతిరీతి, జూపినరామా. 1
- ప. దేవా ! దివ్యచిత్తంబున నవధరింపుము. తీట్లు చెప్పగా విని యవ్వలికథ
చెప్పమని యడిగిన శౌనకాదులకు సూతుండొట్లనియె. 2
- గీ. అట్లువారలు సకలసౌఖ్యములు గలిగి, కొంతకాలముగడపిన యంతనొక్క-
నాడు లోకులప్రస్తావనమునలుపుచు, దనమగనిజూచియారీతిననియెనుమతి

—సంతానప్రశంస.—

- గీ. నేటికిఁబడియేండ్లయ్యెనునేనువచ్చి, యొకకొడుకునైనఁగనుఁగొనకుంటి; నెవరిఁ
గనినముచ్చటెను; సుతునిఁ గననిబ్రతుకు, బ్రతుకె ? యనభార్యకిట్లనె బా-
పరాజు. 4

- క. కాంతా ! సంతతిలేదని, చింతంజిత్రంబునందుఁ జేర్చుచునుంటే
యింతయెఱుంగవె ; చెప్పెద, సంతతిచేఁగల్గునట్టి సౌఖ్యమువినుమా. 5

- గీ. గర్భముధరించిమోచుటకనుటవెనుక, మంచిసేర్పునుకుగ్గవలతోఁబెంచుటయిది
యెంతసౌఖ్యమోపడ్డవారెఱుంగవలెను, గానితెలియునే ? నీవంటిదానికబల.

- గీ. అదియుఁగాకవిడ్డనుగన్నయంతప్రీతి, యావనమతగ్గు; వారికైయధికధనము
వ్యయమగును; వారుచెడ్డవారైనఁజింత, గలుగుఁ ; జచ్చినకా వారిపైనిలుచు
మనసు. 7

- ప. కావుననిహపరసౌఖ్యదూరంబైన సంతానంబు లేదని చింతింపక వైకుంఠ
సమానంబైన యీగృహంబున నాతో మహాభోగంబు లనుభవించుచు బ్రహ్మ
నందంబుతోనుండు మన నామె యిట్లనియె. 8

గీ. ఇట్టిసప్తవాక్యములాడు తేల ? పుత్ర
వాంఛగలవారికిఁ గడుపు బరువె ? దైవ
కరుణ చేనుభివ్రసవము గలుగరాదె ?
ధనముగలవారు పిల్లలఁ జెనుచుటరుదె ?

9

ఉ. ఇంక శరీరభోగముల కెక్కడునామది, మంత్రినైనిరా
తంకముగాగడించుకొని దాచితిద్రవ్యమునేమిసేయఁగా ?
వంకరలేనివృత్తిగల వారలులేరె ? కుమారులందు, ని
శ్యంకగ మోక్షవాంఛగల జ్ఞానులుచావునకుంజలింతురే ?

10

క. ధనమును విద్యయునదన్
ర్తనమునుగీర్తియును గల్గి తలిదండ్రులకుం
జనులకుసంతోషంబిడు
తనయులు జనియింపరాదె ? దైవవశమునన్.

11

క. అనితగినయట్టులుత్తర
మునుజెప్పఁగఁజాలసిగ్గు పొందియుమగఁడౌ
టనతఁడునీకోరికయే
మనఁగా నావరసతివిను మనియిట్లనియెన్.

12

— సంతానదాయకకర్మములు. —

సీ. సప్తగోదావరీ సాగరసంగయా త్రాసుమంచిభక్తితో నొనరుచుటయు
షష్ఠీపతుర్థుల సన్నిష్ఠగలిగిను బ్రహ్మణ్యదేవతా వ్రాతులగుటయు
రామాయణమనువు రాణముచదివించి శ్రీరామపూజను జేయుటయును
భాగవతపురాణ పఠనంబుగావించి పుత్రగోపాలార్చన బొనరుచుటయు

గీ. మొదలయిన కొన్నిసత్త్రి-యల్ బొదలుచుండె
వీనిఁజేసికొందఱునునం తానవంతు
తైరి యిప్పుడాసత్త్రి-య లందునాకుఁ
బుత్రగోపాలపూజపై బుద్ధిపుట్టె.

13

— పూర్వజన్మకర్మఫలములేన్నదనుట. —

క. అననాతఁడు పకపక న

విగనెగడియున్నతనమెట్లు వేదాంతముతో

ననెన్మలెన్నేసినఁ, దనదుపురాకృతఫలంబు దప్పునె? కాంతా. 14

గీ. పుణ్యవంతులుకష్టముల్పొందుచుంట, లేదె? పాపులకుభుభముల్ లేనె? వాని
కైవ్యయవ్రయానంబుల నందుటాకగ్గ, నట్టిపెట్టియనఁగ నామె యిట్టులనియె.

— పౌరుషప్రాధాన్యము. —

గీ. కారణంబన్నిటికిఁబూర్వకర్మమెయగు, నై నమానుషయత్నముమానఁదగునె?
కునమునదులుటమింగుటమానుకొనిన, నన్నముకడుపులోపడికరఁగఁగలదె

— పూర్వపుణ్యపాపనాశనవిషయము. —

గీ. పూర్వపాపముకుడువకపోదునిజమె, గానికొన్నినత్రిక్రియలుత త్కర్మఫలము
కొలఁదివేళలోఁదినిపించికుళలమిచ్చు, ననిప్రమాణములుగలవేవనినవిషము.

శ్లో. పూర్వజన్మకృతంపాపం, వ్యాధిరూపేణబాధతే

తచ్ఛాంతిరౌషధైర్దానై, ద్దవహోమనురార్చనైః.

క. మునుపటిజన్మపుఁబాపము, ఘనరోగంబైమనుజులగానింబెట్టుక

ధనదానౌషధదేవా, ర్చనజపహోమంబులనది శాంతింబొందుక. 18

చ. అనియిటుశాస్త్రముల్ దెలుపు, నద్దియుఁగాకయజామిభుండు చ

చ్చునపుడుపుత్రుపేరహరి శోభనసామమునందు దానిచేఁ

దనదురితంబుకాలభట వర్చనభీగతిన్ భుజించి నం

జననభయంబువానిచిర సౌఖ్యకరంబగు మోక్షమొందఁదే? 19

గీ. గొల్లనతులుకృష్ణవిటుఁగఁ గోరికూడి, యతనినొకదినమునఁబాసి యావియొగ

తాపరూపముగాఁదమపాపఫలము, లనుభవించితుదను మోక్షమందలేదె? 20

క. ఘనభక్తుండైవిలసి, ల్లి నబయ్యైరపోతరాజు లేమిముఖమునం

దనపాపకర్మఫలమె, ల్లననుభవించితుదమోక్షలక్ష్మీంకనఁదే? 21

గీ. అవినిజములుగావంటివేనివనునూ, కాలిలోనిముల్లునుదీయువేళనొప్పి

జెంచియొకగ్గక్షణములోనెమంచి సౌఖ్యమిచ్చునతగ్గర్మసామర్థ్యమిదియెనుము.

క. అల్లముపైత్యమువిటువదె ? బెల్లముబలమీదె ? మనకు నేదన్మృత్యులం
జల్లనిదయదేవుండిడు, బల్లంతయనిష్ఫలరదె ? యానె ? కాంతా. 23

క. ఘోరావక్రవక్రముఁ, డౌరావణుఁడానవక్రహంబులొకబోఁ
జేరిచిట్టగలేదె ? కు, మారుఁడుపుట్టినమయమున మూనితశక్తికా. 24

క. శివుఁడేవదియాశేండ్లా, యువుదనశిష్యుజ్ఞానిను స్పృంచిచిరా
యువుమారగిండేయుండీ, భువిసంపాదించలేదె ? బుద్ధింగనుమా. 25

చ. ధనవనితాద్యతిప్రియుఁడు దారుణలోపముసంభవించినతో
ఘనముగనేద్యకుండఁబర కాముఁడుజ్ఞానవిరాగకాంతముగ
గనఁగ, నశక్తుఁ డూరుకొనఁ గో “మును సేసినకర్మముకా భుజిం
పనెవరికైనఁ దప్ప ” దని వ్యాసిరివస్తుగుణజ్ఞాతాముమల్. 26

గీ. పుణ్యకర్మఫలముగూడఁ బోవుఁజెడ్డ, వనులవల్ల ; ధనమదము వలనమొదటఁ
చాగుడియులంజపాత్తునుబాగుగఁగని, పించితరువాతముష్టియైత్తించినట్లు. 27

— విహికకర్మఫలప్రాప్తివిషయము. —

సీ. కలలోననునయిల్లుగాన్పించెరాతిరియనిబుద్ధియింటిపైనాపుచుండ
నడకచేనాయానవదియేలవచ్చెనియాత్రయనుచునున్న రనుచునుండ
రూపవంతులగునరులనుజూచిమనమెఱుఁచుకొనివనులు సేయకుండ
యాత్రాపరులు దేనినైనమఱచినచో దానిమెల్లగఁదీసి దామకొందు

గీ. రింటికొకవచ్చితమపుణ్య మెల్లఁజెప్ప, కొండురొక గొప్పగానిట్టి మందమట్టుల
కెట్లు ? లబ్ధినుకృతఫలమిహమునందు, నున్నదుత్తరజన్మాననాదపుఁగాని.

గీ. పరులమెప్పుగోరకచేశపాత్రకాల, ములనీచాచితేయు సుకృతములిహముననె
ఫలమునిచ్చును ; మనసునిశ్చలముగాక, చేయుచనిపూర్ణఫలదమై చెల్లకుండు.

క. మననేరీతినినదుమనా, మనుజులనారీతిఫలము మానకపొందుం
గనుకనకలవస్తులలో, మనసేముఖ్యమనిలేదె ? మనకాస్త్రములకా. 30

గీ. అన్యబోధచేబ్రాహ్మణు నడఁకువాఁడుఁ, జంపువేళఁజేయూడకజంతువాఁడుఁ
బనిజేసినకృత్తారవదెమవాఁడు, దానిఫలమునిజన్మానఁ గానకుండు. 31

క. త్రికరణకుద్ధిగలిగితే, యుకలుషపుణ్యములిహమున నొందునరులమా
నక ; యిట్టివెయ్యత్కృతకృత, సుకృతానుమలనియ్యనంగుఁ జూడుముక్తువుల్.

- గీ. ఇట్టిసూక్ష్మముప్రార్థనమెల్లనడఁగి, పోవుమార్గముదెలియక దైవనిండ
 సేయుదురుకొండజీవింకఁజెడ్డతలఁపు, టూనక వ్రతముసేయుట కుద్యమింపు.
- ప. ఇట్లతియుక్తియుక్తంబుగ నుత్తరంబిచ్చినలోనంజాలసిగ్గునొందియు లౌకికశిఖా
 మణియగుటచే మాటలచే వర్ణాంగీకారత్యముసూచించి కాంతా! నీయిష్టప్ర
 కారమువ్రతముసేయుటకు నిశ్చయించితిని. కాని దేశకాలపాత్రాదివైపరీత్య
 ములనాలోచించి నేదాచినకోటిధనంబుకదుపుట ధర్మంబుగాదు. ప్రస్తుతము
 సౌముత్రేదు. కావునమఱియొకప్పుడుసేయుదము. ఇప్పటికోపికనుబట్టుమనఁ
 గా నామెయిట్లనియె. 34

- గీ. ఇంటికొకరూకవంతున నిండటందుఁ, బ్రభువుమాన్యముల్ దున్నెడు వారికాజ్ఞ
 చేసిదానిచేసివృదు చేయుదమన, నామెమాటకుమాటుమాటాడలేక. 35
- గీ. ఆతఁడట్టులేచేయుదమతివ! వ్రతమొనర్చుటెట్లన? నామెసాగిందమును దెచ్చి
 చేతిలానుంచినపుట్టులచేతఁజూపఁ, జక్కఁగాఁజూచియతఁడెట్లుదదువఁదొడఁగె

— పుత్రగోపాలవ్రతవిధానము. —

- ప. “నకలఫలములనీయఁజాలినయీజంబూదీప్వపమునందజనించియులుత్రహీనుఁ
 డగువాఁడు జడప్రాయుఁడు. వానికంటె నిరర్థకజన్మఁడులేఁడు. పుత్రహీను
 నిక ధనరూపాది సంపదలుండియు పాథకములుగావు. “అపుత్రస్యగతిర్నా
 స్తి” యని ధర్మకాస్త్రములను దున్నెచి. ఎల్లప్పుడును దకాంజలిసేయవేక్షించు
 పితృదేవతలు పుత్రహీనుంగని నిరాశులైచింతింతురు. అపుత్రవిషయికప్రా
 యశ్చిత్తముకాస్త్రములయందులేదు. పంధవర్వములందును గామాతురుఁడై స
 తింగూసుట, బాహ్యగ్రామవివాహమునకు విఘ్నముసేయుట, పాలమీఁదయాశ
 చే దూడకుఁ బాలుండక దానింజంపుటమున్నగు పాపములపుత్రత్యప్రాప్తికి
 హేతువులు. ఇట్టిపాపకార్యములుసేయువారిభార్యలు గొడ్డుబోతులై (1) కా

— పద్విధవంధ్యులు. —

- కవంధ్య (2) కదలివంధ్య (3) యంధవంధ్య (4) స్త్రీవ్రజావంధ్య (5)
 వ్రవధర్మవంధ్య (6) రజోవంధ్య యని యాఱుభేదములనుందురు. (1) అ
 న్నవస్త్రములు దక్కఁగా విమర్శింపక కోడలిగుడుఁబెట్టునది ధనధాన్యవ

క్షితయై, మహారోగపీడితయై, బాధుశిరస్కృతయై, పుత్రహీనయగును. ఇది కాకవంధ్య (2) మత్స్యముచేత నింటికినివ్వుపెట్టునది పుట్టినమగబిడ్డలుచావఁగా నొకరిద్దఱాడుపిల్లలగలిగి సర్వజనులు నిందింపఁగా నన్నవస్త్రములకు గతిలేక యాఁకలిదప్పలచేఁ బీడింపఁబడుచుండును. ఇదికదళీనంధ్య (3) ఋతుకాలములలోరాత్రియావనవతియై యుండియు ధనధాన్యరూపనుశీలాది సంపదలుగలిగి యావనవతుడైన ప్రియుని రమింపకవంచించి తిరుగునది స్త్రీపృజనేకనును. ఇది స్త్రీప్రజావంధ్య (4) 'వ్రతమువట్టిహేతువులేక నడుమమానునది చావుబిడ్డలనుగనుచుండును. ఇదిపుత్రవంధ్య లేక యంధవంధ్య (5) ఒకరుచేయువృత్తమునకు హేతువులేక విఘ్నముచేయునది రక్తశూలగలదియై గొడ్డురాలగును. ఇదిప్రసవద్వంధ్య (6) పాలన్నియుంబిండుకొని యావుదూడనుజంపునది దరిద్రయై పుట్టిమాదకన్యయగును. ఇదిరశోవంధ్య. ఈ 6 విధములవంధ్యలును సరకభాజనలు. సర్వపాపపరిహారకమును, మోక్షదాయకమునైన పుత్రగోపాలమంత్రము వీరికుత్తారకమయియున్నది. తొల్లిపెక్కండ్రు సరులీపుత్రగోపాలవ్రతముచేసి పుత్రవంతులైరి. ఈమంత్రప్రభావమిహ పరసుఖములిచ్చి విష్ణుసాయుజ్యమిచ్చును. బ్రహ్మచార్యాదిపంచమహాపాతకులు, స్వస్త్రీవరులుగాక సంతతిగాంచనివారు నీమంత్రము సహస్రప్రవృత్తిజపము చేయుదులేనిది బుత్రవంతులైపుణ్యలోకమునొందుదురు. రోగులు, దరిదుర్గులు, లక్షజపముచేసియందుఁబడింట నొకభాగముతర్పణము, నొకపాలుహోమము దానిలోఁబడింట నొకపాలు బ్రాహ్మణనంతర్పణమునుజేసి యారోగ్యధనికత్యములుపొంది పదంపడిముక్తులగుదురు. పుత్రకాముఁడు శుచియై మౌనముతో నీమంత్రమును పిఘ్యక్తముగాఁ బ్రతిదినము సహస్రజపముచేయుచువచ్చి, జపాంతమున హోమము, బ్రాహ్మణభోజనము, శక్తివందన లేక చేయునేని సంకల్ప సిద్ధివొందును. హోమము పరమాన్నముతోనైనను, కురు(నల్లచారలు తెల్లమచ్చలుగలదుప్పి) మాంసముతోనైనను, నువ్వులుగలిపినచక్కెరతోనైనను జేయవలయును. ఏకద్రవ్యహోమముచేత నేకామ్యముఫలించును. పదివేలుజపముచేయునెడల నిద్దఱుకొడుకులుగలుగుదురు. దానిచేనొకవేళఁగలుగకొన్న నిఱువదివేలజపముచే ముఖ్యముగాఁ గలుగుదురు. నియమములేని జపము సిద్ధికానేరదు. పుత్రప్రాప్తికి స్త్రీపురుషులు వేర్వేఱజపించుటయుత్తమప

కుము. అదిరాత్రివేళనుపక్రమించి దీక్షాభర్తమహోః బుద్ధిదలనములేక జపింపవలయును. స్త్రీపురుషులదోషనివృత్తికై ప్రతిదినమునఁ దండులమార్జనము చేయవలెను. ఆదంపతులూనియ్యపుటన్నము నేసినవలెను. బియ్యముప్రోగుగాఁజేసిదానింజతురముగానెఱపి యందుపై మంత్రములిఖించి దానిపైఁ గల శముస్థాపించి శోభనాక్షతలతోఁ బూజింపవలెను. అట్లుచేయునెడలఁ సూర్యపాపమునశించును. ప్రతిదినము జపసంఖ్యకుఁ దగినట్లామంత్రముతోనే హోమముచేయవలెను. అట్లే బ్రాహ్మణసర్వీణముచేయవలెను. ఈగోపాలమంత్రము దశాక్షరము. పుత్రకాములు దీనిని న్యాసపూర్వకముగా జపింపవలయును.

— మంత్రప్రకారము. —

అదియందు సర్వకానుప్రదమైన హుం అను బీజాక్షరమును, దానివెంబడి శ్రీం అను బీజాక్షరమును, దానివెనుక “శ్రీ పుత్రగోపాలాయనమః” అను మంత్రమును గూర్చి పఠింపవలెను. ఈమంత్రముదశాక్షరమంత్రరాజమని మునులుచెప్పదురు. పుత్రకామలీలభవదమంత్రము బ్రాహ్మణమూలమున నియమపూర్వకముగా జపింపవలెను. ఈమంత్రమునకు ఋషిబ్రహ్మ, ఛందస్సు అనుష్టుప్, దేవత గోపాలదేవుఁడు.

— న్యాసమంత్రము. —

శ్లో. ఛందోన్ముష్టుప్తథాదేవో, దేవకీనందనశ్శిశుః

హకారోబీజనూసాద్య, నమఃకీలకముచన్తే

గాంశక్తింబ్రహ్మణఃప్రోక్తం, మంత్రస్యాస్మమహత్త్వనః

షడ్వికాగ్రాలాఙ్గతిప్రోక్త, సర్వకర్మఫలప్రదః .

అని యీ న్యాసమంత్రముననుసంధించి పిదపనీలవర్ణుఁడు, సుదారాంగుఁడును, దేవకీగర్భసంభూతుఁడును, గంధీతులైన దేవకీవసుదేవులకభయత్రుడును, వై పుత్రగోపాలనామమునఁ గీతకానియుండైన శ్రీకృష్ణభగవానుని ఛానించి, కృష్ణాజినముపైఁదూర్పమొగముగాఁ గూర్చుండి, నిశ్చలుండై ఫలకాముఁడగువాఁడీ పుత్రగోపాలమంత్ర జపముచేయవలెను. అనంతరముబంగా

రుతోనైనను, వెండితోనైనను, ఊకొకటికొట్టించి గానిలోనాలుగుమూలలు నై
దురేఖలుగల యొకయంత్రమునువాసి, యందునడుమనగిన్న బీజయుక్తముగా
లక్ష్మీనిఁ జిత్రించి, అయిదురేఖలందును నరసింహబీజాక్షరములువాసి యా
యంత్రమైదురాత్రులు తత్పరుడై పూజించి కబళప్రాశనానంతరము

శ్లో. హరమానాథలోకేశ, హసీతావల్లభప్రభో

రక్షమాంపుత్రదానేన, కృపయాపూర్ణయానహ.

అనునీశ్లోకముననుసంధించుచుచందోరముసందిటంగట్టుకొనవలయును. పిమ్మ
టరఘునాయకమూర్తిఁ నైదురాత్రులర్పించి, హనుమచ్ఛంద్రచూర్యాంకితము
ను, బుత్రలాభహేతుకమునైన యంత్రమునుధరించి జపనమాప్తిచేసి పాయ
సానన్నముతో గృహ్యగ్నియందుఁ బూర్వోక్తమంత్రముచేత షట్పాత్రవిధాన
మున రెండువేల హేమములుచేయవలెను. ఇట్లయిదురాత్రులుజరిపినపక్ష
మున జీవమూర్తిఁ యగును. అంతట వరలవిధివంతముగా హేమముచేసి
హేమశేషమైన చరువును బ్రశాస్త్రస్వరూపముగా ధ్యానించి తీసియొకపాత్ర
యందుంచుకొని, మనోభీష్టమును స్మరించుచు దానినైదుభాగములుచేసియధ్వ
ర్యునివలన యుజమానుఁడు తనభార్యకిప్పింపవలెను. అట్టిప్పించునప్పుడుప్ర
థమాంశమునధ్వర్యుఁడుచేతఁబుచ్చుకొని

శ్లో. భక్షయైవంవిశాలాక్షీ, హోమశిష్టమిదంచరు

అనేకదోషసంఘాతం, ధ్యానాత్మేమేవినాశయ.

అని యాయఁగా యుజమానుని భార్యభుజింపవలెను. తరువాత

శ్లో. గోవత్సహననాత్పావం, హవంయచ్చిశుమారజే

హనచ్చక్రేణతత్పావం, రక్షమాంపుత్రదానతః.

అను శ్లోకముననుసంధించుచు రెండవయంశమును,

శ్లో. దేవకీగర్భసంభూత, పావంమేధయవర్జిత

తత్సర్వంనాశయశుత్వం, కబళస్యాస్యభక్షణాత్.

అను శ్లోకముననుసంధించుచు మూడవయంశమును,

శ్లో. పుత్రగోపాలసర్వేశ, షశ్యమామపపుత్రిణీం
రక్షపుత్రప్రదానేన, చతుర్థస్యాస్యభక్షణాత్.

అను శ్లోకముననుసంధించుచు నాలుగవయంశమును,

శ్లో. అథత్తపితరోగర్భం, కుమారంపుష్కరాగ్రజం
యథేయంధారయిష్యామి, కబళస్యాస్యభక్షణాత్.

అను శ్లోకముననుసంధించుచు నైదవయంశమును భుజింపవలయును. ముగ్గురుభార్యలుగలచోట 6 చరువులుచేసి యాయాయంశములను గ్రమముగా నాయాచంద్రములతో జ్యేష్ఠానుక్రమముగా ముగ్గురిచేతనుబ్రాశనముచేయింపవలెను. ఇట్లు స్త్రీలు చరుప్రాశనముచేసినపిమ్మట న్యస్థచిత్తుడైయజమానుడగు భార్యాసహితముగ నేకాసనమునఁ గూర్చుండి, ఆరతిలోనగుమంగళముల నంగీకరించి, వృద్ధులును బూజ్యులునైన వారికెల్లనమస్కరించి వారిదీవనలుగ్రహించి యథోచితముగా బ్రాహ్మణులకు భోజనములుపెట్టి దీనానాథజనులనాదరించి సత్కరించి శక్తిభావనతోఁ గూడినవాడై వర్తించవలయును. ఇట్లు యథావిధిగాఁ బుత్రగోపాలవ్రతము నాచరించువాఁడపుత్రిత్యవిముక్తి నొందితోడనే దీర్ఘాయుష్మంతులగు సత్పుత్రులంబడయును. బహుజన్మార్జిత మనోవాక్ గర్భజనితపాపములెల్ల మూలముట్టుగ నశించును.”

ఇట్లు చదివి మనోబలమును గూర్చి కొంతయెఱింగినవాడగుటచే సారస్యమును గ్రహించి భగవత్పూజాసక్తుడయ్యును, బాల్యంబునం దల్లిదండ్రులు సేసినలాలనమహిమయు, దుస్సహవాససంప్రాప్త పాపండమతత్వవిశేషమును, వేదశాస్త్రసారావిమర్శోద్భవాజ్ఞానంబును, యుక్తివరుండనగుగర్వంబును బురుషుండననుసాహసంబును నొక్కసారి తన్నుఁజేరేపింప నామెబుద్ధివిశేషమునైనను స్ఫురణకుఁ దెచ్చుకొనక యిట్లనియె.

37

— జ్ఞానివిషయము. —

మ. తరుణీ ! చూచితినివృత్తక్రిమమునంతంగాని నాబుద్ధి

కర్కరవంతేనియునచ్చలేదు ; జగముల్ గల్పింపరక్షింప నం

హరణంబు నెఱవేర్చు గర్తయును బ్రహ్మంబేనయై యిట్లు
శ్వరుఁగానెంచుచు బూజిసేయఁదగునే? బంగారపుబొమ్మలకా.

38

గీ. జ్ఞానియైతన్నెఱింగిననజ్జనునకు, విగ్రహారాధనాదిక విధులవేల?
కులమువల్లశ్రమాచారములును నేల? యనఁగఁబాపరాజునకిట్టులనియెనుమతి.

— కలికాలజ్ఞానివిషయము. —

గీ. ఎంతజెప్పిననీవన్నదెంతాయంతె, గానియెదుటిచారలమాట లోనిసార
మునుగ్రహించపునీవింక మొదటివాద, మునువదలి నాపలుకుసారమునుగ్రహింపు.

క. పరమతస్పృషియుజ్ఞానే, తరధర్మస్థితియువేదధర్మలయంబుం
జరిపెనునిన్న పరబ్ర, హ్మరూపుడవనుచునికఁగొనియాడఁగవచ్చుకా.

41

గీ. సూర్యచంద్రాదినకలవస్తువులవాఙ్మ
చేసినడవఁగలవె? యొక్కజీవునివధి
యించిబ్రతికింపఁగలవె? నీవింకబ్రహ్మ
మేనెయని చెప్పుకొనుటను మానుకొనుము.

41

గీ. జ్ఞానిననిచెప్పుకొనఁబోకునకలశక్తు, లైనవ్యాసాదులకెయసాధ్యముగఁదోచె
నద్ది;కోర్కకామాలలో నఁగినమన, కింగితజ్ఞానశూన్యులకెట్లుదొరుకు?

43

గీ. నరుఁడైబ్రహ్మమాతలివియే జ్ఞానమంచు, నుపనిషత్తులలోనేల యున్నదందు
వేసి, నదినత్యమేగాని యిప్పుడొంద, సాముదాయకస్థితిపై నసాధ్యమిది.

గీ. సులభమని పలుకుదువేని సుఖముబాధ, మానమవమాన మొకరీతిగానెయెంచి
గిల్లిననుదిట్టినను సంతస్థినిట్టి, వానిఁజూపించవే! ఋప్రపంచమందు.

45

గీ. అట్టిమంచిజ్ఞాన ముక్తబ్రహ్మత్వమొందఁ, జాలునునులుకీశంకరాచార్యముఖులు
నూటికొకరుందురీకలిక మాటలాడ, వచ్చుమహిమఁజూపుటదుర్లభంబుగాని.

— భక్తియోగము —

మ. కలినదైత్యతవుసిద్ధి; దానిఁగొను సుజ్ఞానంబునొందంగ మ
ర్త్యులకుఁదగ్గ భమంచు వ్యాసుఁడతికారుజ్యాత్ముడై భక్తియే
సులభోపాయము ముక్తి నొందుటకటంచుం దెల్పునెన్నోకథల్
గలయిష్టదశసత్పురాణములుగాఁ గావించె వేదార్థముకా.

47

వ. అట్లని యద్వైతవిద్య దెల్పలేదనుటయు నది యనాదరణీయ మనుటయుం
గాదు. దేశకాలపాత్రీబలము విమర్శించి యిప్పటికిదియే తగినదని ప్రత్యు
పాఖ్యానమందును ద్వైత భావమునే నూచించినాడనుట. 48

గీ. అట్టిసూక్ష్మరీతివదలిపెట్టి మంద

మతులు మేము జ్ఞానులమని యతులగర్వ
పడుచు జేయఁగూడని యన్నిపాడుపనులుఁ
జేయుచు నుభయభ్రష్టులై చెడుదురకట. 49

శ్లో. సర్వేబ్రహ్మవదిష్యంతి సంతాప్తైతు కలాయుగే ।
నానుతిష్ఠంతి సైతేయః శిశ్నోదరపరాయణాః } విష్ణుపురాణము.

వ. ఈయర్థసారస్యమే శ్రీభాగవతంబున వ్యాసుండును జెప్పె నది యెట్లంటేని
వినుము. బ్రహ్మచారి యతిగృహస్థులందెవ్వఁడైనం జిత్తంబు పరివక్తంబు
గాక యద్వైతానుసంధానంబు సేసెనేని వాఁడు మూఢుండయి చెడును. ఎం
దాఁక జీవుండు న్యతంత్రుండైన యీశ్వరుండు గాకుండునందాఁక నంగన
యిది పురుషుండనేనను బుద్ధిమానుట కర్తవ్యంబుగాదు. దేహికి దేహావసాన
పర్యంతము శ్రీమన్నారాయణ చరణ కమలసేవనంబు కర్తవ్యంబు. ఇట్లు
వచించె. ఒకరికి మహత్త్వాదులు సూపింపనానంబని లేదు. శంక రాదులవ
లె నేనుం జిత్తపరివక్తృత గలవాడనందువేని సాధారణ ప్రపంచోపకారా
ర్థమాశ్రమాంతరమును (సన్యాసమును) స్వీకరింపుము. లేనియొడల సాధకక్ర
మముచే జ్ఞానులు గాఁ దగిన యల్పబుద్ధులు నిన్నుఁజూచి యుభయభ్రష్టుల
గుదురు. నీప్రజ్ఞానివిగాన శీఘ్రముగా నకలవిధలోకమునకు మార్గదర్శకఁడ
వుగమ్ము. ఈనామాటలనైనం జక్కఁగా విమర్శింపుము. 50

—విగ్రహారాధనము.—

గీ. ఒక్కవస్తువు వైలక్ష్య ముంచితేయు । భక్తినిశ్చలమై పూర్ణఫలదమునయి
యుండుననివిగ్రహార్చనాద్యచితకర్తృమలనునిర్ణయించివ్యాసముఖ్యమునులు

గీ. ఎదుటివస్తువు ప్రేక్షణమేని గురిని, నిలుపలేనట్టి చిత్తదంచలులెదటనొ
గలచిదార్థముపైనిల్పఁ గలరె ? యట్టి, కెగురలేనవ్వు స్వరాసకెగురఁగలచె?

గీ. బ్రహ్మ రఘురామముఖులు శ్రీరంగనాథుఁ, బూజఁజేసి దారినిఁజూపిరిజనులకు
వారునుజ్ఞానమునుగల వారుగారె? యెట్లుగొల్పినదేవునికేమిటాటు.

క. కావున స్వావిరతావన, భావన సీవింపుమిపు పావన భావుక
శ్రీవరు నావిభుఁడీవము, భావశజీవారిఁబోవ దైవముదేవా ?

క. అని భార్య యిడివయుత్తర, చును విని సిగ్గునవల వెలఁబోయియు నతఁడి
ట్లనియెఁగలిపురుషాజ్ఞం, దనదుమహాకుండబుద్ధి ధైర్యమునీయె
—నరమాత్మనినకుఁ గర్మముచే జన్మముతప్పదనుట —

చ. కలికిరొ! నీవుచెప్పినటు కాలతలాదిక వైపరీత్యముల్
గలిగినచోఁ ద్రిశుద్ధిగను గర్మముసేయఁగ లేకున్త్యుఁడ
ఫలముభుజింప నీధరణి పైనిజనించుఁగదా జనింపఁగం
దలఁపకముక్తి గోరుకొను జ్ఞానికి నాకింక నేల? కర్మముల్.

గీ. కర్మములెజన్మమెత్తఁగఁ గారణంబు, లనిమనశ్శుకుల శాస్త్రంబు లందులేజె?
తెలిసియునుగూడనన్నింతకలతపెట్టనేల? యనఁగనవుచు నామెయిట్టులనియె.

గీ. దేశకాలపాత్రాలు భేదించినంత, మాత్రునిననే మహాజ్ఞాని మనసుతొట్టు
పడునె? నీవింతవాఁడవా! బ్రహ్మమేనయను దుఁజెప్పకొంటివిగా దెయకాహానాథ
—జ్ఞానికర్మములు చేయుకృమము.—

గీ. కర్మములెజన్మమెత్తఁగఁ గారణంబు, లని మనశ్శుకుల శాస్త్రంబులందునుంట
నిజమెయజమాను మనసెట్లునిలుచునట్టి, ఫలముచేసాటుననిమున్ను పలికితిగద.

మ. ధనపుత్రాదులు గల్గియీతనువు సార్థత్వంబుపొందంగనిం
కనుజన్మింపకయుండఁ, బూర్వకృతమా కర్మంబుపోవంగ, వి
ష్ణునకుఁ బ్రీతిజనింపఁజేయవలయున్ నుజ్ఞానికర్మంబుల
గనునీసర్వతదార్థముల్ చలనముగ్ గాఁజి త్తమందెంచుకా.

గీ. ఇట్లుఫలముగోరక పరమేశ్వరాస్య, ణంబు సేయుకర్మంబు మోక్షంబునొంద
సాధనంబెయగును జుమీ ! నాథ! యనఁగ, నామెకిట్టులనియె నామ హానుబుద్ధి.

—జ్ఞానికర్మములు చేయనక్కఱలేదనుట.—

గీ. ఫలముగోరనియప్పుడావనిఁజేయ, నేల? యీశ్వరాస్య సేయనేల? యీప్ర
థాశ్రమంబేల? ఫలమందుతలఁపులేని, వాఁడునన్యంబులను నాటిపాటుపడునె.

గీ. సాధనదత్తుప్తయములోనిశకుదమాదు, లైనయాజింటిలోఁదృఢీయంబయినయు
కరపయనిజ్ఞానినిపును భంగపెట్టు, శాశ్రమాచారముల పరిత్యాగమేగద,

వ. అదియునుంగాక శ్రీకృష్ణభగవంతుడు “జ్ఞానాగ్నిస్స్వీర్యకర్తాశిభస్తసా
 తుక్కురుతే తథా” యనివచించెను దానిచే నతీతవర్తమా నాగత కర్త్రం
 బులెల్ల నశించుచుండఁగా మఱలంగర్థారంభమేల యన నతనికామె యి
 ట్లనియె. 64

—కర్మప్రభావము—

క. కర్మమునఁబుట్టుఁ బ్రాణులు, కర్మంబునవృద్ధిసొందుఁ గడతేఱునుద
 తగ్కర్మంబుననే గావునఁ, గర్మమెదైవమనికలదు కనువేదములన్. 65

ఆ. స్త్రీనిజాచిమనను చెఱుదుకొనినవాఁడు, స్త్రీనెగుడిశాంతిఁ జెందినట్లు
 కర్మమునజననము గాంచినమనుజుండు, కర్మముననెముక్తి గానవలయు 66

క. కర్త్రంబేదైవంబన, ధర్త్రంబేయనఁగవలదు తగినట్లుగనే
 కర్త్రంబును జేసిననది, నిర్మలఫలమిచ్చుచుండి నెగడుటలేదే! 67

కా. అజ్ఞానంబునఁగర్మముల్ నలుపువాఁడత్యంత బాధంగనుఁ
 సుజ్ఞానంబునఁజేయువాఁడు సుఖయై శోభిల్లు నేతీతిక
 ర్మజ్ఞానంబును లేక మూఱుఁడగుఁ గర్మత్యాగియావాఁడు, ది
 వ్యజ్ఞానంబునఁ జర్చనేయునెడ సర్వాధార మాకర్మమే. 68

ఉ. సారపుఁగర్మమేపడవ సంసరణాంబుధిదాఁట, దానినిఁ
 నేరుపుమీఁగానడవ నేర్చినవాఁడు విముక్తిఁగాంచెడున్
 నేరనివాఁడు తజ్జలధినే తిరుగాడుచుండు, నావనే
 చేరనివాఁడు రెండిటినిఁజెందక స్థావరయాపుఁడై చెడున్. 69

ఉ. జ్ఞానముమోక్షమొందఁదగు సాధనమైతగుఁ; గర్మకాండమా
 జ్ఞానమునంగహించఁదగు సాధకమైతగుఁ; వీనిఁదెల్పుటన్
 మానవబాతివేదముల మన్ననఁజేసిరి; మాయచేజడం
 బైనజగంబుముక్తిగతి నందునె? సాధకహీనమైనచోన్. 70

—బుణత్రయము—

గీ. ఫలముగోరనియప్పుడా పనినిఁజేయ, నేల? యంటివికర్మముల్ చేలుఁజెల్లు
 గావు, నీనాఁడునానాఁడుఁ గలుగలేదు, వానినత్త్వంబు దెలిపెద బాగుగవిను
 గీ. దేవతలబుణంబునుచిత్తదేవతలబుణ, ముబుఘలబుణముననుబుణత్రయంబు
 భూమియందుఁబుట్టిన ప్రతిపురుషునకును, దోడఁబుట్టులైవిడువక కూడనుండు.

గీ. తనకులాచారుడై దేవతల ఋణంబు, తనయులంగని పితృదేవతలఋణంబు
పరసతీవర్జనాదికబ్రహ్మచర్య, దీక్షచే ఋణులబలుణము దీర్పవలయు. 73

గీ. దీనిదీర్పనివాఁడు ముక్తిగనలేఁడు, శంకరాచార్యులవిధాన సకలశత్రు
లైపరబ్రహ్మతుఱ్ఱులై యఖిలదేవ, పూజ్యులగువారి మాత్రంబు పొందదద్ది.

క. ఏమందువేనివారిమ; హమాహత్కార్య దికములె యాముషితృదే
వామరులకు మోదంబిడ, సామర్థ్యముగలవియాను సకలవిధములన్

క. కావుననేజెప్పిన యీ, పావనరీతులు గృహస్థ పరధర్మంబుల్
నీవిప్పుడట్టివాఁడవె, కావున గృహిమార్గదర్శకత్వముఁగనుమా.

గీ. ఇట్టికర్మస్వరూపంబు నెఱిగి యేవ, సిద్ధజనకాంబరీపాది శిష్యులుఫల
మనుభవింపఁగోరక యీశ్వరార్పణంబు, సేయుచు సకలకర్మముల్ సేసిమనిరి

—తివిధకర్మస్వరూపము.—

గీ. ఆఋణత్రయరూపకమైనయట్టి, వాని నిత్యవైమిత్తికపారమార్థి
కంబులనుమూఁడు విధములుగానొనర్చి,వాడుదురుసరుల్ చెప్పెద వానివినుము.

గీ. సంధ్యలందు వార్పుట, యుపాసనము, నైశ్వ
దేవమును జేయుట, యుక్తదినములందు
నిష్ఠియజ్ఞముల్ నేయుట యిట్టిప్రతిది
నాఘశరణ కర్మములు నిత్యములనఁబడు.

79

గీ. ప్రతిదినంబున సన్నానంబుఁ బదిదినంబు, లకఁడలంటుఁజేయనివానిలాగు సంజ,
వార్పుటయుయజ్ఞములుమానువాఁడువిపుల, కల్పపానుభవవ్యాధిగలిగియుండు

క. మృతులకు శాశ్వతక్రియలును, చితవేశలఁదర్పణములు చేయుట భార్యా
సుతముఖులపోషణు నా, గతాఘశరములునిమిత్తకర్మంబులగున్. 81

ఉ. వానలకారువచ్చినను వానగృహంబునునేయఁ జేయుటన్
మానుగృహస్థుఁడనున మత్తతచేత నిమిత్తకర్మముల్
మానుగఁ జేయమానుకొను మానవుఁడాశ్మజనావమానమున్
మానసదేహబాధల సమానముగాఁగని వెన్—జింతిలున్.

82

క. వృతయాత్యాచరణంబులు, సత్తినపర్యేశచింతనాదులుహతదు
వ్యూతములు విశేషపుణ్యా, గతహేతులు పారమార్థికపుఁ గర్మంబుల్. 83

మ. నుకవిత్వంబును నేర్చి లోక హితమై శోభిల్లు కావ్యంబు నే
యకవిశ్రేష్ఠునియట్లు భక్తియుతుడై యుస్సొంగుచుంబార మా
గ్ధికకర్తృంబులు సేయువాఁడువిబుధ శ్రేణీనమారాధ్యుడై
యకలంకంబై యీ కీర్తి పూర్వమగు నాత్మానందముంబొందెడుకా. 84

గీ. దేశ కాలపాత్రములు భేదించెనేని,
నిత్యనైమిత్తికంబులు నిలిచిపోవు
నపుడుతగిన పాఠ్యైశ్చిత్తమరనిచేసి
కొనుచునాదోషము హరించుకొనఁగవలయు. 85

ఉ. వీనిఁజేయుపథతులు వేదములోపలనున్న వైనస్య
స్థానజనానుగుణ్యముగ ధన్యులకొందఱు మార్చియుంటచే
వానికిభేదముల్ గలిగె న్యల్పములైనవి, యేదెటుండినకా
మానవుఁడాత్మ దేశకుల మార్గముదొక్కుట యుత్తమంబగుకా. 86

— శమాదిషట్సంపత్తిలోని యుపరతి —

గీ. ఉపరతికిమునుముందుగా నుండఁదగిన
యంతరిందిరియనిగ్రహమనెడిశమము
నభిలబాహ్యేంద్రియవిజయమనెడిదమము,
గలవె! నీకింక నెపుడైనఁగలుగఁగలవె? 87

చ. “వనదళవాతముల్ మెనపువారువరాశర కాశికాదులూ
ఘనులును నుందరీజనులఁ గన్గొని మోహితచిత్తులైరి హ
చ్చిన ఘృతపాయసాన్నము భుజించెడువారలకుకా మనోజయం
బునెగడునేని వింధ్యము నమద్రజలంబులఁ దేలియాడదే.” 88

చ. అనువిబుధోక్తిఁ జూచిమతిసందుము తచ్చమముందమంబునొం
దిన మహనీయులీయపరత్విష్టనాడకయున్న భంగముం
గనరదియే సుమార్గమని గట్టిగనమ్మితివే! సుబుద్ధిగ
ల్గినమగఁడా! జగంబునకు త్రేకుముగల్గునె? నీవిటాడినకా. 89

చ. శమదమశూన్యఁడెల్లుగను సాధనసంపద? నద్దిలేకయే
క్రమమునశాస్త్రచర్య కధికారముదేకులు? నద్దిలేకజ్ఞా
నములభిరుండు పేగతిని? జ్ఞానములే కేబులొంద వచ్చుమో
కుము? నివియన్నియుకా సులభసాధ్యములేగద! ప్రాణనాయకా. 90

చ. శుకభృగుముఖ్యమానులతిశుద్ధమనోబలులెంతకాలమో

ప్రకటతపంబుచేసియును బ్రహ్మము మేమెయిటందుఁ జెప్పఁజాలక
హరిభక్తిఁబూని నకలంబు రమాపతికిచ్చి వానిసే
వకులయి పాసిరెల్లభవబంధములంగనవే! పురాణముల్.

91

గీ. సృష్టియునుస్థితియులయంబుఁ జేయుశక్తి,
గలుగుదాఁకను బ్రహ్మముగాఁడు నరుఁడు
గనుక నందాఁక మానుషకర్మములను
మానిన నుభయభ్రష్టుడై మలినుడగును.

92

—కర్మనాశనకరజ్ఞానము—

గీ. జ్ఞానవహ్నినకలకర్మ నాశనంబు, సేయుననుదానిసారము చెప్పెదవిను
కర్మములనఁగానిచ్చటఁ గర్మఫలము, లనితెలిసికొనవలయు ననిరిమునులు.

గీ. పూర్వజన్మ పాతకపుణ్యములఫలంబు, కష్టసుఖరూపముగనున్న కారణమున
మొలచియున్న చెట్టులను గొడ్డలివిధాన, జ్ఞానమనునిప్పువాని భస్మంబుసేయు.

గీ. నరుఁడుదేహంతమగుదాఁక నడవవిహిత
ములగు వర్ణాశ్రమాచారములు ఋణంబు
దీర్చుపాధనములపుడు తెలివిగలిగి
చేయవలెఁగాని తప్పునే చేయకున్న?

95

గీ. దేహమనుదీర్ఘుఁడొగమే తెంచినప్పు,
దాశ్రమంపుఁగర్మములగు నాశ్రమంపుఁ
గర్మములు జ్ఞానమనుమందు కృమముగఁదని
యాశ్రమపుఁ గర్మములముక్తి నందవలయు.

96

క. అనఁగా నానరసోత్పలు, వినియామంత్రివరుఁడెంతో విస్మయమును సే
గ్గునుబొంది వెక్కిరించం, గనలవిగామిని జతురతగా నిట్లనియె.

97

చ. కలికిరొ! నీదుమాట నరిగాదనఁగూడదుగాని నీవు నా
వలుకులకుఁ విరోధముగఁ బలుకుచునుండువు; జ్ఞానమేది? మ
ర్త్యులకెటులబుట్టి ముక్తి? యెటులుండును జ్ఞానముగల్గువాఁడు? నీ
తెలివియుఁదేటయుం దెలియఁ దెల్పుము లోకహితంబు గోరుచు.

98

క. అనసాయమనవ్రవచుని, ట్లనియెంబనలేని ప్రశ్నలడుగుచు స్త్రీని
ననుశ్రమపెట్టితివీగతి, ననుచమనందేహమాది నడుగఁజవలదే.

99

ఉ. ఈయగమానవాధకుత నెంచిదయాభుడు వ్యాసహూని యా
 మ్నాయవి భాగవండితుఁ డొసర్చినయత్తమ ధర్మబోధముం
 జేయుచునున్న నావల్కుకు చెడ్డదటంచెవఁడైన ధర్మముం
 బాయుమనుష్యుడనన్త; భగవంతుఁడులేఁడె? నమస్త సాక్షి. 100

గీ. ఆఖిలలోక గమ్యస్థానమైన ముక్తి,
 నందుమాగఁము దెలిపిన యనఘముల
 మతము బోధసేయుటకంటె మానవునకుఁ
 బుణ్యమనియొకటి గలదె? భూమియందు. 101

వ. తెలిసికొనునెడల నీవ్రశక్తుల కుత్తరము, లింతవఱకు నేను జేసినయువన్యా
 సములందేగలవు. ఆయినను లోకహితంబు కొరి కుబుద్ధివిగాని యట్లడిగితివి
 గావుననీయర్థంబును దెలుపునట్టి యొకచక్కని యితిహాసంబును జెప్పెద
 ను. సావధానుండవై వినుము. 102

—బ్రహ్మజ్ఞానసత్యస్వరూపము—

క. తననాభియందుబ్రహ్మను, గనిహరికనరాకపోవఁగాదిననవృ
 డ్దినగనియాబాలుండొక, దినమునసరీరిందనమదివిచారించెన్. 103

—బ్రహ్మవిచారము—

ఉ. సేనెటువుటితిన్ ? ననుజనింపఁగఁజేసినదేవుఁడెవ్వఁడో ?
 యేనింకనేమిసేయవలె ? నెక్కడికేగుదుఁ ? గంటికేమియుం
 గానఁగరాదటంచుడనుఁ గన్నవదార్థముఁ జూచుకొరెల్తో
 ధ్యానముసేయ నాక్షణమె యాహరియుంగడు సంతసించుచున్. 104

—శ్రీమహావిష్ణు సాక్షాత్కారము—

గీ. మెఱుపుతీగవిధాన మెఱయుబంగరుబట్ట ఘనశరీరతనెఱుఁ గంగఁజేయఁ
 కరతలశంఖచక్రముఖ చిహ్నంబులు వ్రధితప్రభుత్వంబు వ్రచురవఱువ
 శ్రీవత్సకౌస్తుభ శ్రీదీప్తవక్షంబు పురుషోత్తమత్వంబు పూనితెల్పు
 నఖిలాంగనూచిత మగుకౌంతభావంబు సాత్వికమూర్తిత్వ సరణిఁదెల్పు
 గీ. భాస్వదజ్ఞాపీయగళంబు భాసురకమ, లాధిపత్యకువలయాధి నాథతలను
 దెల్పఁగవి నాయకాత్మనుస్థితమెఱయ, నట్టెబ్రహ్మదగ్గఱనిల్చి యిట్టులనియె

—విష్ణుకృతబ్రహ్మచర్యదేశము—

మ. బుధుశా ! నేనినుగన్నవాడ ; నునుతిక బోధింపఁగానీవు ని
వృషు నీధ్యానమువల్లవచ్చితి ; జగం బుల్ నవస్పృశింతు ; నె
వృషు సర్వస్థలులందు సుత్తమవిభావార్థుండనై యుండు ; నె
వ్వఁడులేడన్యఁడు ; సర్వవామకుడనై భాసిల్లుచుండుంజుమీ. 106

గీ. కర్మసూత్రమనెడునొకఁ డర్థశాస్త్రు, మునురచించి దానినిగమముగనడవయ
మాదులవిధించి తద్రూపి నైతటస్థుఁ, డనయిసాక్షి నైయోనండుఁడనయియుండు.

గీ. బీజమందునిచి కర్మ విధినిజటి, నకలతంత్రముల్ నడుపుదు ; వికటమాన
నుండుగాకనకఁడుకర్మ సూత్రసార, మెఱిగెనేని నన్నెఱిగినట్లేంపవలయు.

గీ. యోగమూనిమునుబుకర్మ యోగసిద్ధి, యనెడిజ్ఞానయోగముచేత నతిసులభము
గాననుగలసికొందురుగాన.గర్మ, మునువిడిచినవాడనింట్లమూఁడుడగును.

క. కావునస్వానుభవంబునఁ, బావనులగు ఋషులచేత వ్రాయఁబడినశ్రీ
కైవల్యామృతరససా, రావహకర్మములొనర్చు మతినిష్ఠనుతా. 110

క. ధరలోననాదినుండియుఁ, బురాణపురుషుండనగుటనపుంసకలింగం
విరమైండ నాకుఁజేరుం, చిరబ్రహ్మాంబునుచుఋషులు చిరతరచరచక్. 111

క. నకలముగన్నదియనునొక, ప్రకటనచేలేనిదగుచుఁ బరఁగినశ్రీవా
చకసంజ్ఞంబుగింటించి, ప్రకృతిమహామాయయనుచు బహువిధచరచక్. 112

గీ. అట్టిమాయలమారిది యధికశృంగు, నైననన్నంటదెప్పుడు ; నంటుచుండు
నన్నరమియింపఁ, రమియింతునప్పులోక, సంతతిజనిండుటయబద్ధమింతనిజము.

క. కానఁబురాణబ్రహ్మము, లేనివీకృతియందుజగము లీలార్థముగా
నైనఁగనెననుట భాంతియె, యానని ఋషివర్యులనిరి స్వానుభవమునకా.

గీ. నాకుఁడక్కరితర సరమాక్రమకునవాక్యాననగోచర మైనయాయ
భార్గము నాపసాదాదానమునఁగాంచి నాతోసమానులై నన్నుగల్గి
బహుకల్పములుచూచి బహుపుష్టులనుజేసి యిపుడునునాలోన నెననియున్న
గర్లననిష్ఠమార్కండేయపైలవి శ్యామితీభృగ్వాది పరమహర్షు

గీ. లాదిలొఁదాముజ్ఞానిన వట్టెయుండ, నప్పటప్పటహలోక మండుఁబుట్ట
ఘోరురహితలోకానుగఁఘోర్భుజ్జన, భక్తినిలిపె రాగ్యముల్ వలుకుచుండ్రు.

గీ, తస్మహిమనిచ్చనాప్రసాదముగడించు, సాధనమునాదుభక్తియా; కాస్త్రవిహిత
కర్మనిష్ఠులగుదురుభక్తి; కామకాంక్ష, భక్తి విడిచిననుపశాంతిబడయుటరుదు.

చం. పరిపరిశీలుంజనుఁడు భాసురయావనకామినీకహి

పరిపరిరంభ, ముగ్ధమృదువాక్కుతచుంబనపూర్వకంధరో

పరిపరిరంభవాంఛఁజెఱవారి సదాభజియించు; బుద్ధిపెం

పరిపరితృప్తి నొందును గృహకలమణ ననుఁగొల్పిముక్తుడై. 117

క. కావున నీవును కావన, భావనఁ జూచింపుమనుచు స్వమహాద్యుతికిం

దావగురంగవిమానము, శ్రీవేదిములకజగముస్సజించుటనిచ్చెన్. 118

చ. ఇట్లునంసారి నన్యాసి పృథానధర్మక్రిమ్యులుగా జగత్స్వరూపుఁడయిన తన
పృథావమును స్పష్టపఱచితనంతవానించేసి నూలుమఱయుగంబులు జీవింపు
మనిదీవించి యామహావిష్ణుండంతర్హితుండయ్యె. సంతనాబ్రహ్మదేవుండు తన
తండ్రి మహామహిమఁబునకాశ్చర్యంబునొందుచు నడిమొదలు చేసికొని. 119

కం. నిత్యమశ్రీరంగేశ్వరు, సత్యధికపుభక్తిఁగొల్పి యాపుణ్యమున

సత్యజగన్నాయకుడై, శుత్రునుగుణస్పృశింపియుచును బాలించెన్. 120

క. వెనుకమనువు నాధర్మం, బునెపూనిసకలపతియయి మోదముగొనిదా

నినికాస్త్రరూపముగవారి, సెనుజగదుతకారబద్ధ చిత్తుండగుచున్. 121

చ. జనకజనాధిపప్రముఖ సజ్జనులమునుమార్గమూనియొ

జనులకు దారిఁజూపిరిటు సర్వముఁబూర్వమునుండివచ్చుచుం

డె; నిదియెబ్రహ్మమార్గమని డెందముతోవలనమ్మి పూనిచే

సినమనుజుండు బ్రహ్మతను జెందునవింటివె పాణినాయకా. 122

గీ. దీనిసారఁబునిసుమంత దెలిసికొన్న, వారుతరియింతురనఁగ నావరమగతులు
వినియతఁడుకలిపురుషునిఁజేరణంబు, చేతమఱలవంకరచర్చ సేయఁదొడఁగె.

— వేదకాస్త్రపురాణనింద —

మ. తరుణీ! గ్రంథములొనినీతులును గాధల్గట్టిగానమ్మి యా

వరునకవాదముసేయుచుంటివహహ! పాపయ్యారత్నప్రభా

చరితంజెప్పినయట్లై పూర్వకపులీ కాస్త్రంబులున్ నీతులుం

జరితల్గల్పనచేసిరప్పటిజనుల్ సంతోషముఁబొందఁగన్. 124

- గీ. వేదములు వానిలోఁజాలఁ జెద్దవగుట
చేనితరములు వానిలోఁ జేరియుండె
వీనిపూర్వకుండెటువంటి వేదశాస్త్ర
ములుగలిగియుండెనా మనకుఁ జెలియదుగద. 125
- గీ. అట్లుగాక దైవము చేసినవెయ్యినహి, మాదిసేతుమధ్యస్థలకుండెయ్యండి
యితర దేశములన్నింట నెలలేక. యుండె ? నీవేదశాస్త్రంబు లోలతాంగి
- గీ. రామపాదఘాతిని రాయి రమణియయ్యె
నొకముసలికోతి జలధిఁ చేలికగదాఁపె
నని పశువుకావ్యమైనరామాయణంబు
నందుఁగలదివిసత్యవా క్యంబులెగద ? 127
- గీ. బాలుఁడైనకృష్ణుఁడు పాము పడగమీఁద, నాట్యమాడెనుభూమికి నాథుఁడైన
కంసుని వధియించెనని భాగవతమందుఁ, గానఁబడునివిసత్యవాక్యంబులెగద ?
- గీ. అర్జునునకు మీనము లాది యందుఁగలవు
నడుమనొకయేటలేవు ; వెనక్కును మొలిచెను
పిండముతఱిగి పండఁగాఁ బిల్లలయ్యె
ననెడి భారతకథలు సత్యంబులెగద ? 129
- గీ. ఇంక నిట్లుప్రేలిసకథ లెన్నియేనిఁ
గలవు వానినమ్మినఁజెడఁగలఁడు నరుఁడు
వానిలోదైవమొక్కఁడే జ్ఞానిసర్వ
సముండనునదే సకలమత సమృతమృ. 130
- గీ. వానిఖండించిమాతన పద్మతులర, చించిచక్కఁగావ్యాపింపఁ జేయువారు
మజల లేమిచేసివును నామార్గములనె, నడుచుచుండిరి ముప్పాళ్ళు, నరులుకాంత.
- గీ. ఇపుడుముద్దిశాలులుగొంద తెంతాపాటు, పడుచుఁ బూర్వపద్ధతిగొట్టివైచిజ్ఞాన
శాస్త్రరీతి ధర్మంబులు నలుపుచుండి, కేల ? నీవాదమననామె యిట్టులనియె.
- క. పావనవేదాశిస్త్వరీతి, భావముమాతండ్రివలనఁ బడసితి, బుధసం
భ్రావితుఁడవైననీకడ, జీవించితిఁదోచినట్లు చెప్పెదవినుమా. 133
- చ. మునుపటివారిమార్గములు పూనియెవృద్ధినిబొంది ; బట్టగ
ట్టినఱిగి, జుండెమూని, ప్రకటంబుగవిద్యనునేర్చి, భార్యగా

ననుగొని, మంత్రినై, బహుధనంబుగడించెయ్య నిండసేయకా
మునుపటిసీతియొట్టులిది పూజ్యతరంబగు బాగినాయకా.

134

— వేదశాస్త్రపురాణస్తుతి. —

గీ. శాస్త్రములకల్పబావయ్యపు స్తకమునకను
సౌటిదెచ్చితివి ; నకలజనుతను దన
మాటలోఁదిప్రవృత్తిగలబ్రహ్మయ్యపు స్త
కము ? ఖలులకునంతోష కరమగుఁగాని.

135

— శ్లోతికము. —

మ. మనుజుండెట్లెటుసేయునో, యెపుడెటుల్ మర్యాదయునొందయుం
గనునో, యెట్లెటుదచ్చునో, ధరణినింకంబుట్టినతోవఁగాఁ
జనునో, యంతయునెంతావంతమదిలో జన్మించ నక్షత్రరీ
తిని సృష్టింబుగఁ దెల్పుజ్యోతికముగాంతిల్లుంగదా ! యిప్పుడు. 136
క. ఇనచంద్రగిహణంబులు, జనియించెడి కాలములును, జాయలుదిక్కుల్
మునులేసాధనములచేఁ, గనుఁగొనరో ? యిప్పుడుచెప్పఁ గలరే ! యెవరు.

— కేరళసాముదిక శాస్త్రములు. —

గీ. పుట్టుపూర్వోత్తరంబులు మొగముమాడఁ, జెప్పకేరళశాస్త్రము చేయిమాడఁ
జెప్పసాముదికంబునుజెప్పకొనుట, యెప్పుడైననువింటివే ! యిప్పుడుగఁడ.

— వైద్యశాస్త్రము. —

మ. భగవత్సృష్టిననర్వజంతుతలుల బాధరకు నిశ్చేదరో
గగుణంబుల్ నకలాపభాగిగుణముల్ గానంతయులదప్పకురి
డొఁగఁడత్తద్వినియోగమార్గములు సృష్టింబొనటల్ దెల్పుత్తి
భగవద్రావకవైద్యశాస్త్రమిపుడూరి బ్రత్యక్షజేకావతి. 139

గీ. తివ్రతీగగుణంబును దెల్పనచ్చు
గోఁగుబద్ధలీగలిగిన గుణముదెల్పు
పెట్టు? తిట్టిమీశగుణంబులెట్లుమునులు
గనుఁగొనిరో చెప్పఁగలరె యీకాలజనుల.

గీ. ఎంతకాలము జీవించియారతయెనుభ, వరిలుగలిగినహుదమీనిచాగియొగలఁడు
చ్యానముఖులుభగవంతు లిట్లెవారి, బాగియెలు నిజంబులన్నకేరలంకలదె ?

గీ. వీనిఁబోలినకాస్త్రాల వేసినైనఁ, తేయలేకుండుటల్లుండఁ జెప్పినట్టి
 కానియర్థమైననుగ్రహింపఁగలమెని మన, మింక నాశక్తిగలుగునే? యెన్నఁదైన
 వ. అనేక లక్ష్మటప్పటరంగనిపెట్టి హాసినయరచిన కానినాకపోటికిఁ జేర్చికొంద
 టు కాస్త్రములుగా హాసినారన్నను భగవత్సుప్తిచేక్షణును గణఁగొన్న
 యుదియై నీరుచమాన సాగరికతయే గదా.

—వేదములు.—

గీ. ఇట్టికాస్త్రప్రసరభూతములెల్ల నంగ, ముటుగఁగలవేదముల పలుకువలుకునమ్మ
 నట్టిచానవతాత్మనేమనఁగచ్చు, నతనివినుతిండు వానినేమనఁగవచ్చు?
 క. అనుభవమున వాదంబున, జనులెవ్వరు తాఁచినవనసాధ్యతరంబై
 దనుతరిపూర్ణాద్వైతం, మునుడెల్పెడువేదములిల మొదటివిగావే? 145
 క. మతిశక్తిలేకయుంబను, శుభిమార్గము మనమననును జొరకుండెనుది
 శత్రుతపోబలు లప్పయ దీ, క్షీతముఖులు వేదనింద సేయఁగడఁగిరే? 136

—వేదవ్యాప్తి—

క. మునుషీగుకలాశనియును, మనువేలినయల్లుగలదు మనగాధల వా
 నినిఁబట్టి శుభ్రులునకలా, వనిఁగలవని నిశ్చయింప వచ్చునుగాదే? 147
 ప. గంధర్వములైన యిట్టి పూర్వకాల శరీరాణములెన్నింటినిఁ జూపినను ని
 వృదటివ్యాప్తిలేకుండుటచే నీ బుద్ధిప్రకారము చేవునండుఁ బక్షపాతమే కల్లు
 ను. సుప్తిలోని యన్నివిషయములును భగవన్నిర్మాణములే గదా. అట్ల
 యానప్రభు కొన్నిచేతముల దౌర్భాగ్యమునకును గొన్నిచేతముల మహాభా
 గ్యమునకును గారణమేడి. ఎక్కడనో చేతములదాఁక నెండుకు? ఏయాచా
 రములు పరిశుద్ధములనియొ సేమతము సత్యముగా భగవన్నిర్మితునియు నీవు
 దలంచుచుంటివో యవియే నీయర్థశరీరమేయైన నాకేరుచింతకుండుటకు
 హేతువేడి? ఇది వారివారి పూర్వప్రార్థభ్రఫలమే గదా. కావున దైవనిర్మిత
 ములందఱికి సరిగానుండుననుటగాని యంతటనునుండుననుటగాని కేవలము
 సిగ్గునుబుట్టించు నూహగానున్నది. ఇంక వేదములు దైవనిర్మితములనుటకును,
 నట్లుకన నడఱును నంగీకరించుటకు హేతువుచెప్పెదను వినుము. వేదవ్యా
 భ్యాసకర్తలే యాధిపాదములని హాసిన కొన్ని చిత్రీగాధల యథార్థ మీకా
 లమున మనబోంట్లుబుద్ధికి గోడరించినను గోచింతకున్నను మనుష్యభివృద్ధి

కిని, లోకవ్యవహారమునకును, ఆత్మజ్ఞానమునకును దాఁటిపోనియనక ముఖ్యాంశములు వేదములలోఁ గలవు. వేదములు పరిపూర్ణముగాఁ జూచినఁ గాని యాయుంశములు నష్టముగాఁ జెలియవు. ఇతర మతవేదములలో నిన్నియంశములు లేవనుట బుద్ధిమంతులకు న్నష్టమేగదా. కొన్ని వేదసమానాంశములున్నచు మనదేశముయొక్క శీశోష్ణాదిస్థితులకు సరిపడిన న్యాయధర్మములుగల మనవేదములను విడిచి యన్యుల వేదముల నవలంబించుట మనకెట్టి న్యాయమును గాదు. కొన్ని ఘనాంశములున్నయెడల వానినే గ్రహింపవలయును. ఇట్లుత్రమాంశములుగల వేదములు దేవుఁడు దయచేసినాఁడనిన నది బూతుమాటయైనదా? కాలక్రొతుమునకుపయోగజ్ఞానశూన్యులై, మూఢభక్తులై, డాంబికులైవర్తించు నిప్పటి ఛాందసులంగొందఱింజూచి “యథార్థమునుసృష్టముగాఁ జెలుపనియర్థవాదగాధలవల్లనే యీమతమిట్లుపాడైన”దని కొందఱు మహావిద్వాంసులుగూడ వేదమత విరోధులైనను, “ బరలోక సౌఖ్యప్రదమనియుం బుల్లయ్య చేసినాఁడనియును మాటగాఁ జెప్పటయే యిహలోక సౌఖ్యమున కతిప్రోత్సాహకరమగుటచే జ్ఞానకాంక్షార్థవాదగాధలే వేదములలో ముఖ్యముగా నుండవలసిన భాగము ” అని వేదములను గౌరవించుచు గొందఱు సూక్ష్మబుద్ధిమంతులు హితోపదేశాదికేతిహాసములను రచించుచు వచ్చిరి. వేదమతయథార్థమెఱిగిన పూర్వులును నిప్పటి వారును నిహవరలోకనాగరికతలలో నతిప్రోధులై యున్నారనియు నితరమతములవారికిఁజెందును దక్కవగానే యున్నవనియు నిప్పటి గొప్పనాగరికు లొప్పుకొనుచునేయున్నారుగదా. ఇతరమత వేదములను మనవేదములను బరిపూర్ణముగాఁ బరిక్షించి చూడక కొందఱు పాక్షికులబోధలవలన బ్రాహ్మణోత్తములు కొందఱు వేదమతమును నాశముచేసికొనుచుండఁగా సమస్తమతరహాన్యవేత్తలైన పాతాళలోక వాస్తవ్యహూణాది మహానాగరికులందఱును నీవేదమతము నవలంబించి తిరిగి మనకే బోధకలగుచున్నారు. మఱియును శేవలమిహలోకనాగరికతనే బోధించుననే కల్పమతధారులై, దయాసత్యశౌచబ్రాహ్మ్యులైన బ్రాహ్మణులయందు నిల్వలేక న్యాయప్రవర్తకులగుచున్న కొమట్లు, కమసాలులు, శూచిలున్నగు ప్రస్తుత బ్రాహ్మణేతరులైన యుష్టాదశవర్ణములవారినివేదమతాచారములశ్రయించుచున్నది, మొత్తముమీఁ

దఁగొందఱువిపులును, గొందఱుపాక్షికులగుననాగరికులును వేదమత శత్రువులు. శక్తి-ననాగరికలోకమంతయు వేదమత మిత్రులైయున్నారు. మొదటినుండియు శత్రుభాగము తక్కు-వగుటచేతనే యనేకకష్టములనుదాటి యీవేదమతము మతమాశయైసిలుచుటకుహేతువుగానగువడుచున్నది. అట్టియల్పశత్రులుగూడఁగొన్నిదినములకు మంచి నాగరికతగడించి వేదమిత్రులగుట పలుచోట్ల జరుగుచునేయున్నది. మిగిలిన యల్పసంఖ్యగతియు నిట్టిదే. కాకున్నను ననేక నాగరికపుత్రులం గాంచిన మతమాతకు స్వీయల్పసంఖ్యాకులవలని భయములేశమైనను గల్గదు. ఇట్లనేక మహానాగరికుల మానసముల నాకర్షించుచున్న యుత్తమమతమునకు జన్మభూమియైన వేదములును, సోదరులైన శాస్త్రములును, దాగులైన పురాణములును దేవుఁడు దయచేసిన వసితమదైవభక్తినిఁ బ్రకటించుకొన్న మహాహింసాపుంగవుల సాధువాక్యముల పరమార్థమును గ్రహింపఁజాలని నిన్నుఁగూర్చి నేను మిక్కిలి విచారించుచున్నాను.

—పురాణములు—

గీ. బాలరామాయణంబులోఁ బలికినట్టి, రామగుణరూపములు విద్య సామునెప్పుడైనఁ జదివితినే! యతం డర్చుతంపు, బనులుచేసినాఁడనశంకపడితి! నీవు.

గీ. చెప్పినట్లుసాధకమును జేసియిచ్చడు
గానమునుజేయుట శతావధానముమొదలగు పనులుసేయుదురు కొందఱుప్రయోజకులకదియునిదియును గూడఁదెలియదగద.

150

గీ. వ్యాసరామకృష్ణాది మహాత్ములిట్లు, సాధకముచేత నదృతశక్తులైరి
నీకుఁదెలియనివానినిందసేయఁదగునె? కొంచెమాలోచింపఁదగదె? మగఁడ.

గీ. కాలగతినిఁబట్టి కృమముగానిప్పుడు, సాధకంబులేక జనులుహింస
బుద్ధిశక్తులగుటఁ బూర్వవర్ధతులకు, వింతనొందినమ్మ రింతయైన.

151

వ. కొందఱెంత చదివినను జదువురాని వారైయున్నారు. కొందఱొకసారి చదివియే గళింపుచున్నారు. కొందఱు నిరంతరము విద్వాంసులగుచున్నారు. ఇది భూతస్వభావ మనుకొన్నను బూర్వకర్మ మనుకొన్నను బ్రత్యక్షాంశమేగదా. రామకృష్ణుల బాల్యమానుష చర్యలిట్టివనుకొనరాదా? ఎట్టివియును గాకున్న హరిశ్చంద్రాంబరీష ద్యనేకపుణ్య పురుషులుండఁగా మహద్గులందఱును రామకృష్ణలే దైవములని రేలవ్రాయుదురు? మనకివిచిత్ర గా

ఫలని తోచినయెడల నిలవనిసీతియే గ్రహించవలెను. చిరకాలచరిత్రలుండు
టకెదియే గదా ఫలము. ఇట్లు మంచినీతి యిచ్చుట చేతనే నాగరికులచేత నా
రవింపఁబడుదు నివిచిరకాలమునుండి నిలిచియున్నవి. నీతినిగ్రహించనేరక
వీనిని నాశముచేయసెంచిన బౌద్ధ చార్యాకాదులు తామేనశించిరి. చాలబో
ధయన్నట్లు స్త్రీ శూద్రులకొఱకుఁ బుట్టిన పురాణములందలి నీతినిగ్రహిం
పలేక వెక్కిరించుదు, నుచనిషత్తుల యథామును సాధింతుమని చెప్పుకొను
నీకాలముందలి పురుషకల్పవాద్యుల బుద్ధిచాతుర్యము నాకుమిక్కిలి యాశ్చ
ర్యమునుబుట్టించుచున్నది.

153

గీ. జేదకాశ్రుపురాణాది భిన్నగతులు, జ్ఞానకాశ్రుధర్మంబులు గావునాశ
యట్టులూహించి మానవుఁడావరించు, పనులురెండింటిభ్రష్టత్వమునకెనుమ్మ
చ, ఘననవనంపు నంసగ్రణ కతకలకుంబలెఁ బక్షపాతముం

గినుకయులేడునాకెడలఁ గేశవసాక్షిగ నీపునవచిం

చినవలుకుల్ విచారణను జేసిమహాలక్ష్మి బుద్ధితోడఁదోఁ

చినయటులాడకీకము క్షేమముగోరినిజంబుఁగాంచుమీ.

155

క. అననతఁడానద్యాకుల, వినిపొక్కుతజనులవల్లవిన్నపలుకు లిం

కనులేమి నాగతివిడిచి, ఘనసీతి దెలిసినరీతి గానిట్లనియెక.

156

—యుక్తిసంచాదము.—

గీ. మగువ! యిన్నియెటుఁగుడువు మగనిమాట

కెదురుచెప్పనె? కలకాంత యంతవఱకు

వాదమాడితి నాతోడ నీదుతెలివి

యెడటనున్నది? యననామె యిట్టులనియె.

క. “పతిపాశపుఁ బనిచెప్పిన, బతిమాలిమరల్పపలయుఁ బతివినకున్నక

సాధకుమకు నాశరితిపుము, మతిలోనకొ నంతయొబు మానికుమారీ.”

క. అనిచెద్దలుచెప్పినచో, పుననే నేనడుచుచుంటి బుద్ధినిజలనం

బును బొంపింపక నానడతెనుదప్పునబట్టి చెప్పుతగినవిధానక.

159

గీ. బ్రాహ్మణిక్యత్యై తరఁగునంశ్యావరిదనంబును నీపునిత్యింబువిడువఁ

కాల్చెనఁగడుగక, కావునాంక్షను ముట్టుకొనితత్త్రుంబుతోఁ నూడుగుడువ

దరితెత్తినము యథావిధిగాఁచెట్ట కాకాశ్రుములనత్యైకునుచు నుడుత

బాట్టునుగతిరించుకొని న్వదేకాభిమానియైయుండుట మానినదువ

- గీ. వేవిభాలదగదనిచె స్పృతినిగాని, యెన్నడైనసీతోఁ గల హించితినె ? మ
నస్సునైనవిరోధము నంగలించి, యుంటినే ? నామది నెఱుంగ కుంటెనాథ. 160
- కం. ఇపుడైనను లోకంబుల, కపకారమునేయుమాట లాడుకుచేనా
విపరీతము పోనాడితి, నెపుడే దెటులైననాకు నేమిలభించుక. 161
- కం. అననానిపుఁగోత్తులువిని, తనభార్యచతురతకతిముదంపడియతఁడా
మెనుగొంగిటిలోఁజేరిచి, ఘనలొకయుక్తి మెఱయఁ గానిట్లనియెక. 162
- కం. కలనాయమవీడనినీ, కలనానెఱుఁగెనునేయనయి, శ్రమ, కలనాదులనాఁ
గలనానుమలోర్పము ! మనఁ, గలనా ? నిన్నలఁచి ; భక్తి గలనాలలనా ! 163
- క. అననామెయు నానచివుని, మనముఁగలయూహయెఱచి, మర్యాదదొలం
గనిమార్గంబున మొకుఁచు, ఘనమంజూక్త్యునుగుణంబు గానిట్లనియెక. 164
- కం. పతివనియతిపరిచితిచే, మతిచెడిప్రతివాదమాడి మదిభారముఁజే
సితిసికదియొరుచుకొని, వ్రతముంజేయబ్రతున్న పడుమిఁకనాథా. 165

— ఆశ్వాసాంతము. —

- ప. అననాతఁడు నీయిష్టప్రకారముగానే చేసెదనని యామెను ముద్దువెట్టుకొని సంతోష
పెట్టెను. తరువాత నాదంపతులు తులయందుఁదూచిన చందంబున సమానాను
రాగులై యప్పటప్పటికిందగిన కార్యములు నెఱవేర్చుకొనుచు హాయిగానుండిరి. 166
- నిరోఽప్యనిర్భయంబులంబంధము.

- కం. సారససేత్రా ! బలద, శ్రీరాజచ్చిత్రగాత్ర ! శ్రేష్ఠచరిత్రా !
ధీరజనాసారతగే, యా ! రణదైతేయచయజయ ; సదయహృదయా. 167

— గద్యము. —

- ఇది త్రిమదాపస్తంబసూత్ర, కాండినకసగోత్రపవిత్ర, మత్స్యసంతానశ్రీరహారానారా
త్రిపుత్రవేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్యపౌత్ర, చినసర్వయ్య
రైకాకాదకాబ్బపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యస్వీకృతపుత్ర సకలజన
కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మర్షిత
సకలకర్మ, సూర్యనారాయణమూర్తి శరత్ ప్రణీ
తంబై, యథూర్వాద్భుత చరిత్రయగు
స క లా నం ద నా మ క
సమీన ప్రబంధమునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

స క లా నం ద ము.

తృతీయాశ్వాసము.

కం. శ్రీమహితనయయితిగిన, శ్రీమహితనయనోకతేనవ రించితనంతం

ప్రేమించిన కూర్వణభవ, గామింపని మోర్దదర్శ కా! శ్రీరామా. 1

వ. దేవా! దివ్యచిత్తమున నవధరింపుము. అట్లు చెప్పఁగానిని యవ్వలికథ చెప్పమని
యడిగిన శౌనకాదులకు నూతుఁ డిట్లనియె. 2

గీ. అట్టులాదంపతులతిసౌ ఖ్యంబుగలిగి, పుత్రగోపాలదేవుని పూజఁగూర్చి
దినదినంబును జర్పించు కొనుచునుండి, రంతవర్తరువుసమీప మయ్యెనపుడు. 3

—గ్రీష్మంతవర్ణనము.—

దండకము.

గ్రీష్మనఁదైవేడికిందాళఁగాలేక పల్కాఱుతానాలు సీయా, సదా నీటి
లోనాను వస్త్రంబులంగట్ట నాయాసముఁబొంది త్రాగఁగ నాదల్చి, యష్టావకా
యంఁకుఁ బండ్లందు నెన్నేనిమార్గాల భక్షించు భాస్వద్రసాలంపుఁ గాయల్ ప్రసాదిం
చు నుష్ణంబుచే నేమియుఁజేయఁగాలేక బల్దొంగచందంబునందాఁగి (A) మేఘంబులా
కాశసంచారముండేయఁగానే యహారాత్రమూల్ గోరెక్కివర్ధిల్లఁగాఁ గామమార్గంబు
సంబోవుటకా మర్మమార్గంబునంగల్లు శీతంబు (B) శిఖ్యాచాపల్యముంబట్టి యాఁగాఁ
కరిం బచ్చిం దోఁటకుఁదినక నోటిమార్గంబునంబోవు శీతంబుఁ (C) బిల్వలంబాసి
యాహారసంపాదనార్థంబు నానాప్రదేశంబులందెల్ల సంచారముండేసి యాయాసముం
జేంది తాపంబుచే నీటికై వెండియుంజాల సంచారముండేయుచాత్మసమా సద్రసంబా
త్మభాస్వరక్రతేజిఁ గారుణ్యచిత్తంబుతోఁబెట్టు భూశక్తికిఁ నూర్మూడత్యంతభ
క్తింబలిక వేయుదండంబునం దత్ప్రేతాపంబుచే బ్రాణముల్ బాసి యీభూమిపైవ్రా
లు వ్యాఘ్రాదులొ జంతుదేహలవైతాళి తన్నారసముకా ముక్కులందీసి భక్షించుచుం

దీర్ఘిణః సాయముం గంతులన్ వైకు గృహాగ్నిశాపతులం జాలఃశత్రుబుగామిరింగి
 నానావిషస్థానముల్ ద్రోకిరి బలకల్పమంజుం నాయేభ్యసంబంధమానీటిపై నాలి
 శక్తిన్ నివాసించు చాకా-లుగుగృహములున్ లేమిచే రోమకూపర్షులుఁ శ్రోతృమా
 ర్గంబునంబోవు శీతంబు (1) గ్రోతృకాలంబుగానం బనింబట్టి ఛత్రంబులుం జెప్పలున్
 లేకయే వానలః రొంపిలః సంపరింపన్ కింపాద మార్గంబులన్ మెల్లగా నెక్కు శీ
 తంబు (2) దేశాధికారుల్ ప్రజాసౌఖ్యముంజేయుఁగా మంచిచట్టంబులందేసి యెంతేని
 విత్తంబు నేర్పాటుచేయించినన్ లందముల్ బట్టి ఘర్షణ నేనవిడచి నేరముల్ బన్నుచుం
 బన్నులంబెంచుచుం బీదలక సాదలంజాల వానించుచున్ మీసముల్ దువ్వుచున్ జుంచి
 చెడ్డల్ స్వదేశాభిమానంబు నొక్కతయన్ లేని యాయ్యానియన్ వారి యక్కర్థచే నీ
 ధులంగ్రుల్గియున్నట్టి బలతుక్కునంబుట్టు దుర్వాయువుల్ ముక్కుదారిన్ సహాయం
 బుసేయన్ శిరఃపెత్తి నల్లింగులుం జూచుచున్ క్షేష్ఠవాతాదిధాతువ్రోపంబుగావించి
 చి గర్భాన్నినింజాట్టి మంచాలపైఁ దోయుటన్ (3) వేడికింజంతుమం బుట్ట నేయుం
 డి పైనుండు వృక్షంబులూఁగఁ ధ్వనింబట్టి యేతెంచి యావేడిగాడ్పాకటంబిల్చి
 నీగుట్టుపు దాగిల్గిచా మమ్మెనీవేడికింబాలుసేయంగధర్మంబుగాదింక రక్షింపవేయం
 చు వానూర్ము ధ్యానించుచున్నట్లుగాఁ గన్నులన్ మాయుచున్ వాగ్నిశాస్త్రస్వరూ
 పంబుచేకొన్న చందంబునంగొన్నిపాఠిని బులంబాచు కేమంబులై యోష్యకుండమ్ము
 భక్షింపఁగాఁ జూచు నాపక్షిజాతానకించేరియుం జంకకెట్టేనియుం జావఁగాఁ దప్ప
 దంచెంచుచుక మెల్లఁగా గడ్డిచేఁ బచ్చనాదొడ్లలోఁ జేరి తాపంబు దీరంగఁ బొర్లా
 డుచుం జిన్నచెవుయ్యలందించు సంతోషముబొందుచున్నట్టి యాపాములంద్రోకిరి
 యుం బాదులంగట్లు చీకట్లచేఁ దొండ ఖండించెరా పొట్లకాయంచు వైకత్తి
 (4) యాకాట్లచేనింక నెన్నని మార్గంబులక నైజక ర్కానుసారంబుగా (1) మాన
 వుల్ పురస్కరింపఁది భక్షింప (2) వృక్షంబులక రోగజాతంబుచే (3) జంతుపక్ష్యా
 దులున్ మృత్యువాధఁగనంబూదమకేష్ఠుడౌ తాను తద్దుర్దినంబుల్ గనన్ లేకయో, శు
 క్రచారంబునన్ భేమచారంబునక స్త్రీలపూజల్ గృహింపంగ శ్రీలక్ష్మీపూజంగఁ గృ
 స్తాప్తమిం బాపవాళంబు మోక్షంబు కొందంగఁ గన్పాఖ్యమాంబునక హవ్యకవ్యా
 దినంరీతికార్థంబు భక్తుల్ నుకుల్ పూజించేయ, వారాయణత్వంబు వెల్లందఁగా
 నీటిలోనిల్చి సర్వావధుల్ మార్చి వృక్షాదులక నృప్తి నేయంగ, దేశాంబుమాత్రంబు

వైకుంఠమందుంచి పూర్ణప్రభావముతోవచ్చి భూలోక వాసమునేయొగనో పాలన
దగ్గింబులో శేషశయాస్థితి భాస్వదంభోజనేత్రుడు కన్మాత్రులెఁగాఁబట్టియే సూర్య
చంద్రుల్ భువద్యున్ను లైరజ్జయుల్ హీనకాంతిగనెడ.

—వర్షర్తు వర్ణనము—

గీ. అంథవర్షర్తువునువచ్చె నపుడుపుణ్య, పాపములనుబట్టి యొకచో బాగుగనొక
చోటనోగుగావర్షముల్ మఱుకునుఁద, మునుగలిగికురియుటకును మోదలుపెట్టె

—రైతుల విచారము—

గీ. అపుడు పాపరాజుపృథు మాన్యములుదున్ను

• వారిబిల్చి యింటికొక రూపాయ మాకు

నిండొకవ్రతంబుసేయుట కెంచియుంటి

మనఁగవారిట్లుచింతించి రాత్నలందు.

చం. గడచినయేటిపన్నింక సగంబుది వాణమువారికివలెఁ ;

గుడువఁగ, విత్తనాలకును, గూలికి, దాచినోయన్ని భాగ్యమి

ష్టాడె సరిపోయె ; నప్పెచటఁ బుట్టకయుండె ; భరించుచుంటిమి

ట్లిడుమలు ; వీనిలంచముల కెక్కడఁదేఁగలమయ్యె దేవుఁడా.

గీ. కాలవశముచేఁజేలునగంబెపండు, చుండెఁ ; బండినదానిలో నొక్కపాలు

వీనిదే ; తెచ్చుతీతము వేయి, యేమి, శేయునిది ? యిట్లు మనల హింసిదువీఁడు. 8

గీ. వచ్చులాభమంతయువీని పాలఁబోసి, యప్పుపాలైబ్రతుకుచుంటి మనుచునగచి

యాయకున్నదుష్టుండని యెట్లాతెచ్చి, యిచ్చిరాఱువందలరూక లేడుచుచును. 9

గీ. వానిఁజేకొని యాశండు భార్యచెప్పి, నట్లుగోపాలపూజకు నర్హములగు

వస్తువులుప్రొగుచేసెను భక్తునివలె, సంతశరదృతువునువచ్చె నట్టివేళ.

—శరదృతువర్ణనము—

గీ. కాయంగసిద్ధంబు గాఁబెరిగినవరిపైరులనువఱద పాలుచేసి

పంటముఖమునకు నచ్చియుండినకొన్ని మెట్టనస్యములను మట్టిగిలిసి

కూలివారియుఁజేసి కొనిజీవనమునేయు వాండ్రనుమిక్కిలి బాధపెట్టి

పరమసాధువులైన పశుసమూహములను గట్టురాటలయందుఁ గట్టివైచి

గీ. తనకునీదరగాలి విస్తారముగను

నోయమును జేయనతివృష్టి యధికమైయె

నంగెఁ ; బాపాత్ములువనించు స్థలములందుఁ

గాలధర్మములుసరిగాఁ గలిగియున్నె ?.

11

వ. అట్టియాశ్వాసముజంబున ఘనవైద్యులదగ్గఱ మందులు పూటకును గుని కొంతభేషజము సంపాదించి బావ రోగియైనను నప్పయెద్దఁ గానుక నిర్ణయించుకొను స్వభావము గలిగి రోగి చేయిపట్టుకొని పెండ్లెవంకఁ జూచుచు “నింతకుముందితండు బచ్చలిమార దినెనా ? తోటకూరదినెనా ?” యని యడుగు ప్రతి నరునియందు నావ్వినేయత్వము నిలిచియున్నట్లు జనులు దలంచుచుండిరింతఁ దన్మాసాంతము గా వచ్చుటయును.

12

గీ. నానచ్చేగలిగినవిష వాయువులుహ, రించిపోవ, జనములుహ రించిగంధ.

కముసురేకారమురగిల్చి యమితదీప, ములను బెట్టుచుండిగఖిల ధూతలముల.

13

వ. అంతఁ గార్తికమాసము వచ్చుటయును నఖిలజనులు నమితసంతోషాయత్తచిత్తులై యంత రాష్ట్రపారిశుద్ధ్యముగలిగియుండుటే నరకవిముక్తియని నిశ్చయించి మనస్సున భగవదధీశమును ధనమును పౌష్కాదాదిహితసంతర్పణ వినియోగమును జేయుచు నక్తవ్రతకార్తికదాసాదర పూజాదులను జేయుచు సంతకుముందు నూర్మండు మందప్రకాశుండగుటవల్ల వర్షాతివర్షములచే నాకాశమందును దిక్కులయందును బుట్టియున్న జడత్వము పోయి వాయువు పరిశుద్ధమగుటకును, గడచిన వానలచేతను నప్పడండురించుచున్న చలిచేతను గలుగఁబోవు సంధికాలదోషము పోయి యారోగ్యము లభించుటకును, నాకాశదీపములును, నావునేతిదీపములును గుగ్గిలపుణ్డచేతఁ బ్రకాశించునట్లు మైనపువ్వులను వెలిగించుచుండిరి.

14

గీ. ఘనతరాయపుశక్తియుఁ గలిగివిబుధ, లోకములకగ్రభాగగుఁ డ్దామూరుఁ

గన్న శరకాంతయామోద కరములయివి, నిర్మలములైతగురుచుల నెగడెనపుడు.

క. చనెదుర్నినంబులు, జగం, బును దేటొందె, నికనెద్ర పోననిహరితా

గనుఁ దెఱచెననఁగభాస్వ, ద్వనజవనజకాంతులొప్పె స్వచ్ఛతమెఱువ్.

16

ఉ. అప్పటివండువెన్నెలలు నచ్చజలంబులుఁ జూచిస్త్రీలయం

దెప్పుడురక్తులౌ జనులు హెచ్చుగఁదాపము నొందిరాహరిం

గప్పక కొల్చువారలు ముదంబునుభక్తియు వృద్ధినొందఁగాఁ

జెప్పనశక్తమానుషముఁ జెందిరి నింటిరె ! వస్తుతత్వమున్.

17

గీ. చలియు నుక్కయు నెండ భానలుఁ బలుచుగ

లేని సుమకొలమగుటచే మానసముల

నధికసంతోషమునుబొంది రభల జనులుఁ

గ నశరత్కాలమనఁగార్తి కంబెనుండు.

18

గీ. అన్నియును మేలగునవస్థయందెముండెఁ

గాని చేలుమాత్రము దొంగలకునుమిడు

తలకువశములై యతిహీన దశకునచ్చె

నెంత పాపాత్ములూ ? యచటి యెల్లజనులు.

19

—పుత్రగోపాల్వతమహోత్సవము.—

గీ. అట్టికార్తికమాఘసంధుఁ బావ, రాజపుత్రగోపాల్ని పూజితన పు

రోహితు ననుమతి నెఱవేర్చుటకుమొదలు, పెట్టియూనివారలఁబిలిపించెనపుడు. 20

ఉ. పిల్లికినైన బిచ్చమును బెట్టని లుబ్ధుఁడు భార్యపోరుచే

బిల్లలక్షైవతంబొకటి చేకుకగానొనరించుదుఁజనం

బెల్లరకున్ ధనాదికము నిచ్చును రండనుకొందునచ్చితా

మెల్లడ గౌరవంబుగొని యిండ్లకుఁబోయి తత్పురస్కరంబు.

21

—హేమంతర్తువర్ణనము.—

కం. అంతేయభావిధిగా వ్రత, మంతయు సాంతంబుగాఁగ నతికాంతముహే

మంతము జ్వరభీతశరరతి, కాంతముకాంతపరిరంభ కాంతమవచ్చెన్.

22

కం. మృగశీర్షాధీనుండె, మృగచిహ్నుఁడు పరమహిమము మెఱయించుదుబల్

పగ వాడయ్యె విడిచి యా, లృగలకు నామార్గశీర్ష మాసమునందున్.

23

గీ. ముడువైరి నూర్చుండె దాని మహిమకోడి

బాడబాగ్నియొద్దకువేగఁ బాటుచుండె

నికమనుష్యులు కుంపట్ల నెపుడుమెడకుఁ

గట్టుకొనియుండిరనిచెప్పఁ గావలయునె.

24

గీ. ఎవరెక్కున్న నాదలి యెల్లపుడును, కీటపైఁబెట్టి పిల్లిపైఁ బెట్టితిట్టు

లాదుకోడలు కొఱపుల కత్తెగారు, నామృలకుసాయమాయె సంపూర్ణముగను.

గీ. లాకిమలఁజూచి నిందించి తాఁకకుండ, శుద్ధకైదికశ్రేణులు చుట్టకుదుటిఁ

బోలుపాగాలు ప్రాతఁబొక్కలుదాల్చి, పరమహాస్వరసమునకుఁ బాల్తులైరి. 25

ఆ. జామరాత్రియంద సన్న నమాడు ద్విజులు, తనకరములకాధఁ గనుటనుద్విజ
రాజ పరమపాపరాజయ్యెఁ బాపరా, జయ్యెడను మహాముదాత్ముఁడగుచు. 27

—పాపరాజభార్యంగూడుట.—

క. అతులసువృత్తులనుమతుల, సుతులను గనుకొరికల సుమతినభార్య
రతులను దేలిచెనిస్తుల, గతుల ; ద్యుతులతతులనుతులఁగను సాధమునన్. 28

—సుమతి గర్భముదాల్చుట.—

గీ. అంతనామె శ్రీకృష్ణభూజాతిమహిమ, వలన గర్భముదాల్చెన్ ; వెనలికొన్ని
కరణశుద్ధిగాఁజేసిన కార్యముమరి, తంబునడఁచినద్యుఃఫలితరంబుగాఁచె ? 29

గీ. పాపరాజాంశమున నుచ్ఛవమయినట్టి, పిండమామె మన్నును దినిపించి తిన్న
యన్న మెల్లఁగ్రక్కెఁ—ంచి యాయాసపెట్టె, బిల్లియైయెట్టిభాధలు పెట్టునొక్క !

—నూడివెలు.—

గీ. మనసుమతి గర్భముధరించె ననుచుఁజూడ, వచ్చి యిష్టబంధుజనంబు లిచ్చినట్టి
మినుపసున్ని మున్నగునవి మేట్టులయ్యెఁ, గలిగియున్న వారికిఁగానుకలకులూపె ?

మ. బలవంశసిరహృత్సుఖప్రసవ సంపన్నుల సోమంబులన్
నిలుపంగర్భిణికోప్పగా మినుపసున్నిం బెట్టుటాచారమై
వెలయందాని నెఱుంగకెప్పులిడినన్ వేరొప దాగ్గంబుచా
పలమంబూనిభుజింపదామె సుమతీప్రావీణ్యమంజూడుడే ! 32

—సుమతీసంతానప్రాప్తి.—

క. తొమ్మిది నెలలును నిండఁగ, నెమ్మదియగురీతిసుమతి నిరుపమసౌంద
ర్యవ్యవధదగునొక సుతుఁగనె, నమ్మంత్రియు జరుగఁదగిన యప్పటిపనులన్. 33

క. ఒనరిచి సుతునకునందఱు, వినుచుండ “మహామతి” యని కేరున బెట్టెన్
బనులఁబడిదాదికీయక, పెనుమక్కువ సుమతిదానె పెంచుచునుండెన్. 34

వ. ఇట్లుండఁగాఁ గ్కాలక్రమంబున నింకొక్క—కుమారుఁడును గూఁతును బుట్టఁగా వా
రికిఁ గ్రమంబున “మన్మథుఁడనియు, మోహినియనియుం” బేరులుపెట్టి పెంచుచుం
డి రిట్లు వారికై దాతెండ్ర ప్రియంబువచ్చుటయును. 35

—పాపరాజసంతానలాలనక్రమము.—

గీ. ముచ్చటదిరఁగా వచ్చి తనతొడపైఁ గూర్చుండియవియివి కొరువేళ్
బంధుజనంబులు వచ్చిచూచిమదంబునంది రెంతుకొని ముద్దాడువేళ్

- సరియ్యాడుగల హీన జాతులపిల్లలఁ గూడివేడుకతోడ నాడువేళ
రాజసభకుఁబోయి రణగుణధ్వనిచేయు, చచటివారినిఁజూచు నట్టివేళఁ
- గీ. దనకుమారులుపుల్కెడు తృప్తులెల్ల, ముద్దుమాటలనిముదంబుఁ బొందుఁగాని
మొద్దుమాటలనియొకింత దిద్దడాతఁడ, శాశిశువులకు సదవృత్తి యబ్బుటెట్లు? 36
- గీ. ఏమియుపయోగమని నిశ్చయించినాడొ, కోడిజుట్టుపిడేల్వంపు గొట్టెనొచ్చు
పాపిడిమొదలగుర కాలఁ బరఁగుజుట్టు, బాలకులకునుపించునా పాపరాజా. 37
- కం. ఈచిన్నితనంబునఁజ్రీ, స్త్రీచిహ్నంబులనుదాబ్బుఁ జెల్లదనియతం
దాచిన్నికొనూరైన మే, తొనూకాగ్ర-యులుమొదలగునవి నొడిగించుకొ. 38
- వ. ఇట్లుజరుగుచుండఁగా నొక్కనాఁడు సుమతి పాపరాజుంజూచి యిట్లనియె. సన్మా
గ్నహానికరములైన యీ చెప్పరానివేషములు సిల్లంబకుండఁగూడదు. పెద్దవారైనను నీ
యలవాటు దగ్గరు మంచివేదోక్త వేషము వేయంపుమన నతండ్రిట్లనియె. 39

—వైదిక వేషనిరసనము.—

- నీ. వంకాయతొడిమిక వలెనుండు జుట్టున, బలీమిడిమద్ద యట్లలరుతలయు
గడ్డము మీసాలు గలుగని మూతియు, బూడిద మెత్తిన పాడుమొగము
మేకప్రేగులవలె మెఱయు జుండెంబులు, మడతఁదెట్టినబట్ట నడరుబుజము
నాల్గుకొంగులును గనఁబడకుండెడి కట్టు, నెట్టిభూషణులేని యట్టిమేను
- గీ. గలిగి జగమెల్లనంటుదగార దలఁచుచు, నైకమత్యముచెడఁడియు నట్టిపూర్వ
కాలవైదిక వేషము గౌరవించు, వారెవరును లేరిప్పుడు నీరజాక్షి. 40
- గీ. కనుకఁ గాలానుసారము గానడుచుట, మంచిదిగనుండు నిప్పటి మనుజులందు
మూఁడుపాళ్ళిట్టివేషమే పూనుచుండి: రీవులోకముంజూచినన్నెంచుమపుడు.

—వైదిక వేష పాశస్త్యము—

- వ. అననానుమతియిట్లనియె. తాను బ్రహ్మవిస్తాగరిష్ఠుఁడనను పవిత్రతృప్త్యును వెల్ల
డించునదియు, స్త్రీలకు రుచింపనిదగుటవలన జ్ఞానభంగకరుఁడైన మన్మథునకు
దూరమైనదియైన వైదికవేషమును జ్ఞానులైన బుద్ధిమంతులు నిందింపరు.
సౌగంధికము లేనిపోని పిచ్చవేషములువేయుట జారులలక్షణము. నీవన్న
యిప్పటిజనులు జ్ఞానమననెట్టిదో యెఱుంగక, తమ్ముఁజూచి ప్రజలు మెచ్చువ
లెను, స్త్రీలు మోహింపవలెననుకొని తిరుగు కామమే మోక్షమనుకొను మా

యాజీవనులు, పసపుమాని కనుబొమలలోబొట్టుందు శ్రీమైలు నీభాగములోని వారే. అదియట్లుండఁ దురకలుమొదలైనవారెప్పుడును న్యుజేషభాషలను విడువదు. కనుక నట్టివారివైనచుజూచి న్యుశభ్రాభిమానముంచి పిల్లలను నరిగా నడిపించు మననతండు త్రరమీయక సంతానమును జెడుమాగఁముల లాలించి యానందించుదు వారివారి పై దవయేడ్లలో వారిని రాజకీయపాఠశాలలోఁ జదువవలెను. వారును చేశదేశాధిపతిభాషలందును, సంకీర్తనాహిత్యములందును వృద్ధిపొందుచుండి రిట్లుండ నొక్కనాడు సుమతి పాపరాజునకిట్లనియె.

42

క. తనయకుఁబదియేడులు మిం, చ్చివిపుడిక మనము పెండ్లిసేయఁగవలెనం దనఁగా నానద్యావృత్తులు, వినియాసౌఖ్యకరధర్మ విముఖుండనియె. 43

—అతిబాల్యవివాహనిషేధము.—

క. రమణీ ! విస్తారాన, ర్థములుగలుగఁజేసి హీనదశనిచ్చుటచే రమణులకతి బాల్యవివా, హములీ నిషేధించిరిప్పు డందఱుపెద్దల్. 44

గీ. ముక్కుపసియైననాటగి ముద్దుకూతు, పెండ్లిసేసిదైవగతిచే విధవయయ్యె నేనిదానినిఁజూచుచు నెంతోదుఃఖి, పడుచుఁదలిదండులిలుండఁగావలెనుగాదె.

గీ. అదియుఁగాకది పెద్దదియైనయపుడు, మగఁడు గుణధనహీనుడై మనలెనేని దానివల్లజన్మించెడు తప్పువార్త, ఫలముసర్వము తల్లిదండులదెగాదె?

గీ. పుస్తగట్టినమఱునాడు మొదలుచేసి, పిచ్చునోములుపట్టించి విద్యనంట నీకయంట్లుతోమించుదు నీకొమాతె, హీనపఱుపంగనీకిష్ట మానభార్య. 47

ప. అననానుమతి యిట్లనియె.

48

—శ్రీబాల్యవివాహపాపాశస్త్రము.—

క. శ్రీలురజస్వలలయ్యెడు, కాలముదాఁక నెలువంటి కాపురమునులే దీలోపున నభివృద్ధికి, జాలదె? పిదపఁబతికడకుఁ జనవలెనుగదా. 49

గీ. శ్రీకి వైధవ్యమెవఁడైనఁ దీసివేయఁ గలఁడె? యింక నట్టి నష్టవాక్యములువలుక వచ్చునే? నవాచారాతిబలులకిద్ది నహజగుణముగాఁబోలును మహితలమున.

50

గీ. పతిభవాయువు భాగ్యముఁ బడయుటకును

దైవముగ నానిగ నుటకుఁ దగిననోము

నెఱుంగనినరాలు నిందింతు; నిట్టినితి

సాధకంబుదర్శ్యునికి సాధకంబు.

51

క. చిన్నితనంబున వృతముఖి, సన్నతగతులొందకున్న సతినేదడుపుం

దిన్నగఁదిగిప్పుడు గావున, నెన్నఁడునతివిద్యయర్థమేలూనవలెగా.

52

గీ. పతియైదైవమని పంచించు వృతముపట్టు

స్త్రీయతఁడెటుల నున్నను జెడ్డదారి

దొక్కనా? యావృతముదారి దొక్కనానట్టి

స్త్రీయై దేనికైనను సాహసిండుఁగాని.

53

ప. అబలా పుష్పకోమల్యాది నామములకుందగి గృహిణీశబ్దవాద్యలైనందున గృహపతు శిశుసంరక్షణాది కార్యములచే స్త్రీలు వ్యవహరింపవలయుననుపే భగవదుద్దేశ్యమైనట్లు కనబడుచున్నది, గాని కృషివాణిశ్యాదులుచేసి కొంపలను నట్టిటఁ గలుపవలయునను నట్లు తోఁచుటలేదు. కనుక నట్టి యుచిత కార్యములందెల్లు నారోగ్యనీతిశాస్త్రాదులగు నియమితవిద్యలే గ్రహించి చిన్నప్పటినుండియు నట్టి పనులు సాధకముచేయుచుండుట స్త్రీలకుచితము. అట్టి విద్యలు 16 యేండ్లలో పునంజదివినంజాలును. ఆపైని భర్తయొద్ద నెన్నియైనం గ్రహింపవచ్చును. పతిభక్త్యాద్యుత్తమ నీతిమార్గసాధకము బాల్యవివాహమువలనంగల్గును. మఱియుంగానీనాదిదుస్సంతతి గలుగుటకు దీననవకాశములేదు, అజ్ఞానపూరితమైన యతిబాల్య వివాహముచుంచిదిగాదు. “దశవర్షా భవేత్కన్యా” యను నట్టి బాల్యవివాహము స్త్రీలకు మిక్కిలి శ్రేయోదాయకము. పురుషులకీ బాల్యవివాహములు హనింగలుగఁజేయును. చక్కఁగా విశుద్ధింపక మన నవాచారాతిబలులు కాలికఁ జెట్టుకదియము కంతమునకుఁ దగుల్చుచుందురు. అది యెట్లంటేని వినుము.

54

—పురుషధర్మవ్యవహారము.—

క. చదువుటకయిదవయేటను, మొదలిడి యెనిమిదవయేటి మొదటకా వఱకుఁ
చదువఁగవలెగునొద్దం, బదునెనిమిదియేండ్లదాఁక బ్రశ్నావృత్తుండై.

55

క. తెనుక నెమిదేగుల క, నృదులజెండ్లాది యదిపెద్ద వయ్యోధివాఁడన్
కునయోగ నిష్ఠఁడౌజది, విధ విచారము నుకడ విసంగావలయున్.

క. ఇట్లు పాతికయేండ్లు, గట్టిగ గడపి వరనియత్త కాలరథుండై
బొట్టెలఁగని గార్హస్థ్యము, చిట్టు యశయవచ్చునట్లు వెడలించవలెన్. 57.

గీ. ఇట్లుగడపి యాయేంబది యేండ్లవెనుక
సుతుల కథికారమిడికానఁ జొచ్చి నిష్ఠ
నిండియమ్ములను జయించి యాశ్వరునియ
పాసనము సేయవలెను సుభక్తి మెఱయ. 58

ఉ. అర్హదియేండ్లిటుల్ దనఁగ నుతటవల్క-లదండఘారియై
సర్వజగంబు బ్రహ్మమని సంకతమున్ మదిలోనఁగాంచుచీ
య్యుర్వివసించు మానవుల కొప్పుగ బ్రహ్మము బోధసేయుదుం
గర్వమదాదిసంగతుఁడు గాకటలాయువు బుచ్చఁగావలెన్. 59

వ. ఈకలియుగమానవు లల్పాయుష్కృద్ధి బలంబులుగలవారు గాన దుష్కరనియ
కుంబులుగల వానవృక్షసన్నాసాశ్రిమంబులు వీరక సాధ్యములు. కానగృహ
స్థాశ్రిమందుండియే హరిస్మరణ పూజాదులు సేయుదుండవలెనని మహర్షు
లునియమించిరి. నృప్తికాలము ముదలు కేటివఱకును సూర్యదండ్యాదినుండ
లములు మహర్షులు వ్యాసినశాస్త్రముల ప్రకారము గృహజాదుల నొందుదు
న్నవి. ఆయుర్వేదాదులక్షే యున్నది, గానమానవులకు నీమహర్షిధర్మంబులు
యుగముపొదుగునను శ్రేయో గాయకంబులయ్యుండును, గాని మనుష్యకృ
త్యంబులవలెమాటుటయును నశించుటయును నెన్నటికిని గలిగియుండవు.

— పురుషబాల్యవివాహనిషేధము. —

గీ. అట్టిమన్వసియేండ్లలో నతివపాత్తు, గలిగినయెడవిద్యయుబుద్ధి బలముజేడును
గానబాల్యవివాహముల్ మానవలెను, యౌవనులు స్త్రీలకవిమేలెపాసఁగఁజేయు

వ. అననతండిట్లనియె. రమణీ! కొమారెఱకు వివాహము సేయుటయందుఁ దల్లి
దండ్రిలకు మిక్కిలి చిక్కులుగలవు. ఎట్టివనినవినుము. 62

— వివాహనీతిరసనము. —

అ. “వాదిబాక్ష్మలందు వై నాఁకములందు, శ్రాణివిత్తమాన భంగములను
జితగోతులాగ, జన్మతములందు, బొంకవచ్చునశుము పొందదధివ,” 63

గీ. ఇట్టిదుష్టసిద్ధాంతము లెన్నా గూర్చి, స్త్రీలకొంపదీసిన పూర్వకాలధర్మ
కాస్త్రుకర్తలపద్ధతుల్ జరుపుటకుర, వంతయైనవిష్టములేదు కాంత ! నాకు.

గీ. మారిపుల్ల య్య గారిపుష్టనకుమాక, మారిసీయడలఁచితిమి వారిస్థితియు
గతియునెట్టివనినవారు కల తెఱంగు, చెప్పరుగదా? యడినతుల చేటుగా జె.

—స్వయంవరపాశస్త్వము.—

వ. కావునదమయంత్రీ సీ తాపముఖ పూర్వకాలస్త్రీలకువలె వయస్సు వచ్చినత
రువాత స్వయంవర వివాహములు సేయుటే స్త్రీలకుత్తమ మార్గమన నాను
మతి యిట్లనియె. 66

గీ. పూర్వులను వెక్కిరింపఁగఁబోదుగాని, యెల్లువెక్కిరింపవలెనో యెఱుఁగవీపు
మనసుకనిదీరఁదిట్టి మాతృముననె, వస్తుగుణవేదులనంద పడరువాధ. 67

వ. పూర్వకాల వివాహనీతిని మఁచిదిగాదుగాని పూర్వకాల స్వయంవరములు
మఁచివని తోచినదా. కన్న తల్లిదండ్రులకుఁ బెండ్లిసేయుట యొక కష్ట
మా? మూఁఫునకు, దరిదురినకును గట్టిపెట్టుచుని యేకాస్త్రమునందును జెప్పి
యిండలేదు. 68

—వరాస్తేషణక్రమము.—

క. ధనమునువిద్యయువంశం, బునురూపము వానశీల మునుగలవరునిం
గనుఁగొనికనియినవలె, ననిశాస్త్రములందులేదే? యరయముబుద్ధి. 69

గీ. అదియఁగాకనపుంసక త్యాదులునుబ, రీక్షసేయుమనిరి ముని శ్రేష్టులింక
వారిజాక్ష్యలందుననిన పరమనీతి, యర్థమునుజెప్పెద సుబుద్ధి నాలకింపు. 70

—గృహస్థాశ్రమగుణము—

సీ. “తెలఁకులనున్నతం గెటిజున్న గృహమేధి, యజమానుడంకస్థితార్థపేటి,
పండిన పెరటికల్పకము వాస్తవ్యుండు, దొడ్డిఁబెట్టినవేల్పు గిడ్డికాఁపు,
కడలేనియమృతంపు నడబావినంసారి, సవిధమేరునగంబు భవనభతఁ,
మరుదేశపదమధ్యమపరిపకులపతి యాఁకటికొదవు సన్యముకుటుంచి,

గీ. బధిరపంగవంధభిక్షుక భ్రహ్మచారి, జటిపరివ్రాజకాతిధి క్షపణకావ
ధూత కాపాలికాద్యనాథులకుఁ గాన, భూసురోత్తమ! గార్హస్థ్యమునకు సరియె.

—వివాహఫలము—

గీ. అనినుతింపఁబడిన గృహస్థాశ్రమమును,
గల్పనయొనర్చుటయు, నింకఁగలుగఁబోవు
వారతేరీతిలోకోపకారులగుదు
రో! యనుటయును బెండిలియురుఫలములు.

72

గీ. అట్లుగానఁ బెండిలియగు నపుడువచ్చు
నడ్డములవాఁపుమని రాద్యులదియటుండ
నాదినివరుని వృత్తాంతమరయకుండఁ
బిల్లనత్తుమని వచింప నొల్లరెవరు.

73

గీ. అదియటుండఁబెండ్లికిఁ బూర్వమందుజరుగు
పనులు వైవాహికములని పలుకుటెట్లు?
లిట్టియుత్తమాధ్యంబు గ్రహింపలేక
తోచినటులుక్తిగల్పించి దూఱిదగునె?

74

—ప్రస్తుతశ్రీలకు స్వయంవరములకూడవనుట—

క. దమయంతీముఖపూర్వపు, రమణులుశాస్త్రములునమ్మి ప్రతమతిస్సాతం
త్యమునువహింపక నన్త్రా, ర్థముగనుటస్వయంవరము సుగతివారికిఁజె. 75

ప. వారు వదువుకొనుటకు బడ్డికైననుబోయి నట్లెక్కడను గానరాదు. లోకాప
వాదకు సంకక బోగమువేషములువేసి గుఱ్ఱపుబండ్లెక్కి యష్టస్థలములకేగు
నంతటి స్వాతంత్ర్యమును వహించి యర్థశరీరమని శీరంగనీతులు చెప్పుచు
దమ మగలనుగాలిబంటులవలెఁ జూచుచు, శాస్త్రాధరము లేక తిరుగు నిప్పటి
శ్రీలకు స్వయంవరము లధికపాపగతికి హేతువులగును. అందఱును సౌంద
ర్యవంతులవే వరింపఁ గోరుదురు గావున రూపములేని పురుషులు వివాహములు
లేనివారు గావలసివచ్చును. ఈస్వాతంత్ర్య ప్రిబల్యముమీఁద సౌందర్యవం
తుఁడు స్వకులములో లేనియెడల నట్టిచండాలుని వరింపసాహసించురు. తా
మిష్టముతో వరించిరి గనుక నిష్టములేనప్పుడు విషియాకులు పుచ్చుకొందురు.
పూర్వకాలమందైనను గొన్ని హేతువులచే నీత మొదలైన కొంతమందికేస్వ
యంవరములు జరిగినట్లున్నదిగాని యది శ్రీధర్మమై నట్లెక్కడను గనఁబడ

దు. బ్రాహ్మణుల కదియుంగన్పడదు. ఒక్కదేవయానకైనను శీతువు లేకపోలేదు. అని యిట్లెంతయుక్తియుక్తముగాఁ జెప్పినను గలిపురుషుండు నెత్తెక్కి తొక్కించుండుటచేఁ బాపరాజునుమతివాక్యములు చెప్పించెట్టికయిప్పుడు పిల్లదాని వివాహమునుగూర్చి మాట్లాడవలదని దివాణమునకుఁ బోయెను. అట్లాబాలికా బాలురు విద్యాభ్యాసము సేయుచుండిరట్లుండఁగానొక్కనాఁడు.

76

—కుమారికథ—

కం. ఆపురినుండుకుమరియను

కాపాఁకఁ దాబాలసౌగను గనిమన్మథ స్థం .

తావుండైతత్స్నేహ

వ్యాపారే చ్ఛనిటుపల్కె నాబాలికతోఁ

77

గీ. బడికినీపుపోవునపుడు వచ్చునపుడు, బ్రతిదినమునుమాయించికి వచ్చిపోవుచుండుమేను నీపాఠములొప్పుగించు, కొందునీవిద్య యభివృద్ధినిందుఁబిల్ల.

క. అనవినియాబాలికచదు, వునుగోరినదాటనెట్టి పున్నెముఁబాపం

మునుదెలియకవచ్చెదనని, యనుదినమును వానియింటి కరుగుచునుండె. 79

—కుమతి మోహినికి దుర్బోధసేయుట—

చ. ఇటులొకకొన్నినాళ్ళు చననంతయున్నేహము హెచ్చెవారికం

తటనతఁదావధూమణికిఁ దండ్రిన్వయంవరరీతిఁ జెండ్లిసే

యుటయొక మితువల్లవిని యొక్కదినంబున బాలఁజూచినక

బటుమతిఁ జెండ్లియాడుమని బాగుగబోధయొనర్చె దుర్మతి. 80

ప. ఆబాలయు నంతకుముందె వాని శరీరస్పర్శనాది సుఖంబులచేత వాని యందువిశేష స్నేహము గలదైయుండుట చేత నీకంటె మితులెవరు నిన్నేవరించెదనని గట్టిబాససేసెను. అప్పటికాబాలికకుఁ బండ్రెండవయేఁడునగంబుగడచె, నంతనొకనాఁడు నుమతి పాపరాజుంజూచి యిట్లనియె. 81

—స్త్రీలను బడికిఁబంపరాదనుట—

క. మనయమ్మొకిపుడు యా, వనముదయించెనొక బడికిఁ బంపకుండేనిం

టనెదెప్పెదనవ బడిఁజని, వినమేలేక్కవని యతఁడు బినుగుఁబలెక్కె.

గీ. అట్లువలకఁగ వినియామె యతనికేమి, భాగవమువచ్చునోయి యాత్మనేది
యెట్లుగావలెనో యెట్లులేయగునని, యూరకుండె నెనుక నాతఁడొక్క నాఁడు 83

—మోహినీప్రయంవర విభాసము—

మ. తనకూతుం దొడమీఁద నుంచుకొనిచేతన్ ముంగురుత్ దువ్వుచున్
మనసుప్పొంగఁగ ముద్దుపెట్టుకొని యమ్మాయీ! వివాహంబు నీ
కొనరంజేసెదనిప్పుడొడుదవె ! నా నొయ్యార మొప్పార నా
ఘనబాలామణియచ్చడేమియు నెఱుంగనేనునాన్నా! యనెన్ 84

మ. అంతందత్సచివుండొకానొకరు విద్యావంతు, సద్రూపు, ధీ
మంతుందొడ్డినివచ్చి “ యీవరునిభీమారావుఁజెండ్లాడుదే
యెంతోయిష్టమువీనికి వన ” ననన్ హెలాగతిన్ నవ్వియ్యా
కాంతారత్నము “ పేమనాకితనిపై గవ్వంతయున్ లే ” దనెన్. 85

గీ. అట్లునుట కెంతొచింతించి యతఁడు మఱియుఁ
జెక్కుమందినటులనె చూపించి యట్లే
యత్తరముపొంగి వినిగినియూహయేది
యనియడుగఁ దక్కుబాలిక యనియెనిట్లు. 86

గీ. నాకుఁగాఁపుచారి కుమతి నచ్చినాఁడ
నంగనతఁడు కోవముననిట్లనియె నపుడు
వాఁడుకాఁపువాఁడు మనముబ్రాహ్మణులము
వలుకఁదగదట్టులన నద్దివలీకె నిట్టు. 87

క. వాఁడెవఁడైనను నచ్చిన, వాఁడుగనుక నామననటువారైనననతం
వాఁడుది పెత్తనమిచ్చినఁ, బాడుదిగాకుండదనుచు భయవిభావలుండై. 88

—పాపరాజు పూర్వాచారపరాయణుండగుట—

ప. ఒకే! వివాహస్వాతంత్ర్యమునకే యిట్టి యసంగతముపుట్టినది. నాభార్య
మాటలన్నియు వేదాక్షరములైనవి. స్త్రీలకు స్వాతంత్ర్యమిచ్చిన హూణాదు
ల సంఘస్థితి నెఱింగియు నభ్యయోజకుల మాటలువిని కీర్తికనపేక్షించి యీన
వనాగరికతా దురభిమానము దెచ్చిపెట్టుకొంటిని. స్వానుభవమునకు వచ్చిన
వృషుగాని దేగుగామైనను బాగుగాఁ దెలియదు. నాభార్యచప్పినట్లు వైవ

నమానులై నకలవ దార్థతత్వముల్లును గనిపెట్టిన పూర్వమహద్దలదే నాగరిక
తగాని, తానెవడో? తనప్రాణముల రాకపోకలెట్లు జరుగుచున్నవో? నిద్ర
యెట్టిదో? యీకలలెట్టిరూపము గలవో? రవంతైనను వెలియుని యాత్మజ్ఞా
న సూన్యలవగాదు. అఁడుదానిపాటి తెలివియు లేకపోయెను గదా? ఛీ! ఛీ!
నానాగరికత యని పలుమాటు తన్నుఁ దానిందించుకొనుచు ‘నస్త్రిస్వాతం
త్యోమర్వతి’ యని యట్లనేకశాసనములుచేసి లోకమందు నీతి నిలువఁబెట్టిన
యనుభవజ్ఞులైన భుషాపీఠ శ్రేష్ఠులకును, వారివాక్యములకును బునః పునః పు
ణామములుసేసి యంతటినుండి పూర్వాచార పరాయణుఁడై యుండె. అ
ట్లుండి యొక్కనాడంతఃపురమున శయింపించి చక్కనున్న భార్యంజాచి
యిట్లనియె.

89

—మోహినీవివాహప్రశంస—

మ. వనితా ! పిల్లకుఁజెందిచేయవలె నాఁపంబాడిగాడంకనీ
మనసేమానన నామెయిట్లనియెధీమంతుండ్లు, సద్వృత్తి, మా
చిఁయన్నయ్య సుతుండు వానికిడినకా శ్రేష్ఠంబుగానుండునం
చననాతండు నిజాగ్రజానుతునకీయంగోరితిన్నెననెన్.

90

గీ. అట్లనగ నామెయిట్లనె నన్నియునెఱుఁ, గుదురుమీరు సేసేమండుఁ గోరికెట్లు
లున్నదోయట్లుచేయింపుఁడొప్పుగనన, నామహాతాకిక మణియిట్లనియెమఱియు
వ. కాంతా! నీయన్నకుమారునకీయుటకు నీకిచ్చయుండుటయు, మాయప్పకుమా
రునకీయుటకు నాకిచ్చయుండుటయు నహజగుణములు. మాయప్పకొడుకుకం
టె మీయన్నకుమాకుఁడు విద్యాబుద్ధిరూపములలో నధికుఁడేగాని ధనవంతుఁ
డుగాఁడు. ముందుగా నన్నింటికినిఁజూడవలసినది ధనముగదా. విద్యలన్ని
యు ధనమునకేగదా: అదృష్టముపొగుగానున్నయెడల నన్నియంగలుగును.
సేనీయకపోయిననింక మాయప్పనాయిల్లతోక్కదు. నగలెన్నికోరవలెనో
చెప్పము. అనఁగా నామెయిట్లనియె.

92

—భూషణవివాహవ్యయప్రశంస.—

గీ. నగలను మనముపెట్టి కన్యకనుదార
నోయుటే శాస్త్రవిధి ; సిగ్గు పోయియుడుగు

మనియెచటను లేదు గనుక నట్లేనేయ

వలయు మనమననాతఁడెట్టులవచించె.

వ. కాంతా! వేదశాస్త్రములు సాలంకృత కన్యాదానముని ఘోషించుచుండఁగా నిప్పుడెక్కడఁ జూచినను నగలను గోరుదుందురిదియేమి హేతువనఁగా ను మతి యిట్లనియె. ఇప్పుడు నగలను గోరుటయేగాదు. కన్యకలను రెండేసి వే లకుఁ దెగనమ్ముచున్నారు. కాలము పోను పోను తగిన రాజగురుశిష్యులేక ప్రజలనేక పాపకార్యములు చేయుచున్నారు. దైవయోగముచే భర్తచనిపో యినయెడల స్త్రీయొక్క జీవనము వానివల్లగడచునను సూహతో సాధారణముగా నగలనుగోరుట వాడుకచేసిరి. మనదేశము మహా భాగ్యవంతులై యున్నప్పుడు భనముచెల్లక వివాహదులందు విశేషవ్యయము సేయుటయుఁ బురుషులలంకారములుంచుటయు నేర్పడినవి. కృమముగా నవి యాచారము లేయైనవి. కావుననే భాగ్యవంతులుగూడ నగలనే కోరుదుందురు. కాని యిప్పుడవి ప్రజలను దరిద్రులను జేయుచున్నవి. తమ యాచారమునుబట్టి వ్యయముచేసినయెడల బాగుగానుండును. ఈవ్యయములు చేయుకన్నఁ గుల హానిగాదు. జరుగుఁబాటున్నప్పటి ముచ్చటలు. ఇప్పటి మనయుభయపక్షము లును భాగ్యవంతులై గనుక నగలను గోరవలదని చెప్పఁగా విని లగ్ననిశ్చయము చేసికొనివచ్చెదనని సుమతినొప్పించి తనపురోహితుం బిలిపించి యు. తండ్రిట్లనియె.

94

క. మనపిల్లను మామేన, ల్లనకీయఁడలంచితిమి బలుశుభదినమునకొ

మనమేగి చెప్పవలయును, ఘనసుముహూర్తమొకదానిఁ గావింపుఁడనక.

—మోహినీ వివాహనిశ్చయము.—

వ. మంచిదని యావిప్రుండుంచిన యొకసుముహూర్తమున బయలుదేటి మేనల్లు ని పురమునకేగి తన యప్పతోను బావతోను చిరంచీవియగు మీకుమారుఁడు పుల్లయ్యకు సోభాగ్యవతియగు నాకొమారెను మోహినినిచ్చి వివాహము సేసెదననిచెప్పి తాంబూలములిచ్చి బహుమానములందుకొని లగ్ననిశ్చయము చేసి తిరిగి తనపురమునకు వచ్చెనని విని శౌనకాదులు సూతునకిట్లనిరి. 96

క. మునివర ! మోహినీచరితం, బును వింటిమితత్పతియగు పుల్లయ్యకథక

వినుపింపుమనంగ నతఁడు, ఘనతరమంజూత్తులమరఁ గా నిట్లనియెక. 97

—పుల్లయ్యకథ—

క. పుల్లయ్యతండ్రి యుమ్మన, తల్లి నీవాలమ్మ చదువు తాగునరులతోఁ
జెల్లుగఁ దిగుగుట వాసము, బళ్ళారిపురమువయస్సు వదియాఁజేడులో. 98

చ. అతఁడొకఁడే నుతుండగుట నాతనితల్లియుఁ దండ్రియుఁ నదా
తఁమగువేమనిష్టమగు దారిని లాలనసేయుచుంటనే
వితమగు విద్యయుఁ విడిచి పెట్టెను బుల్లయ్యయైనఁ బాపరా
జతులితకాంక్ష నవ్వకొడు కౌటనాసంగఁ దలంచెఁ బుత్రికక. 99

క. పుల్లయ్య శుభయైనను, మొల్లముగ ధనముగలుగుటఁ బరిజనములుదా
ముల్లములకఁ లఘుమార్గము, నొల్లకకడుగొరవించుచుందురువారిక. 100

ఫ. ఆంత శిశిరద్దువు వచ్చెను. 101

—శిశిర ద్దువర్ణనము.—

సీ. బాటసారులకడ్డు పడి భీతిగలిగించు, నేర్పేపు చెడిపోవ నింకుచుండె
బక్కవాండ్రనుమూలఁబడఁద్రోసివేచెడు, మంచుపగిభావంబుమాయుచుండె
బ్రాణికోటులఁ జాల బాధించు మిడియెండ, లేశమాత్మంబైన లేకయుండె
బ్రీతికార్యమునకును భంగంబుచేసెడు, వానలు కలలాని వార్తలయ్యె

ఆ. నవని సకలయుక్త యై మహాభోగముల్, ప్రితితతికొనఁగుచు స్వర్గమనఁగఁ
బొలిచియుండెనవాహ! పొగడంగళకళమే? మనకు మాఘమాసమహితమహిమ.

గీ. ఎట్టియాతంకములునులే నట్టిమాఘ, ననుయమగుటచేయాత్ర లా సక్తిఁజేయు
వారుశుభకార్యములుచేయువారునైరి, మనుజులందఱుఁగూడనా మాసమందు

వ. అప్పుడు పాపరాజు రాజదత్త ధనముచేత వివాహయోగ్యములగు వక్త్రువు
లన్నియు సిద్ధపఱచి బంధువర్గమును బిలుచుటకు మాతలను బంపెనంత. 104

౪. అచటఁ బుల్లయ్యపెండ్లని యతనితండ్రి
బంధుమిత్రులఁ బిలిపించి ప్రేమదమొప్పు
స్నాతకముచేసి వలసిన సకలవస్తు

తత్తులతో సంకరపురికిఁ దరలివచ్చె.

—మోహినీ వివాహమహోత్సవాభి వర్ణనము—

చ. అంత నాపావరాజును నెదుర్కొని యుచితమర్యాదలు గావించి పెండ్లివారి కిం దగిన విడుదులు నియోగించెను. తరువాతఁ గొలిత సేపునకునునకుయ్యమై నదని పురోహితులు మోహినీ పుల్లయ్యలను మంగళస్నానములు చేయించి వధూవరులకు కాశ్యతబంధ మేర్పఱుదునట్టి యుత్తమ వేషోక్త మార్గమున వివాహక్రియలు నెఱవేర్చుచుండిరప్పుడు.

106

సీ. ఉచ్చైస్సవరంబుతో నుద్వాహమంత్రముల్, విశదముగఁజదుపుద్విజులచేతఁ బ్రత్యక్షయుక్తితోఁ బ్రత్యక్షరార్థంబు, వివరించు ఘనవేద విదులచేత దంపతులకు సుభద్యముగోరిదీవించు వరమపావనపతివ్రతలచేత సకుభవాకులువిన నడ్డమైయే కాగ్ర, హర్షమిచ్చు బహువాన్యములచేత

గీ. నలఘు విషవాయుహరములౌ నత్తరులు మొ

దలగు బహుసుగంధ పదార్థ తతులచేత

వస్తుజడతఁబోఁగొట్టు దీపములకొంతి

చేతఁదత్కార్యమండప శీఘ్రలంకె.

107

సీ. నాకునునీలాగు ననెయ్యెయ్యెఁ బెండ్లని, తడికంటఁజెట్టు విధవలచేత వరుఁడు రూపసిగాఁడు వధువన్యమార్గము, ప్రేమించుననెడి జారిణులచేతఁ బుల్లయ్యధనికుఁడు పోనీక చేపట్ట, వలెనను బోగము వాండ్రచేతఁ దొందరచేమంచి త్రోవదప్పియవర, మంత్రముల్ జదుపు బ్రాహ్మణులచేత

గీ. జనగణశ్వానదీపోష్టజనితమైన, బౌద్ధపులుసుగాలివలనఁ బూర్వనీలఁ

దిట్టుకత్తిరింపునీగల ధీరవరుల, చేతఁదత్కార్యమంటప శీతలంకె. 108

—వరశులగు నిషేధము—

చ. ఇట్టి మండపమునందుఁ బావరాజు కన్యాదానముసేయుచు వరునకు వేయి నూట పదియొండులు కట్నమియ్యఁబోఁగా నుమ్మన్న యడ్డుపెట్టి యతనికిట్లనె. నాకొకఁడే కొడుకు, వానినమ్మకొనుటకు నేనంతజరుగఁబాటు లేనివాఁడను. గాను. మీసొమ్మ మీయొద్దనే యుంచుకొనుండవఁగా నభవారాశ్వర్యవదిరి పిమ్మటఁ బాణిగ్రహణ మహూత్సవము యథావిధిగా నెఱవేరెనిట్లు మొదటి దినముగడచె.

109

—పెండ్లివారి చేష్టలు—

సీ. పెండ్లివారికిఁ బండ్లివిడువలేదొకపూటఁ బసమామమనిమిట్టి నమనాకండు
తాఁగినవల్లయిచేయఁగాలేదు రవ్వొనర్చునటంచు మీసాలు దువ్వునాకఁడు
ననుఁబిల్వలేదు పేరనుభోజనానకు నేను రానని తెగసిల్లు నాకఁడు
ముచ్చటలేఱుఁగరు మూర్ఖులుమీరింకఁ జాలుననుచుఁడెగ సాంగునాకఁడు

గీ. నన్నుఁ జూచినయెడల వినయము నేల
విడుతురని పాపరాజుదా విడిదికేగి
విందునకుఁ బిల్చు నప్పటివేళఁ జెండ్లి
పెద్దలందఱు విస్తార విరనులగుచు.

110

సీ. వియ్యపురాలికి వేమకల్ జరుప లేడిదియేమిపెండ్లిని యెగురునాకఁతె
అప్పడాల్ మధ్యాహ్న మడుగంటె నిదియేమి భాగ్య మోయనివడవాగునాకఁతె
నిన్నరాతిరినాకు నేయినున్నయిదేమి పెత్తనంబని మూతివిటుచునాకఁతె
నన్నుఁ జూచియొకఁడు నవ్వెనిదేమిమర్యాద చూడుమనిసి వాడునాకఁతె

గీ. ఆడబిడ్డనుగనుటయే యధికపాప, మని నునుతివిడుదులకేగి యనితవినయ
మమరఁ దిండికిఁబిల్చిన యపుడుపెండ్లివారిలోగొడ్డురాండ్రైన వారలెల్ల.

చ. ఎట్టివారైనను మనుష్యమాత్మనకు లోపములుండక మానవు. లేపు మనము
ను గార్వములు చేయువారమే యను జ్ఞానములేక, మాటమాటకును దప్పలెం
చుచుఁ దామే తెలివిగలవారమని తెగసాంగుచు, వేళకన్నములకుఁ బోక, క
య్యములుపెంచి వేపుకొనితిను పశుప్రాణ్యులైన మగపెండ్లి వారేమియన్నను
బ్రతుకత్తరములు చెప్పక కార్వము జరుగుటయే పృథానమనియెంచి యాఁడు
పెండ్లివారు పరమకాంతులై వర్తింతుమనెరి. ఇట్లు భౌండవ దినంబుగడచె
నంతమాఁడవదిసంబు వచ్చుటయు నప్పుడు.

112

—మహాదాశీర్వదన మహోత్సవము.—

క. ఉమ్మన మహాదాశీర్వద, నమ్మని విప్రులఁబిలిచి వినయమునవారిన్
సోమ్మన సంభావించె య, శ్రమమును బుణ్యము దనకు సంఘటనముగాక.

—సంభావనలీయఁగూడదనుట.—

క. దండగనక బ్రాహ్మణులక, ఖండముగా విత్తమిడుట గనియినభలో
శుండునవాచారాతి బ, లుండొకఁడిట్లనియె లేచి లోహితముఖుడై.

114

గీ. బ్రాహ్మణులకిట్లు సొమ్మునంభావనలుగ

నిడుటకంటె దరిద్రులకిడుట స్త్రీలుఁ

బురుషులుఁ జదువుటకిడుట, పరమపుణ్య

మనఁగ నచటిపండితుఁడొక్కఁడనియెనిట్లు.

115

—సంభావనలిచ్చుట ముఖ్యమనుట.—

వ. వాదముచేతఁగాని యనుభవముచేతఁగాని యెంతగోప్పవానికైనను దాఁటిపోవ
శక్యముగాని షరీరపూర్ణాద్యైత్యమును బోధించునవి వేదములు. ఇహపరలోక
వ్యవహారములకు భంగమురాకుండ వర్తనక్రమముచెప్పనవి శాస్త్రములు.
ఈరెండును బ్రాహ్మణులవలన రక్షింపఁబడుచున్నవి. మమ్మ సంభావించు
టలోకోపకారకములైన వేదశాస్త్రముల యభివృద్ధికెఁగాని దంభమునకుఁ
గాదు. ఉతరులుగూడ వీనింజదువుచు స్పృహగ్రంధురేమో ! జాతిధర్మముగా నే
ర్పడిన వృత్తివన్నెలుచేరుచుఁ జిగతాలము నిలుచును. మీరన్న సంస్కారణ
ములు జరిగెడుచోట్ల జరుగుచునే యుండును. జ్ఞానబోధకములగు వేదశాస్త్ర
భివృద్ధి నశింపఁజేసి సాధారణలోకోపకారవృత్తి వృద్ధిపఱుపఁడలంచుట
యేటివాగరికత ? అన్నియుపయోగములును గనిపెట్టుట వాగరికత. అనఁ
గా వానికింక నోరాడకపోయెను. అనంతరము మహాదాశీర్వదన మహోత్స
వము చక్కఁగా నెఱవేరె, నప్పుడు కొందఱు వేదాధ్యయన సంపన్నులు
వచ్చి పాపరాజుంజూచి వేమాహితాగ్నులను. మాకు నియ్యము మొదలైన
విప్పించినయెడల న్యహస్తపాకముచేసికొని ఘోజనముచేసి పోదుమన నా
మంత్రితేఖరుండు మండిపడి యిట్లనియె.

116

గీ. మేము బ్రాహ్మణులముగామ యేమి ? మాగృ

హమునమీరేల ? తినరట్టులైనఁ బొండ

నంగ నతనిబంధువు శివ న్నయనునతఁడు

వైదికాచార పరుఁడిట్లు పలికెనపుడు.

117

—లాకికవృత్తి.—

గీ. నేవభూనేవ వృత్తివిఘాతములుసేయు, పుణ్యమెఱుంగని బుద్ధిచేత

లంఛాలకై బీదలనుబాధపెట్టెడు, భూతదయాశూన్య బుద్ధిచేత

కాబలతోఁగూడి రచ్చలలో నీదజనులనెల్లను ముట్టుకొనుటచేత
మంగలివాండ్రును మంచాలకెక్కించుకొని కాళ్ళు పిసికించుకొనుటచేతఁ

గీ బ్రజలలోనసంతర్పాప్య పాకిశుద్ధ్య
సీనులమని మనమిలంచే రెక్కెనాము
గాన సద్వర్తన ప్రితులైన బ్రాహ్మ
ణోత్తములు మనవంటక మొల్ల రెపుడు.

118

—పరిశుద్ధాపితాగ్నులు—

గీ. మరియుదుర్వృత్తిగల తమ మాతచేత, నైనను యథావిధిగఁజేయలేనిభార్య
చేతనైనభక్షింపదు శిష్టులకిది, పరమపావన ధర్మంబు పాపరాజ.

119

చ. అననాపాపరాజ శివన్న కిట్లనియె.

120

—వైదికవృత్తి—

సీ. గేదెదానంబులు గోదానతిలదాన వాయదానముఖ్యంబు లందువారు
గ్రామపారోహిత్య కర్తృలైకడవాతి యిండ్లఁ గార్యాలుచేయించువారుఁ
బర్యగ్నికరణాలు పందిరిమైఘనంబులు హోడకాశనాల్ నలుపువారు
నపరకర్తృంబులు నాగమతంత్రముల్ నానాధమక్రియల్ నడుపువారు.

గీ. నతిరతిమతినాదంపేశ్వ రాభిషేక

మందు ఘనసురాభాండేశ్వరాభిషేక

మందు నమక చమక తంత్ర మాచరించు

వారునగు వీరి గౌరవ పరచనేల ?

121

చ. అనఁగా శివన్నయిట్లనియె. సకల కర్మాధికారియగుటచేఁ బ్రజలపాప ము
డంచుదురన్న దుర్దానములను బ్రాహ్మణుండే గ్రహింపవలెను. గ్రహించిన
ను విధివిహిత ప్రాయశ్చిత్తములచేదత్వాపముంబోఁగొట్టుకొనును. కావుననే
“చ. శమముదమంబు శౌచమును సత్యము శౌతముస్మార్తము మృదుత్వ
ము సరసత్వమార్యజన వందనత్వప్రివిగహితక్రియా విముఖత, యవగమా
దము, వివేకము నీశ్వరభక్తి నిశ్చలత్వము నిరపాయజీవనము వైదికవృత్తిని
మించునన్నదే?” అని పెద్దలనిరి. కాని ప్రాయశ్చిత్తరహితులగుటచే బండ్రి బా
హ్యులైన కొందఱివలన వైదికమునకుఁ గొంతయవకీర్తి యిటీవలవచ్చినది

అయినను బ్రజలను బాధించి తన్నుఁ బాపాత్మునిజేయుట లాకృత్యవృత్తికం
పైఁ బ్రజలను శుద్ధిఁజేసి తన్నుఁ బాపునిఁజేయు వైదికవృత్తియే పవిత్రము
గదా. ఏది యెట్లున్నను నీవిపోత్రములట్టి పనులకంటె నాచారసవిని పాపరా
జుగారి దృఢవృత్తంబును మెచ్చుచుఁ గావలసినవానినిప్పించి వారినంపె, ని
ట్లు మూఁడవదినంబు గడచె. అంత నాలవదినంబు వచ్చుటయు నయ్యది మ
గపెండ్లివారిలోని యొక గృహస్థుతండ్రి యాబ్ధికదినమగుటచే నతండందుల
కై యొక పరగృహంబున నన్నాహము చేసికొనుచుండఁగా నొక నవాబా
రాతిబలుఁడా పృయత్ను మెఱింగి యతనిని సమీపించి యిట్లనియె. 122

—తద్దినములు పెట్ట గూడఁదనుట—

చ. పచ్చినవారియందుఁగల సారముభూతములందుఁజేరు, మీ
రిచ్చను పెట్టుపిండముల నెవ్వరు మెక్కుదు ? రట్టులెవ్వరేన్
పచ్చినఁగానరాతె ? యిది బాగుగ ~~యెట్లు~~ ^{యెట్లు} పడిం కమీరలీ
పిచ్చితలంపు మానుఁడని వింకమీగానన నాఁతఁడిట్లనెన్. 123

—తద్దినములు ముఖ్యముగాఁ జెట్టవలెననుట.—

గీ. తనువునకెచావుగానియా తృకదిలేదు
గాననివాలోకనంబంధ కల్మషంబు
లాత్మవిడుదుటకు వారియందుమనము
చూపుగొప్పకన్ శ్రాద్ధముల్ నుగతులయ్యె. 124

గీ. లెమ్ము లెమ్మనఁగా బల్ల లేచినట్లు
కుదురుకుదురుమనఁగ జబ్బు కుదురునట్లు
మోక్ష మొందుము మోక్షముపొందుమనిన
నాత్మబలముచే మోక్షమునందు నాత్మ. 125

గీ. అట్టియాత్మబలమువృద్ధి నందజేయు
శ్రాద్ధముల్ మంత్రములు వాక్-రణము ధ్యాన
మోక్షమనఁకరణము, తిలలన్నము మోద
లైనవి శరీరకరణము నయ్యెనందు. 126

గీ. అన్నము నభూతసంతుష్టి యయ్యెనేని
భూతములందుఁ గలమృతుల్ మోదమంద

కుందురే? సారమువిడిచి కుండమతిని

గట్టిగాఁ బలుకుననుడుగ్ గట్టిపెట్టు.

127

—తృణజలూకన్యాయప్రశంస—

వ. అనఁగా నతఁడు కొంతసేపేమియుండోచక కొట్టుమిట్టాడి చివరకిట్లనియె. తృణజలూకన్యాయముచేత జీవుడుశరీరమువిడిచి వెంటనే మఱియొక శరీరము దాల్చునని తేలుచున్నది. అట్లుజరుగుచుండఁగా నీలావున వానికిచిత్తృత్వమేదీ? వానికి దద్దినములుపెట్టనేల? యన నాయజమానుం డిట్లనియెను. ఈ నన్నన్యాయములన్నింటికిని మీరన్యాయముగా నిట్టియర్థములు చెప్పుటచేత నే యాత్మజ్ఞానశూన్యమతములు ప్రబలినవి. ఏన్యాయమెక్కడ నెట్లువర్తింతునో దానింగనిపెట్టవలెను. ఈన్యాయము మోక్షముపొందువానియం దెట్లు వర్తింపఁజేసెదరో, చెప్పుడు చనిపోయినవారు కొందఱు పిశాచశరీరమును గొందఱు యాతనా శరీరమును, గొందఱు వెంటనే మఱిల స్థూలశరీరమును గర్మానుసారముగాఁ దాల్చురు. కొందఱు సూక్ష్మశరీరముతో స్వర్గమునకుఁ బోవుదురు. కొందఱు శరీర రహితులై మోక్షమొందుదురు. ఇందు యాతనా పిశాచస్థూల శరీరములను దాల్చుచారియందే యాన్యాయము వర్తింతును. ఇట్లుచెప్పుటకు నీయిష్టమాయందులేని పితృత్వమును నీన్యాయమునుగూడ నంగీకరించిన మహాపుణ మతమేదియో విమర్శించి మీరుచెప్పినచో నేనొప్పుకొందును. అప్పుడే చనిపోయినవారేశరీరము దాల్చురో దానింగనిపెట్టి పితృక్రియలు నిర్ణయింపఁగూడదు. ఏమనఁగా వారేమైనను మనమిచ్చు తిలోద కాదులు పితృలోక వాసులైన వంశమువారి కందఱికిని దృష్టినిచ్చును. కావుననే నిజమైనసన్న్యాసికేఁగూడఁ బితృక్రియలేర్పడినవి వంశమువారందఱును బితృలోక వాస్తవ్యులు గాకపోయిన రాఁగల పదితరముల వారివఱకు నీక్రియలు పనికివచ్చును. ఎవరేమైపోయినను నీక్రియలు లోకమునకు మార్గదర్శకములైన నగును. పితఱులందరును బాపశరీర ధారులైన నీక్రియలు పాపవిముక్తిఁజేసి, పితృలోక బ్రహ్మలోకాదిస్థలనివాసార్హులనుగాఁ జేయును. కావున నెట్లయినను మృతులకు శాశ్వతములుపెట్టక తప్పదని నిశ్చయించియే మనుసులు “ దేవపితృకార్యాభ్యాంసప్రమదితవ్యం ” అని

కానించినారు. స్థూలశరీరము కర్మశరీరమును, దక్కినవి భోగశరీరములునగుటచే గర్మకర్మత్వము నజీవులయందేసలిచినది. కావున దేసినెక్కడ నెట్లు వర్తింపఁజేయవలెనో తెలియక శాస్త్రమునకును, యుక్తికిని, లోకానుభవమునకునంబంధింపని బండవాదములు సేయు మీవంటిలఘుబుద్ధిమంతులు, చరమతముల నాక్షేపించుటకుఁగాని, న్యమతమునువిమర్శించి సమర్థింపఁచుటకుఁగానితగరు. ఇంకకాంతమునువహింపుఁడు. అనఁగా నాతండురహంఁడె. వెనుకీనాయజమానుఁడు యథావిధిగా శ్రాద్ధక్రియలునిర్వహించి భోక్తలకుఁదాంబూలదానము సేయునప్పు డచ్చటనున్నయొక శుద్ధచ్ఛాండనుండిట్లనియె. 128

—భోక్తలకుఁ దాంబూలమీయఁగూడదనుట—

గీ. నేఁడుభోక్తలమిక్కిలినియమమున, వలయుఁ దాంబూలమద్దానిఁబాడు సేయుఁగాననియఁగూడదనివాక్పటుత మెఱుఁయు, నడ్డుపెట్టఁగాయజమానుఁడనియెనట్లు.

—భోక్తృతాంబూలదాన పాముఖ్యము—

శ. ఈమహానీయుగోన్ముతము నీవరియిన్నముఁ బిండివంటలుం గామగుణంబుపెంచుటకుఁ గానివదాధఁములొన ? భోక్తృలానేమముగల్గియుండవలె ; నేనువిడంబునానంగకున్నఁ బూజామహితక్రియాళి నుచరమదొక్కటితగ్గిపోవదే? 130

గీ. అనఁగ నాతండునోరాడకట్టెయార, కుండె ; నాయజమానుఁడఖండభక్తిఁ బైత్థకముదీర్చె; నాపెండ్లివారునాటి, రాత్రీనూరేగ వెడలిరిరంగుగాను. 131

—ఊరేగింపుమహోత్సవము—

గీ. పల్లకిముందు వెనక్కలనుల్లసిల్లు, భోగ భామలునంసారిభోగ భామి నులును మోహినీపుల్లయ్యలలరుభోగ, భాగ్యనంపనులనిస్సప్తవడచీరపుడు.

గీ. వీధులందునమీచవిలసితవనముల, జీబుగాఁ జెరింగిన చెట్లవలన సూర్యప్రకాశమ్ముసోఁకకుంటులే జ, డములైనబహువదాగ్ధములవలనఁ జెండ్లివేడక్కలతోడ వెడలివచ్చుదునున్న. బహుసహనప్రాణిపటలివలన బహుతైలములచేత బహువిధంబులుగాను, వెలిగెడుదీపాలవేఁడివలనఁ

గీ. గలుగువిషవాయునంఘమ్మువలనఁ జెండ్లి, వారలారోగ్యభంగమువడయకుండఁ జాలఁగాపాడెనప్పుడుపంతనమున, వారుకాలిపించినమంచిబాణనంచు. 133

సీ. రమదోళ్లు, దోళ్ళు, వీరణములు, తాపాలు, బాకాలు, కొమ్ములు, భవసులు సేయఁ
చిల్లముగోళ్ళు, పిడేళ్ళు, నన్నాయిలు వాకభామియను, బాటఁబాడ
నగరువత్తులు, గంధ, మత్తరులో, చన్నీరు, కర్పూరమును, బూలు, గమ్మును నఁగఁ
గాఁగడాలో, లాంతర్లీ, కర్పూరమును, గొల్పవత్తు, లిలాయలు, పరిభలసొప్ప

గీ. బాలురును, వృద్ధులును, స్త్రీలు, వయసుకాండు)

పండితులు, వేషధారులు, భటులు, బట్టి,

తేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు, గూడనేగుఁడెంచ

నావధూవరులూరేగి రట్టియెడను.

134

—బోగమువాండ్రును గౌరవింపఁగూడదనుట—

గీ. భాన్వరస్వరస్వరచనావారయోషి, దమృతగీతాభివిరానభానురాతి

భాన్వరస్వరస్వరభసావార్యకంత, మలరనాకనచాచారాతిబయఁడిటులనె. 135

గీ. ప్రిజలనీతిబాహ్యులఁజేయువారసత్తుల, గౌరవించుచువారలగానమువిను

చిట్లుదిగ్విప్రుటమర్యాదకెంతోహని, యనఁగనచటిపండితుఁడొక్కఁడతనికనియె

—బోగమువాండ్రును గౌరవించుచేతువు—

గీ. భరతకాస్త్రాభినయకాస్త్రభరమువార, భామలవలనమోవంగబడుచునుండె

గాననాకాస్త్రవృద్ధికేగడికలిటు, గౌరవముననతఁడనియెఱుననుబుద్ధి. 137

—వారస్త్రీవివాహప్రశంస—

ఉ. కూరపువ్వుత్తిబూని, జనకోటులబుద్ధిఁగలంచి, వారినం

సారములెల్లఁగూల్చి, పరసత్కులకాంతలనేడిపించునీ

వారవధూగణాలకు వివాహములొప్పగఁజేసి తత్కళా

భారమువేషధారులకుఁ బాల్యడఁజేసి జగంబుగావరే.

138

—నీతికిబోగమువాండ్రురాలేదనుట—

క. అననాపండితుఁడిట్లని, యెనువారస్త్రీలయొద్దనెట్టికమార్గం

బునులేదు; మంచిమార్గము, మనకుండినవారుదానిమాన్సంగలరే.

139

—బోగమువాండ్రుయెడలనశువవలసినపద్ధతి—

చ. “విడువకపుట్టుగుడ్డనకు వృద్ధశరీరికిఁ గుఱ్ఱోగికిం

జదునకుబాతేసీనునకుఁ జారునిజాంగములొక్కరూకకై

కరువడినిచ్చవారి, గుణకల్పలతల్ విదళిండుకత్తులం
బడుపునదంతులందనదు బాపముఁజేర్చున ? యెవ్వఁడేనియున్ ”. 140
క. “ బారభటచోర చేటక, బారనటపృథ్వినిన బననిష్ఠీవా
భారశరావమువార, (స్మృ)రమ్యాభరమునంస్పృశింతురే ? కలజూర ”.

— పృస్తుతకాలజనులనీతి —

గీ. ఇట్టిమనశాస్త్రునీతులందెట్టిగౌర, వమ్మునుంచనిదుష్టులుపగిబలియుంట
వలనఁదగురాజశాసనంబిలనుదేక, యుండుటనుజనులనీతిబాహ్యులయిరివుడు

— సంఘసంస్కారవిధానము —

క. ఘనపూర్వకాలనీతిని, నునమునిలువఁబెట్టుకొనుచు మనునెడనేజా
తినిమార్చనకగ్రహయె లే, దనయముజనులనుగతుల నదియేచేయున్. 143
క. మునుల్జ్ఞేనంస్కరణం, బునుజేసిరి ; పూర్వగతులుమొదటనుబోఁగొ
ట్టినవీనగతులనిల్పుట, కనుఁగొననదియొక పగ్గయోజ కత్వంబగునే ? 144
గీ. భోగకాంతలకువివాహములనుజేసి, వారుచేయువ్యాపారముపరులకిడిన
బాతిభర్తృమగామిచేసతతకృతము, గాకకొన్నినాభృకదివిగతముగాదె ? 145
గీ. అనఁగ నామహామతియిట్టులనియెనెదుట, నన్నినిరగిల్చిమిడుతలనాఁచనెవని
తరము ? సంఘమంతయునిల్లెతిరుగుదుండె, పృథ్వీనఁగ నాచందితుఁడెట్టులనియె.
క. ఘననుకలాభారమున, గ్నినినకలజనోపకారనిధి, దుశ్చిత్తం
బునమిడుతలనాఁపఁగలే, కనాశపలుచుట పగ్గయోజకత్వంబగునే ? 147
గీ. శిశువు మన్నుదించున్న నాశిశువునడ్డ,
పలుచుట సులభమా ? మన్నుపాలుగాఁగఁ
జేయుటసులభమా ? యనఁజెప్పలేక
వాదమునుమానుకొనియెఁ దత్పండితులడు. 148

— పెండ్లివారికి వైరముపగిలుట —

గీ. విదవఁబెండ్లివారూలేగి పెద్దవీధి, నీలిచియెదురునన్నాహమునలుప నాఁడు
పెండ్లివారికివార్తనంపిరటులంప, వారుమాకదిలేదనియూరుకొనిరి. 149
గీ. అంతనవలఁదటస్థించినట్టివారు, వీరునత్తుతల్ జల్లుకొంచూరుచుట్టుఁ
దిగివచ్చివైరముచాలఁబెరుగఁజేష, హోమమునకురామనిచెప్పి యూరుకొనిరి.

—ఆశ్వాసాంతము—

వ. అంతఁ బురోహితులనేర్పుచేత శేషహోమము నెఱవేఱును. పిదపనొకదానితో నొకదానినల్లి వారునువీరును గాట్లాడుకొనిరి. అట్లాడుకొని నాకబల్బాది మ హోత్సవంబులుమాసి పెండ్లికుమారునాందోళికయందుంచుకొని పెండ్లివారు త్తరాళిముఖులయి తమబళ్ళారిపురమునకుఁ బోయిరి.

—ఆందోళికాబంధము—

క. పరమారా ! నరయర ! శ్రీ, కర ! పారదదరసుమల్లికాహీరవిశా
కరతారకశరతారక, హరవరయశ ! ముత్యమారనావన ! రామా. 152

—గద్యము.—

ఇది శ్రీమదాపస్తంబనూత్ర, కాండిన్యసగోత్రపవిత్ర, ముత్యసంతానక్షీరపారావారా
త్రిపుత్రవేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్యపౌత్ర, చినసర్వయ్య
రైకాదశాబ్దపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యస్వీకృతపుత్ర, సకలజన
కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారాఘచంద్ర పరబ్రహ్మర్షిత
సకలకర్మ, సూర్యనారాయణమూర్తి శర్మ ప్రణీ
తంబై, యథూర్వాద్భుత చరిత్రయగు
స క లా న ం ద నా మ క
నవీన ప్రబంధమునందుఁ
దృఢీయాశ్వాసము.

దాసు

శ్రీ రస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

స క లా న ం ద ము.

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీరుత్వణ్యచరిత్రను, భూమిజలోకాపీవాదపొందకయిండక
భీమాగ్నిదింపిలోక, ప్రోమమునకునీతిరీతిఁజూపినరామా. 1

ప. దేవా! దివ్యచిత్తంబుననవధరింపు మట్లుఁజెప్పఁగావిని యవ్వలికఁగఁచెప్పుమని
యడిగినకౌనకాదులకు సూతుండిట్లనియె. 2

గీ. అట్లు పెండ్లివారింటికినరిగినంత
వారిచేట్టలనుగుఱించి ప్రజలునిండ
సేయఁదొడఁగిరిటుల లోవిమూయఁగలరు
గానిలోకముమూయంగఁ గలరె? జనులు. 3

—జనులు పెండ్లివారినిండించుట—

గీ. ఊరుదొక్కినప్పటినుండియొక్కగడియ
యైనఁగాట్లాటమానలేదహా! యెచట
నేనిన్నింటునే? యిదియేమిపెండ్లొ
గాని; వీరిపొరుషములు కాలిపోను. 4

గీ. నాగవలికుత్తికంటును నాతిదాల్చు, లేదుగనుకదీకివృత్తి లేదుచూడు
నాపలుకునుచునిటుతోచినయటులాడి, పోనీరితమపుట్టెమునిఁగిపోయినట్లు. 5

—మహామతిమన్మథోపనయనప్రశంస—

గీ. అంతఁ బాపరాజొక్కనాఁడాత్మజులను
చిలిచి మీకువడుగుసేయఁదలఁచుచుంటి
నేమి చెప్పదురన వారనేకవిమత
గతులయందుఁ బూర్ణానక్తిగలిగియుంట. 6

వ మేమిప్పుడు దానికరికరించుమని చెప్పగా నేమియుననలేక యతంధూరకుం
డె. అప్పటికాబాలుడు సంగీతసాహిత్య దేశదేశాధీశ్వర భాషలయందు విస్తా
రపాండిత్యమునుసంపాదించి యింకను బడియందుఁ జదువుచుండిరంతనా
క్క-నాడు. 7

— మోహినిరజస్వలయగుట —

క. జననియుజనకుఁడుబంధులు, ఘనతరసంతోషమండఁగాశోభనతా
రనుబడెనేయహచోయని, జమలన మోహిని పృథమరజస్వలయయ్యెన్. 8
గీ. పిదపమంచికేరంటాండ్రైవిలిచినుమతి, యర్థకృత్యముల్ నణివేర్చెనంతఁబాప
రాజుకార్యంబుదీర్చంగరండుత్వరగ, ననుచుకుభలేఖనంబెయ్యింకననును.
ఆ. ముందువచ్చునట్టియుప్పెలుంగకవార, లిపురురానుమాకు నేమితిరి
కయునులేదంటుచుగర్వాంధకారులై, తిరిగిలేఖిచ్చానిరదులభంగి. 10
వ. దానింజూచినపిమ్మట జనులాడుకొను గునగునలువిన్న బంధుమిత్రులు చెప్ప
రహస్యమునువిని నుమతితనతో విశదపఱువఁగా విచుర్పించి పాపరాజుమా
నిసిండుటచేఁ దన్మోహిని బడిచదువుతోడిబాలుర పాలుసేసి చిలుకలకుఁబడ్య
ములుసెప్పటకు విఘ్నేశ్వరపూజసేసెను. 11

— ఆపూర్వసౌందర్యము —

సీ. పరిమళించుచునున్న బంగారుదేహంబు, శిలఁబోలుపూలబంతులుకుదంబు
లతిమ్ముద్రైతీయనగుమానికంబోత్తి, మకలంకుఁడగుదండ్రైదాననంబు
ఘనవృష్టివికసిండుకంజముల్ నేత్రముల్, కలరవమైనశంఖంబుగళము
చంద్రసిమరుర్మలఁజూచిదననిచీకటికొప్పు, ముదురనివల్లవంబులువదంబు
గీ. లకాచా ! దానినెఁడుభూమియందు నృప్తి
చేసెనొక్క ! యీబ్రహ్మచేనృప్తిచేయఁ
బడినయాదిశేషాదులుబహుముఖులును
దానిసొగసునువర్ణింపఁదగరునుండి. 12

— పూర్వభూషణవిసజ్జనము —

సీ. ఎట్టుకున్నుండలొ నివియేలయనియెంచి, పగదాలనొకవైపుపొట్టవైచి
బుట్టలదొంతరలట్టివేలయిటుంచు, గర్లపుష్పములొక్కకడనువిసరి

యాకఁజేదలవలె నార్చుచుండెనునవి, యేలనిపావదాల్ మూలఁజెట్టి
బూరెలమూకటిఁబోలియున్నదిదేల, యనిరాగిడినిదిట్టియవలఁజెట్టి

గీ. తేలికగనుండును, ముఖానఁదేటగలుగు

గల్లుగల్లును, నెవరునగరనియ్యది

ముత్యములవట్టెడ, కమలములు, పసిండి

గజ్జెలును, నాగరముదాల్చుఁగాకతోడ.

13

గీ. కొప్పనీడిగముంతను, గొల్లకావ, దియనుమొగలితేకుఁదలనొప్పియగువేళ
వేయుపట్టునఁబావలవించెలనిటు, మునువటినగలనిండనేయునెపుడునది. 14

— మోహినీజన్మభూమివిహారము —

గీ. తలదువ్విసిగచుట్టిదానిపైమొగలిపూ, పులతేకులనుసొంపులొలుకఁజుట్టి

కడుఁజిన్నిబొట్టుంచికాటుకదీరిచి, కూర్చితోసన్ననికోకఁగట్టి

వటుకాంతియుక్తమౌపట్టుతొకదొడిగి, బిందెనొప్పగుబుజునుండుఁజెట్టి

గజ్జెలునుట్టెలుగలుగఘృమనివెంగి, జేలచెఱుంగునుజేతఁబట్టి

గీ. యోరచూపులొయ్యారమొప్పారుచుండ

రాజవీధినిఁజనుదానిరండుఁజూచి

గుటకలూరకేమింగుచుగుండెచెదరఁ

బరవశత్యమునొందనివాఁడులేడు.

15

గీ. కుచ్చెళ్ళుగోఁచియుంగూర్చిసన్ననివెల్ల, కోకదీరిచికట్టితొకమని

బొమలలోఁగుంతుముబొట్టుంచిబుజములకా, నడయాడుపాడుగువేల్పుడినివైచి

అడ్డపాసనుదీసిదొడ్డకెంపులపని, తరపుబంగారుటుంగరములూని

మరువులుముంజేతమురువొప్పఁజెవులందు, మగజాలదుద్దులదుగసెలంగ

గీ. విసెనకట్టఁజేతధరించివిడెపుగార, పండ్లతోఁజెలునవుతోబలుపెయలుగ

మాటలాడుదానితలంటునాటితారుఁ, జూచినూఁపెండ్లమునలియుసోలునార!

వ. ఈవిధంబున సంపూర్ణయౌవన సౌందర్యయైన యామోహిని నకలలో

కనమోహినియైన తనజన్మభూమియైన సంతకరపురియందు స్వేచ్ఛగా

సంచరించుచు బాల్యమిత్తుండయిన కుమతినమిక్కిలిదయతోఁ జూచుచుండె.

ఇట్లాలునెలలుగడచె.

17

—మహామతిమన్మథభిష్టత్వము—

క. గతమతిగురుబోధగత, వ్రతుడయిమాదిగమతముల పాలింటిమహా

మత్తియైమహామతిమహా, మతియనఁబెట్టాడెనొక్క మాదిగదానికొ. 18

క. పృథమగురువివిధవిధదు, స్పృహబోధలచే విధవలపాలింటికి మ

న్మథుడయిమన్మథుడను మ, న్మథవరముగ శ్రుతులుదిప్పిమఱగెన్ విధవన్

—సుమతి పాపరాజవిచారము—

ప. ఆవాతకనువిని సుమతిపాపరాజు లత్యంతచింతాకాంతస్వాంతులయి కొం
తవఱకువిచారించి దైవగతియిట్లుండెనని వైరాగ్యముధరించియుండికంత నా
క్కనాడు. 20

క. తనకూతునకుకనెల ద, పైననుచుజగులాడుకొనుట వినిదిహ్నుంబున్
గనినుమతిచింతనొందుచు, దనప్రాణేశ్వరునిఁజూచి తగనిట్లనియెన్. 21

గీ. నేనుజెప్పిననీతులునిందచేసి, పిల్లనుబడికిఁబంపితివి కనుమిపుడు
పుట్టెనునిగినదనిచెప్ప ముప్పునువిని, పాపరాజపుమూర్ఖుడే వారెవర 22

ప. అట్లువడికొంతఁజేపటికిఁ దెప్పిరిల్లినుమతికినమనగిరించుచుఁ బ్రాణేశ్వరి! నీ
నన్నియునపరాధములనే చేసితిని. నాకిప్పుడు మతిపోయినది. క్షమించియి
క యేమిచేయవలెనోచెప్పుమనఁగా సుమతియిట్లనియె. 23

క. ఇప్పుడుబభ్రారికిఁజని. యప్పుకుబావకును మొక్కి యతివినయమునం
దప్పకదయఁజేయుండని, చెప్పిదయగడించుకొనుము శిష్యముగననన్. 24

—మోహినీపునస్సంధానము—

చ. అతడటులేగి బావకును నప్పకుడప్పక్షమించి నన్ గృతా
ర్థతఁగనఁజేయుడంచుఁబలు దండములుంచగ వాగలుండయా
మతులయిపొమ్మువత్తుమని మంచిముహూర్తమునిశ్చయింపఁగా
నతిమదమందివచ్చియది యంతయు భార్యకుఁజెప్పికూర్చితోడ. 25

గీ. కావలసిన వస్తువులనుగడనచేసి, నంతమహ్మన్ను చెప్పినయట్టి నాఁటి
కభిలబంధువర్గంబుతోనరుగుదెంచె, బుతునినాపానసోత్సవమునెఱవేర్చె. 26

గీ. అంతనాపానసోత్సవములరెనపుడు, బీదవాండుగుగుంటలు వెణ్ణివాండుగి
గుడ్డివాండుగు బ్రాహ్మణుల్ గోరెల్లెల్ల, దీరనన్నధనములచే దృష్టలైరి.

—చాత్యత్వచర్చ—

సీ. పాపనాశాదులై వర్తిండుచును సదావరణకనింతతోఁ బరఁగుచుండు
వేదవేదాంత విద్విజులకిచ్చినసొమ్ము సత్కృత్యదానమైసఫలమయ్యె
నితరజాతులవారికిదినసొమ్ము కరుణబలున్పట్టి యాటకేషనికివచ్చె
నానన్న బంధుమిత్రాళికిచ్చినసొమ్ము కోటి గుణఫలంబు గొడఁజెట్టె

గీ. గాని యాచుంత్ర గుణమెఱుంగక యితరులు

మెచ్చుకొనఁగోరి మాత్రమే యెచ్చుటనీది

రయితులనువేచితెచ్చిన పయికడుగున

గలఫలంబెల్ల గంగలోఁ గలసిపోయె.

28

ప. వెనుక నాఁటిరాత్రి సుముహూర్త కాలంబున నహుతగులశరీరంబులు స్పృశిం
పఁజేయుపురోహితులనుజూచి సర్వజ్ఞుండవను గురభిమానముగలయొక శుద్ధ
చ్ఛాందసుండట్లనియె.

29

—సుముహూర్తసంవాదము—

గీ. సిగ్గులేకనభలయందు స్త్రీపురుషుల, తనువులిటుతాఁడకజేయుటదగునె? యట్లు
లైనమంత్రాలలోనున్న యర్థమెల్ల, జరిసి నారె? యిదొక్కటి జరుపనేల?

ప. అనఁగానందొక్క పురోహితుండట్లనియె.

31

క. మునుపటివాగు ముహూర్తం, బునమఁగలయువా రిపుడది పొసఁగదుగానం
దనువులు తాఁడఁగఁజేయుటె, ఘనతర సుముహూర్తమగురి కాలజ్ఞుబుధుల్.

32

గీ. సాధ్యములసాధ్యములుననిసకలకర్త, ములును నందవిధములుగానలరుచుండు
గాననినిసీతిబాన్యాను గానియిట్టి, పనియె సకలమై సాధ్యమై తనరుచుండె.

ప. ఇంతమాత్రపుంగర్తంబును జరుగనియెడల మంత్రార్థఫలము లభింపదు
దీనింజరుపనప్పుడు మంత్రములుగూడ నక్కఱమేలేదు. చచ్చటివాండ్రొక
తెఁగలయవచ్చును. అనఁగా నాశుద్ధశోభిం, యితిభూమణికి నోరాడకపో
యెను, అనంతరమందా దంపతులను శయనగృహంబునకుఁ బంపిరి.

34

—శయనగృహంబునకారము—

సీ. రాకు కృష్ణాది సద్రాజవిగ్రహములఁ దనరారుచుండు నర్థములచేత
నగరువత్తులు పూవులత్తురుల్ మొదలైన సద్యస్తు సంఘవాసనలచేత

గాజుకుప్పెలయందు ఘనకాంతిని వెలుంగు బహువిధ దివ్యదీపములచేతఁ
దీయఁదనంబుచే దీపించుబహుఫలా హారవస్తు సముదాయములచేత

గీ. మంగళస్వరూపిణులైన మానవతుల, చేతఁ దాంబూలవస్తుల చేతనంత
సమునుజెంచు పాటలచేత సరసరక్త, వస్త్రములచేతనాయిల్లు పరఁగుచుండె.

వ. ఆయందంబులు దంపతులదృష్టికి సమీపమందుండుటచేతను, సుగంధద్రవ్య
ములసంఖ్యాకములుగా నుండుటచేతను, దీపములు మధ్యమకాంతిగా నుండు
టచేతను, ఫలహార వస్తులారోజునం జేయంబడి చీమలకువశముగా నట్లుం
చఁబడుటచేతను, స్త్రీలు జాగిణులుగాక పిల్లకానంత కుంకుమబొట్టు పెట్టు
కొన్న సత్కుల సంభూతలగుటచేతను, దాంబూలవస్తువులు నూతనసారము
గలవగుటచేతను, బాటలుస్త్రీలచేఁగాక మంగళనాద్యములచేఁ బాడఁబడు
టచేతను, వస్త్రములు చాకలియుతికి తెచ్చినవగుటచేతను, నధిక శుభప్రద
ములైయుండె.

37

గీ. అట్టియింటఁదద్దంపతులలరుగుండ, నామృహోత్సవమును జూచియచ్చటియొక
దాంకాచారవంతుఁ డాడంబరమునఁ, బాపరాజునువీక్షించి పలికెనిట్లు.

—గృహాలంకారచర్చ—

గీ. ఈగృహంబునకింతసొంపేల? యింత, ధనమువెచ్చించియాలాగుఁబనులు సేయ
నేల? యని వెక్కిరింపఁగానింతయెఱుంగ, కుంటివేయనిపాపరాజొప్పఁబలికె,

క. మనుజుఁడునతిఁ గూడునపుడు, మనసావిగ్రహములపయి మఱిలించిననా
ఘనులనుబోలిననంతటి, జనియించునుగాననుండఁ జనునద్దంబుల.

40

చ. తమపతికల్ప సాలయము దానజనించెడు చెడ్డనాయువుల్
ఘనతరదీపికోష్ఠమునఁ గల్గుచునుండెడు చెడ్డనాయువుల్
చనుటకు మోదమబ్బుటకు సారసుగంధపు వస్తులుండఁగాఁ
జను శుభచిత్తతౌసతులు సచ్చభవృద్ధికినుండఁగావలె.

41

గీ. సూర్యుఁడుండమిచేత వస్తువులయందుఁ,
గలిగెడు జడత్వముచని ప్రకాశమోదవ
దానిచేత సంతోషమదనముగాఁగఁ
గొలఁది దీపములుండఁగా వలయునింట.

42

ప. మధురవస్తువులు వీర్యవృద్ధికరములును, సంతోషప్రదములును, సాత్త్వికాహరములును గనుక సత్యగుణ సంతాన లాభమునకయి ఫలాహారవస్తువులుండవలెను.

43

గీ. వస్త్రములును, దాంబూలములే, పాటలును, ము
గమును గామంబు వృద్ధినొందగ నొనర్చు
గాన శయనగృహంబులలోని నెపుడు
దప్పకుండవలసిన పదార్థములివి.

44

క. ధనమును వెచ్చించుటయే, లని పలికితి రతిసమృద్ధమైయున్నది నూ
ధనముగనుక నిట్లువ్యయం, బు నొనర్తును ; లేనివారు పోరీరీతిక.

45

గీ. ఉన్నవాఁడఁజేయుఁడగదనుచితఃపుఁబని ; లేనివాఁడు యథాశక్తిగానుచితము
సేయవలయు; ఋణముసేసి చేయుటయును, వైదికత్యాగముఁడగ వెవ్వారికైన

క. అనంతఁడా సద్వ్యాకులు, వినిదట్టపుసిగ్గున వెలవెలఁబోవుచుని
కను వెక్కిరింపలేకతి, వినయంబునఁ జిత్తమృంకుఁ న్నీతివహించెక.

47

—యువతీజనసంభాషణము—

ప. అప్పుడు గర్భాధానగృహంబునం బలువిధంబులయిన ముచ్చటలు జరుగు
చుండఁగా నచ్చటనున్న సుప్రాణాయావనలయిన కొందఱు స్త్రీలిట్లు సంభా
షించుకొనిరి.

48

గీ. సీతమా ! చూడుమీ ! పెండ్లికూతురయ్య
తలనువంపచు ; సిగ్గును చాల్చుదహవా !
యెంతరగఁడుదీరినదైన నిద్దిలోక
మని రవంతయైనను జడియంగవలదె ?

49

గీ. అనఁగ నామె యిట్లనెనోసి యక్క ! చదువు
కొన్నదానికిఁ దలవంచుకొనుటయేల ?
సిగ్గుపడనేల ? కాలముచెడఁగవచ్చె
నిప్పుడెక్కడఁజూచిన నిదియెరీతి.

50

గీ. అట్లుమాట్లాడుకొనుచుండ నన్ని కార్య ములునుదీరఁగా బయటికిఁబోయిరెల్ల
వారుఁజెండ్లికూతురులేచిత్వరగఁదవ్వరగఁ,దల్లియొద్దకుఁబోయెనుదగుననంగ.

—పుల్లయ్యబుద్ధివిశేషము—

- వ. అట్లుపోయిన మోహిని తిరిగివచ్చునప్పటికి మోదుగపువ్వువలె సతిసుకుమారుడగుటచేతను, సంతకుముండె రెండుజాములరాత్రియగుటచేతను, బుల్లయ్య యామృదుమనోహరమయిన పాన్పునంబరుండి నిద్రపోయెను. 52
- క. వెనుకను మోహినియు గన్పించి, బునకరుడెంచి బలుస్థిగుఱింపినసతియుట్లనుపుగడకుగఁచుఁ జివరకుఁ, చెనిమిటినిదురించుటెఱిఁగి స్త్రీతిశాలంగఁ.
- వ. ఒక్కచోటఁజేలఁచెఁటంగనుబఱచుకొని తానును నిద్రించె. ఇట్లు మొదటిదినంబు గడచె. అంత రెండవదినంబున రాత్రియందు. 54
- క. మనసునఁదలఁచినయంతనె, మనుజునిస్థైర్యంబుమాన్పు మంజులవేషంబునుగొని వచ్చినయూమో, హినిగని పుల్లయ్యభీతహృదయుండయ్యెఁ. 55
- గీ. అట్లువచ్చి కొంతవఱకు న్నెఱుంగుండి
విసిగిపేటపైఁగూర్చుండి వీణదీని
శుశ్రులుసరిచేసె సంగతులతోడోత్సవవ్యం
ములుగఁ గల్గఁబడి వాయిదా నలరి యుతఁడు. 56
- గీ. ఘనభుజంగభీతిప్రీతి కరవిశేషం,
షడ్జనుశుశ్రుతితద్ధాన సరణిసౌం
కించి, కుయికుయ్యిమనిచెవుల్ గింగురెత్తఁ
జేయునవ్వి వేర్వూర్ నీరెలూర్ నాననది. 57
- గీ. చిన్నినగపూని మఱికొంత సేదలులనె
సాటఁబాడి దానినిమాని వ్యాకరణము
పుచ్చుకొని సూత్రములు చదువుట వినియతఁ
డిద్దితోయబాసాయనె సీనమతిని. 58
- గీ. అట్టులనుటకుఁ దనచిత్త మందుపగచి, యతనిశుంభగా నెఱిఁగి తనంతవచ్చి
మనసులేకున్నఁదనచర్యము టుపడఁగ, వెట్టిపుల్లయ్యతోఁగూడ వివిధరతుల.
- వ. అట్లాకార్యము చేసికొని పెండ్లివారు బళ్ళారికిఁ బోయిరి. అంత నవమాసములు నిండుటయు నొక్కఁడనాడు. 60

—మోహినీపుత్రోత్పత్తి.—

చ. ఘనతరరూపసంపదఁ బ్రకాశమునొందెడు నొక్క-పుత్రునిం

గనియెను మోహినీరమణి గాఢముదంబునఁ బాపరాజులే

ఖనులిఖించి పంపనధిక ప్రమదంబున నుమ్మనాదంబు

దినమునకుంబిర ననరుదెంచి శుభంబును దీర్చిరొప్పగన్.

61

గీ. ఎనిమిదవ నెలలోఁ బుట్టె నని మనసును

నమ్మతిపఱచుకొని వారు చని నెనుకన్

మూడవనెలలో వచ్చి యామోహినినిఁ గు

మారుదోడ్కొని చనిరి బళ్ళారిపురికి.

62

—మోహినీ గృహధికార మహిమ—

చ. అటుచనిరంత నొక్క-నెల కత్తయుమామయుఁ జచ్చిపోయిర

క్కటకట! మోహినీరమణి కాలిప్రభావము చెప్పనెల? యం

తటఁ గడునేడ్చి పుల్లయ యధావిధివారికిఁ గర్తృమంతయుం

బటుమతిఁజేసె వెల్లిపడెవారల కప్పటినుండి సంపదల్.

63

గీ. బుద్ధిచే విద్యచే జాలఁ బొలిచియున్న,

దన్ని మంచిసెడ్డ తెఱిగి యున్నదింకఁ

దప్పుపని చేయునాయని తలఁచి దాని

కింటి సర్వాధికారము నిచ్చె మగఁడు.

64

గీ. అత్త మొదలైన వారులేరధికధనము, గలదు, కాలముకలివిద్య కావ్యరచన

మగఁడుమాటదాఁటఁడు, సొగసుగలదట్టి, స్త్రీనడవడిక తెనింగించిచెప్పవలెనె?

—బళ్ళారిపుర నవసంఘసంస్కార సభ—

ఉ. అమోనీశులు దాముఁబాని సకలైకానంద సంధానులై

శ్రీమచ్ఛక్తిలిఖంప నిల్విన వర శ్రీయోంశభావంబులం

దామే దానినెటుంగమిన్ లఘుమతిం దచ్చాసనచ్చేదులై

కామకోధముఖతఃసేవానుభుకాంతౌపక్షదక్షాక్షులై.

66

గీ. కంటికి నదరుగాఁగనఁబడ్డ దానినింబొందును తాహంబు పొంగిపొరల

మోఁసరుచిమఱిగి మానసిచ్చాధికి మాలమూదిగవిందు మందుగాఁగ

బరిపూర్ణయావన బాలరండలదండ నుండమెండగు నిచ్చ సిండియుండ
వర్ణాశ్రమాచార పద్ధతుల్ నెఱవేర్చ మత్తతాపైకాద వృత్తి హత్త

గీ. సతులవైర వృత్తియు, వర్ణసంకరంబు

మాటుమనువు గట్టుకొనుట మానమయను

వేదకాస్త్ర పురాణోక్త విమలనీతి

బద్ధవెరమున్ నిజముఖ్య పద్ధతులుగ.

68

గీ. గూటిలోనున్న చిలుకను గోరిపండు, సూపిపట్టిపంజరమునఁ జొనుపునట్లు

మిమ్ముబాగునేనెదమను మిషనుబన్ని, మంచియిల్లాండుగ్రీవులనృత్యంగజేయ

వ. కంకణము గట్టుకొనియున్న నిరంకుశ పరిజ్ఞానరంధరుల యొకమత్యవిశేషం
బునంజేసి యాబళ్ళారిపురంబునందొక్కనాఁడు మహాఘనరమణీయాజమా
న్య నవగతి సృష్టిరచనాయుత్త ప్రితివిషయంబును, బ్రతివిషయానంతర ప్రి
కటిత కరతలకరాగ్ర పుటాస్సాలన చటులపటు రవనిమేషమాత్ర బధిరీభూ
తసభా సతగర్హపుట గ్రామంబును, దద్రామనాయక కలియుగ రావణాసుర
జ్యేష్ఠభ్రాతృ పిచ్చిరాజ నిరంతరదురంతానంత పోత్సాహప్రివర్తితంబును
బ్రవర్తిత మహామతి మన్ననగలిగిరాయ భిజ్జాభోరు పండితప్రిముఖ దోషజ్ఞ
సంఘముఖ నిర్గతానర్గళ వేగ విభ్రాజదభ్ర స్రవంతీధారాపార వ్యాధిశీ కలి
తాతులితాచలితాలలితాతిఫలితానీకోపన్యాస విన్యాసంబును. సన్యాసవిహి
తబహిస్సుత్రత్యాగ గార్హస్థ్య నియమితకాంతా సంభోగసంఘటిత సకలా
శ్రమధర్మ ప్రవేశంబునగు నొకసమాజ సమావేశంబు నిరంతరాయాత యా
త నిరంతరాయాది నివేశంబుగా జరుపంబడియె. అందు మహామతి మొదట
లేచి యిట్లు సెప్పె.

69

—జాతిభేదోపన్యాసము—

ఉ. ఆదిని సృష్టికాలమున నంతయు నొక్కటె జాతి; వెనక్రసె

భేదము కొండఱుత్థుల పెద్దలు చేసిరి; గాన యిప్పుడీ

భేదమువైరహేతువయి వేచుచునున్నది గాననిరక నా

యొదివిధంబుగానె జనులందఱునుండుటమంచి మార్గమా.

70

గీ. పురుషసూక్తములో విరాట్పురుషునంగ, ములుగఁ జెప్పఁబడినవి జాతులటుగాన
నావిరాట్పురుషశరీర మైనజగము, నందుమనమంగములమయియమర వలయు.

వ. స్త్రీపురుషులుతప్ప వేటుజారిభేదములేదు. అందఱును విద్యాధికులు వైకమ త్యసంపన్నులునుగావలెను. చాకలి మంగలి మొదలైనవృత్తులిష్టమున్నవారు చేసికొనవచ్చును. లేనివారుమానవచ్చును. జంఘమువేసికొనుట, ముక్క-మూసికొని కూర్చుండుట మొదలయిన నిష్క్రయోజనకృత్యములుమాని యెవరికిఁ దోచినట్లువారుండవచ్చును.

72

— సాంఘిక ధర్మచాంచల్యము —

సీ. ఆడికాలమునందు వేదముల్ పఠించి యెల్లలోకంబులీ నేలలేదె? యావెనగ- మన్వాదులప్పటికొప్పుగా వానిశాస్త్రములుగా వ్రాయలేదె? తరువాతవ్యాసుఁడు నరులశక్తినిఁబట్టి బహుపురాణములుగా వ్రాయలేదె? తరువాతఁగొందఱు తత్కాలగతి విలోకించి కొన్నిటినిఁ దగ్గింపలేదె?

గీ. వెనుక నందఱు నాయన్నిటిని వహింప
నంతఁ గలివృద్ధి నొందఁగా నప్పయోజ
కులు పెరిగి వానినిఁజెడఁ గొట్టిచుండఁ
దెలిసి శంకరుఁడు మఱల నిలువలేదె?

73

వ. చిర కాలమునిలిచియున్న సంస్కారణులు దోషయుక్తముగాకమానదు. కావునఁ గాలానుసారముగా మార్పులు గలుగుచుండుట తప్పదు. నేను జెప్పినట్లు మార్పుకొని, సర్వము బ్రహ్మస్వరూపము, జాతిభేదములేదు, అనుశంకరునివా క్యమునమ్మి మనము సుఖముపొందవచ్చును. అనియిట్లు జనన్యంశముచే మహామతియయి సత్యమైన దారికివచ్చియు, జనకాంశముచేమహామతియై యపారథమాగ్రామఃద్రోకిగ- యెన్నిమార్పులున్నను మహర్షులమతమునందు గమ్యస్థానమెప్పుడునునొక్కటేయనియుఁ దమమార్పులట్లుగాక దానిమూలశ్చేదము చేయునవియనియుఁ బ్రతిష్ఠాపేక్షచేఁ దెలియనేరక యాడినమాటలొకదారియుఁ జేయఁదలంచిన మార్పులొకదారియు, మనస్సంకల్ప మొకదారియుంబట్టి చెదరిపోవుచుండఁగా బాహ్యసుఖానురాగాల్ప జనానందకరంబుగా నుపన్యసించి యతండు గూర్చుండఁగా మన్మథుండువచ్చి యిట్లువన్యాసమిచ్చెను.

74

— స్త్రీపురుషధర్మోపన్యాసము —

గీ. పురుషులును స్త్రీలును శరీరమునుధరించి,
పుట్టిరిగనుక సమసౌఖ్యములు న్నవతంత్ర
తయునుగలిగియుండవలె విద్యలనుస్త్రీలు
చదువుటకొక సకలకల్యాణాలవలయు.

75

గీ. స్త్రీకిజైవ్యము నరులు దెచ్చిపెట్టి, నారుగాని దేవునికాసనంబుగాదు
గానవిధవావివాహముల్ కరుణతోడఁ, జేసివారికిసౌఖ్యంబు నేయవలయు. 76
వ. దేవునిచేనృప్తింపఁబడిన పశుపక్షికీటకాది సకలపాణికోటులును స్వేచ్ఛగాఁది
రుగుచుండఁగానొక్క మనుష్యులకుమాత్రము జారశ్వమననేడి? చావివరుసలన
నెవ్వి? కావుననందఱును స్వేచ్ఛగాఁదిరుగుచున్బిచ్చి కారముండవచ్చును. అనియి
ట్లు పృత్యక్షమన్మథుండ పృత్యక్షముగా ననేకవిధభేదగుణంబులుగల స్త్రీపురుష
వస్తువులొక్కరితిగా నుండుట యెట్లు దేవుని సంకల్పమైయుండునని విచా
రింపక స్త్రీలొలుండై గ్రామ్యధర్మానుష్ఠానాల్పజ్ఞానందకరంబుగా సుప
న్యసించి యుతుండు గూర్పుండఁగా నొకబాలనిద్యార్థి లేచి యిట్లుపన్యాస
మిచ్చెను.

77

— దారిద్ర్యధ్వంసకోపన్యాసము —

గీ. స్త్రీపురుషులయంగములెల్లఁజిన్నతనము, నందునందఱుఁజూచెద రందువల్లఁ
బెద్దలైనంతసిగ్గెల? విత్తమువ్యయ, పెట్టిగుడ్డగట్టుకొనుట విడువవలయు. 78
వ. అనదేశమును మహాభాగ్యవంతముగాఁ జేయునాసంసర్గ-రణ విధానమునం
దఱును మెచ్చుకొనిరి. పిమ్మటనగా)సనాధిపతిలేచి ముందునునవట్టణమంత
యు సీసంసార్-రమునకు లోఁబడునట్లు చేయవలెను. మాగడదర్శకులయి బో
ధింపవలెను. అని-

79

— పిచ్చిరాజు వితరణము —

గీ. విధవావివాహముల్ వృద్ధిబొందుటకొక్క లచ్చరూపాయల నిచ్చిజేసె
స్త్రీపాఠశాలలు చెలరేగుటకును ముప్పదియాఱువేల రూపాయలిచ్చె
సకలజాతులుగూడి చదివెడుబడులకు నలువనివేల రూప్యములనిచ్చె
సంసార్-భరమూను సత్సండితాధికై బండ్లదెడువేలరూప్యములనిచ్చె

గీ. సంతఁ గరతాళముల తోడ నద్దివరిస

మాత్త మయ్యె సంస్కరణము మహితరీతిఁ

దనర నాఱుమాసములలోఁ దత్పురమును

గొత్త మార్గంబునకుఁ దిగివుకొనిరి వారు,

80

—నవసంస్కరణ మహిమ—

వ. ఉత్తమవిద్యా విహీనుడైన పుల్లయ్యయిదానిలో నేచేరెను. రెండేండ్లనాటి

కాసంస్కరణము సంపూర్ణమహిమ గలదయ్యె.

81

ఉ. అందఱు వ్రాతతోఁతలను సాంతముగాఁ గనుఁగొన్నవారలే

యందఱుఁ జేతికృత్యములు యంత్రములు నడిపించువారలే

యందఱుఁ గూర్చితోఁగలసి యందముగా భుజియించువారలే

యందఱుఁ స్వేచ్ఛగాఁ దిరిగి హర్షమునొందెడు వారెయచ్చటన్.

82

గీ. ఇచ్చవచ్చినట్లుండని యింతి, దదుపు కొననిసుందరి. యుద్యోగమునొనరింప

లేనియబల, తత్పురమునలేదునుండు, సంస్కరణమిటుసాగి యెసంగుచుండె.

వ. వేదశాస్త్రములను నాశనముచేయఁ దలంచినను బ్రత్యక్షశాస్త్రములైన వై

ద్యజ్ఞోత్తిష కేరళసాముద్రికంబులు వృద్ధినిొందుచుండెను. ఆసంస్కరణ మా

యారనేగాని యితర గ్రామములలో నంతగా వ్యాపింపలేదు. ఇట్లు రెండేం

డ్లు గడచునప్పటికిఁ బ్రజలెంతటి విద్యాబుద్ధి చాతుర్యముగల నాగరికులైన

ను భగవత్సంకల్పమునకు విరోధులగుటచే నొకనూతనశక్తి బయలుదేఱి సం

ఘమునకు లెక్కలేని ముప్పులు దెచ్చిపెట్టె.

84

—నవసంఘసంభ్రమము—

గీ. అందఱికి నన్నివృత్తుల యందును నధి

కారముండుటచేత నొకండు చేయు

పని మఱొక్కండు చేయుట వలన మొదటి

వాఁడు నష్టమొందవలసి వచ్చుచుండె.

85

గీ. హతిధర్మములేమిచే నకలవృత్తు, లిష్టమున్నఁజేయుటలేని యెడలమాను

టయొఁగలుగుటవలనఁగొన్ని క్రియలువినుట, కైనఁ జేరుచో నశించినాపురమున

గీ. చాకలియును మంగలియును స్వకులవృత్తి

విడిచి యుద్యోగవతఃక వృత్తులాను

కొనుటచేత గుడ్డలుతుకుకొనుట బుట్టి

గొఱుగుకొనుట తానె యొనర్చు కొనఁగవలసె.

86

గీ. మగనిదైవముగానెంచుమతమునాశ, మయ్యెఁబైపెచ్చుస్త్రీ స్వేచ్ఛ నాఁపువారు
మండలవలనఁజావునుబొందుచుండి, రతివరెండవపెండ్లాడ నాజ్ఞయుంట.

గీ. పెండ్లియాడిన విధవలువీడుగాక, యున్న మఱియొకఁడగునని తిన్నగాక
దువనితకుభర్తలనధములవలెఁజూచు, చుండిశ్వేచ్ఛగాఁదిరుగును నుండితార!

గీ. స్త్రీలు వతఃకోద్యోగముల్ నేయఁబోవ

వంట మగవారె చేయంగ వలసివచ్చెఁ

జంటిపిల్లలు పాలు లేకఁటఁ జావ

వలసివచ్చె సంసార రూపంబు కనుఁడు.

88

గీ. అందఱును చర్తకానక్షలగుటవలన

స్త్రీలు నట్టులే పోవుటచేత నిండ్లు

పాడుపడుచుండె నెంత ద్రవ్యంబుదెచ్చు

కొన్ననుమగవారిసుఖము సున్నయయ్యె.

89

క. చెప్పెడిచేమియులేఁదిక, నొప్పుగనొకయింటఁ గుదిరియొక నాఁడై నెం

దప్పకయుండిన నుందరి, చెప్పటకైనఁగనఁబడదు చేటికఁగలదే.

90

గీ. విద్యార్థమట్లుంచి వృత్తియేపుట్టుక ఫలమనుకొనుటచే బగలుపెరిఁగ

విగ్రహారాధన విడుదుటచేభక్తి యడుగంటిద్రోహకృత్యములు పాఁచెఁ

గామమాగఁంబె ముఖ్యమగుటచేఁగాంతిపనఁచెడిదేపాదుర్బలత వచ్చెఁ

బశురతియే నీతిపథమాటజబ్బులు బలిసియిటువచేండ్ల బ్రతుకులయ్యెఁ

గీ. బరమనిష్ఠాగరిష్ఠతవలనఁజిత్త

బలమునొందుట కలలోని వార్తయగుట

వలనఁ బరలోకసుఖహాని పొందవచ్చు

నయ్యయో! యెంతమాధాత్ములైరి పృజలు.

91

వ. ఇట్లు మహామతి మన్తధర్మోపాసకులయి నిద్రాహర మై ఘనంబుల కడ్డులేకుండఁ దిరుగుటచేఁ గ్రీమముగాఁ జీవరకుబాలవాక్యము బ్రహ్మవాక్యమయ్యె; అట్లు పరిణమించిన యవస్థంజూచుకొని యెంతగాగ్రీవ్యధర్మ ప్రథాన సంసారులయినను, జంత్వితర సహజజ్ఞానాంతుర మగు మనుష్యజన్మమగుటచే నందుఁ బెద్దలయిన కొందఱు బుద్ధిమంతులు పశ్చాత్తాపపడియే మాయాకల్పిత హంకర్తృత్వమజ్ఞానాంధకారములలోఁ బడఁద్రోయఁగాఁ జేసినవని మోసిన యెడలఁ బౌరుషభంగమగునని స్వప్రయేత్న పూర్వకముగా నట్లే కట్టవడుచుండిరి.

92

ఉ. ఆదిఁ దపస్సుశక్తి ఋషులన్నియుఁ జక్కనెఱింగి వాగిసిరావేదము; పిమ్మటకామెఱుంగు పెట్టిరి ధీరులు కొద్దిమార్పుగా నాదిమకాలమానవకథావినిన్ సుకృతంబుగల్గనంచేదో పఠించునంతజడు లీకలివారి విమార్శనర్థమా?

93

చ. జనపూజ్యత్వ తపఃకళాసుమతుడై సర్వేశ్వరాకర్షణంబునభాసిల్లు ఘనుండుగాక; స్మృతులే పూర్ణంబుగాఁజూడకే డను దుష్పాక్షికుడై మహాయశముకై డంబంబులంజూచు దుర్జనపూజ్యుండెటు? సంఘసంస్కరణమున్ సల్పంగఁజాలుంగలిక.

94

—కుమతిచర్య—

గీ. స్త్రీలబడియందుఁజదువును జెప్పటకయి, కుదిరె మోహిని నుందరి; కుమతిదానిఁ దెలిసి బాలురకుఁ జదువుదెల్పుటకయి, కుదిరి బల్బిరికేఁతెంచె గోరెగ్రమీట.

క. ఆకరణిఁజని మోహిని, నేకరతింగలసికొంచు నింపుననుండెన్ శ్రీకాకరమైసాహస, మేకాకరతీశురూపు నెసగుటమఱియున్.

95

ఉ. ఎన్నికవన్నెకన్నెఁగని యెన్నియొచిన్నెలుపన్ని, యన్న! నేనన్నయినన్న, నన్ననలు నన్నిధిగొన్నయ విన్నఁగన్నవారన్నలు విన్నఁదన్నఁగల రన్న, నెవన్ననపన్ని యెన్నకాయన్నమపెన్నదన్ని రతి నన్నరునన్ను చినన్నకన్నగుక.

96

చ. సురసురచైరి యుద్ధఘనహారత, రావణసాహసంబు, భాసురసురరాజరాజ సము, నూర్యమహేశ్వర తాపకోపముల్

నరవరధీర్ఘదుర్మదము, నారదనుస్సహయధృష్టప్రి, వా
నరవరదుర్భరాజ్ఞ యివిన్మైజములాకుమతీహ కాంక్షికిన్.

97

ఉ, పల్లవగాత్రులందుఁ బరిభార్యలపై బలుప్రేమ, సర్వదా
పల్లవరాశిమిత్రత, యపాత్రమహాంతరసంకరేచ్ఛ, సం
పల్లవగర్వదుర్జయము, బ్రాహ్మణజాతివిరోధబుద్ధి పెం.,
పల్లవయోవికార మివియార్జితముల్ కుమతీహ కాంక్షికిన్.

98

క. అత్రైజుగన మత్తతఁగొని, బొత్తిగఁజెడియొక్కనాఁడు మోహినిగృహమం
దత్తేరుణినిజిత్తజుపని, కెత్తుటఁగని పుల్లయమది నీగతివగచెన్.

99

—పుల్లయ్యవిచారము—

గీ. దేవుడా! భార్య పరునితోఁ దిరుగుచుండఁ
గాంచిచచ్చినయట్లుండఁ గలఁడె? మనుజుఁ
డెంత కర్మముపట్టెనో యీశ్వరా! న
వీనగతిచేఁ బురుషులింతహా నుత్తరి.

100

గీ. ముందు సంభవించెదపెద్ద ముప్పైఱుంగ, లేకపెద్దలపద్దతుల్ లేశమాత్ర
మైనఁజర్చనేయక కీర్తిసందఁగోరి, తెచ్చిపెట్టితిమిరీతి వచ్చెజేటు.

101

వ. ఇట్లుపలువిధంబుల వగచి కుమతియావలికిఁబోయిన తరువాత భార్యంజూచి
దీనతతోనిట్లనియె.

102

—మోహినీపుల్లయ్యసంవాదము—

క. లలనా! ననుపీనునిఁగాఁ, చలఁచుచుబరుఁగూడి యుంటధర్మంబగునే
బలుధనముపోసి నినుఁజెం, డిలియొడిలిఁ గరుణలేదఁటే! నామీదఁ.

103

క. అనఁగా నామోహిని యి, ట్లనియెన్ నాయిష్టమున్న యట్లే దృఢనీ
మననటుగాకుండిన నొ, క్కనిమిషమైన నిలునుండఁ గనునాపూనిగన్

104

క. అనఁగావిఱియాపుల్లయ, ధనముండుట వల్లఁదిరిగి తానువివాహం
బునుజేసికొనఁగలననెడి, ఘనబుద్ధిఁబొమ్మటంచు గట్టిగఁగనరెన్.

105

—మోహినీలేచిపోవుట—

వ. అట్లేపోయెదనని యదిబుద్ధిగల దానివలెఁ గొన్ని రోజులుండి యింటఁగలసమ

స్తవస్తు రూపకధనంబును మెల్లగాఁ గనుమతికి నప్పగించి యొక నాటిఁ రాత్రి
వానిందీసికొని పంచమహాపాతకపట్టణంబు ప్రవేశించి కాపురమును జే
యుచుండె.

106

క. ఈపగిదివానినిఁగలసి, కాపుర మొనరింపఁ గొంతకాలము గడచెన్
శ్రీవతిదయ యట్లుండఁగఁ, గాఁపుకుమతి కుమతియై యొకదినమున ధృక్.

—కుమతిదోహము—

గీ. మోహిని తలంటుకొనుచుండ మోడమంద
యింటఁగల ధనమును సంగ్రహించి యొక్క-
చింకికోక నక్కడనుంచి శీఘ్రముగను
దననివాసపుఁ బట్టణంబునకుఁ బోయె.

108

—మోహిని దుఃఖము—

గీ. అంతమోహిని నీళ్ళాడి యయ్యువాన్లు
గారి నట్టిల్లులాగున బారుమనుచు
నున్న యింటినిఁ గని నగలున్న పెట్టె
తెదకి 'కొనక' దుఃఖానఁ జదికిలఁబడె.

109

గీ. అట్లుపడకొంత సేపేర్చి యద్దికుమతి, పనియెయనియెంచి యటనున్న పాడుకోక
గట్టుకొనితల్లితండ్రులం గట్టుకొన్న, మగనినిఁదలంచుకొనియిట్లుమిగులవగచె.

క. ఆమ్మా! మిముబాసితిదై, వమ్ముగఁజూడఁదగు మగఁబాసితి, నీటుగ
ప్రమ్మలపాలైపోతిని, నెమ్మదలేదంత సుఖము నిప్పులఁబడియెన్.

111

గీ. అనుచు మిక్కిలి దుఃఖించి యంత నట్లు
దలఁచె దైవముం దిట్టుట తగునె నాకుఁ
బండువంటి కాపురమును వదలి లేచి
వచ్చినట్టి అంకువిధవ తాగు పడునె ?

112

—స్వాతంత్ర్యచర్య—

క. పూతగృహిణీనై నకల, స్వాతంత్ర్యముతో సుఖపడఁజాలకయిదియె
స్వాతంత్ర్యంబనుకొనియీ, రీతింజెల రేఁగితినిక రెచ్చందగునె?

113

గీ. పెక్కిబోయి దాసుని వలె బాటుపడి భ
నమ్మడెచ్చుచే పురుషకర్మమ్ము గాని
తక్కినట్టి పెత్తనమెల్ల దరుణిదె, జగ
మంతయును నాడుదానిచే నణగి యుండె.

114

గీ. ఈనిరంకుశస్వీతంత్ర్యమేమియగునా, యనిమహ్నులుకరుణతో “నాడుదింట
నుండవలె బరపురుషునియొద్ద కేగరా”దనుచుధర్మశాస్త్రముల్ వ్రాసినారు.

చ. నర కాసురునితో యుద్ధమాచేసిన సత్యభామ మొదలైనవారి చరిత్రలవల్లఁ బూ
ర్వకాలమున స్త్రీలకు గోపాలేదనియునా, మహమ్మదీయులకు జడిసి మనవా
రిది యేర్పాటుచేసిరనియు, దీనివల్ల స్త్రీలభివృద్ధి లేకయున్నారనియు, నిదివ
ఱలోఁ బోరాడితిమి. కాలి గోరైనను గనఁబడనియని మహమ్మదీయ స్త్రీలెవ
రిభయముచే గోపా నేర్చుకొనిరో? మునివేషముతో వచ్చినప్పుడు పూజించి,
తన్నొందఁ గోరినప్పుడు తృణముగాఁ జూచి సీత రావణుని దిరస్కరించిన
ది. పరపురుషుడనఁగా మర్యాదకు శత్రుపురుషుడనుట. జ్ఞానప్రభావమయిన
పూర్వమున నుత్తమస్త్రీలకు దేనివల్లను భయము లేకుండెడునది. కామప్ర
భావలైన యిప్పటిస్త్రీలకీ శిక్ష లేనియెడల నిప్పుడే ప్రళయము వచ్చును.
ధర్మశాస్త్ర నియమమెప్పుడు నొక్కటియే. శాస్త్రములు వస్తుతత్వమును బ
ట్టి జ్ఞానభంగము గాకుండునట్లు వ్రాయఁబడినవి. కట్టుబాటు తగ్గిన మధ్యకా
లమున శిక్షలధికమయినవి. ఇది మిక్కిలి క్షేమకరము.

116

గీ. ఎంత చదువుకొన్నను నాడుదింటఁ గుదిరి
యుండనియెడల మర్యాద యుంటున్నది
అకట! తుచ్ఛకామమే మోక్షమనుకొను నర
మాత్యులిట్లు నామర్యాద మాసినారు.

117

— మోహినీమహాదళ —

చ. అని మిక్కిలి విచారించి స్వానుభవమువలనంబుట్టిన విరక్తి యతిశయింపఁ
గా నొక్కసారె నకలసంకల్ప సన్యాసముచేసి, కాషాయవస్త్రములు దా
ల్చి “అహింసా పరమోధర్మః” అను మహర్షిశాసనమును లెస్సగా విచుర్చించి
కొండలు మనులు చేసినట్లు బీజములువిడిచి ఫలములుదినచు తేవయాత్రగడ

పుటక నిశ్చయంచుకొని మాంసాదులను విడిచి కాకములు దినుమనుట కృమ
ముగా ఫలభక్షణమును, వాయుభక్షణమును, సదాయోగయుక్త నిరాహారత్వ
మును సిద్ధించుటకేయని యెఱింగి, తన్నజ్ఞానాంధకారములొద్దటద్రోసిన
వారిసే కామకోపాదికముగానెంచి జయేచ్ఛతో ధ్వజమెత్తి, యామోహిని
పరిపూర్ణబ్రహ్మజ్ఞాన రసప్రవాహినియై, మనస్సులు కరంగనట్లుపవ్వాచము లి
చ్చి స్త్రీపురుషులను జ్ఞానప్రదమునిమతాభిలాషులనుజేయుదు నేశాటనంబు
సేయుచుండె. సకల-డబల్బోర్థిపురంబునం బుల్లయ్యయును 118

—పుల్లయ్యదుర్దశ—

క. ఒకముండనుంచుకొని తన, సకలధనము దానికిచ్చి సంతతమునుదా
నికిదానుండైయుండెను, అకటా! చెడుదానికెందెల్లీయాడందగునే? 119
మ. గతధీమోహిని లేచిపోయినపయిక్ ఖద్యోతదీపప్రభా
తతర్ముల్లీరవగానలాలదృశలూతాతంతుడోలాసుఖ
స్థితమూషీకిచకిచిగ్రాచోత్పరిపతద్భీమత్పరోష్ఠిగణా
దృతగంధైక్యచుచుందరీగతిగనెం బుల్లయ్యయు ల్లయ్యయె. 120

—నవసంఘసంస్కారపునస్సభ—

గీ. అంతనవసంఘసంస్కరణాధికారు, లెల్లజనులలోబుట్టిన హీనదశను
దీసివేయుటకై యొకదినమునందు, సభను గావించిరతిరహస్యంబుగాను.
గీ. అప్పదామహామతిలేచి యనియెనిట్లు, మనముచేసినపద్ధతి మహిమయెఱుంగ
లేకమానవులు నుబుద్ధిలేకపాడు, మార్గముబుద్రోక్కిరిపుడవిమాన్యవలయు.
గీ. మంగలిపనిని నందఱుమానుకొన్న, యెడలవ్యవహారముజరుగుటెట్లు? గాన
దానినెఱవేర్చగొందఱుపూనవలయు, ననియతండుండనున్మథుండనియెనిట్లు.
గీ. స్త్రీలు వంటసేయకయుంటచే బురుషులు
కష్టపడుచుండి రింకనాకార్య మాఁడు
వారికే జేయింపనాకయధికారియుండి
చక్క-గాలోటురాకుండ జరుపవలయు. 124
వ. తరువాతసభాపతియైన పిచ్చిరాజులేచి మొదటిమీలే యీనంస్కరణము

చేసితిరిగనుక యీకార్యములును మీరేచేసి లోకమునకుఁ జూపవలెను, అనఁగా నత్యంతము పట్టుదలగల యామహామతిమన్త్రధులు నడుములు విగించిబయలుదేరిరి.

— మహామతి మన్త్రధనీచదశ —

గీ. అటుబయలుదేరి కొందఱి నట్టుబండు, డని విధింపఁగవారు మేమట్లుబండుకునఁగ విసిగి మహామతి యీలుఁదాను, విల్లులునుబుట్టిగొఱిగడువృత్తిగొనిరి
గీ. మన్త్రధుఁడునట్లు బోధించి మార్పలేక, భార్యయునుదానువిల్లులువంటవనులు చేయుచుండికొందఱికట్లు చేయుఁడం నుఁ, జెప్పచునటులుండిర దంతచేటాగాని.
చ. ఇట్లువారు పూర్వప్రార్థనముచే నీచులయి వృత్తిచేజాతిభేదముపోగొట్టఁజాలక మహామతయునకు వన్నె చెచ్చుచుండిరి. భగవత్సంకల్పమయి లోకవ్యవహారోపయోగమయిన జాతిభేదమును మనుష్యమాత్మలెట్లు తగ్గింపఁగలరు ? ఎంతటి బుద్ధిశాలులకయినను దుర్వృత్తితగదు. లోకములో నన్నదమ్ములును, దండీకొడుకులు ననేకులు బద్ధవైరులయియుండఁగా బ్రాహ్మణులునుదురకలును మిత్రులైయుండగ నొకకుండలోని కూడునుదినసంగాని, జందెముత్రెంచుకొని మాలనానికూతును బెండ్లాడినంగాని యొకమత్యము కుదురదనుట యేటినాగరికత ? ద్రోహబుద్ధిలేక “ పరోపకారార్థమిదంశరీర ” మ్మను మహాకావ్యమును బరిపాలించుటయేగదా! యొకమత్యము. మందబుద్ధులయి కొండత్రవ్వెయొకను బట్టుచున్నారగుదా! అయ్యయో ! కీర్తిపయియాశయెంత పొరపెట్టుచున్నది ! పాపరాజుసంతతియిట్లుపాడయ్యెను. 128

చ. వ్రతమునుజేయునపుఁ, గల వారలసంతతనపెట్టునప్పుడుక
నగిరతిసేయునపు వరసంతతిపై మదిలేకపాపరా
జితరులమెప్పుఁగోరి యొకయిచ్చనె గల్గుటచేతనట్టి నం
తతిజనియించె ; భార్యగుణదప్పమినెట్టి యంశంబునోగ నెక. 129

క. “ధనమును, విద్యయు, వంశం, బును, చుర్రుదులకుమదంబుపొనరించు ; నజ్జనులైనవారికడఁకువ, యను వినయము నివీరొతెచ్చు నుర్వీనాథా.” 130

చ. అనువిభుభోక్తి చేమగలు నాండ్రెవరేనురువిద్యనేర్చినం
తన దివి యేలరాదు; తలిదండ్రులు పిన్నటనాటనేర్చునే

ర్షసు, సహవాసముక వికృతిఁ బొందిననిందుని యందహల్యయం

దనుమమాగ్ధదర్శకత వాఁపుదురిందియ దుర్భరాజ్ఞలై.

128

క. కనుకనోహిని చరితం, బును, దలోన్దరచరితను బుద్ధింగనియై

ననుదమిల్లలనయపథ, మునుగొనఁ జదివెంత్రుగాత భువినిష్ఠునుఘ్నో,

129

—సుమతీపాపరాజువిచారము—

క. ఈరితిగఁ దనసంతతి, కూర్రాత్ములఁ గూడి బాగు గోల్పోవక వి

స్తా రానర్థము లొందిన, వారగుటను నాలకించి బహుదుఃఖితుడై.

130

గీ. పాపరాజుచరిత్రము భార్యతోడఁ, జెప్పవినియామె తాఁగిరితనేపు కొయ్య

వలెనిలువఁబడి కొండవైఁ బడ్డయట్లు, క్రిందఁబడి దుఃఖ సాగర మందుమునిఁగె.

గీ. ఇట్లుజెకొంతనేపటి కట్లాతెలివి, తెచ్చుకొని మగనింజూచి తెంపులేని

దుఃఖమునునొందుచు బలుకు తీటునిపడన, పారదీనతతోనిట్లు పలికెనపుడు.

క. నాపలుకులాదరింపక, నాపుత్రీపుత్రకులను నడిపితివి మహా

పాపపుమాగ్ధులను నా, పాపమె యిటు పరిణమించి భంగముదెచ్చెన్.

133

క. అనఁగా వినియాతండి, ట్లని కడునెడ్వంగఁదొడఁగె నతివా ! నేనా

దిని మిక్కిలియపరాధం, బును జేసితి దాన నింత పుట్టెమునింగె.

134

వ. నన్నేమియు నిందింపకుము. నేను మహాపాపాత్ముడను. అని యేడ్చుచుండఁగాఁ

గొంతిశాంతించి సుమతియట్లనియె.

135

గీ. కొఱవితోడ నెత్తినిగోతు కొన్నయట్లు, మనముచేసికొన్నపనికి మనమె వగవఁ

వలదు చూచినచోఁ బెద్దవారుమనల, దూఱుదురు మానుకొనుమింక దుఃఖపడుట.

క. అనఁగా వినియాతండ్రి, ట్లనియెన్ మనకర్మమిట్లు లైయుండంగన్

మనమెయ్యది చేయఁగలము ? మనుజునియత్నంబు విధిని మాన్వంగలదే.

137

గీ. అనఁగానామె యిట్లులనియె నాదియందె, యిట్టివేదాంతమునుబూని యేసుజెప్పి

నట్లుచేసినచో నింత యగునె ? యిట్లు, వచ్చెనే మెట్టవేదాంతంపఁనాళ.

138

వ. ఇట్లు కొంతనేపు విచారించి యుత్తమవిద్యాబలముగలవారగుటచేతఁ గడచినదానికి

వగవంబనిలేదని మహావైరాగ్యము ధరించి యూరుకొనిరి.

139

—సుమతి ప్రియోపవేశము.—

చ. ఇట్లులాక కొన్ని వాసరము లేగఁగనొక్కదినాన నామెమి

క్కటమగు చింతచిత్తమును గాఢతరంబుగ బాధవెట్టె నా

కూట శయనించి భర్తపద కంజములకా మదినుంచి ముందుఁబోక
కటముగ దైవసన్నిధిని గల్పనచేసి నుతించెఁదానిటుల్.

140

— నారాయణస్మరణ. —

మ. హరి ! నారాయణ ! ప్రాపనంహరణ ! భక్తాధీన ! లోకేశ్వర !
హరధాత్రింద్రముఖామరాళిమకుట ప్రాంచద్వంద్యేణ్యలభం
భరవిభ్రాజిత పాదపంకజ ! జగద్బాధాకరేంద్రాభీ
కరదంతావళసింహ ! నీకిదెనమసాగరంబు ముక్తిప్రదా.

141

మ. లలితశ్రీకమలాజ్వలతుల్యవలయాలంకారకామోదదా
మలభాస్వజ్వలజాతనేత్రయుగళా ! మత్తరిచిత్రాతిదు
శృలనప్రాపకఘోరశబ్దమునిశ్చాంచల్యసంఘాన స
త్రులశబ్దాంచితకంబుమంగళగళా ! కైకొమ్మనామొక్కిరిచే.

142

మ. వరవర్ణాశ్రమనిర్ణయాన్తవసమాపారోరుసారకీయా
కరణప్రాప్తజితేంద్రియాగతహృదేకైర్భయభ్రాభితే
శ్వరభక్తప్రతిపాదిత పరిభ్రత సుజ్ఞానాత్తనిత్యమృతే
శ్వరతుల్యపిణ్డమనోంబుజానిశనివేశా ! శ్రీశ ! మొక్కిరించవే !

143

క. పుట్టితిసజ్జనగృహమునఁ, బట్టితి బాదంబులతివవితులయిండు
గొట్టితి నమసంచారమున, బట్టితి భర్తృవృత్తంబు వైకుంఠా !

144

క. ఇష్టమ కర్తృవశంబునఁ, కైష్టమగు దరంబుగాని చేటులనుండ
దప్పక నీసన్నిధికిం, గొప్పదయంజేర్పుమింక గోవింద ! హరి !

145

— సుమతి మోక్షప్రాప్తి. —

గీ. అని సమస్తవాయువులంతరాత్మయందుఁ, జేర్చి బ్రహ్మపదంబును జెందనామె
యహహ ! భీష్మనిరీతిగా ; నామెమనసు, బలముయోగులకైనను బట్టుమనసె ?

— పాపరాజదుఃఖము. —

మ. అంత దివాణమునకుఁ బోయిన పాపరాజింటికి వచ్చి భార్యసంచారము గానక వె
దకును నామెయున్న గృహములోనికివచ్చి తనకుఁ దటస్థించిన యవస్థను చెలిసి
కొని చుహూమోక్షముద్రంబునమునింగి మూర్ఖాకాంతుండై భూమిమీఁదంబడియె.

గీ. అట్లు పడికొంతనేపటి కల్లనల్ల, చెలివినొందిలేచి మిగుల ధీరుఁడయ్యు
నుఃఖమాఁపలేక కనులు దునుచుకొనుచు, నామెపైఁబడి యీలాగు ననుచువగచె.

క. కాంతా ! చింతాకాంత, స్వాంతుని ననుజేసి పరమపదమొందితివే

యితగుననియెఱుంగను నీ, చెంతంబడి నేనువత్తుఁ జేకొనిపోవే. 139

గీ. సుమతి సుమతి యనిజనులు స్తుతులునేయఁ, గొండ నెక్కినయట్టులు కలుకుచుంటి
సుమతి నేటితో నాయంట సున్నమయ్యె, నేఱుడమినిఁ బ్రాణాలనెట్లుదాల్తు.

గీ. కొడుకువలెఁజూచిననుఁ బెంచుకొంటివధిపు, భంగిఁజూచినహాయము పడుచునుంటి
శాంతకోపమేనొందిన శంతకాంత, మొందుచుందువేనింక నెట్లోర్వఁగలనె. • 141

వ. ఇట్లు పలువిధముల దుఃఖించుచుండఁగా శావార్తను విని యాయూరంగల నకల
ప్రేమపురుషులును వచ్చి యామెను సమీపించి తమకుఁదోచినట్లు విలపించిరి. అం
దుబీదబ్రేడ్పిరి. 152

— పౌరజనవిచారము. —

గీ. తల్లి ! కష్టకాలమున నో దార్పిరూద, రించియన్నము పెట్టి పోషించినావు
బ్రతుకుచుంటిమి నీశేరు పాకుకొనుచు, నింకమమ్మదరించు వారెవరు ? తల్లి

గీ. భర్తతోడఁ గాట్లాడినే బైకిలేచి, పోవుచుండఁగా సుజ్ఞాన బోధచేసి
కాఁపురమునిల్పితివితల్లి ! కడచిపోతే, యనుచునొక కాంతకడుదుఃఖమందెనపుడు.

గీ. ఇంక నీయూరు పసపోయె నిట్టిప్రీని, నెక్కిడను జూడఁబోమింక శెంతయోరు
శెంతరూప శెంతసుబుద్ధి యెంతివిద్య, యని సతివ్రతలువగచి రధికముగను.

గీ. పాపరాజెంత విస్తార పాపరాజ, యనను నింటికిఁ జేరు దెచ్చి నది యామె
గాదె ? భూసరస్వతి నేడు గడచిపోయె, ననుచుఁ బండితులువగచి రధికముగను

గీ. ఆలకించి నారే ! మును లార ! “ బ్రతికి, చచ్చినట్టులుండవలెను జచ్చిబ్రతికి
నట్టులుండవలె ” ననుభవ్యతరనీతి, సుమతియందువర్తించిబల్ శోభగాంచె. 157

వ. ఇట్లు తమతమయిష్టప్రకారంబుల వగచి పౌరులు పోయినవెనుక మూఢరాజావచ్చి
పాపరాజుంజూచి యిట్లనియె. 158

క. మంత్రీ ! దుఃఖింపకుమీ, తంత్రములన్నియునుగూడ దైవకృతంబుల్
జంత్రపునొమ్మలు నరులు స్వ, తంత్రతయెద్దానలేదు ధరనెవ్వరికిఁ. 159

— ఆశ్వాసాంతము. —

వ. అనియోదార్పి యారాజుకోటకుఁబోయిన వెనుకఁ బాపరాజు ప్రేమాతిశయంబు
నందేసి భార్యకుఁ బైతృకక్రియలన్నియును యథావిధిగా నెఱవేర్చి దుఃఖముని

డిచి వైరాగ్యము ధరించి యొకవంటలక్క-నుంచుకొని ఖడ్గచ్ఛేదిత సకలశాఖింబైన
వృక్షమువలె నొకగిండ్ల జీవయాత్రగడపుచుండెను. 160

—ఖడ్గబంధము.—

క. ఘోరసురపరవ్రజహర !, సారసభవవాసవేశ సన్నతరామా !

మారసహస్రసహకృతి ! సారసనేత్రా ! మహాఘసంఘవిరామా. 161

—గద్యము.—

ఇది త్రిమదాప స్తంబగూత్ర, కాండీవ్యసగోత్రపవిత్ర, ముత్యసంతానక్షేపారావాహిత

త్రపుత్రవేంకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాపన్నార్యపాత్ర, చినసర్వయ్య

రైకాదశాబ్దపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యస్వీకృతపుత్ర, సకలజన

కారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మర్షితి

సకలకర్మ, నూర్యానారాయణమూర్తిశర్మ ప్రణీ

తంత్రై, యపూర్వాద్భుత చరిత్రయగు

స క లా న ం ద నా మ క

నవీన ప్రబంధమునందు

జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలానందము.

పంచమాశ్వాసము.

క. శ్రీమద్గయ రావణనా, మామితుని ముక్తికంపి యపఞారికి మే

లా మేలుచేసి లోక, స్తోమయునకు నీతిరీతిఁ జూపినరామా.

1

చ. నేవా! దివ్యచిత్తంబున నవగరింపుమట్లు చెప్పఁగావిని యవ్వలికభఁజెప్పమ

ని యడిగిన శౌనకాదులకు నూతుండ్రిట్లనియె.

2

—పాపరాజమూఢరాజభావణము—

గీ. ఆవిధంబుననుండు నాతఁడొక్క, దినమున దివాణమునకేగి దివ్యవిభవ

రమ్యుడై విరాజిలుమూఢరాసుగని, హీనకంఠస్వరంబుతో నిట్టులనియె. 3

క. చిరకాలమునుండి భవ, చ్చరణ సమీపముననుండి దానత్వముచేఁ

బరమయదము మీకిది మీ, కరుణాపూర్ణత్వమున నుఖంబునుగంటిన్.

4

గీ. కాలవశముచే నిపుడునా కాఁపురంబు, సకలవిధముల హీనదశనువహించెఁ

గప్తజన్మఁడనైయుంటి గడనచేసి, యింక నెవరికెఁజెట్టుదు? నీశ! నేను. 5

చ. కావున నింతనుండి యుద్యోగము మానుకొనఁదలఁచుకొంటిని నెలవిచ్చినయె

డలఁ బోయెదననఁగా మూఢరాజిట్లనియె.

6

గీ. అఖిలరాజ్యభారంబు నీయందుఁజెట్టి, యేవిధమగుచింతయులేకయెల్లసౌఖ్య

ములనుబొందుచుంటినినీపులఁగిపోదు, వన్న నామనసునకిట్టమగునె? మంత్రీ.

క. ఇప్పుడు నినుఁగని దేనిని, జెప్పటకును మనసుసాహసింపకయుండె

దప్రకయిఁకనియిష్టము, చొప్పునఁజేయఁమెపుడు మముఁజూడుముదయతో. 7

చ. మఱొకవిన్నవమాలకింపుము.

9

—కృతినంతానమహిమ—

క. “తనకీర్తియెంతకాలము, వినఁబడు నిజగమనందు వెలయఁగనందాఁ

కనుబుణ్యలోకసౌఖ్యం, బున నెంతయు నుల్లసిల్లుఁ బురుషుండనఘా”

10

క. అనుభారతోక్షైః బ్రతినరుఁ, మను బరలోకమున సుఖపడుటకైధర్మం
బుసతికృమింపక యశం, బును సంపాదించుకొనుట ముఖ్యంజెగదా. 11

గీ. దానికిఁజెటువు, నిధి, పశుబంధంబు, తోఁట
యగ్రహారము, దేవాలయంబు, మంచి
తనయుఁడననెడి నత్తపంతానయులను
దగిన గూఢారములు గాస్త్రములఁగలదు. 12

గీ. వానియందుఁ జెటువు మొదలైన యాఱుఁ
గొంత కాలమువఱకును గొన్నిచోటు
లందెఁగీర్తినినిల్పుఁ బ్రబంధ మన్నిచోటు
లందు బ్రహ్మకల్పముదాఁక నలరుచుండి. 13

గీ. కవికిఁ దననాయకునకును, గావలసిన,
ద్రవ్యమిడి యచ్చవేయించి ప్రచురపఱిచి
నట్టివానికి, మఱితనయందువాఁయఁ
బడ్డయందఱికిని గీర్తిప్రబలఁజేయు. 14

గీ. అట్లుగావుననిపుడు మాయాశ్రయంబు
మానుకొనుచుంటివి కవివిగాననొక్క
కృతినిమాకిచ్చి మముఁ గృతార్థతనుబొందఁ
జేయుమిదెనీవు మాకింకం జేయుమేలు. 15

గీ. అనఁగఁ బాపరాజుట్టులేయెనరుతునని, నెలపు వ్రుద్దుకొని గృహముఁజేరియన్ని
చింతలువిడిచికృతినిరచింపనెంచి, దానిమార్గముల్లుచునుండె మానసమున. 16

వ. మూఢరాజునాకనికి మంత్రిత్యమిచ్చి యతనిశత్రువులు కొందఱితండు రాజు
దోహియని యప్పటప్పటఁ దనతోఁ జెప్పటనువిని గడియకొకమంత్రినె
క్కడ మార్చుచుందునని స్వయముగా రాజ్యతంత్రములు చూచుకొనుటపా
రంభించి పాపరాజుకాలములోఁ బరమానందయ్యగారి శిష్యులకథలు వినున
ప్పటియానందముంబొందిన తానానవీనమంత్రికాలములోఁ దాళపుఁజెవులగు
త్రికనఁబడకుండునప్పటి తొట్టుపాటొందుచుండెనంత. 17

—పాపరాజకృతిమాహాత్మ్యము—

క. తనవృత్తికి దగమార్గం, బున నొక్క కృతినరచించి మూఢాధిపునా
భునిజేసి, పాపరాజోక, దినమునవినిపించె దాని తీరెల్లసభక. 18

క. అది పూర్వోదితరీతిని, బాదలుచుదనుఁ గనుకవుల కిపూర్వాద్భుతముక
మదిలోఁబుట్టఁగఁజేయుచు, నిదియుట్లనరానిరీతి నెనఁగుచునుండెక. 19

వ. మఱియుం గతక కభినవనన్నయభట్టారకుం డనుచుదుగల్గింపనోయన
నంతయు భారతప్రయోగ వ్యతిరేకమై, లఘులఘురేఫః యతిప్రాసంబును,
ఆనభేద ర, ల, ల, డ, ద, డయతిప్రాసంబును అనిత్యసమాస కవివరాస
మృతపదాభిండయతియు, నిందుగ్యలియు, వమయతియు స్వప్నేకార తత్సమా
దిసంధియు నిష్టాక్షరసంశ్లేషంబును, విషమాక్షర శతసహస్రంబును, నవీన
నామవృత్తశంఖంబును నయి వెలింగిపోవుచుండె మఱియును. 20

—కౌత్తపాకములు—

గీ. గౌచ్చకాయపాకంబు, పెంకాంబుచ్చె
పాకనూ, పెంకుపాకము, పడవమునుఁగు
పాక, ముప్పెనపాకము, బాడిపాక,
ముడుకుతారుపాకంబు జానొప్పమఱియు. 21

గీ. నిస్తిపిడతపాకంబును, దేలుకాటు, పాక, మగ్నిపాకము, మేడిపండుపాక,
మాదిగాఁగలయద్భుత మైనపాక, తతులనేకముల్గలవు తద్గంధమందు. 22

—పాకశుద్ధి—

గీ. ఇందుఁగలగద్యపద్యము తెవ్వివిన్న, గౌచ్చకంపనైత్రిదగిల్చి గట్టిగాను
లాగినట్లుండు ఘోరప్రళయమువచ్చి, నట్టులుండు సమానవాక్యమునువిన్న

—పాకసారస్యము—

గీ. అంకవేమాటలవియోల? యింతవఱకుఁ, గలయలంకారశాస్త్రానవెలయుదోష
భాగమందు నిందలిదోష భాగమంచి, వేయిరెట్లుపెద్దదిగాఁగఁ జేయవచ్చు.

క. కనులను నులుపుకొనుచు రా, త్రిని నఱమేల్కొనినవాఁడు తెలియకస్తంభం
బును దలఁచాఁడనికాలం, బునఁ గలసారస్యమండె బూర్తిగదానక. 25

—అంధ్రభాషాపారిభ్రమ—

చ. చెలువుగ బ్రహ్మసూత్రములు చేసినవ్యాసునకున్ విరోధియై
తొలుతను వేషముంజెటిపి దుష్టమతంబును దాల్చెఁబ్రహ్మటన్
నలువుగ నాంధ్రసూత్రములొనర్చిన నన్నయకున్ విరోధియై
తెలుఁగును బాఱుచేసె నది తెల్పియె ? యాచ్యులమన్న వారికిన్. 26

గీ. కొద్దితీ పాపరాజును గుణముగాను
దెలుఁగుగత యిట్టిదేయని పలుకున్మంద
రట్టులైన సంసక్తత భావ యట్టులిదియు
నుత్తమనియమముగలదై యుండుటెపుడు ? 27

క. ప్రకటశిలానిభశబ్ద, ప్రకరాసుకనారితేళ హేళశేయో
పకృతియయి యాదినందుల, సకలానందంబుగాక చనుకృతికృతియే ? 28
వ. విద్యాగంధశూన్యలయిన మూఢరాజున భాసమలందఱును, బుద్ధుడప్రాయ
మయినశించు న్యభావముగల యాకావ్యచమతాగ్రమును వేయినోళ్ళబోగ
డిరి. పిదప మూఢరాజువలన ననేకబహుమానములొంది పాపరాజింటికిఁబో
యి సుఖింబుగానుండును. 29

—మూఢరాజమరణము—

గీ. అట్లుఁబండేడులుగడచె నంతశత్రు, భూపతులుసేనతోవచ్చి మూఢరాజు
సకలబంధువర్గంబుతోఁ జంపిరాజ్య, మాకృమించిరి తత్కృం నందుకొనుట.

—నరకృతిప్రశంస—

క. అనవిని శౌనకుఁడిట్లని, యెను గృతిఁబొందిన నరవరు లిపాపరసుఖముల్
గనియెదరని కవిసత్తము, లనుదురు నీవేలయిట్టులంటివి ? సూతా. 31

చ. అనవిని సూతుఁడిట్లనియె నాధునికల్ ధనకాంక్షచేత వా
సినబలువాఁతగాని యదిసిద్ధముగాదబుపూర్వగాధలం
గనఁబడఁదెక్కడెన్ వెదకికొంచిననొకఁగ ప్రతాపరుద్రుడైఁ
గనఁబడునంసగృతాననాక కావ్యమిటివలఁ బుట్టెననియె. 32

క. తెలుఁగునవందలకొలదిం, గలవు మనుజకృతులుగాని కైకొన్ననరుల్
బలుతీవ్రతరములగు బా, ఘలుపడియె గతింబినారు ధరణీపతిలో. 33

క. భారతమును గృహింపిన, శ్రీరాజనరేంద్రకులము చెల్లబడుకృతిరా
 యారాజకృష్ణ* రాయల, కూరిమినుతులొకడునొందె ఘోర కురణము. 34

—పూర్వకవి వాక్యములు—

ఉ. “బాలరసాలసాలనవపల్లవకోమల కావ్యకన్యకం

సుభలకిచ్చి యుష్పడుపునూడు భుజించుటకంటె సత్కృతున్

హరితులైననేమి? గణనాంతర సిమల గంనమాలకౌ

ద్దాలికులైననేమి? నిజదార సులోనర పోషణార్హున్. 35

చ. “ఇమ్మనుజేశ్వరాధముల కిచ్చి పురంబులు వాహనంబులున్

సొమ్ములు కొన్ని పుచ్చుకొని పోలి శరీరమువాని కాలుచే

సమ్మెటవేటులంబడక సమ్మతి శ్రీహరికిచ్చి చెప్పెనీ

బమ్మెరపోతరాచొకడు భాగవతయు జగద్ధితంబుగన్. 36

క. “నృపులకుం గావ్యంబొసంగిన, నపవర్గంబుండంగలరో! యటుగాకన్నం

వ్యవసురగభూషణాంబర, తపనీయాదికము చేతం దనువంగలరో.” 37

క. పనింబూని తువ్వభోగం, బునక్రి కొఱగానిజనులం బొగడుకొయెల్లం

గనుఁగొననిహవరమారం, బనితలంచి వినిర్మలాంతరంగుండనగుడున్. 38

క. అనిభక్తవరులు చెప్పిరి, గనుక గృతులనిచ్చు వాఁడుఁ గైకొను వాఁడుం

గనరిచాపకసౌఖ్యంబులు, ధనమేదోషంబులకుం బ్రధానంబగుటన్. 39

—భగవత్కృతి విశేషము—

గీ. భగవదంకితంబై చాల భానిలు కృతిం

తేయువాఁడును దానిని జెలంగి పోయెర

చూడువాఁడును బహుసౌఖ్య వంతులగుదు

రభిల దోషజాలము దైవమణిఁడుఁ గాన. 40

—విష్ణుత్వవిచారణ—

గీ. అవనిపతియెవిష్ణుండని యుద్ధులేక,

పలికికపులు నరకృతులు నలుపుదుందు

రహా! జగములో గోష్పాదమంతభూమి

లేనివాఁడెవఁ? డెందాఁక నీనియమము? 41

* రాయం! చేరితినుతులును లేక యీలిగిపోయెన్, అనిపాతాంతరము.

గీ. సృష్టియును స్థితియులయందుఁ జేయునొక
కంజ నేత్రుడే విష్ణుండు గాని కోభ
కాదు మద లోభ మాత్సర్య గర్వలైన
మనుషీ తెల్లరు విష్ణుతే యనఁగఁడగునె.

42

— సరస్వతి కవిత్యగుణము —

గీ. సకలమాతయై తగు సరస్వతికినరునిఁ బ్రసాదజేసిన పాపంబు వలననానిఁ
జంద్రుడవని పొగడినయ సత్యదోష, మునుదతక్ర విశుభమును నొంద లేడు.

గీ. కాంతిచే సూర్యునిజయించి కాళియచుంటి
వనిన సతఁడేడ ? నీవేడ ? యనుటె గాఢ ?
యాగుణము దెలియఁగలేక యదితనదు
పొగడికయని మనుజుఁడుల్చి పోవుఁగాని.

43

గీ. అక్షరాభ్యాసమును జేయు నపుడు చేయి
దోయితో “సర్వతి నమస్తుభ్య” మనెడు
నరుఁడు తజ్జగన్మాతకు నాథుడయిన
నట్టి ఘోరకలి చెడినె గొట్టకున్నె?

45

చ. పృథువులు వంశహీనులయి భగ్రిష్టత నొందఁగఁజేసి సత్కవి
పృథువులు విష్ణుహీనులయి పాపుల యూహనసేయఁ బరిపిను
ర్లభధనవీర పూరుషవిరాజితమా మనచేశమున్ మహా
శుభగతి కప్పగించి జనశోభలఁగంచిననీక విత్వమే.

46

గీ. సంసక్రతానారములు మూలఁజతిసేబడఁ దెనుఁగుమీతినతరువాత దేశమిట్లు
భగ్రిష్టతకురాఁగలక్ష్మీసరస్వతులకు, ప్రైమసుమాట యిల్లిరి ధీరవరులు.

47

— బ్రహ్మవిద్యాదుర్గతి —

గీ. పృణవరనగాన విద్యను గ్రామ్య ధర్మ
గతికి బలివేసి, ఛందఃపరీకాశమగు క
విత్యము మనుష్యమాతృల వినుతిపాలు
చేసి, పండితుల్భక్తినిఁ జెఱిపిరకట!

48

—సత్కృతినంతాన స్వరూపము—

వ. కావున లోకోపకారకములైన యుత్తమనీతి గొంభములను గవులచే భగవదం
కీతంబులుగాఁ జేయించి తాము ప్రియరచఁబడుటయు, శ్రీరామవంద్యాదుల
వలెఁ దాము సత్యమైన పవిత్రవక్త, గల వాడైనపుడు మాగఁగ దర్శకములు
గా నుండఁ దమచరిత్రములను వ్రాయించిండుటయు నరులివఁ గృతినంతాన
మనంబును. భోజరాజాదులిట్లే చేసిరి. ఈకృతివిషయ ఘట్టమును జదివిన క
వులు, శాంతులు, రసగర్హణ సమర్థులు, పరోపకారపూరిత లు, శిష్యభిక్షు
తననాశవాసువాతనగ్రంథోద్ధరణసుకీటులు, ధనవంతులు, నిర్మలకీర్తిమం
తులు నయ్యెదరు.

19

—పౌరకృత మూఁసరాజమరణ ప్రశంస—

క. ఈరీతిఁదటస్థించిన, యారాజావన్ధగూర్చి యాపురజనముల్
వేరితులవాడుకొనం, బ్రారంభించిరి మనస్సువచ్చిన యట్లుకా

20

వ. అందురాజభటు లిట్లాడుకొనిరి.

21

క. ఈరాజును సేవించుట, కారంభించి యుదునెలతైనఁగాలే
చౌరా! వేలుగడించితి, మీరితిప్రభువుదొరకడింకేటాన్.

22

వ. నవాచారాతిబలు లిట్లాడుకొనిరి.

23

క. మనపనులితనిసహాయం, యననెఱవేటినవి చాలఁబూర్తిగనిఁకమీఁ
దను బరరాజేమితలం, చునొ?మనపట్టుదలయెట్లు శోభిలఁగలదో.

24

వ. శ్రాంగుఁబోతు లిట్లాడుకొనిరి.

25

క. దినమునకొక కాయనిడుచుఁ, దినదేహములాగుఁజూచి దయలో నెపుడు
మనలనుమన్నించినరా, జునశించెనుగంటిరే? మనసుకృతమిటుండెన్.

26

వ. వారకాంత లిట్లాడుకొనిరి.

27

క. ధనమిచ్చుట నగలుంచుట, మనకదియొకతెక్కఁగాదు మానకయెప్పుడుం
దనభార్యలు మనసేవల, నొనరువఁజేసి మనపుణ్యమొప్పదే? చెలియో.

28

వ. ఉద్యోగస్థు లిట్లాడుకొనిరి.

29

క. మఱలనునమ్మి సమస్తము, మనపైఁజెట్టిన ప్రభువును మాఁకిమఱియు
క్రిసిదొంగలెక్కవ్రాసియి, కనేకాలుపుగలదు? మనము కలమునుద్రొప్పకా

వ. ఆస్థానపండిత కవులిట్లాడుకొనిరి.

61

చ. ఘనుడేవు విష్ణుమూర్తివని గట్టియబద్ధములాడి మూఢరా
జునుగొనియాడి డబ్బెపరిశుద్ధమటంటిమిగాని తాగుడుకా
ధనమును బోడుసేయితతి నాయక! యుత్తమమార్గమిద్దగా
దని తగునతిపోధము రవంతయుఁ జేయకపోతి మయ్యయ్యో.

62

వ. పతివ్రత లిట్లాడుకొనిరి.

63

గీ. ఇల్లుదాట పీఠికి రోగ నేమికొంప

మునుగునో? యని భీతినిఁ బొందుచుంటి

మిపుడు మనవ్రతయులు ఫలియించె బాపి

పేరుచెడ నేటితో శనివిలుగడయ్యె.

64

వ. కర్మబ్రహ్మవాదులైన యీశ్వరలిట్లాడుకొనిరి.

65

గీ. విగ్రహారాధన విడనాడరాయని దేవాలయంబులు దిబ్బుజేర్చి
విధవలనుదయతోఁ గెండ్లాడరాయని పలుపుర భార్యలం బాడుచేసి
బంచమాన్నంబును భక్షింపరాయని యీశాములకునీటి నీరుకలఁచె
నీపిచ్చిఁ రక్షంబు లికమానరాయని ద్విజలజంఁదెంబులు తెంపఁజేసె

గీ. నేమిసెప్పదు దురవస్థ; యీకలియగ, రాక్షసునివలెఁ గాలితోరాచివైచి
నాఁడు; పాపాత్ముడుగతిఁచె నేడు; జన్మ, మైత్రినందుకు నంతోపమిప్పుడబ్బె.

చ. జనులరహస్యపాపముల బాడలెఱుంగఁ దరంబుగాదుగా
పునఁపర్యభుండు నారకముఁ దునటంచు విధించె శాస్త్రమల
జనులకుఁ బాపకృత్యములు సల్పుట కాజ్ఞానంబు. పాపిఁడూ
జనపతి శత్రుపీడగని చావునుబొందుట యొకరి-యబ్బిమే?

67

చ. ఆమలిన వీడిహోత్కరుచియొటను విస్తృతరాజవంశవృ
క్షములకుఁ బెట్టుమఁడు, శుచిసారముగల్గుట హేమకారగ
ర్భమున జనించు నుబ్బునణపందగు మందగుచి పుష్పిసామ్రా
ల్లమువలెఁదిన్న మూఢుకు శలంబుబలబుం గలంబుఁ గూలవే?

68

వ. ఇట్లు నిర్వంశుండయిచచ్చి మూఢరాజు దుఃఖానభూషితుండును, సజ్జనమాషి
కుండునయి నరక హాసంబులోఁగూలె.

69

క. బ్రకితనయపు మునివరో, వితథర్మంబులనువిడిచి యెని పుష్కలము
ర్గత" యనుమునీతిగిలెనె, వృత్తిహందినదప్పదు? మునిండులవలకున్. 70

— బ్రహ్మనంద పరిపాలన —

గీ. అట్లులరాజ్యవీరము వాక్రమించి, నవ్వీసూతనపభువు మున్నెఱిగింపి
దేలిసినట్టిపూర్వాచార దీర్ఘదండగుట, చేతనద్రవ్యతమతవృద్ధిజేయఁబూని. 71

క. దానికళత్రపులగు న, న్నానవిహీనమతములకు నానశముచేయించి
ఘోరియదివలకునున్న న, ఏకాచార పరులవైచేయింపించెన్. 72

గీ. అట్లుకడహతిగాఁజేసి యప్పుడవుడు, వారిలోవాదములుచేసి వారిమనసు
ద్రవియద్రవ్యతమతము ధరింపఁజేయు, చిట్లువారిలోగలపాంబు తెచ్చఁజేసి.

గీ. అట్లుగటఁజూచి వారిలోనమితమిట్టి
శాలులైనవిద్వాంసులు సాహసమున
వాదములుచేసి కడునోడిపాటుచుండి
రహా : క్రొత్తదానిపని యంతయ్యెంగడకు. 73

గీ. పానమనాఁగ, నపానమనిచెడుపానఁదెల్పఁగఁ, దిలఁపానఁడను
నాగవాసమనాఁగ, నాగవాసమనియనాఁగవాసపుటేల కానినందు
మాలయూత్రత నాయమాలయూత్రతనా, యమాలయూత్రమజపమాలఁగాఁగిలు
మహిదేవసేవనా, మహిదేవసేవనా, మహిదేవనిష్ఠనా మహిమఁగిలు

గీ. నేమియందు? బ్రహ్మనందభూమిపభుఁడు
దనదనము సభాస్థలిని బోధించునీ
నిట్లు దుర్వృత్తివిడిచి యహినసుగతి
నునిరసమొంగునరుఁ డాయూరసార! 74

గీ. వేశ్యాంగనలఁజూచి నెట్లైనపులునవ్రుచ్చది నుంచయిటాని ననెడివారు
దేవవిగ్రహములు త్రిలకించియర్చకుండివి తోనులేదని యెంచువారు
చూడవచ్చినస్త్రీలఁజూచి సంఘంబులోఁ జెడుమిథివారిండ్ల దిడిడివారు
దేవాలయంబుపై దీపించుబొమ్మలఁజూచి యజ్ఞాన్ములై సోలువారు

గీ. వైరిసంకరపురదుష్టులట్టివే, ఘనవసంతోత్సవంబులు గనుటకెని
యట్టివారున్నచోలులఁ గట్టుచేవ, తాలయంబులువ్యగ్రంబులనుజుండె. 75

సీ. వార కాంతలుపాడు వరగీతముల్ విని భక్తివృద్ధింబొందఁ బరఁగువారు
బహువిధదీపికా పృథఁగాంచి దుష్టచింతాంధకారంబు పోనడఁచువారు
ప్రత్యేకపాతకగాన సూక్ష్మార్థములు చెప్పి భగవంతునామముల్ పలుకువారు
జేవునీదర్శించి దివ్యభక్తినిఁ గనుల్ మూసి యీనందంబుఁ బొందువారు
సీ. నైరిసంకరపురభిష్టులట్టివేళ, ఘనవసంతోత్సవంబులు గనుట కేగి
యట్టివారున్నచోటులఁ గట్టుజేవ, తాయుంబులువృద్ధంబు లగుటయెట్లు. 77

సీ. బాటసారులఁబిత్తి పరమసంతోషేన స్నానార్థమునుశీతజలమునిచ్చి
పానకంబునువడవప్పు మామిడివండ్లు పెరుఁగునన్నంబు సంపీరిగనిడి
మంచిగందముఁబూసి మల్లెపూదండలు మ్రోడవేసియత్తరుల్ మేనరాచి
నన్నవస్త్రంబులు ఘత్యముల్ చెప్పలు వినరుఁగట్టులువండ్లువిడచెములుసిడి

సీ. వారు దాంబూలచర్మణపరతనుండఁ

జేత విసరుఁగట్టునుబూసి సేవఁజేసి

దృవ్యముగల పుణ్యాత్మలు ధన్యులగుచు

నుంజీరావసంతంబున నుర్వియందు. 78

సీ. నేత్రపర్వ స్వచ్ఛదాత్రి నాయకపల్లివితప్పుతద్రమ లతలవలన
రసనోరుపరేక్షురసర సాలభలా? సరసపనసఫలాంశములవలన
ఘృణపర్వామలఘనమల్లికాముఖానుసుమసుమనోరసములవలన
శ్రీవణపర్వానేకశారి కాకీరకోకిలముభ్యుకిలకిలకలర వములఁ

సీ. దనుసుపర్వమలయమారుతంబువలన,

నిండ్రయముల రాజగుమది కింపునెంచి

మహి వసంతకాలమునఁ గామంబు ద్వగుణ

మనన యార్యోక్తి నది నల్పుకొనుచునుడె. 79

క. శ్రీమతాగ్ర-లంఠైజన, సామాన్యులకు ముదమిడ “వసంతేద్విగుణః

కాదు” యనెడునార్యోక్తిని, ధామాన్వితజేయుటయును దగనట్టిదియే? 80

—గుళ్ళపై బొమ్మలు—

చ- అనుపమదృష్టిదోష పరిహారములన్నది యిట్లులుండఁగా

జనములభక్తినిశ్చలతఁ జక్కఁగఁబట్టిపరీక్షఁజేయుట

పనికొఱకాలయంబునను వానియవిధించిరి బూతుబొమ్మలకొ

మునులవి యిట్లుబాతె యయిపోయెను దుష్టమతాభివృద్ధిచేకొ.

81

క. మానులనిశ్చయమిదియొ గానియెడ న్నోక్షమిచ్చు ఘనతలములబూ

తేనీతికొస్థాపింపని, బూనుదురివిలేనిగు భృముఖ్యములెగి దా!

82

క. జడమతి యిదితెలియకతా, జెడిపోవుటలుండ నొకరిఁజెడఁగియునయో

గుడులసలే చెడఁగియుం, గడఁగును రెండును దెలియని ఖలుండయ్యయ్యో.

83

—పాపరాజవిలపము—

గీ. అట్టియెడఁబాపరాజోకహంసతూలి, కాశయనమున శయినించి గాఢవిరహ
జేదనాధీనహృదయుఁడైవివిధగతులఁ, బరితపించెనునుతురూపంబుఁదలఁచి.

గీ. అట్లుపరితపించి పురుషుండగుటచేతఁ, గొంతవడికిఁజైర్జయమెచ్చుకొనితిరిగి య
ధాన్యకారముగానుండెదత్సమయము, నందుజాముపొద్దిద్రెక్కిన యట్టివేళ.

—దామోదరశైష్టవాగమనము—

గీ. పడకసామానులును వంటపాత్ర్యునాక

హయముపైనుంచి యధ్దానిననుసరించి

నడుచునొకకూలివాఁడును బడుచుండనము

వెలయునొక భామయును దనవెంటనడువ.

86

గీ. గతవిసంబునవంట గావించిపెరుమాళ్ళ కారగించినపులిహారమూట

తిరుమాళ్లపుంబుట్టి తిరుమణియద్దముల్ పెట్టికట్టినబొబ్బుపెట్టెమూట

హరితియిచ్చ కన్నూరంబుసాంబాఃః పెట్టినపెరుమాళ్ళపెట్టెమూట

నేర్చుగానుతిని గీర్వాదిదోవతుల్ పెట్టినట్టిగఁజ్జినట్టిమూట

గీ. రెండుబుజముల నటునిటునుండఁదొళిసి, పూసతావడములు కంతమునఁదనరతి

ఖవశైష్టముండెతనకలాంగుండమిత, నీరతనుఁదొక్కపంగనామాలదారి.

87

చ. అనయముఁ గృష్ణయందు శివయన్నపదంబునువినన్నచోఁజెల్లల్

ఘనముగమూసికొంచునికఁ గర్తముచాలక స్మార్తుఁడెవ్వఁడేకొ

గనఁబడినంద్వరకొ విసరుఁగ్గజ్జముఖంబున కడ్డుపెట్టుకొం

చనుచితవృత్తితోడ నిలులాపురవీధిని వచ్చుచుండెదాకొ

88

చ. పాపరాజట్లు వచ్చుదామోదరావార్థంబాచి పిమ్మట.

89

—కామినీవణనము—

- నీ. నిజముగాఁబండు దానిమ్మగింజలెయివి, యనశెట్టికప్పవండ్లమరుదాని
నిజముగానిమకాలనీరజంఁగెడియనఁ, జెనుటహొట్టులమొగమమరుదాని
నిజముగామడికఁబూనిన నల్లత్రాచిది, యనజుట్టునిగజడ యమరుదాని
నిజముగాఁ బూలనీనిన తీరఁగలివియనఁ, బూలబంతులుచేతఁ బూలుచుదానిఁ
- గీ. దప్పకిది మంచిభోగకాంతయ యనంగ
నుదుటఁ దిరుఱ్ఱాన్తపుంహొట్టు పోదలుదాని
సిగ్గు వీనమంతయులేక చెలఁగెను మగ
వారిఁ జేతఁగ్రోసికొనుచు వచ్చుదాని. 90
- క. అనయంబుఁ జెనుటహొట్టులు, కొనగోటకమీటుదాని గుబ్బులన్నె నైఁ
టునుజాటుచుదాని జెఱం, గునుజేబూని విసకకొనియెచుదానికా. 91
- క. పూరుషహృదయవిదారణ, దారుణయుద్ధాదికాలదర్శకసేనా
భేదీనాదాయితరశ, వారాజింసింజినీనదయగుదానికా. 92
- చ. అష్టామోదరాచార్య భార్యంగామినిం విలకించి పులకించి సంభ్రమించి
యట్టేనెట్టిమాపులు చూచుచుండ నందిభోవతండు నమిసిరించి పాపరాజుంజూ
చియిట్లనియె. 93
- క. ఆయ్యా! యోగ్యంబగు బస, యియ్యారవొరకునెమాకు హాకనాల్లది నా
లియ్యొడనుంకి చనియెదము, చయ్యనసెలవింకు, పొర్లిడ్డచాలంగనేకెక్కా. 94
- చ. అనదినిపాపరాజువితహ్వనముద్రములో మునుంగుచుకొ
మనమునఁ గొండకెక్కినటు మానితత్పత్తినిఁబొంది మాగ్గుకాది
యనవనియింపవచ్చునచ మోదముతోనటు వారులోనికిం
జనిదిగివంటచేసికొని సావనియుండిరి సౌఖ్యపూర్ణులై. 95
- పెక్కువప్రశంస.—
- చ. అనదినిశౌనకుంఁజిలుల నాడె జనుల్ తిరుమాన్మమంధరిం
చేస హరితుల్లులందు మునుఁజెప్పితివంగట నిచ్చువీవిధం
బునవినరానిచాక్యములు పూర్తింగబిగ్గిని వేమికారణం
బనవినిరెమహర్ణామహామదమందుచు నిట్లనెందరకా. 96

—విశిష్టాద్వైతమతప్రభావము.—

క. పరకటజ్ఞానక్రిమసా, ధర్మోపయోగమనుసారిమతంబిలగానీ

రితినయింపదగను? దా, నికింగలప్రభుదానగతియె నిలిపెనుగొప్పక. 97

గీ. మొదటరామానుజాచార్యుఁ డిదియెఱుంచి

గుఱినిమిత్త మొకహరినె కొలుపుమనియె

శివునిఁడట్టుమగియెటనుదెప్పలేదు

వీరునకుమఁదెచ్చిన దురాచారమిచ్చి.

98

క. సారాకారోకారమ, కారాకాగజ్జులైన ఘనధీరుఁడుల

స్మృతమణివిప్రశ్రీల, కారయభేదములెంచ నాయితపడునే.

99

—వారివారప్రశంస—

1. శివబ్రహ్మాటమలా శ్రీమదాకాశయి పురుషోత్తమునివాససూమిగాదె?

శివబ్రహ్మణ్యమన శేషపన్నగరాజుపరకజనేతురీతల్పంబుగాదె?

శివకరాయుధమన శ్రీశ్రీహంబు నారాయణసూర్య వుండ్రంబుగాదె?

శివమణిమధ్వితాన శ్రీరసముద్రంబు హరిసే ఖినిద్యాగృహంబుగాదె?

గీ. ఎఱుకెఱుకలనిపునిచే నిమిడినట్టి, చిన్నిబాణమేగాదలే? శ్రీధవుండు

నాకుఁజల్లలోకములకుమీకవాని, నీకుండు శివుండుగాడె? మునీశ్వలార. 100

2. హరిపావనజేతందాలిచి, హరిహంతురు హరినిశిరసునందిమకొని శ్రీ

హరినిపునఁసరిగొనా, దీగమనఁదలంచులివుండు హరిదాసుఁడుగాడె? 101

—వైష్ణవదురాచారము.—

గీ. ఇటుపరస్పరాధిక్యైరయీశహరుల, యందుభేదముల్గల్పించియాత్మనెఱుంగు

జ్ఞానసంపాదనముచేయి మానినట్టి, నామమాత్రవైష్ణవులను నేమనఁదగు?

గీ. మఱియొకటి భాచార్యుని మతమునందు, గలమహారాజులపనులుగాంచినయెడ

వైష్ణవులుచచ్చివచ్చిన పాపపుణ్యను, తెల్లరహసుస్వప్తంబుగావెల్లడియగు. 103

ప. ఇంకఁ బెక్కుమాటలే! కొన్నిప్రదేశములలోఁజేయు కందుకోతనవాదులం

బాచినయెడల వీరియెఱివెనుహానితి ప్రవతకానమఁదెయుం బిల్లవానికైనం దె

ల్లమగును.

104

గీ. భక్తియభివృద్ధియగుటకేర్పడినహరిమ, తాళముదెలియఁగాలేకస్వార్థపరత
తొమతద్వేషులగు వీరభూమిజనుల, యొకమత్యముచెడఁగొట్టి నట్టివారు. 105

గీ. ఇపుడునేనన్నమాటల నెఱింగివీఁకు, పరులరంధ్రముల్ వెతకెడు పాపియనక
తప్పుచెప్పినవాఁడనిశమదులోప, ములను దిద్దుకొందురుగాక బుద్ధియుతులు.

క. ఈరీతిమంత్రయిలటను వారుండఁగజరిగినట్టి ప్రమదకరసమా

చారముచెప్పెదస్థిరమతి, మీరందఱువినుఁడునందుమిప్రభులారా. 107

—కామినీపాపరాజునురాగము.—

సీ. నన్నకోకనుగట్టి ప్పానమాడెడువేళఁ దిప్పకొనుచువిందెచ్చెవేళ
నందముగాబట్టిలాఁగఁజ్జెడువేళ శిశుంబుగావంట నేయువేళ
నిలుపుటద్దముదూచి తలదువ్వుకొనువేళ వడివడిగాఁత్రొకదొడుగువేళఁ
బండుతా బూలము భతకొచ్చెడువేళ బాగుగాఁబాటలు పాడువేళఁ

గీ. బటుతరాళతోఁదనుఁజూచు పాపరాజు, పైనిఁ గ్రొంగంటిదూపులుబఱపుచుఁజేలు
నవ్వునవ్వుచు వానిమానసముగలఁచి, వేస్తినావైష్ణవఁగన విపులముగను 108

సీ. మందమందుఁబరుండి మంగలివానిచేతనుగాల్లుపిసికింయకొనెడువేళఁ
బత్రికఁచేఁబూనిపడుకఁకుర్చిమీఁదఁ గూరుచుండిచదువుకొనెడువేళఁ
దంబురాశుత్రివేసితాళంబునరిపెట్టి బాగుగాజావఱుల్ పాడువేళ
మేలుగాఁజల్లని గాలికై మంచివేషమువేసి సొగసుగాఁజనెడువేళ

గీ. నాశతోఁదన్నుఁజూచుతదబ్బినేత్రం, జూచినర్మముల్ బలుకుచుఁజొక్కిపకప
కమనినవ్వుచు దానిచిత్తమునుగలఁచి, వేసెనాపాపరాజును విపులముగను.

గీ. ఇటుపరస్పరప్రేమచే నెఁగువార, లిద్దఱునుదగినసమయ మెప్పుడుదొరకు
ననుచుమిక్కిలితొందరనందుమండి, రీవిధమునమూఁడుదినము లేగనంత. 110

—దామోదరగామిసంచారము—

గీ. త్వరగఁబడగంటలకుఁబ్రసాదముభుజించి, భార్యనక్కడనుంచియావైష్ణవుండు
బంటుతోఁగూడ నాచుట్టుపట్లనున్న, పల్లెలకుశిష్యపూజలు పడయఁబోయె.

గీ. అట్లుపోవుటకుముదంబునందుచున్న, కామినీపాపరాజులకర్మ మొయనఁ
బాటలనుసేర్చుకొనుటకా భామకడకు, వచ్చుచుండిరాపట్టన భామలెల్ల. 112

గీ. అట్టిభామలనేమియు ననగలేక, భగ్గిమనుబొందుచునుతిలేనివానిభంగి

బాపరాజన్నివనులను వదలివేసి, యూరకేశాండరపడుచు నుండెనంత 113

—సంధ్యాకాలవర్ణనము—

క. హరిలోడలందుచునాడెడు, హరుననగముమూసినట్టియక్షులనంగా

నరుణాస్తమితోడిత, హరిశశుగొప్పిరిజలేళ హరిహయదిశలన్. 114

—నూర్భాస్తమయవర్ణనము.—

సీ. సర్వేశ్వరుండైన, శర్వుండుతాండవ మొనరింపజల్లగానుండుటకును

దమ్మండ్రొచందుర్గుండు తనప్రభావము మీఱనెల్లలోకంబుల నేలుటకును

వ్యాపారములుచేసి యలసియుండినలోకములుచుంచినభునిద్రా బొందుటకును

యానశ్రమములైన యాత్మరక్షాశ్వాముల్ మేల్మీదవచ్చగడ్డి మేయుటకును

గీ. జియ్యబట్టిదుష్టుత్తముల్ చేయుకుండ, బురుషులమదమునుహరింపజుట్టినట్టి

కామిరీయంత్రములుమేలు గాంచుటకును, లోకబాంధవుండస్తాదిలోయకరిగె.

—చంద్రోదయవర్ణనము—

చ. అనుపమలోకగాతుండు దిగ్బరుడాదరజతాద్రి ధాండవం

బొనరుప నల్లమిన్నుతల నుండివగంగ చలించిచుక్కలై,

తనరుటనీటిపెచ్చుడిగి తత్సమహాసితభాచిహ్నపా

వనవనజాతశేఖరము వంశజగంబులు చూడఁ దూర్పుగాక 116

సీ. చందమామనుజూపి సంతోష మొదవించి పిల్లలకన్నంబు వెట్టువారు

దంధనపదములు తఱుచుగాఁబాడుచు బొలములోఁగాపుండఁ బోవువారు

బదిమందిగుమిగూడి పరమసంతోషులై శ్రీరామభజనలు సేయువారు

సరియాడువారబుజ్జాలువేసికొని బల్వేడుకనువృట్టు లాడువారు,

గీ. గామినులుదమంతటవచ్చి కౌగిలించ, మేడలెక్కివీణాదులు మీటువారు

నమురిసనులు వల్లనిర జువయినవెలుగఁ, బ్రాణులత్యంతసంతోషపడవెయపుడు

—కామినీశృంగారము.—

సీ. అతిశీతమలయమారుతమునుదనచేతి విసరుగఁజ్ఞిమరుత్తువెలయఁజేయ

నరుణమైవిలసిల్లు నధరచింబంబును దారిబూలరాగంబు తనరఁజేయ

మేలిమిబంగారు మింకుగాత్రమునకుఁ బనపద్మకపుంజీరప్రభలనొసంగ

నడ్డబాసనుదుద్దులందొప్పువచ్చిల ప్రభలకువెన్నెల వన్నెవెట్ట

గీ. స్వరముకోకిలలను సిగ్గుపఱుపఁగాలు, సైనికాలుంచిజావట్లు పాడుకొనును
బరుటశయనించియున్న యావైష్ణవనతిఁ, జూచి పాపరాజతమినిసోచిమాచి

—పాపరాజదుర్బుధి.—

క. ఇదెఱుంచి సమయమందును, మదమందుత్వగృహింజలితమానసుఁడైన
మృదమున విటపతివేషము, బొదలనమీసెంచియుట్లు ముద్దుగఁబలికెను. 119

క. నీపాట నిశ్చయంబుగ, మాపాలిటిభాగ్యమయ్యె మదవతికి! నీ
వీపాటలెడలనేర్పితి నీ వీపాటిగఁగఁడునీకు నెక్కడదొరకె.

—కామినీశృంగారచేష్టలు.—

క. అనవినియాతనిఁ గనిది, స్రునలేచిపయఁబను సర్వకొనుదుఁబయి ని
గ్గునుగల మానఁచందం, బునఁ నతామినిసెడముఖునగనిలుచు నెడ.

గీ. అట్టులుండఁగాఁగనియతం డనియెట్లు, సృష్టభాగము మున్నెపుఁ బెట్టి నాట
మేముచెసిన యపరాధ మేమి? యనఁగ, నతిసకళియగురాలయ్యె నల్లతానె

గీ. ఏమపరాజనను నెంచినన్ను, జూడఁకంటివే! లొకైకమందఁబాగు!
యనియతండనఁజెఱుపవృత్త తరనన్ది, సౌగంధగనతనిఁ గేరఁగంటం బాచునుగద

గీ. నీవె విద్వాంసురాలపు గావు నేమిటి, నూడఁజుదపుకొంటిని నీకు నెఱుగవలె
నొక్కసారి నాచెవిబడ నొనరిచినను, ధన్యజేయుమననది యుత్తరీతియన్.

—కామినీవాక్పాతర్యము.—

క. శ్రోతలముననబలనఁగ, సావితంత్ర్యములేకయున్న నగుటను బుట్టును
ప్రీతినిఁగనకుంజిననే, కీర్తననం చాగమునొనరింతును చారిత్ర.

క. ఈపగిది మీరుచచ్చట, నాపాలించి బహుధకలు ననుచుయఁగనుచు
నాపలుకుబవనఁగోరుట, శ్రీపరవైకుంఠపడవి చేకూరుటయే.

వ. అని ముసి ముసినపుల్లు నపుడున్న యాకామినియచిపొయ మెఱింగి పొట్టి
మాటలతోఁ గాలయాపనముచేయనొల్లక పాపరాజిట్లనియె.

—వృద్ధనాయకత్వము.—

గీ. పండ్లుదెఱచి మాట్లాడినఁ బలుకరాని

కంపు, ముద్దిడినఁ బొదుము కంపు, తమినిఁ

గాఁగిటనుజేర్చినమునలి కంపుచాలి?

యీముదునలిమగండు నీకెచటదొరకె.

—కామినీసాహసము.—

క. అనగఁ దమిళాచలేకా, వసితానుభి వాన్మపైనిఁ బడికొనిలిచే
కొనిముసలిమగఁడు నాకేఁడనుచుండన్మంత్రియసరమానిననారా. 129

గీ. నిదవనతఁడుఁ గొనిటఁజేర్చి వెన్నెలఁగల
నరవమువయినదానితో మన్మథోని
రావ్యసౌఖ్యముఁగూడ రాత్రియెల్లఁ
నిట్టిగఁ గడపెను దెలవాఁడు ముచ్చదనను. 130

—పరిభావవర్ణనము.—

గీ. సన్మోక్షకసంచారము సలిసిరచిన్మ మిన్నిలల కోర్వకఁ యాశుగతిని
నుచునుసర్వవలయుజేరు చున్న ముష్టి, కుని శ్రమదీర్ఘనవఁజల్లగాలివీనె.
కం. నిద్రాగ్రాసప్రళయజ, గర్భాశ్రయనశ్చవాది కాలవ్రథలో
న్యదాగ్రాసకాఠాయన, శత్రువృజ్జగదగురవ వారంబొప్పె. 132

గీ. బావగాడైన యాయుండు వచ్చుటేకిరి
దేవప్రభావమిటుపయినఁ వర్ణననుచుఁ
నారతెల్లను మెల్లగాఁ నానుగుఁడె
బగనుశత్రువు నాఁగోలు బావగాను. 133

గీ. వాత్సలికమా నుండఁబుగ్గిరి ననుక్త, లంఠెల్లఁచోవఁదానంబుచేసి
యాలవృదుగఁదాన మాజుగఁదానవల్ల, పోవయేరునకెరి బూదిపూసి
నిద్రచేజడతనొందిన యుంగములుగాగ, రచినమసాగరవారములుచేసి
నిత్యబలమున్నుఁ బెందంగఁదోడ్పడు, లలితాగ్రమంత్రిజాలములుదదివి
గీ. బలమానవాన్వరూపమైనట్టి నిద్ర, యందుఁదైత్యభ్రమలుపొందినట్టిమనసు
దేమిదియగు హరిభ్యానముచేసివరము, పావమలయిరి హృహ్లాదప్రవరులవుడు.

—సూర్యోదయవర్ణనము.—

గీ. బ్రహ్మోద్భిత్తగాయత్రి, బ్రహ్మగృహమతిజపించు, బ్రాహ్మణవరులం
బ్రహ్మణ్యులఁజేసి మనువ, బ్రహ్మత్తుండెనుఁడుదోచె బ్రాహ్మగమునకొ.

కం. భక్తచంద్రానననాన, శ్రుతివాక్యమ రాననత్వనుహిభ్యానా
సతహంసగతులసూర్య, స్తుతినుద్భిహ్లాణ్యులైరి సూర్యాశితథ. 136

గీ. తాసదానిరాధారపతంగరీతిఁ, బరుగిడుచుఁగరములుసాంచి ప్రితిఫలంబు
గోరకారోగ్యమును బ్రాణికోటికిచ్చు, నినుఁడు నన్మార్గసంచారుఁడనఁగవచ్చు.

—దామోదర సంభ్రమము—

కం. అప్పుడుతద్దామోదరుఁ, దొప్పగ శిష్యుడధనంబు లొందిగృహిణిదా
నెప్పగిదినుండెనో? యని, యప్పల్లెలువిడిచివచ్చె నతిశీఘ్రముగఁ. 138

గీ. అట్లువచ్చినివాసము నంతనెడకి, యెచ్చటను భార్యఁగానక యెంతాదిగులు
హంది కొంచునుఁగెనని తొందరపడి, బాడలేమియుం గానక చదికిలఁబడె.

గీ. అట్లుపడికొంతసేపటి కెట్లాలేచి
కర్మమెట్లున్నదోయట్లు గాకమాన -
జనుచు బాపరాజుఁగనిమాయాఁడవాండ్రె
చటకుఁబోయిరో? తెలియునే బాడమీకు ? 140

కం. అనియడుగనతఁడు కోపం, బుఁగని నీభార్యయెటకుఁ బోవునామాడఁ
ననుఁగావుంచితివే? పా, మృదుచుఁగనని నేను నాతఁ డతిలజ్జవడఁ. 141

గీ. అట్లు పడిపోయి పాపరాజున్నముదిని
మేడపైకిఁబోయినవెనక మెల్లగాను
వంటయిలుసొచ్చి యామంత్రి పాత్రయందు
నన్నునుదుదిను తనభ్యా నట్టెచూడె. 142

క. కనిదుఃఖనముద్రంబున, మునిండుయట్లెనిలువబడి ముమ్మరముగనూ
ర్పునుబుచ్చును నయ్యదితగుఁ, గనినప్పుచూచిపలి కెఁగనుదీనతతో. 143

—కామినీ దామోదర సంవాదము—

గీ. కాంత! నాకూటిలోకున్ను గలిపిపరుని
కూడును దినుటతగునె? సత్కులజ! నీకు
నెన్నో రూపాయలనుబోసి నిన్నుఁ గట్టు
కొంటి నాముప్పుగడపట్టింటతగునె? 144

గీ. ఎవరినైననుపిల్లలండ్లన్నరికదీరి, నేనువా? ఏఁడని యీయరునుచు
నమ్మవారున్నూ న్యంబమ్మియాడున, మన్నరికఁకొనుట మన్నెయనుచు

నధికారికడ నీవు న్యాయంబుగోరినఁ, బడియైన నెలకీయవలయుననుచు
నిన్నింటికొడఁబడి యెట్లు పెండ్లాడిన, నదియెట్టియోగ్యురా లగునోయునుచు

గీ. నెంతస్వేచ్ఛగా నీవు నేమీయినక, యింతపండియైనను జెట్లు చిట్లుమగని
పెట్టుకొనియుందువనుచుని ర్హితినుంటి, నిట్లయిన నన్నుఁగడతేర్చి నిచ్చలేదే!

గీ. అనఁగఁ దద్దుప్తకామిని యనియెనిట్లు

లేలప్రేతదళారణే చాలుఁజాలుఁ

గామినికొకయావన మెఱుఱుఁబుగాని .

యమితధనభాగ్యములును ముఖ్యములుగావు.

145

గీ. లేనిపోనిదురూహలు మాననమునఁ, బూనియట్లులిట్లునుచును బూర్వకాల

వాక్యములుసాహసంబుతోఁ బట్టికకుమిక, నీకుఁబ్రత్యుత్తరంబీయనాకుఁజెల్లె.

శా. రాకాచంద్రముఖుల్ నిరంతరరతి (పారంభసంరంభలక్

శ్రీకామగమవాక్యరత్నముబుధుల్ చెప్పన్విసకలేదే ! య

స్తోకంబైన జరాభరంబుగలనీతోనుండ నెట్లోర్తరా?

నీకుఁ నాకును నింతె యింకఁబడరా ! నిర్భాగ్యదామోదరా.

148

—దామోదర పాపరాజ సంవాదము.—

గీ. అనఁగదామోదరుండునిరాశనొంది

పాపరాజునొద్దకువచ్చిపలికెనిట్లు

నాదుభార్యహరించుట న్యాయమగునె ?

యిచ్చివేయుఁడు ! కరుణించి యిదిగొఁమొకు.

149

గీ. అని నమనగిరింపఁగ నాతఁ డనియెనిట్లు

నీదుభార్యనేనుహరింపలేదు మాగ్య

హముననున్నచోఁ దోడ్కొని యరుగుమయ్య

యెను వీనమంతైనను నెఱుఁగదాని.

150

గీ. అనఁగదామోదరుండిట్లు లనియెమీగృ, హముననున్నది నాకురా నన్నదనఁగ

నీగృహిణినీకురానన్న నేనుఁజేయ, వలసినదియేమి? యనిపత్రుఁడ బాపరాజు.

—దామోదరస్వగృహగమనము.—

కం. అనుటకుఁజింతిలియాతఁడు, మనవస్తువుమంచివైన మర్యాదగతిం

చునె ? మనకర్తంబిట్టిది, యనిధైర్యముపూనిచేరె నాత్మపురంబుక.

151

— ఆశ్వాసాంతము. —

వ. అట్లాదామోదరుండుపోయినతరువాతఁ దత్కామినీపాపరాజు లత్యంతసంతోషాకాంత స్వాంతులగుచు, హంసతూలికాతల్పంబుల శయనించుచు, గామపద్యాకౌశలములు మెలఁచు సర్వాదబంధతులం దేలుచు సుఖముగా నుండిరి.

153

— సర్వబంధము. —

చం. ఘనకపిధామ ! మానసిధి ! కర్మధిశ ! సన్నయిరీతియూల ! పావనబలవీశయాన ! హతపాతక ! కిన్దమపూడివాన యాగనమతిసేవితా ! నరవరా ! వరచక్రశయా ! పినాకాభ్యాద్యనరుడినా ! యనూనవసుభాసురలక్ష్మీ విశాలలోచనా.

154

— గద్యము. —

ఇది శ్రీమదాపస్తంబనూత్ర, కాండిత్యసగోత్రపతిత్ర, ముత్యసంతానాధిపతి హర హర త్రిపుత్రవేంకయ్యాగ్య ద్విరీయపుత్ర, ధామన్నాగ్యసాగ్ర, చి. నవ్యమూర్త్యైకాదశాబ్రహ్మపాత్రపుత్ర, సీతయ్యాగ్యప్రీతికృష్ణపుత్ర, సకలజనకారుణ్యకటాక్షపాత్ర, సీతారామదండ మహాస్వామి, సకలకన్య, సూర్యనారాయణమూర్తిశక్త ప్రణీతంబే, యపూర్వాద్భుత చిత్రియగు స క లా స ం ద నా మ కి నవీన ప్రబంధమునంగుఁ డుండ మోక్షావసము.

శ్రీరస్తు.

సూర్యనారాయణమూర్తీయము.

సకలానందము.

షష్ఠాశ్వాసము.

క. శ్రీమద్దైవమవయ్యను, రామేశ్వరసుప్రతిష్ఠ రాజితభక్తి

శ్రీమతి నారాచిలాక, స్తోమమునకు నీతివీతిఁ జూపిన రామే. 1

వ. దేవా ! దివ్యచిత్తంబున నవధరింపు మట్లు చెప్పఁగా వినియవ్వలికథఁజెప్ప
చుని యడిగిన శౌనకాదులకు మూఁకుండిట్లనియె. 2

గీ. అట్లు మన్మథరాజ్య సౌఖ్యములుగనుచు

దాని భార్యగాఁగైకొని తనరుచున్న

పాపరాజును వెలివేసి పరమసూత్తు

రాజువానిగర్వపరిహారంబుచేసి. 3

గీ. ఇంటనుంచక పెండ్లాము నెల్లనోట్లఁ, ఏప్రిసటివైట్లపుగృహమెప్పగిదినిఁ

గూలెనోవింటిరే ! దీనిఁగూర్చియొక్క, విపులధర్మశాసనముచెప్పెదవినుండు. 4

క. పడఁతుకలందఱు నిట్టులె, చెడిపోవుదురనుటగాదు ; చెడ్డయుపాగుం

బడయుటకు వేషభాషలు, నడవడికయు చూలకారణములునుండే. 5

క. అనిభక్తింబిత్తయున, ఘనశరలోకోపకార కార్యాచరణం

బున బ్రతికియున్నయట్టా, ప్పిన మునివరులందలఁచి వినిపింపఁదొడంగెన్ 6

ఆక్షేయము.

కామినీధర్మశాసనము.

ప్రథమగుచ్ఛము.

స్త్రీలతిచంచలలోగనుక చేకొనిభతలు వారినర్పదా

పాలనఁజేయుటాప్స ననుపద్ధతిలోకు లెఱుంగునిచ్చ స్వ

స్త్రీలను వక్త్రహృత్తనులఁ జేరుచుకొన్న తిమ్మార్తులుంజగ

త్పాలనగంఢుగావుతమపారకృపారసవారధారులై. 7

క. ఈరీతిని నిఖిలజగ, తాగరణులకు మొక్కిరిచెప్పఁ దలఁచినగృహివి
స్తారతరత్నమకర, ప్రీతక్షణధర్మశాస్త్రరీతి యెటన్నఁక.

8

—గృహస్థవిషయము—

క. భగవత్స్పృహంబగు నీ జగమునఁ బురుషార్థములను సంపాదించు
దగి భాసిల్లెడు నదియు, క్కగృహస్థాశ్రమ మెచుండు ఘనమును లారా.

9

క. ఆతిథులు నభ్యాగతులును, యతులును మొదలైనవారి సన్నాదులచే
నతిత్ప్రియఁ బొందించెడు, నతఁడె గృహస్థుడననొప్పు నవస్థిలిలాక.

10

క. ఆయితీథులు మన్నగువా, రేయెడ శుద్ధాన్నముదిన నెఱతురుగానఁ
శ్రీయుతవర్తాశ్రమగఁగి, బ్రాహ్మణ గృహియుండవలెను బరిశుద్ధుండ.

11

క. ధరణీస్థునిగృహస్థుల, పరిశుద్ధతయెల్లవేళ భార్యలపాలై
వరఁగునుగావున భామలు, పరిశుద్ధులుగావలయును బలునియమమునక.

12

క. ఈవిషయంబునుగూరిచి, ప్రపసమానులననెఁగి భాతిగిజననం
భావితులైభాసిల్లెడు, పావనమౌనులుపలికిన పలుకులువినుఁదీ.

13

—శాతపథమహర్షివాక్యము—

సు. ప్రితదీక్షాదుల నగ్నిహోత్రముఖసంరక్షి శశహూషిలం
పతిధన్యాత్రము పూజిండుముద మొప్పారంగ భర్తాక్షయం
రతులశ్రద్ధయుభక్తియుకానెలఁగు శుద్ధాచారసతాగర్వయో
యితంబులులేని భార్యగలవాఁడ సద్గృహస్థుండిలన్.

14

—సుమంతమహర్షివాక్యము—

క. పరిశుద్ధాచారమలర, గరుణాభక్తులు పతిపయిఁగలిగి సువృత్తిం
బరఁగునుఁ బతికులధర్మము, పరిపాలించునతిపతియె వరగృహిధరణిక.

15

—శంఖమహర్షివాక్యము—

చ. ఆతథముధార్మనంబుల వ్రతావరణంబుల నగ్నిహోత్రున
తగ్గుతులను వేదకర్తములఁ జేయునుగల్గినవాని కోరుకుల్
హితవుగఁ దీర్చువారు నతులేయగుటక సతులెన్న నుత్తమ
వ్రతలుఁగలినలుంబతిపరాయిణచి త్తలుఁగావలెక ధరన్.

16

—యమమహాషిఃవాక్యము—

చ. అతిశునినద్దుణాశ్శయ్యుఁ గులామలధర్మయునైన కాంతపుష్
బలియగువాని యన్నముదినంగఁ వలంతురు సాధులెప్పుడు
బతికతిశక్తువై యశుచివర్తనయౌ సతియన్నముంగనం • •
దతపరిశుద్ధవేదములుఁ దాల్పుభయంబును భూతలంబున్కా.

17

గీ. కాంతినిచ్చుఁ బతివతకరముకూడు
పురుషమర్యాదయెల్ల సుందరులపాలు
గాన వారికి సుగుణముల్ గలుగుమాగఁ
ములను తెప్పెద స్థిరనిత్యములను వినుఁడు.

18

—ధర్మసంగ్రహవాక్యములు—

సీ. అత్తమామలనేప లాచరించుటయందు దేవతారాధనాదికమునందు
నతిశిబనంబుల వర్చించుటందును జ్ఞానవృద్ధుల పరివర్తలందు
నాత్మీయ పాదనేవాదులయందును గోమహిష్యాదుల నోముఖందు
నన్నపానామలం దిన్నపఱుఱుటందు గృహపరిశోధన కృత్యములను

గీ. నెల్లపుడు నియమించుదు నితరబుద్ధి
పుట్టకుండెడు నట్లుగాఁ బుణ్య మొందఁ
దలఁచుకొన్న గృహస్థులు తమ గృహిణుల
నెంత జాగరూకతతోడ నేలవలయు.

19

—యమమహాషిఃవాక్యము—

ఉ. ఏవనిలేని కామిని గతీవ్యసదా పరుఁ జూచిమోహనం
తాపముచేత భర్తను భుజియంగఁ దిట్టుచు బుద్ధిలేకయే
పాపముఁ జూడఁకెట్టిమగవానిని నిందఁగఁ గోరుఁగానఁదా
మేపనియందొ యుంచవలె నెప్పుడు భార్యలఁ బూరుచోత్తముల్.

20

—శంఖలిఖితమహాషిఃవాక్యము—

సీ. ఎల్లప్పుడునుబుట్టినింటనె యుంచరా దితరుతోమాట్లాడ నీయరాదు
దుర్మార్గననిశలతోఁ గూడ నీరాదు బహుజనస్థులకుఁ బంపరాదు
బహుదీనంబులుదాము వాసియుండంగరా గొంకిగాఁదాముపరుండ రాగు
పాటలాటలుగలపట్ల కంపఁగరాదు చెడునైకధలు వచింపరాదు

గీ. భార్యల నిటులఁ గాఁపడవలయు మగలు

లేనియెడ వారుచెడి తమ మానవంశ

కీర్తిక సంపదలు చెఱిపి యార్జి నొంది

యిహఃపరంబులకుఁ గొఱగారింత నిజము.

21

క. తమవరమబంధమిత్రగృహములంజరిగెడు సునసమయములగృహిణులం

దమతోడఁడిసికొనివ. చ్చిమఱుల మగవారల్లింగ సేర్పఁగవలయున్.

22

— వ్యాసమహర్షి వాక్యము —

క. కామినులు దపలచిత్తులు, కామాసక్తులును దుష్టగమనబుఁ గానన్

భూమిని స్వేచ్ఛనొసంగిన, చోమర్యాదనశించు సునతీతత్వికన్.

23

క. ఘనసౌందర్యముగల సుత, జనకభాగ్యశలనెఱుచి చలియింతురిన్

వనితలు సుందరుఁడగువరుఁ గఘనఘృషు వారిచిత్తగతియొట్టుండున్.

24

క. కావునఁబురుషులుసతులకుఁ బూవులుతాంబూలములును బూజ్యపునగలున్

శ్రీవస్త్రుంబులునిచ్చుచు, నేవేళనుగృహమునందె యెసంగింపవలెన్.

25

— సుమంతమహర్షి వాక్యము —

క. ఘనమగునమ్మిక దానికి, మనసగునట్లు చినగృహిణి మనలంగాని

చ్చినమర్త్యుఁడు పురుషాధముఁ డని స్పష్టముగాఁ బించి రిఖిలమహర్షున్.

26

ఆ. “ పౌలఁతిదావవహ్ని పురుషుఁడాజ్యఘటంబు, కరఁగకుండరాదు కడిసినేని

బ్రహ్మయైనఁగూఁతుఁ బట్టకమానఁడు,” సత్యమిచ్చి వేద సమ్మతంబు.

27

క. కనుకనొకండును బరకాం, తనుజేరఁదిగను పురుషుఁడు; తరుణియుఁ బరమ

ద్దనుజేరఁదగదు; నియమము, చనెనేనిమఱఁగొనుటయుసాధ్యంబిలన్.

ద. వనదళ వాతముల్ మెసపువారువరాశరకౌశికాదుల

ఘనులును సుందరీజనులఁ గల్గొని మోహితచిత్తులై హ

చ్చినఘృతపాయసాన్నము భుజించెడు వారలకున్ మనోజయం

బునెగడునంటయాగగనపుష్పన హిందరభగ్నమేగదా.

29

క. కానన్ సద్భూమేధికి, బూనికఁదల్చోపవేశమునైవరుఁడా

మనపునాదకు భాగ్యుఁ, బోసి దుట్టపాపకడము భూతలమందున్.

30

—సుబుద్ధిచరిత్ర.—

- చ. మునుపునుబుద్ధినామమునిపుత్రుఁడుజ్ఞానధనాఘ్యుఁడొకఁడం
దనసినతండ్రికూఁతునకుఁ దత్వముచెప్పదు దైవకారణం
బునరలినల్పి పిమ్మటను మోసమెఱింగితపించి లింగముం • •
దునియులు సేసిపట్టుకొని తూరుపుగాఁజనుచుఁ మృతింగనెన్. 31
- క. సతులకుఁ దత్వార్థముపై, మతియుండిన జ్ఞానవృద్ధ మానినులకడం •
బతులకడనొందవచ్చును, నితరులకడనొందఁబూను తెంతయుఁదప్పొ. 32

—భృగుమహర్షివాక్యము.—

- క. పరభార్య తన్నుఁగూడిన, పరపురుషుని వంశమెల్ల భంగముసేయున్
బరవీర్యము తనుబొందిన, పరభామినివంశమెల్ల భంగముసేయున్. 33
- గీ. పరపురుషునివలనఁగాంత వడసినట్టి
మ్రాకాంతపతియందు నెలయుబ్రహ్మ
తేజమునుజంపిజేచును ; దీనిపేర
చెడిపెనుగని జనులు గొప్పసేయఁజేసుట. 34
- క. తమభార్యలందుఁ బరికి, ర్యముపడుటయెగొప్పవాపమగుఁ గాననరుల్
రమణులఁగాపాడవలెను, తమయంశ్చలిపొందుకంటెఁ జన్మటమేట. 35
- చ. ధరణీలంకలొడియగు చారనుగూడుటకన్న మంచి శా
మరణము, సన్న్యసిండుటయు, మానితమాపర దేశవాసమున్
వరగతి నీచమార్గమును భామలుపొందుటకాదహేతువుల్
పురుషులెకానభార్యలను బూజ్యగతిన్ నియమింపఁగావలెన్. 36

—మనుచక్రవర్తివాక్యము—

- గీ. స్త్రీలింగేశ్వ మొకఁడని దేవునిద్దఁ
బడిననాదేవతామూర్తిఁ జ్వరగఁదగ్గు
మఱియు దానిమగఁడుచచ్చి మ్మలఁబుట్టి
వెండుగిలినెభక్షించి జీవించుచుండు. 37
- క. కావున నివాపరసుఖముల, కైవర్తించు మగవార లాత్మస్త్రీలు
గేవలములులొనికి, సేనేభంబంపఁగి నేయుంచవలెన్. 38

—శంఖలిఖితమహర్షివాక్యము.—

- క. పశులను బానిసరించుట, నతతముఁజీకరించుట జననంఘములం
గునుకమునఁ జూడఁబోవుట, నతులగుబుద్ధినిఁజెఱువఁగఁ జాలుఁజెడుపనుల్.
- క. పరపురుషశ్వాసముతు, పరబునుఁజెందాల్పుగాని భతకతుమస్తీ-
న్దురురోగములగుఁగానం, బరపురుషులయొద్దనుండ వలదుత్తమగుల్. 40
- చ. ఉరుతర మోహవాక్యముల హారకె పలుగునునట్లెఱుఁ బడం
ద్వారపడి మర్తభాగములు తాఁగుచునుందురు దానభర్తను
ర్భరదురితాత్ముఁడౌ గనుకఁ బావనవంశజయైన స్త్రీయిలం
బరపురషవ్రజంబుగల పల్లులకేగఁగఁగూడ వెప్పుడుల్. 40

—తత్త్వోపాఖ్యానవాక్యము—

- క. పరినివిడిచియుంటనతికి, మరిచాలనల్పమున కాదిమాగముగానం
బరిసేపాపరులాలగు, పరియఁగతినుంట కంటెఁ జప్పుటమేనా. 42
- క. శ్రీరాముఁడెన్నాదైవము, శ్రీరాముఁడెసౌఖ్యుండు స్నేహితవగుఁడనన్
శ్రీరాము డెఁగితావుక, శ్రీరామునివిడిచియుండఁ జిటికెయైనననన్. 43
- క. నతికిన్ శ్రేష్ఠంబగునగ, పతియొకగు రాముఁడెట వనికిన్ జనెదన్
బతినివిడిచి జననింపకు, క్షితినినెఱుఁగిర్దు; ననుచు నీతవచించెన్. 44

—ధర్మహాత్రితుమహర్షివాక్యము—

- చ. వ్రతముల దానకోటులఁ దపంబులచేతను దేవతార్చన
కృతువులచేతఁ బూరుపులు గాంచెడు పుణ్యఫలంబు నర్వముల
బతిపరిచర్యలన్ సలిపి భార్యలు పొందుచునుండు గావునన్
నతులకు భర్తకంటె ఫలసౌఖ్యదైవములేదు వేలుగన్. 45

—కర్మాయనమహర్షివాక్యము—

- క. పతిపదగుహృదను నం, తరమునుజేసెడి పతివ్రతలైవైకుంఠా
నితసుఖములు గాంతురు; దే, వతలును జేసెదరెవుడును వారికిచిననుల్.
- చ. క్షితినిఁ బతివ్రతాంగనల శ్రీహిమవత్తనయాసం స్వతు
నతులనుజేయుచున్ ముదమునన్ వినుతింతురుగాన స్త్రీపతి
వ్రతయగుటొప్పు; భార్యవదనర్కనఁబూటకు భర్తనీతిసం
గతుఁడగు టాకికాగణము గావున నట్లగుటొప్పు బూగునుల్. 47

—విష్ణుమహర్షి వాక్యము—

మ. తనప్రాణేశ్వరుడైన బ్రహ్మను నీ దైవముగాఁజూచుచు
యననూయాసతి, తన్నుఁబొంగుటకు మోహాభీమత్తుఁడగుచు
చిన బ్రహ్మద్యుతశంభులన్ శిశువులం జేయి గగనేనో? భూమ్
భునసంపూజ్యపతివ్రతామహిమ పల్కన్ శక్యమే? యేరికిన్. 48

—శంఖమహర్షి వాక్యము—

మ. పరిశుద్ధాత్ములగు గాకయున్న నయినరాష్ట్రాశేతుఁడై వత్సం
మరువిశ్వాసముభక్తియున్ వెలయుఁబూర్ణత్యాగాచిత్తంబుతో
గరముప్పం బతిసేవసేయునదింగ శ్యాణసంధాయయా
హరియిల్లాలగు నాదిలక్ష్మి ప్రియార్థాశ్చర్యంబు నెల్లప్పుడన్. 49
క. ఆతులచారము దాఁగి, పతిభక్తిప్రచారడైన వానింగని పరి
తతమును దట్టుదునుండెడి, సత్యుత్తిరోగయియి పరికశాలముగాఁదెంచె. 50

—సుమంత్రమహర్షి వాక్యము—

గీ. భక్తి సంస్కరణము, పతివ్రతత, సతత
గృహనివాసోపవాసము, లితరపురుష
భాషణాలోకవర్జంబు, బ్రహ్మచర్య
పావనతరవ్రతము విధవావశిష్ట. 51
క. పరుమాత్మానుభవైరితి గాఁబడు నధ్యనుభవయ్య విధవలక్షణ
స్మరమేన పుట్టించును. భావితభంగంబుగలుగున దధేతువుచేన్. 52
క. వ్రతభంగముచేఁ దత్పతి, పతితుండజారవీర్య భక్షణుండైదు
ర్గరికింబోవునగావున, నితరులకడకేగఁగూడ దన్నఁడువిధవల్. 53

—మనుచక్రవర్తి వాక్యము—

గీ. ఉపవాసదీక్షల సామ్రామ నాల్గవనముగాఁ నిర్వంబు సాపడవలె
బతికర్తములయందుఁ బుణ్యభక్తి నివహించి శ్రీహరికెల్ల నర్పింపవలయు
భక్తసామంజెఘ్నం బతియించుచును లోక శ్రీహరిస్మరణంబు సేయవలయు
బరపురుషులకంటఁ బడకుండ నిర్వంబు నెలమిచన నియనింపవలయు
గీ. మగఁఁడు మృతని బొందినయట్టి మానవతిక
నిదంబు బ్రహ్మచర్యంబున యెల్లమునులుఁ

బలిగిరి గనుక నీఘనవృతము బూను

నామె యత్త మలోక సౌఖ్యంబులొందు.

54

— శాతాతపమహాపీఠవాక్యము —

గ. మృత్యుండరిన నన్ను సేరించిన బ్రతికియున్న

సతికిఁ బతియై దైవముగాన శృద్ధతోడఁ

బతిని ధ్యానించుచును నుపవాస ముఖ్య

పాపనవృతముల్ సేయవలయు విధవ.

55

క. ఈనీతి నాదరించెను, నారీమణికిఁ నొంది నారాయణస

తాగరుణ్యకటాక్షముచే, శ్రీరాజనోక్ష వదవిఁ జెందిసుఖించున్.

56

— గుహ్యంతము —

క. చలనరహితయలిహృద్గత, లలితాకృతి! సర్వమంగళావాణీమం

గళ దేవతాస్థినాథ! న, కలలయస్పృష్టవనకార్యకారంకారా.

57

— గద్యము —

ఇది

శ్రీమత్మహాపీఠ సింహపరిణీత కామినీ

ధర్మశాసనమునందు

సర్వంబును బ్ర

థమగుచ్యము.

(ప్ర).

—మహర్షి శాసనచర్య—

గీ. స్త్రీపరునియందు సాసక్తిఁజేసి దేసిన, నింటివ్యాపారములు నశియించు, దాని
నిహపరవిహితధర్మము తెల్లఁగోవు, ననితపసులిట్లు పత్రిరి ఘనగతులను. ౪౪

—గృహస్థాశ్రమ వైకల్పికత్వము—

క. గురుకడవిద్యాభ్యాసము, జరుపుచుఁజిత్తంబు నిష్కలనరహితమై
పరఁగినఁబెండ్లాడకయీ, గురునికా మృతినొందు దాఁకఁ గొలువఁగవచ్చుక.

గీ. స్నాతక వ్రతులై బ్రహ్మచర్య నిష్ఠ
కుదిరెనని సన్న్యాసము గొనఁగ వచ్చు
గురురకున్న గాహాస్థ్యము గొనఁగవచ్చు
నిష్టమైన మార్గంబున నేగవచ్చు.

60

గీ. బ్రహ్మచర్యగృహస్థతారణ్యభూమి, వాసన సన్న్యాసములయందు భామఁగూడు
నద్దియొకగృహస్థాశ్రమ మదినియమిత, కాలసంగమధర్మంబు గలిగియుండె.

వ. అధికమాయా స్వరూపమై, నిర్దాహారమై ధుననీచకర్మబద్ధంబై, జననమర
ణాద్యనేక దుఃఖహేతు భూతులైన యీర్ష్యులశరీరమును దృఢిప్రాయముగా
నెంచి, శాశ్వతసౌఖ్యప్రదమైన నుక్తిని సకలజన గమ్యస్థానముగా నిర్ణయిం
చి, యాముక్తిసాధనమైన మనోబలము, నామనోబలసాధనమైన యుత్తమ
తపస్సు, నాతపస్సాధనమైన యోగనిష్ఠయ, నాయోగనిష్ఠసాధనమై యీ
యుర్బలకాంతి హేతులైన వీర్యస్తంభనంబును, నావీర్యస్తంభనసాధనమైన,
కామకోధ మదచూత్సర్య గర్వాదిదుర్గుణ కారణమాంసాద్యశుచివదాఢ్యేత
రసాత్త్విక పదార్థభోజన సాన్నిధ్యమన హేమసత్యవాక్య వ్రతభూతద
యాదికాయిక వాచికమానసికోచిత పరిశుద్ధాచార కాండమును, ముఖ్యధర్మ
ములుగాఁజేసి, సకలవిధముల వీర్యము ప్యయముగాకుండునట్టి నియమములనే
లోకోపకారార్థము మహర్షి పుంగవులు నియమించినారు. దేశ కాలస్థితులను
బట్టి వీనిలోఁ గొలదిమార్పులు చేసినను గమ్యస్థానములు మాత్రము చెడలేదు.
'మాంసంమాంసేనవర్ధతే' యని వైద్యశాస్త్ర మందుఁజెప్పి, పితృక్రియల
యందు మాంసము పెట్టవలెనని ధర్మశాస్త్రములందును, సకలసమగ్ధులైన వని
వృద్ధ మునులొకప్పుడు మాంసముదనినని పురాణములయందును వ్యాసిన మహా

ర్షలే మోక్షసాధనధర్మ ప్రభాతులైన ద్విజాతులకు మాంసభక్షణమునూడదని యాచారమేర్పడుట చూడఁగా వారినంఘనంసగ్రణ విశేషముచక్కగా బోధపడుచున్నది. ఇట్లు భూలోకజన కర్తవ్యమునుబొసిన సంఘమే పూర్వోచార పరాయణపరమని పిలువఁబడుచున్నది. ఇట్టియుత్తమశాసనములయర్థమెఱుంగక, నిఘంటుకారులువ్రాసిన గ్రామ్య ధర్మశాస్త్రార్థమునను విచారింపక, సంగమమే బ్రహ్మనందప్రదమైన మోక్షమని యెంచి కాలక్రమమున నుపయోగజ్ఞానశూన్యలైన కొందఱు పూర్వాచారపరాయణులంజూచి మహద్భులనించుచు, మోక్షమననెట్టిదో యెఱుంగక మొన్నమొన్న కన్నుఁదెఱచిన కొందఱు విచేతీయులశాఖ్య సుఖాచారములం బ్రమాణములుగాఁ దీసికొనుచు, దమవిద్యబలరెబును బూడిదలోఁబోసిన పన్నిరువలెఁ జేయుచు, దమయూహలు మహాభుల సమ్యక్సానోచిత ధర్మములచే నకారణములని యెఱుంగక యీకలిప్రజలు విధవ రైతుల పెండ్లియాడఁగూడదని కామవాదంబులుసేయునంతటి దుస్థితికివచ్చినారు.

62

—పండితాపార్థసూర్యము—

సీ. పరలోకమతిగడ్డవఱిగఁతయునులేక భారస్వరాజ్యముగోరునొకఁడు
కమలాక్షునామంబు కలలోననుబడింప కందులోనేమున్న దనునొకఁడు
జపతపంబులుసేయు సద్బ్రాహ్మణులఁజూచి యేమిపిచ్చియిదనియెంద నొకఁడు
మహితధర్మావ్యత మతరీతులనుజూచి యిదవట్టిమాటని యెగురుకొక్కఁడు

గీ. డయ్యయో! భగవత్తుల్యులైన మునులు

మనలి నట్టి యాభారతమాతగర్భ

మందునెంత ప్రియోజకులైన సుతులు

పుట్టిరక్కటా! కలి పుట్టె మందుచుండె.

63

సీ. ఆత్మప్రకృతివీన మంతయునెఱుంగక ప్రకృతిశాస్త్రీననుచుఁబలుకునొకఁడు
జననమరణముల సంగతియెఱుంగకె నాగరికఁడనందు నడుమనొకఁడు
బ్రహ్మచర్యప్రభావంబునెఱుంగకె మతకర్తానని మదంపడునొకఁడు
స్వర్గనరకములజాడల నెఱుంగకె బ్రహ్మవేత్తనని గర్వపడుకొక్కఁడు

గీ. డయ్యయో! భగవత్తుల్యులైన మునులు

మనలినట్టి యాభారతమాతగర్భ

మందు నెంత ప్రయోజకులైన నుతులు

పుట్టిరక్క-టా! కలి కొంప ముంచుచుండె.

64

—వీతండావాదభిండనము—

గీ. ఈమవచ్చిన వెనుక స్త్రీగూడకున్న, జబ్బు సేయునందుకు కొందఱుబుచ్చిరముగ
వైష్ణిక బ్రహ్మచారులైనరులనేకు, నీయిలనుబూర్వమునఁ జరియింపలేదె? 65

గీ. అది యుగాక యూహారసం గాదులాది, యందుఁదల్లిదండ్రులు నేర్ప నబ్బుమందు
నెట్లులల వాటు చేసిననట్టెనడుచు, నీశరీర స్వభావ మే యింతనుండు. 66

గీ. వాయు నాహారముగఁజేసి వరతపంబు
సేయు పురుషుడయిన బుశ్యత్పంగమూని
వారకాంబలఁ జూచి తపసు లటంచు
మొగ్గెక్కెనట, యిట నేమయ్యె భుక్తిరతులు? 67

గీ. కొందఱున్నవస్త్రంబులు కుదురకున్న,
జపతపంబులునిష్ఠయు నలుపుటెటు?
గావునన్వరాజ్యము ప్రిజకుఁగావలెనని,
పలుకుచుండు రార్యులు నిట్లు పలుకఁ దగునె? 68

గీ. ఇరర దేశసంఘాసుల నెల్లఁదనవి, భవముచేఁడెంచుచున్నయాభరతమాత
ధర్మబుద్ధులై యన్నచోఁ దనతనయుల, కన్నమును బెట్టి రక్షింపకఁబైయున్నె? 69

గీ. “ప్రానిక సేయువాని సిరివొందును, దైవము హేతువంచుడు
రాక్షసపులండు, దైవమును మానకకొల్చి స్వశక్తితోఁగ్రహిం
బూనిన యిప్పుడద్దిచెడిపోయిన దోషములే”దటన్న శ్రీ
నితానిమతంబు గురైటుఁగు మతుల్యలు సంపదవొందకుండురే? 70

గీ. ఎదుటనున్న గంగనుమాని యెటకొ పోయి
బురనగుంట నీటినిద్రావు పోలిక-స్వమత
శత్రులై పరమతరీతిఁ జను తఁయుల
వైని భారతమాత కోపమ్ము పడదె? 71

గీ. పెద్దలైనయనులనీతివిడిచి, మాతృ, పూజమాని, దుస్సహ వాసమునఁ దెగించి,
చెప్పినట్లువినకయున్న చెనుకొనుకుల, భరతమాత బాధలపాలు పలుచకున్నె.

క. సారబ్రహ్మనందా, పారాంభోనిధితరంగ భానురడోలా

వారితసుఖమానసులగు, వారికి బాహ్యస్వ రాజ్య భారంజేలా?

73

—పరిజాకతా వ్యము—

క. కాననమస్స విఘ్న బుల, హీనస్థినింఠియున్న యిప్పటిజనముల్

మానక యీశుభ వేళను, జ్ఞానప్రదశాస్త్రరీతిఁ జరియింపఁదగున్.

74

క. మునుపీదేశము నేలిన, మనరాజులు శాస్త్రరీతి మానితదయతో

మనుజులనీలివర్ణులైనఁ, జనఁజేయుదుఁదాముఁజనిరి సత్పూర్ణగతిన్.

75

గీ. అట్టి రాజభాసనము నేరును సరించి, యిప్పుడుండిన ప్రభువులు నేలుదుంటఁ

గామినిధర్మశాసన గతినిజనులు, నీతిని లిలువఁజెట్టుకొనెదరుగాక.

76

క. అనఁగావినిశానకుఁడి, ట్లనెమాత్రే నీవు ప్రవృత్తి నట్టినునీతుల్

ఘనసంశోభముగలిగిం, చివనిఁకనొక దానినీవు చెప్పఁగవలయున్.

77

—స్త్రీకర్మాధికారప్రశంస—

గీ. ఆఁడుది పురుషుని శరీరమందు సగము

భాగమే గదా ! పురుషుని వలెనదియను

బుదెము ధరించి కర్తముల్ సలుపకుండు

దేల ? యట్లాచరించిన నేమి తప్పు ?

78

కం. అనఁగావినిమాకుండి, ట్లనియెనులోకోపకార మగుమీపశిశ్నం

లునకుత్తరమును జెప్పెద, ననుపమమతిసావ భానులైవినుండుమునుల్.

79

కం. లలితాలంకారములగు, తలవెండుకలుంటవలచఁదరుణీమణికి

యిలలోఁగఁగఁసాన నెమె, యలఘనుఖిపశిదమని మునులాడిరి మణియున్. 80

గీ. సూతికాదిదోషంబులుచొచ్చుగ్గహము

గాను చాతతత్వముగలదానిఁగాను

దైద్యశాస్త్రముచెప్పెఁ గాబట్టి భావ

స్నానమును జేయఁదగ జెట్టినమయమునను.

81

గీ. నెలకుఁగానియొక పృథ్వీయముగను, గానిస్త్రీబహిష్కయగుటగలుగునపుడు

దానిమేనుచలువఁజేయుఁ గానఁదాన, మాడుటకిసుమంతయును ననర్హురాలు.

గీ. దినదినంబును జందెము దీసివేయు, జెట్లు ? పారిశుద్ధ్యములేకయెట్లుకర్మ

మాచరించుట ? నిష్కలైలువుడుఁదాల్చి, చండిపిల్లల నరయును సాచుజెట్లు ?

గీ. దేశాతత్వముంబట్టియు గేహశిశుల, రక్షణంబులంబట్టియు రమణులకిల
వేదకర్తములచేయఁగ వీలులేక, పోయెనత్యముగా నిదే మునులమతము. 84

గీ. ఇంటిపనులెల్లవారల కంటవలన
స్నానమునుజేసి నిష్ఠతో నలుపఁదగిన
వృత్తములు పవాసములుమాని పత్నిఁగొలుచు
నెనతికిధర్మమనిరది యెట్లులనిన ? 85

క. ఉపవాసములుప్రవతములు, తపములుజేయెల? భర్తచే పతమనిని
ఒక పటతఁగొల్పినసాధ్యికి, నపజయమెటనుగలుగదన వ్యాసుఁడుచెప్పెన్
క. పత్నిబ్రతికియుండఁగాఁదా, నత్నిస్థనునుపవసించునట్టి పనితయూ
పతిగూయువంతయునణఁచి తతనర్థముగానునును, నక్కఁడుచెప్పెన్.

గీ. స్నానమాడినశిశునకు జలుబుసేయు
ననుటలేదుగాన విధవ యామితనిష
గలిగి యుపవాసముగ్ని సతాగ్ర్యయగుచుఁ
బ్రతిసభక్తితో భావించ వలయుననిరి. 86

గీ. ఇట్లుపురుషధర్మములింతిధర్మ, ములుకుసాంకర్యదోషంబుగలుగకుండ
నిహపరసుభానునన్యమై యెసఁగునట్లు, వైద్యశాస్త్రముంబట్టియేర్పఱుపఁబడియె
క. తననినిహంకారముగ్రహ, బునముకుండునవ్యలికభ ప్రాలింకవినఁగో
రిన సునమునులకు నూతుఁడు, వినిపింపందొడఁగెనా లవేసుకఁగోడన్. 87

—కామిని లేచిపోవుట.—

గీ. అట్లులావైష్ణవాంగన యచటఁగొన్ని
దినుములుండుయొక విటుతోఁ జనియె ; మాలు
మనువుగట్లుకొనినది గూమగనితోడఁ
బోరినిర్భీతిగా లేచిపోయినట్లు. 88

—పాపరాజవేశ్యాధీనత్వము.—

గీ. అట్లుజరిగినవృత్తాంత మంతయువిని
వగచికామప్రధానుఁడౌ పాపరాజు
ముందునంభవించెడు పెద్ద ముప్పెఱుంగక
యొక్కభోగముదానిని నుంచుకొనియె.

—వేశ్యావృత్తాంతము.—

కం. వినుఁడెఱిఁగించెదనెంతయుఁ, బనివడి గణికాజనంబు పద్ధతులెల్లఁ
వినయంబలరారఁగనో, ఘనులార ! సవిస్తరంబు గానికమీకుఁ. 93

గీ. మ్రొక్కుదీర్చనరులు తమపుత్రికలను, దేవునకునీయఁగావారు నేనతాల
యములనాట్యమానేయుచు నంతనుండి, దేవదాసురాండ్రననొప్పి రీవసుధను.

గీ. అవ్వను జితేంద్రియలగుచు నలరుచుండి
కృమముగా మగపారి యక్రమముచేతఁ
గామసంచారింబులగుచు గణికలనెడి
పేరుదాలిచియారీతి వృత్తిగొనిరి. 95

—వేశ్యాదుర్వృత్తి.—

ఆ. “ విటుఁడులేనిరేయి వేదనఁజెందుదు, నిదురకంటికెఱుఁగ నేరకుండి
కాసానంగునట్టి కడజాతివాడైనఁ, గలుగఁగోరు వారకాంత మదిని. ” 96

గీ. కడుఁగురూపినినైనఁ గందర్పనిభుండంచు, సభినుతియొనరింతు రలఘులీల
సంత్యజన్మునినైన నమలవంశజుండంచుఁ బలుకుదురెంతయుఁ బౌష్టిదీనర
సతిమాధుమానసుఁ డగుమానవునైన నరసుండబందురు సరభసమున
బ్రహ్మహంతకునైన బరమధార్మికుండంచు, గణాతింతురెపుడునుగ్రమముతోడ
గీ. నన్నగల్గిననీతివిహీనుడైనఁ, దవితీ సద్వర్తనుండంద్రు డమకునొక్క
వీసమైనను గానైన వీడెమైనఁ, జేతికొనఁగినచో వెలచిరుగుబోండ్లు. 97

ఉ. చిన్నెలవన్నెల వగలఁ జిత్రవిధంబుల ముద్దుమాటలఁ
వెన్నెలనెన్నునవులను వేమలువిత్రజీవాలుఁజావులఁ
సన్నలపైగలక మిగుల జాణతనంబున వారకామినుల్
చెన్నుగఁబల్లవప్రీతిచేత ధనంబును దోఁతురెప్పుడుఁ. 98

గీ. ఒకమాటుపయ్యెద నోరగాఁదొలఁగించి, సవరించుజిగిగుబ్బవన్నులలర
నొక మాటుసోక వెండ్రుకల బల్ నునుగొవ్వు, నడలజల్లునవిప్పి ముడుచుదులు
నొక మాటుమణిచుయిప్పకటహంషణములు, వదలించిరుగంగఁ గురురుపాలు
నొక మాటునవ్యనూక్తి కమఱీహరముల్, కొనగోటం జిక్కులుగ్రచ్చితివియు

గీ. జలఁగిమఱియును శృంగార చేష్టలలరఁ, గేరుచుండును బెక్కు-విహారములను
సోబగుమీఱినవగ కానిఁజూచినపుడు, మరులుకొల్పును వెలయుంతి మహితగతిని.

చం. బాలుపుగనిన్నుఁ బాసియొక పూటమహాయుగమంచునెంచుచో
వలనుగనీవునన్నిటల వంచనసేయఁగఁ బాడియో? యిటుల్
దలఁవఁగనీతియే? యనుచుఁ దక్కుచుఁ జొక్కుచు నిక్కు-వంబుగా
వలచినయట్లుమాయలను వారవహుటి భిమిండుఁబల్లవుకా. 100

చం. ధనములవేలపోయివుడు దానియున్నెనగడించు నీక్రియాక
ఘనముగమాకునీచెలిమి గల్గుటయే వదివేలటంచుఁ బె
న్వినయపుమాటలాడుదును వేడుక కానిఁగరంగఁజేసి యొ
య్యనవిభవంబుగొండుగఁ జిక్కొంగ నలంకరయు నేర్పుమీఱఁగక. 101

కం. వలచినవానికిఁ బడఁతియు, వలచినచందంబునొచ్చి వలవదుగాకెం
దులపైన వెలసాలంతికి, వలపునుగనకంబునకును వలపునుగలదే? 102

—వేశ్యామాతృవర్ణనము.—

స. పల్లవవ్రాతంబు పాలిబల్ రాకొని ప్రకటితోద్యస్తద్య పాననిరత
గురుతరానేకదుర్గుణగణాలంకార, నకలమాయావాదజననసీమ
ఘరికోపవికారపూరితనిజిత్త, కఠినవాక్యక్రియాగ్రధితరసన
ధరననీతులకెల్ల గుఱుతుమీఱినతావు, దానధర్మదయావిధానహీన

స. శాకినీధరఁతచేతాళ సమదైత్య, భీకరాకారవిజయగంధీరనినద
సుమశరామమార్గభాసురసమగ్ర, లగ్నకలకంతయుతవల్లి లంజతల్లి.

సీ. కలుచున్నై తఱుచుగా నెరసిననెండుగి, కొప్పమీఱఁగదువ్వి కొప్పముడిచి
యిలఁబాఁతచెప్పటట్టలఁబోలివేలిలాడు, కుదములరవికెచేఁ గుదియఁబట్టి
లాడిగినకబుసంబు వడువునమడతలే, రృడియెడు నొడలిపైఁ బసపురాచి
యెలుఁగఁశోలును మీఱియెంతయుమాసిన, పెద్దపుట్టుచాలఁ బ్రీతిఁగట్టి

గీ. బారుసునొసటనుజంద్రంబు బొట్టువెట్టి, యడుసుకన్నులఁ గజ్జలం బడరదగ్గి
బోసిసోటనుదమలంబుపూనియిటుల, విటులఁబలుమాటునగఁజేయువృద్ధవేశ్య.

గీ. శుద్ధమైననడదగు మహాపద్మమైన, శంఖమైననొసంగినఁ జాలకుండి
ఘనదుమెచ్చివొకంతైనఁ దనకుగల్గు, విత్తమంతయు నీకున్న వేశ్యజనని. 105

- కం. వసదాగినపులుఁగుక్రియక, వినువక తగఁజేయుకొంచు వేశ్యాంబకడుం
 యెసలేగిబూతులాడుఁ, బసగల్గనియొగియణఁగఁ బల్లవతతులక. 106
- ఉ. ఆకులుపోకలుక మణులు హారములుక బహుగంధసారముల్
 కోకలు రూకలుక నుదినిఁ గోరినయట్టి సమస్తవస్తువుల్
 బ్రాకటమొప్పమూయలొగిఁ బన్నిభగమించుచు నేర్పుమీఱఁగాఁ
 జేక్కొనుఁబోవిటావధులచే గణికాంబవిచిత్రవైఖరిక. 107
- గీ. మిండఁడొక నాఁటిలేయి రాకుండెనేనిఁ, గానువీసంబుచేతికిఁ గల్గనఁదు
 కిందులేనియి నిదురఁబోనీదుకూఁతు, గడనపూఁబోఁడియవ్వపెక్ గంచుమువ్వ.

—ఆర్యజనపాపరాజులు.—

- ప. ఇట్లు భక్తిగ్రహణ్యులైన మహాకవులచే నృణీకరింపఁబడిన వారకాంతలం
 గడజాతిగాఁజేసి, యుత్తమబ్రహ్మచర్యనిష్ఠాగరిష్ఠులును, సంఘసంగరణకర్త
 లును, లోకోపకారపరాయణులును నగు మహర్షి శ్రేష్ఠులు పశుసంయోగ పూ
 యిత్తియై వేశ్యాసంగునకు నియమించిరి. అట్టినియుమును లక్ష్యపెట్టక రా
 జ్యమదాంఘ్యులైన కొందఱుప్రభువులజ్ఞానులై వారకాంతలను దమ భార్యలం
 గాఁ బెరికొనుచు వచ్చిరి. 109

—ఆర్యహీనదేశాధికారణము.—

- గీ. అట్టిరాజులపోతనూ మందివేద, శాస్త్రములయారాణముల నెసఁగునీతి
 గోనకరశయోక్త్యలంకారమునురచించి, వారిజాగడఁదొడఁగిరిద్రవ్యపరకపులు
 గీ. అంతతోఁ దృప్తి నొందక యజ్ఞతఁజేరుఁ, గఁ బరకీయారసాభాసగతులు చేసి
 పచ్చిబూతులబంగరబంధములను, జేయుచును దాముఁబ్రభులతోఁ జెడిచి వారు.
- ప. అట్లుబయలుపెడలిన కవిత్యములను జూచి యసాధ్యధర్మంబులంబోధించు వే
 దశాస్త్రపురాణములకంటెఁ బ్రత్యక్షసుఖధర్మంబులంబోధించు తత్కావ్య
 ములనే ధర్మశాస్త్రములుగా గ్రహించి. 112
- గీ. ఆరసాభాసముజారత్యమువలన దోషంబులేదనితోఁపఁజేయఁ
 నతిశయోక్తిపురాణమందలికథలెల్లనిట్టివేయనునూహపుట్టఁజేయఁ
 బరయవణిఁంచు భావంబువిధవను పెండ్లాడవచ్చునక విధినిఁదెల్పు
 బహుకృతిపక్ష్యంత పద్యముల్ ప్రభుకంటె విష్ణుండులేడని వెల్లడింప

గీ. సతతసంభోగమార్గ సంచారులైస్వ, భార్యలవిడిచి సంతతించడముక పర
లోకమతివీనమంతయులేక, కాంతి, బలచిరాయుర్విహీనులై పృజలుచెడిరి.

గీ. అట్లుచెడి హీనులై స్వకీయార్థ మతము
మహిమ మఱచి యనేక దుర్మతములొని
యైకమత్యము లేక కాట్లుడుకొనుచు
బ్రభవులు నశింపఁ జూడెరి పలువిధముల.

• 114

గీ. ఇట్లుచెడి హీనులయ్యును నీది కలియుగ
మనుకొని మజ్జియుఁ జెడుచుండిరకటా? యిర
యఁ “గృహితోనాస్తి దుర్భిక్ష” మనెడు పరమ
మానివాక్యరత్నము వీరు మఱచిరొక్క.

115

గీ. స్త్రీనిఁగూడితపముమానిహీనులైన, యీప్రిజలుమజ్జియుఁ జడఁగనివృత్తికవి
వరులుబూతుకవిత్యముల్ వదలలేదు, హిందు చేశము చౌర్యాగృహిష్టులుండ

—సకలజనకతకవృత్తము—

క. కానంగవివరలమల, జ్ఞానపరీదక్ష్మితులు సేయ సమృద్ధిపడిన
మానవులారోగ్యాగమ, మానివచోరీతినున్న మఱలనుభుమగుణ.

117

—పాపరాజ హిందూహిందూభము—

క. ఆరీతినివేశ్యాప్రియుఁ, దైరాజిలుపాపరాజు నాడుదురుజనుల్
కూర్రాత్ముఁడుపాపాత్ముఁడు, ఘోరాత్ముఁడు వీనిఁదాఁక కూడదటంచున్

గీ. అట్టులుండియాపాపరాజాగణికకు, హెచ్చుధనమిచ్చుచునునింక నీయననుమ
నుండలేకయిచ్చుచునిట్టులున్నదెల్ల, నిచ్చెవ్యసంమేదైనను నిట్టిదెగద? 119

గీ. అట్టులావార కాంతమాన్యములునిల్లు, గూడఁదనపేర వ్రొయించుకొనియితనికె
దనగృహంబులోనేకొన్నిదనములవఱ, కన్నమును పెట్టిపోషించి యాదరించె

గీ. ఆవిధమునఁగులభ్యిష్టంబైనవాని, నెల్లవారును వెలివేసి హినునివఁజె
జూచుచుండిరి, పాపపుసొమ్ముపోయి, నట్టిగతియొచ్చితరె? యోమచార్లులార. 121

—పాపధనలక్షణము—

క. ఆటలకునువేటలకును, బాటలకును లంజయింటి బాటలకును బూ
దోటలకునుజోటులకును, నీటులకును గర్భపమును నీచధనంబుల్. 122

క. పిట్టలకును బట్టలకును, బుట్టలకును దాగిగుంబోతు చుట్టంబులకుఁ
రొట్టెలకును పెట్టెలకును, గట్టెలకును గర్చువడును ఖిలజనధామల్. 123

క. సెనిలఫలడిండిగ మ, హీనానక్తిండినెడి మహీలతభంగిఁ
హీనములగుభోగంబులె, హీనా త్యులు గోరుదురు మహీతలమందఁ. 124

సీ. సకలోపకారక సతాగ్రవ్యమొకటైన నెలమితో నచ్చవేయింపలేదు
జవతవంబులఁబ్రజ కుపకారమునుజేయు విపులకన్నంబు పెట్టలేదు
భక్తిమార్గమువృద్ధి పఱచెడిదేవాలయంబు పృతిష్ఠ జేయంగ లేదు
బాటసారులశ్రమ పరిహారమునుజేసి వెలయునూయైనఁదృష్టింపలేదు

గీ. చివరకొకయీ చకునిబట్ట చెంగులొక్కనై ననొక్కలియ్యపుగింజయైనవేయు
లేదు, వెలయాలికంతయు లేదనకయె, పాపధనమెల్లనిడినాఁడు పాపరాజు.

మ. సతతస్మీరతిచేత దుర్బలుఁడు, వేశ్యాసంగతిఁ రోగియుం
గతయాపుండు. నధర్మఁడౌటనుబ్రజా గర్హ్యుండు, నిర్భాగ్యతఁ
మతిలేకండిన వాఁడు, నానతని దుర్మార్గులబుగా వేశ్య 'నీ
గతియింతే' యనినొలె నిచ్చురుణతోఁ గౌపినపుం గుడ్డతోఁ. 126

క. మందులతోడబుటచే, మందులతోడబుట్టు సుఖము మాసినవిటులౌ
మందులతోడను గతినేమందు? లతోర్వంగివేశ్య యంటును సేసెన్. 127

ప. అంత గోరుచుట్టుపైని రోకటిపోటు సామెతగాఁ దల్పెపరాజు దుర్భాగ్య
మోయనునట్లు దురంతదుర్దాంత సంజాపసంతత సంతాపిత సకలాశాంతమ
గు వసంతానంతర కాలమేతెంచి యనంత పృథావయి సూపందొడంగె.

—గీష్మర్తువర్ణనము—

గీ. పగలుసూర్యప్రతాపంబువలనఁబూడ, రాత్రినుక్కఱచేనిల్వఁ దరంబుగాక
యిఖిలలోకజాలమునకు నాదిభూత, మయ్యెనాదిభూతంబైన యిట్టిమిన్న.

గీ. ఉడుకుచేఁ దాపమునుబొంది యూర్ధ్వముగను
శ్వాసము పిడుచుతొడిచు వినంబు గలిసి
మలయుమూరుతము విలయి మారుతిమయి
యిఖిలజనులకు బాధక మగుచు దోచె.

- గీ. పగటబయటికేగి పనులూనర్పకయిండ గాఢోష్ణమైమందు గాడుపగుచు
సంధ్యాసమయమున సావధుతజీవీకల సాగ్ధగా సుడిగాలియగుచు
నిశయందు సుఖముగా నిద్రింపవీలుగాకుండ రూపముమాణియుక్కయగుచు
దెల్లవాలునపుడు తెలిసిలేవఁగవీలుగాకుండ గడుచల్లగాలి యగుచు
- గీ. బుడమియందు సర్వాధార భూతమైన, గాలియే యిట్లు శత్రువై గాఢమై నీ
శ్రమముపెట్టుచున్నది, యింకఁ బ్రాణితతులకెట్టుతిన్నయన్నముమేనఁబట్టుకట!
- గీ. నూఁడువెడలిరాఁగ గవ్వనకైక్కలు గాల్చిపక్షులనట్టై కృత్రిమైచి
గడ్డియునీళ్ళును గలుగకుండఁగఁజేసి పశుజాతములుబాధ వడఁగఁజేసి
బయటికేఱివైన వచ్చెడుపురుగుల మలమలమాడ్చి భస్మంబుచేసి
యేవైనఁబనిసేయ నిట్లు వెడలిరాఁగ ~~భిల~~భిలజనంబుల నడ్డుపఱిచి
- గీ. సూర్యరూపంబు నైకొనిశోభగాండు, నగ్నిసంపూర్ణ యావనమందిరేగి
ప్రాణికంటమైయిండ్లు వనములు మొదలైనవానిని మృత్యువైయణఁచుచుండె.
- గీ. సగముకాలినచిదుగులు సంగ్రహించి, కాకులిండ్లపైఁబెట్టి నాకట్టలఁగల
యగ్నిచేసిండ్లుగాల సూర్యకిరణముల, నగ్నిపుట్టినదనుచుండిరహా! జనులు.
- చ. తనప్పియభోగ భామిని శతకృతుడికన్తీయావకాయదా
నొనరెడు నిచ్చఁబెట్టుకొనుచున్నతఁజిని నాలగ్నియూరఁగా
ఘనముదమందుచు నగముకారముదాఁక భుజించివచ్చెనో
యనరవియాత్మ తీవ్రుచి యావనుగల్చినయట్లు పేరిచెన్.
- 133
- గీ. దాహమునుదీర్చు నెపముచే దరుణమందు
బరమమిత్రునివలెఁ గానఁబడుచు లోన
నమరు శీతమునకు సహాయమయి నీరు
చల్లచల్లగా దిగి గర్భశత్రువయ్యె.
- 134
- ఆ. అడుగుపెట్టఁగానే యఱకాలి మంటను, నెత్తీకెక్కఁజేసి మిత్తియగుచు
నెట్టినస్యభలము నీయకభూమియు, బాధపెట్టుచుండెఁ బ్రాణితతుల.
- 135
- గీ. ఉర్వియట్లపెనంబయ్యె, నుదకముదము రయ్యె, మినువేడిమంగలంబయ్యె, గాలి
పొగువుఁబొగరయ్యెరవిగాడిప్రొయ్యయయ్యెనయ్యయో! జగమింక వేగకాగఁగలదె
- వ. ఇట్లు పంచభూతంబులును మహా ఘోరాకారంబులగుటంచేసి యామంసుచేన
వి భయంకర ప్రళయకాలంబువలెనుండె.
- 136

ఉ. కాలహరండుసూర్యుడను కంటినివిప్పి లయంబుసేయుచో

మేలిమినివ్యమూర్తులయి మిటవెలింగెను దేవమాసుల

ట్లాలయ సౌఖ్యములేగను ధనాధ్యులఁగూడఁగలంబెఁ గొంతత

న్నీలగళస్ఫురత్ఫరత తేల్లయి జెట్టులు దోమనల్లులై.

137

ద. వడమటిసుండివెచ్చనయి వచ్చెనుగాఘ్న కోర్వకయ్యనూ

రుడు పెడమోమువెట్టుకొని రోయుచును జెటుటార్చుకొందుఁద

త్తకులను దోల్చుటకరవిధంబు జలేశదిగదికింజనం

దడవగుచుండెఁగొంత యతిదాసుణమైతగునట్టివేసవికా.

138

గీ. చెటుట తనువున నింకినఁ జేటువచ్చు

ననియెటుఁగక చల్లగనుడునని కడ్చుభ్రమ

పడుచుఁ గొందఱు చొక్కాలు దొడుగుచుండి

రదియెయొక గొప్పలాకిక మనుకొనుచును.

గీ. ఎల్లమఁగాల్లెనఁగడుగని హీనులుక్క, కాగలేక నిత్యస్నానమైరియపుడు

జెబ్బునిలినప్పడుగ దాదివ్యమును, మతముకడుచుంచిదైయొప్పుమందులను.

సీ. క్షుత్తిపానలుడిక సుఖమునుబొందంగ లలితంబులైన ఫలంబులిచ్చి

యాయాసమెల్లను హరియింపజయినింపఁ, దమయొద్ది నున్ననిస్థలమొసంగి

యొండగులకుండ నెంతోదట్టంబైన తమనీడయనెడు భత్తిబుపట్టి

చక్కఁగానిద్రంపఁ జల్లఁగానుండంగ నాకువీచనలచే నమరవిసరి

గీ. వృక్షరాజరాజులు కల్పవృక్షములన, వెలసితామెండలోననే నిలిచిబాట

సారులకతిధిపూజలు నలుపుచుండె, బరమలోభి ప్రజలునిగ్ధవదయనపును.

— పాపరాజాంత్యదశ —

సీ. బహువిధ బాధల పాలుఁజేసి బ్రాహ్మణభూములు చెఱచినట్టియథుముఁ

గరుణయింతయులేక కడుబీదలనుండమున కతిబాధపెట్టినయథుంబుఁ

దన్నునన్నినరాజు తాళంబుపట్టి ద్రోహముచేసి చెఱచినయట్టియథుము

వైష్ణవునేప్పించి వానికాపురమును నట్టేటఁగలిపినయట్టియథుము

గీ. సత్కులచార బాహ్యుడై సంకరుడయి

యవనిమార్గదర్శకుఁడుగానట్టి యథుము

నొక్కసారె వరిణమించి యుక్కణించి

పటుభయంకర దుర్దశాపాస్తి నొనంగ.

143

సీ. అరటిచొరుగవలె నాటిదట్టంబైన కృష్ణగుడ్డనుబట్టి గోచివెట్టి
మూడుజానలుగల ముదునైనయొకకట్టి ముక్కనెడమచీంకనొక్కిపట్టి
బాటసారులు పాటవైనయొకచుట్ట పీకెనుగుడిచెవి నైకితేర్చి
పెంటమీదనుబాటవేసిన యొకపొంతచిల్లికండ నెడమకేతగూర్చి

గీ. పాడుజబ్బులచే గాళ్ళు పడంగ జోతు,

చెండకోర్కకమ్మాయని యేడ్పురు, గుడి

చేత భూమిసేనుకొనుచు, సిగ్గులేక,

చిచ్చమెత్తుకొంచుండె, బాస్తికమంత.

144

గీ. అట్లుచావఁగాసిద్ధమై నపుడుగూడఁ, జల్లిదండ్రులందఱుని బాధపడుఁగాని
రామ! రామా! యనఁగ బిచ్చారాకయుండె, వానికదియన్నిజన్మాలపాప మొక్కొ

గీ. ఇతఁడుచేసిన ద్రోహములెల్లదలఁచి, సట్టెండన్నమునెవరును పట్టుకుండి
రెవ్వరైనఁజెట్టినదానినెగరఁడు, కొనుచుఁబోవుఁగాకల దెంతగొప్పచేటా?

గీ. ఇట్లుచావులేకదురిత పెల్లఁదినచు, బాధపడుచుండె చుట్టుచో పాపరాజు
మానులార! యత్తుత్కటమైనపుణ్య, పాపములిటులనిచాచుండె ఫలమునిచ్చు

—కి థాఫలశ్రుతి—

క. కావుననరులితనికథా, బావము బాగుగనెఱింగి పాపపురితిం

బోవకపుణ్యముచేసినఁ, నైవల్యపదంబునొంది కాంతుర సుఖముల్.

148

—వివేకానందచరిత్ర—

సీ కామహరిశ్చంద్ర కాశికుండురుకోప భూపవిశ్వామిత్ర మునివసిష్ఠుఁ
డతిలోభకార్తవీర్యార్జున భృగురాముఁ డురుమోహ భృగురామధరణిజేఘఁ
డతిమదవృత్తాసు రామర నాథుండు, గాఢమత్సరవజ్రి కలశజన్ముఁ
డజ్ఞానజైమిని ప్రక్షాళ్యబుద్ధుండు చాచంల్యచార్యాక శంకరుండు

గీ. బ్రహ్మరూప సుమత్యంశ భవుండు, మోహి

నీనుతుండు, వివేకానంద నిస్తులాఖుఁ

డచట బల్లారిపురిని విద్యాశిసార

మరసిప్రహ్లాద భవనార దాభుండయ్యె.

149

వ. ఆ బాల భాగవత శ్రేష్ఠుండనేక జన్మాంతరానంత సుకృతపరిపాక సంపాద్య సహజవైరాగ్యంబునంజేసి మనంబుపూణక బ్రహ్మచర్య నిష్ఠంబరఃగఁగ ని ప్రపంచమున దేరి యాచి నిదారించి సంఘసంస్కరణాభిలాషుండయి “బ్రహ్మచర్యోదేవ ప్రేమతే” త్తను బ్రహ్మచరణ్యవాక్యమును “రాతినానం భాష్యయథార్థంగచ్ఛతి” యను నావంతంబమాత్రమును జూచి గృహస్థాశ్రమము నైకల్పికమనియు “నపుత్రస్య గతిర్నాస్తి” యనునది గృహస్థధర్మమనియు నిశ్చయించి, దానిచేపచ్చిన సృష్టిభంగశంకను గృత శ్రేతా ద్వావరంబులలోఁ బురుషులస్మరణ దర్శనస్మరణములవల్ల స్త్రీలకు గర్భమయ్యెడిదనియు, ద్రౌపద్యాదులుకొండలు మంత్రశక్తిచే హోమకుండములోఁబుట్టిననియు, విశ్వామిత్రాదులు సంకల్పచుఢ్ధలనే సకలవిధసృష్టిచేసిరినియు నిట్లుగలపురాణవాక్యములవల్లను, సకలప్రపంచమును మనస్సునం దేసృష్టిస్థితిలయుమలనుబొందుచున్నదనునేదాంతశాస్త్రసారాంశముచేతను సృష్ట్యాదినిస్సాయంభవమునుపువఱకు జరిగినది స్త్రీరహిత సృష్టియని కలప్రసిద్ధిచేతను నిసృష్టిచేసికొని శుక్ల శోణిత మల సంభవసృష్టికర్త నుత్తమతపస్సంభూత మనోబలమువల్లఁజేయు సృష్టివిశేషాయుర్బలకాంతులుగల్గియుండుననియెఱింగి, సృష్టికి సంగమమప్రధానము గాకున్నయెడల దానికి గ్రామ్యధర్మమునుపేరే యుండదనియు నిశ్చయించి బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునుండియే విధ్యుక్తముగా నన్యసించి, యాత్రమయోగ సాధకముచే మాధ్వరేత సుగంధయి, యకామచారుండగుటవలనం బ్రాయశ్చిత్తరహితుండయి, శంకరాచార్యునివలె గలియుగసన్యాస నిషేధనిషేధుండయి, పరిపూణవీర్య స్తంభనంబుచేఁ గలిగినయత్తమబ్రహ్మతేజస్సును జూచిమోహించి తమ్ముఁ బెండ్లాడుమనికోరినయనేకమహాభాగ్యశ్రులను మాతృభావంబునం జూచుటంజేసి యిలిగిందల సన్యాసులను సిగ్గుపఱచుచు మొదట బ్రహ్మనందప్రభువును దర్శించి యచ్చటఁ గొన్నిమానములుండి సంకరపురిని సంస్కరించి శంకరపురియను నామంబుపెట్టి యాహ్నిభుధనసహాయముచేఁ బ్రపంచసంచారము గావించుచు వతిగంభీర వాక్యనివాహముచే నార్యమత భూమింబరిశుద్ధంజేయుచు నధువచ్చిన దుర్మతవృక్షంబులను మూలముట్టుగఁ బెల్లగించి చాఁచవట్టుగఁ బడఁద్రోయుచు మహాహితశాసనసహకారముగా ధర్మరక్షణంబు సేయుచుండె, ఓశాహుతి మహాహితశ్రే

ఘోరా! కలియుగమునందింకఁ గొన్నితాబ్దంబులు గడచినకాలంబున నేను జెప్పినరీతిగా సహజపావన భూనంబునంబ్రకాశిగను సుమతీబ్రహ్మసంధ వివేకానందులచేతను, బ్రహ్మత్వప్రయగు మోహనీకాంతచేతను వేదశాస్త్రపురాణ మతము రక్షింపఁబడఁగలదు. ఇదిఁబంతయుమదీయ దివ్యదృష్టిరేఖన సప్తమ్మగా నేనుగాంచి యిదివరలోపలెనే జరిగినకథవలె మీకుఁజెప్పితిని. ఈవేదమత మిట్లనేకాపదలనొందుచు భక్తవర్యులచే రక్షింపఁబడుచుఁ గలియుగాంతము నకు బీజభూతంబై నిలిచి కృతయుగంబున మఱిల యథా ప్రకారముగా విజృంభింపఁగలదు. భవిష్యత్కాల శుభకారణములైన యాగాది సత్కర్మములు సేయుదునుటకుఁ గలిప్రజ లనమర్చులగుటచే మీద్వితీయ సత్రయాగ మొక్కటియే యాకొంత దీర్ఘుటకుఁ జరుగును. ఇట్టి లోకోపకార కార్యంబున మీరును శ్రీహరిదయకుఁ బాత్రులైరి.

150

—ఫల శ్రుతి—

క. సకలానందమగునీ, సకలానంద ప్రబంధసారస్యంబు

బ్రహ్మనుతి నెఱుంగునాతఁడు, సకలానందంబులంది సద్గతివడయున్. 151

సీ. బాలుండువృద్ధునివలె నెఱుంగును వృద్ధబాలునట్లు పవిత్రవర్తనుడగు

స్త్రీపురుషులెల్ల కృష్ణీరతగాంచును బురుషుడు స్త్రీచతుర్థుల సుమతిగాంచు

బాపండుఁడార్యుఁడై పరఁగునార్యుండు పాపండుతుల్యుండన సన్యసిండు

నజ్జానిసుజ్జానియగును సుజ్జానియజ్జానియై మోక్షరాజ్యంబు నేలు

గీ. తాకికుండువైదికుని విమలత్వమందు, వైదికుండుతాకికు కుశలత్వంబునందు

నతులమగు సకలానందకృతినివ్రాయఁ, గన్ననన్నను,విన్నను,గన్ను,నెన్ను.

సీ. పతియుసంతానంబు భ్రష్టులైయున్నను సుమతినియ్యది పూర్ణసుమతిఁజేసె

సకలసంసారంబు వికలమైచనినమోహినినది మోక్షమోహినినిజేసె

నతిబాలుడఁగు వివేకానందవిదుని నెయ్యదివివేకానంద విదునిఁజేసె

నతిరాజ్యమదుని బ్రహ్మానందమేళుని నేనిబ్రహ్మానందమేళుఁ జేసె

గీ. నానదానందమేసకలాంచితమయి, శాశ్వతయశమై,శ్రీరామసత్కృతియయి

నిరుపమానమైతగదాని నిందలఁగొను, శ్రీమతులుసకలానంద సిద్ధిగనరె? 153

సీ. మూఢరాజునుభూమిపుండరిపాపరాజై చావదుర్గతికై వైచెనేది ?

పాపరాజునుకుంఠి పతియతిమూఢరాజై హీనదశనొంద నలఁచెనేది ?

పాపరాజనుతులు బలునవాచారాతి బలులైచెడఁగ నిగ్గుపఱచెనేది ?

బలునవాచారాతి బలులతిపాపరాజ నుతులైచితింప నలిపెనేది ?

గీ. యానదానందమేసకలాంచితమయి, శాశ్వతయశమైశ్రీరామసత్కృతియయి
నిరుపమానమైతగదానినందలఁగొను, శ్రీమతులు నకలానంద సిద్ధిఁగండ్రె?

క. నకలాచ్ఛయుక్తిసాధిత, నకలాశ్రమవర్గధర్మ నకలార్పితమై
నకలానందసుకావ్యము, నకలానందంబులీదె? నకలాదిమమై. 155

క. అనవినికౌనకముఖులి. ట్లనిరోసూతా! నుకృతమహాంహారీతుల్
వినిపించితివన్ని యుద్య, ప్రినిగనెమది; యికలేవు విశంకగునీతుల్. 156

—నిందాపూర్వక నీతిబోధవర్చ—

గీ. ఒక్కసందేహమిపుడు మాకుదయమయ్యె, నందసేయుచుఁ జెప్పితి నీవునీతి
యిట్లీనిబోధమువినసేల? యంచు, నెల్లరునునిన్నుఁ దిట్టుదురేమొజనులు. 157

క. అనగావినిసూతుండి, ట్లనియెక్క మునులార! మీకహర్నిశలమహా
ఘనగాధలనేకంబులు, వినిపించితివంద్యుట్టి విధములుగలవే? 158

వ. నేనువినిపించిన పురాణకాలములోని జనులు సాముదాయక ధర్మముచేత విశే
షనీతివర్తనులయి యుండెడివారు. కావున నప్యటికిందగినట్లుత్తమ బ్రహ్మ
జ్ఞానాదినీతులు చెప్పితిని భవిష్యత్తుననశత్తులయి దుష్కృత్యములు సేయుదురు
గనుక వారిపనులలోనికీడును నెల్లడించి దేశకాలపాత్యానుసారముగా ధర్మము
లుచెప్పితిని. మహర్షి సంతతి వారగుటచే మనకు నహూదరులను గుమారు
లును నయిన యార్యులను నిందించిన నాకేమిలాభము?

క. సత్యముగాశ్రీయునులయ, పత్యమునందేజనించి భారతమాత
నిత్యముగాలిచెడునార్యుఁడు, సత్యముగనకున్నె? నాదుసద్వాక్యములక. 160

—క్షేమాధికజనకతకావ్యము—

శ్లో. కులభాః పురుషాలోకే, సతతంప్రియవాదినః

అప్రియస్యచపశ్యస్య, వక్త్రశోతాచ దుర్లభః.

గీ. ఎంతచెడుపనిచేసిన నీవెగొప్ప, వాఁడవని ముఖప్రీతిగాఁబలుకువారు
సుఖభులిదినీకుఁ తగదనివలుకువారు, దానివిన వారు దుర్లభుల్ధర. యిందు.

ఉ. కాననుశాంతచిత్తుఁ డయి కామముఁ గ్రోధముఁ జంపివేసి త
న్నేనరుఁడైనఁ దిట్టనెడ నియ్యది నాయభివృద్ధిహేతువే
గాని శుభంబుమాన్యునది గాదనుచుండన కున్నలోపమున్
మానుటకుం బ్రయత్నపడు మానవుఁడే సుఖవంతుఁడౌ భువిన్ 162

ఆ. అల్పజనుఁడు తిట్లు బద్ధక లెక్కయెగాదు, ఘనునితిట్టునీతిగఁ దలఁచవలె
దిట్టనట్టివానిఁ దీవ్రకోపంజేఁచుఁ, బడ్డవాఁడు చెడ్డవాఁడుగౌఁడు. 163

క. తనబాగుగారి “గోభీ, ల నాడక చదువుకొను” మని లాలించుచుఁ జె
ప్పినతండ్రిమాటనువినని, తనయుఁడుచెడి పోవుగాని ధన్యుఁడగునే? 164

— సంయమిప్రాయశ్చిత్తము. —

ప. కావుననాశ్రియంబున మనము సంజేహింప వలసినపనిలేదు. అయినను వా
ఙ్మయమనుగలవారగుటచే సంయమినామము ధరించిన మనకు మనవుత్తులకు
హితోపదేశమునేయుమాద్గముగా నైనను బరనిందాకృత్య మొకింత సంభవిం
చినది గనుక సకలపాపనాశన సర్వలైన గోవింద నామస్మరణము సేయుదమ
ని యతండును శౌనకాదులును గలసి బాహువులుపైకెత్తి కన్నులు మూసికొని
భక్తిపరమశులైయిట్లు స్మరణగావించిరి. 165

— గోవిందాష్టకము. —

క. వందారుసందనముఖి, బృందాశ్రయమాని నాభహృదయనివాసా
నందా? పావనసేవక, బృందార్చనదారవింద త్నిగోవిందా. 166

క. అరుణాంబుజస్త్రోతవ్యయ, తరుణాంబుజవరణ శత్రుదారణ భౌస్య
తగురుణా వరుణాలయ త్నివరుణాద్యర్చిత ముకుంద వరగోవిందా. 167

క. శారద నీరద నారద, పారదహారదరహీర భాసురకీర్తి
వారణ శారణ వారణ, మారణ శారణసుశక్తి మయ గోవిందా. 168

క. ఉరుషీతాంబర చపలా, హరిచాప దరస్సనితవరామృతవర్షా
విరతావిత నతచాతక, పరమోజ్జ్వలగాత్రకంద వరగోవిందా. 169

క. వరవాగ్రాతికీరా, విరతఫలద బాహుకల్పవృక్షా! ఏమలాం
బరగంగామకరంద, స్ఫురదంధ్రువయోరుహ! జిత ముర! గోవిందా. 170

క. అలకాళిస్సుగదానన, జలజా! యసిచాపశంఖచక్రగదాద్యు
జ్జ్వలలాంఛనకర! మృదులా, మలభోగశయిన! త్రివిక్రమాగోవిందా. 171

క. అనయాజామిభరక్షక, ఘనరాజ! కుచేలపోషకత్యాగివరా!
అనుపబిదర్శకపా, వనభక్తత్యాగిదీక్ష! వరగోవిందా. 172

క. యమభటభీకర నామా! యమితభవాంభోనిధి ప్లవాయితచరితా!
సుమనోనాయక సామా, జ్యమహాలాభప్రదపద! హరి! గోవిందా

—సూతశౌనకాదిబ్రహ్మలోకవాచము—

ప. ఇట్లు స్మరించి.

క. సంతతసద్బాధకము, స్థాంతులగు కలిజనములకు దర్శనమీకా
నెంతయున్నట్లక గునివరు, లింతనుముండెయటకేగు జెఱింగినవారై.

—చ. తామును నైమిశారణ్యమునుండిలేచి మేరుపర్వతోపరిభాగ భానితంబును, వాయుగోళాంతరస్థ సూక్ష్మప్రపంచప్రకాశితంబును దివ్యతపస్సంపాప్తపూణకమనోబలసంపన్న కృష్ణిగోచరంబును, సకలదేవాలయగోపురంబును నగు బ్రహ్మలోకంబునకుంజని మంజుల తాయోగ కణికాశోభిత, యమనిలమాసన పాణిజాయామ ప్రత్యాహగభ్యానధారణసమాధి నామాస్తదళ విరాజిత, నిశ్శేషకల్మాషగుణ గణాఖండపరిపూర్ణ సచ్చిదానంద శరీర బ్రహ్మమూర్తి కమలాక్షుద్విరేఘాంచిత సుఖైకకషయలయి, యా పరమహేశ్వరుల పరక ఘోరములుండిరి. అప్పటినుండియై భూలోకము మహాక్షిపంచార శూన్యంబగుటచే గేవల సత్తామాతృగోచరములయిన సూర్యమతవిషయములకు దృష్టాంతము చూపించువారు లేక సూతుండేగింధంబునంజెప్పినభవిష్యత్కాల చర్యలు పుట్టిపెరుంగం దొడంగె.

అప్సరశపద్మబంకము—

సగ్నినిః తారకాద్విన్వితా ! తాన్మృతక్షితా !

తారకాధ్వజితా ! తానవాక్యాదృతా !

తారకీర్త్యంతితా ! తాదితేంద్రాహితా !

తారకాభ్యాన్వితా ! తాపసారాధితా.

గద్య.

ఇది త్రిమదాస ప్రబంధమాత్ర, కాండిన్యసగోత్రసఖిత్ర, మత్త్యసంతానశ్రీగపారాచారా

త్రిపుత్రనేకయ్యార్య ద్వితీయపుత్ర, బాసన్నార్ధపాత్ర, చినసర్వయ్య

రైకాదనాబ్జపోషితపుత్ర, సీతయ్యార్యనవీకృతపుత్ర, సకలజన

కాదులకటాక్షపాత్ర, సీతారామచంద్ర పరబ్రహ్మర్షిత

సకలకన్య, సూర్యనారాయణమూర్తిశక్త ప్రణీ

తంబై, యపూర్వాద్భుత చరిత్రయగు

సకలానంద నామక నవీన

ప్రబంధమునందుసర్వంబును

ప్రస్తావనము.

(శ్రీసీతారామచంద్ర) పరబ్రహ్మర్షణమగుంగావుత.

10267

